

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**SÂDİK AĞAZÂDE SIDKÎ EFENDİ DİVÂNI
(ÇEVİRİYAZILI METİN-İNCELEME (49a-91b))**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ATAŞ

GAZİANTEP
Ekim 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**SÂDİK AĞAZÂDE SİDKÎ EFENDİ DİVÂNI
(ÇEVİRİYAZILI METİN-İNCELEME 49a-91b)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ATAŞ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR

GAZİANTEP

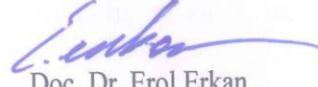
Ekim 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SADIK AĞAZADE SIDKİ EFENDİ DİVANI
(ÇEVİRİYAZILI METİN-İNCELEME (49a-91b)
FATMA ATAŞ

Tez Savunma Tarihi:04/09/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Erol Erkan

SBE Müdürü

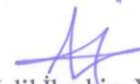
Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR

Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR

Dr. Öğr. Üyesi Gülşah Gaye FİDAN

Dr. Öğr. Üyesi Armağan ZÖHRE

İmzası:

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Fatma ATAŞ

ÖZET

SÂDIK AĞAZÂDE SİDKÎ EFENDİ DİVÂNI (ÇEVİRİYAZILI METİN-İNCELEME 49a-91b)

ATAŞ, Fatma

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR

Ekim 2019, 304 sayfa

Divân şiiri altı yüz yıllık bir birikimin eseri olan geniş bir ummandır. Bundan dolayı divân şairlerini tezkire ve mecmualarda adı geçen şairlerden müteşekkil görmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır ki merkezden uzakta onlarca şairin adı tezkirelere girebilme şansı bulamamış, yaşadığı muhitte sınırlı kalmıştır. Bu kabilden olarak 19. yy şairlerinden Sâdik Ağazâde Sıdkî Efendi de tezkirelerde ve mecmualarda adına tesadüf edemediğimiz müstesna şahsiyetlerden birisidir. Yapılan bu çalışma Sıdkî Efendi'nin divanını tahlil çalışmasıdır ki bu çalışmada divânın yegâne nüshası transkribe edilmiş, şekil ve muhteva özellikleri incelemeye tabi tutulmuş ve şiirlerinden hareketle şahsiyeti hakkında tespitlerde bulunulmaya gayret edilmiştir. Divânındaki dinî-tasavvufî öğeler incelenmiş ve yapılan tespitler neticesinde Sıdkî Efendi'nin mutasavvıf bir şair olduğu, Bektaşî tarikatına mensup bir devlet memuru olduğu ve iyi bir medrese eğitimi aldığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Divân şiiri, Sıdkî Efendi, Tasavvuf

ABSTRACT**SÂDIK AĞAZÂDE SİDKÎ EFENDİ'S DİVÂN
(Transcription Text, Review, 49a-91b)**

ATAŞ, Fatma

Master of Arts Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR

Ekim 2019, 304 pages

Divân poetry is like a vast ocean as a work of six hundred years of accumulation. Therefore, it would not be right approach to see divân poets composed of poets mentioned in tazkirahs (collection of biographies) and mecmuas (poetry compilations); besides, the names of dozens of poets far from the center could not find the chance to enter the tazkirahs and remained limited to where they lived. In this respect, Sâdik Ağazâde Sıdkî Efendi, one of the nineteenth-century poets, was one of the exceptional personalities that we could not coincide with in tazkirahs and mecmuas. This study is the analysis of Sıdkî Efendi's Divân, in which his only divân has been transcribed, the form and content features have been examined and his personality has been tried to be determined based on his poems. The religious-sufism elements in his Divân were examined and as a result of the findings, it was seen that Sıdkî Efendi was a sufi poet, he was a civil servant which is a member of the Bektashi order and received a good madrasah education.

KeyWords: Divan poetry, Sıdkî Efendi, Sufizm

ÖN SÖZ

19. yy eski şiir ile yeninin çatışmasının yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde altı yüz yılı aşkın bir zaman diliminde varlığını idâme ettiren divân şiiri ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır ancak geleneğe bağlı bazı şairlerin ciddi muhalefetleri ile karşılaşmaktadır. Milletlerin tercümanı olan şairler elbette bu duruma muhalefet edecek yazdıkları şiirleriyle geleneği canlı tutabilmek için can nefesi üfleme gayreti içinde olacaklardır.

Sıdkî Efendi de böyle bir dönemde bu yolda gayret göstermiş, divân şiirinin küçümsendiği bir dönemde gür sesli şiirler yazma cesareti göstermiştir. Halkın muhayyilesinde adını yaşatan Sıdkî Efendi, yazdığı muazzam divânıyla edebiyat tarihinin hazinelerinden biridir. Biz de bu hazinenin edebiyat tarihine kazandırılması gereğinin önemi haiz olduğuna inanarak divânının gün yüzüne çıkmasına gayret ettik. Divânın 1a-48b varağı arasını Özgür Kazcı, Yüksek Lisans tezi olarak çalışmıştır. Bizim yaptığımız bu çalışma ise üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan son kırk beş varağı üzerinde yapılmıştır.

Çalışma dört bölümden müteşekkil olup bunlar, giriş, kaynak özetleri, materyal-metot, bulguları ihata etmektedir. Giriş bölümünde tamamlayıcı olması bakımından dönemin özellikleri, edebî faaliyetleri ve şair hakkında bilgi verildikten sonra divânın yazma nüshaları ile ilgili bilgi verildi. İkinci bölümde kaynak özetleri ve bunlarla ilgili bilgi verildi. Üçüncü bölümde kullanılan materyaller ve çalışmanın yöntemi hakkında bilgi verildi. Dördüncü bölümde ise çalışmadan hareketle yapılan değerlendirmeler neticesinde varılan kanılar üzerinde duruldu. Akabinde metin okunarak transkribe edildikten sonra nesre çevirisi yapıldı. Divânın şekil ve muhteva özellikleri incelendi. Şekil özellikleri vezin, kafiye, redif, edebi sanatlar, atasözleri ve deyimler başlığı altında toplanmıştır. Muhteva özellikleri ise dini ve tasavvufi başlıklar altında toplanmıştır.

Edebiyat tarihinin saklı incilerinden biri olan bu divânı, daha önce kısmî olarak yapılan çalışmasının üzerine kalan kısımlarını çalışarak edebiyat hazinesine kazandırmak hedeflenmiştir. Bu çalışma bizden sonra yapılacak çalışmalara katkı sağladığı takdirde amaç hâsıl olacaktır. Tevfik Allah'tandır.

Divân edebiyatının ummanında bir damla olabilme gayreti içinde olduğum çalışma döneminde değerli vakitlerini harcıyarak benden sabır ve bilgi deryasındaki son katreyi harcamaktan çekinmeyen, çalışmanın her safhasında tenkit ve düzeltmeleriyle yol göstererek çalışmaya teşvik eden saygıdeğer hocam Halil İbrahim YAKAR'a en kalbi duygularıyla teşekkür ediyorum.

Fatma ATAŞ
Gaziantep, 2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. XIX. YÜZYIL DİVÂN EDEBİYATI GENEL ÖZELLİKLERİ.....	1
1.2. XIX. YÜZYIL BESNİ'DE EDEBİ FAALİYETLER	3
1.3. SIDKÎ EFENDİ'NİN HAYATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ.....	4
1.4. SIDKÎ EFENDİ DİVANI'NİN YAZMA NÜSHALARI.....	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	7
ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	7
2.1. KAYNAK ÖZETLERİ.....	7
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	10
MATERYAL VE YÖNTEM.....	10
3.1. MATERYAL.....	10
3.2. DİVÂNIN İNCELENMESİ VE TRASKRPSİYON YÖNTEMİ	10
3.3. TRASKRİPSİYON ALFABESİ	11
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	12
BULGULAR VE TARTIŞMA	12
4.1. SIDKÎ EFENDİ DİVÂNININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	12
4.1.1. Nazım Şekilleri	12
4.1.1.1. Beyitlerden oluşan nazım şekilleri.....	12

4.1.1.1.1. Gazel	12
4.1.1.1.2. Kaside.....	13
4.1.1.1.3. Müstezat	13
4.1.1.1.4. Nazm	13
4.1.1.1.5. Kıt'a	13
4.1.1.2. Bendlerden oluşan nazım şekilleri.....	13
4.1.1.2.1. Murabba	13
4.1.1.2.2. Şarkı	14
4.1.2. Vezin, Kafiye ve Redif	14
4.1.2.1. Vezin.....	14
4.1.2.2. Kafiye.....	14
4.1.2.3. Redif.....	15
4.1.3. Edebi Sanatlar	17
4.1.3.1. Mecaza dayalı söz sanatları	17
4.1.3.2. Manaya dayalı söz sanatları.....	20
4.1.3.3. Lafız ile alakalı sanatları.....	25
4.1.4. Deyimler, atasözleri ve atasözü mahiyetindeki sözler.....	26
4.1.4.1. Deyimler	26
4.1.4.1.1. Uzuvar ile kurulan deyimler	26
4.1.4.1.2. Diğer Deyimler.....	31
4.1.4.2. Atasözleri ve atasözü mahiyetindeki sözler.....	58
4.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	59
4.2.1. Din.....	59
4.2.1.1. Allah.....	59
4.2.1.1.1. Sanat ve hilkat	60
4.2.1.1.2. Kaza ve kader	61
4.2.1.2. Kâbe	62
4.2.1.2.1. Zemzem.....	63
4.2.1.3. Kutsal kitaplar	64
4.2.1.4. Ayet ve hadisler	64
4.2.1.4.1. Ayetler.....	64
4.2.1.4.2. Hadisler	66
4.2.1.5. Enbiya	67
4.2.1.5.1. Hz. Âdem (as)	67
4.2.1.5.2. Hz. Nuh (as)	68

4.2.1.5.3. Hz. Yakup (as)	69
4.2.1.5.4. Hz. Yusuf (as)	71
4.2.1.5.5. Hz. Musâ (as)	73
4.2.1.5.6. Hz. İsa (as)	74
4.2.1.5.7. Hz. Muhammed (as).....	74
4.2.1.6. Dört halife (Çâr-yâr)	76
4.2.1.6.1. Hz. ‘Ali.....	76
4.2.1.7. On İki İmam.....	78
4.2.1.8. Ehl-i Beyt (Âl-i Abâ)	78
4.2.1.8.1. Fâtıma.....	80
4.2.1.8.2. Hz. Hasan	81
4.2.1.8.3. Hz. Hüseyin.....	81
4.2.1.9. Din ile alakalı diğer şahsiyetler	83
4.2.1.9.1. Şeddâd	83
4.2.1.9.2. Züleyha.....	84
4.2.1.9.3. Ebu Cehil.....	85
4.2.1.9.4. Yezid	86
4.2.1.9.5. Belkıs	87
4.2.1.10. Ahiret ile alakalı mefhumlar	88
4.2.1.10.1. Kıyamet.....	88
4.2.1.10.2. Mahşer.....	89
4.2.1.10.3. ‘Arş.....	92
4.2.1.10.4. Cennet ve Cennet ile alâkalı mefhumlar	94
4.2.1.10.5. Ezel bezmi.....	99
4.2.2. Tasavvuf.....	100
4.2.2.1. Tevhid	100
4.2.2.1.1. Gönül (dil, sine, kalp, yürek)	100
4.2.2.1.2. Sır (esrâr) ve temaşa.....	103
4.2.2.2. Dünya (cihân, âlem, dehr).....	106
4.2.2.3. Bazı tasavvufî mefhumlar	108
4.2.2.3.1. Âb-ı Hayvân	108
4.2.2.3.2. Ağyar.....	109
4.2.2.3.3. Âmâ.....	110
4.2.2.3.4. Âsitan	110
4.2.2.3.5. Ayak	111

4.2.2.3.6. Belâ (cevr, cefâ, mihnet)	112
4.2.2.3.7. Beka	113
4.2.2.3.8. Cemâl	114
4.2.2.3.9. Dergâh (hânkâh, harâbat, meyhâne).....	115
4.2.2.3.10. Erkân	117
4.2.2.3.11. Feyz	117
4.2.2.3.12. Habbe	117
4.2.2.3.13. Hayret.....	118
4.2.2.3.14. Hikmet.....	119
4.2.2.3.15. İrfân	120
4.2.2.3.16. Kanaat	121
4.2.2.3.17. Kemal	121
4.2.2.3.18. Kerem.....	122
4.2.2.3.19. Keşf	122
4.2.2.3.20. Kurban.....	123
4.2.2.3.21. Kün.....	123
4.2.2.3.22. Marifet.....	124
4.2.2.3.23. Menzil	125
4.2.2.3.24. Mihrab	125
4.2.2.3.25. Nefs (heva)	126
4.2.2.3.26. Ruh	127
4.2.2.3.27. Safa.....	127
4.2.2.3.28. Sehâ	128
4.2.2.3.29. Sıdk (vefâ)	128
4.2.2.3.30. Şerbet	130
4.2.2.3.31. Şem.....	130
4.2.2.3.32. Tennûre	131
4.2.2.3.33. Zühd	131
4.2.2.4. Tasavvufi tipler	131
4.2.2.4.1. Âşık (uşşâk).....	131
4.2.2.4.2. Pir (pir-i mugân, sâki)	134
4.2.2.4.3. Rind.....	135
4.2.2.4.4. Mest (mahmur, hayran).....	136
4.2.2.4.5. Mey (bade, şarap, câm, sâgar, peymâne, ayak).....	137
4.2.2.4.6. Sûfî	139

4.2.2.4.7. Zâhid	139
4.2.2.5. Tasavvufî şahsiyetler	140
4.2.2.5.1. Hallaç Mansur	140
4.2.2.5.2. Mevlâna.....	141
4.2.3. Diğer Şahsiyetler.....	141
4.2.3.1. Yunânî şahsiyetler.....	141
4.2.3.1.1. Eflatun	142
4.2.3.1.2. Aristo.....	143
4.2.3.2. Türkî şahsiyetler	143
4.2.3.2.1. Timur.....	143
4.2.3.2.2. Hülâgü	144
4.2.3.3. Rus şahsiyetler	145
4.2.3.4. Mitolojik şahsiyetler	145
4.2.3.4.1. Cem/ Cemşîd.....	146
4.2.3.4.2. Rüstem	146
4.2.3.4.3. Karûn.....	147
4.2.3.4.4. Numân	147
4.2.3.5. Efsanevi aşk kahramanları	148
4.2.3.5.1. Leyla/Mecnun	148
4.2.3.5.2. Ferhat/Şirin.....	149
4.2.3.6. Divanda ismi zikredilen şairler	149
4.2.3.7. Divanda adı geçen ülkeler- şehirler.....	150
4.3. METİN	154
SONUÇ	295
KAYNAKLAR	299
EKLER (ORJİNAL METİNLER)	301
ÖZGEÇMİŞ	303

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 3.1. Transkripsiyon alfabesi.....	11
Tablo 4.1. Vezinlerin nazım şekillerine göre dökümü.....	14
Tablo 4.2. Kafiye olarak kullanılan eklerin dökümü	15
Tablo 4.3. Redif olarak kullanılan sözcük ve eklerin dökümü	16

KISALTMALAR LİSTESİ

C	: Cilt
G	: Gazel
K	: Kaside
Mr	: Murabba
Mst	: Müstezat
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ş	: Şarkı
Nz	: Nazm
Kt	: Kıta

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. XIX. YÜZYIL DİVÂN EDEBİYATI GENEL ÖZELLİKLERİ

19. yy. Osmanlı Devleti'nin siyasi ve cephelerde aldığı yenilgilerden dolayı yenileşme sürecinin içinde olduğu dönemdir. Yenilik hareketleri sadece askeri ve siyasi alanda yapılmamış olup toplumsal alanda da birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir.

Eski ile yeninin her alanda karşı karşıya kaldığı bu dönem kuşkusuz edebiyat alanında da kendini göstermiştir ancak siyasi ve askeri alandaki hızlı değişim edebiyatta aynı hızla olmamıştır. Zira edebiyatta yedi yüz yıldır imbikten süzülerek gelen köklü bir birikim mevcuttur ve bu birikim bir çırpıda sökülüp atılamaz. Bundandır ki yeninin karşısında olan şairler eski şiiri devam ettirmek, ona can nefesi üfleme için büyük bir gayret içinde olmuştur.

“İşte bu yüzden, yedi yüz yıllık bir geçmişi olan Divan Edebiyatının, yenileşmenin getirdiği şartlara teslim olduğu sessiz sadasız, mücadelesiz silinip ortadan kalktığı düşünülemez. O da yaşama ve dirilme imkânı arayacak, güçsüzlüğüne ve nefessizliğine rağmen yeni ile savaşıyordu.”

Öte yandan yeni şiir, eski şiirden bütünüyle kopmuş da değildi. Muhteva dışında, yeni ile eski şiir arasında önemli bir fark yoktu. Dil, vezin, nazım şekilleri büyük ölçüde aynı idi. Ayrıca, yeni şiirin önde gelen isimleri, eski şiiri öğrenerek yetişmişler, hatta o yolda eserler de vermişlerdi. Bu yüzden edebiyat ve özellikle şiir alanındaki değişiklikler, askerî değişiklikler kadar hızlı bir gelişme içinde olamamıştır” (Ünver, 1988: 132).

19.yy'da divan şiiri ile yeni şiir arasında tamamiyle bir bağımsızlık söz konusu değildir. Yeni şiir içerik bakımından eskiden bağımsız değildir. Yeni şiir dil ve biçimsel özellik bakımından eskinin büyük ölçüde aynısı idi. Özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile toplumda sosyal, siyasi ve edebi anlamda yenilikler vücut bulmaya başlamıştır. Batı'ya dönmeye çalışılmış ve pek çok yeni edebi tür edebiyatımıza dâhil edilmiştir. Ancak divan şiirinin varlığı son bulmamıştır. Bu dönemde yetişen pek çok sanatçı eski şiirinin mayası ile yetişmiştir. Bundan dolayıdır ki yeni şiire yönelseler bile divan şiirinin izlerini eserlerine yansıtmaktan geri durmamışlardır. Yenişehirli Avni Bey, divan şiirini zamanın şartlarına göre yeniden kurgulamış ve böylelikle ne divan şiirinden vazgeçmiş ne de yeni şiire sırtını dönmüştür.

“XIX. yüzyılda eski şiir geleneğini sürdüren şairlerin sayısı, daha önceki yüzyıllardaki şair sayısından hiç de az değildir. İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda bu döneme ait 114 şairin divanlarını buluyoruz. Aynı dönemde, yazma olarak kitaplıklara girmediği halde basılmış birçok divan tanıyoruz” (Ünver, 1988: 132).

Şairlerin eski kültürü biliyor olması, eski kültürün içinde yetişmiş olmaları divan şiirinin izlerini eserlerine yansıtılmalarına vesile olmuştur. Eski şiiri canlandırmak adına toplanan “Encümen-i Şuara” topluluğu bu dönem içinde önemli bir yere sahiptir. Bu topluluk XVII. yüzyılın mühim pek çok şairini eserlerinde ilham almıştır. Bu dönemde divan şiiri varlığını idame ettirmek amacıyla Hersekli Arif Hikmet'in evinde toplanan Encümen-i Şuara şiirler üzerine çeşitli mülahazalarla tartışmalar yapmış ancak uzun soluklu olmayan bu hareket de bir seneye yakın süre sonra dağılmıştır. Bu dönemde divan şiiri, etkisini hala devam ettirmekle birlikte orijinalliğini kaybetmiş, taklide dayalı şiirler görülmeye başlanmıştır. On sekizinci yüzyılın son büyük şairi olan Şeyh Galib'i yetiştiren divân şiiri, Galip'ten sonra büyük bir şair daha yetiştirememiş kuğu son şarkısını söylemiştir. Dolayısıyla on dokuzuncu yüzyıl divan şairleri eskinin taklidini etmekten çok da öteye gidememiştir.

Ayrıca her dönemde olduğu gibi bu dönemde de tasavvuf şiirlerde işlenmiştir ancak bu dönemin divan şiirlerinde tasavvufi öğelerin ağırlığının arttığı görülmektedir. Bunun nedeni sosyal değişimlere paralel olarak mistik kurumları yani tekkeleri can nefesi olarak gören ve Allah'la kurbet içinde bulunma isteğiyle tarikatlara intisap eden şairlerde artış olmasıdır.

“Divan edebiyatının her döneminde olduğu gibi, XIX. yüzyılda da dinî ve tasavvufî şairlerin belli bir ağırlığı vardır. Nasır Abdalbâkî Dede, Müştak Baba, Safâyî Dede, Tûrâbî Baba, Şeyh Nazîf ve Osman Şems gibi tasavvufî şairler yazan şairler yanında, Kâzım Paşa gibi "âl-i abâ" mersiyeleriyle tanınmış şairler de vardır. Ayrıca, şairlerinin çoğu din dışı olduğu halde, divanlarında dinî ve tasavvufî şairler bulunan şairler de çoktur. Dinî ve tasavvufî şairlerde de genellikle eskinin tekrarlandığı, XIX. yüzyılın bir Şeyh Gâlib yetiştiremediği kesinlikle söylenebilir” (Ünver, 1988: 136).

Bu dönem divan şairlerinin bir kısmı Mahallileşme hareketini devam ettirme gayesi içinde olmuştur. Ancak 18.yüzyılda ortaya çıkan bu hareket 19. yüzyılda yozlaşma yoluna gitmiştir. Divan şiirinin pek çok kalıplarını ölçüsüzce değiştirme yolu tutulmuştur.

“XVIII. yüzyılda Nedim’de en kuvvetli temsilcisini bulan ‘mahallileşme’ hareketi, bu yüzyılın sonlarına doğrugittikçe yozlaşmış, XIX. yüzyılda ise bayağılığa düşmüştür. Halk söyleyişimi şiire sokmada aşırıya kaçan ölçsüzlüklerin bulunması, şiirlerin duygu derinliğinden ve hayal zenginliğinden yoksun olması, eski divan şairlerinin üzerine toz kondurmamaya çalıştıkları ‘aşk’ta cinselliğin ağır basması, sadece yazılmış olmak için vezne uydurulmuş kafiyeli sözler izlenimi veren beyitlerdeki zevksizlikler, bu yoldaki şiirlerin genel özellikleridir” (Ünver, 1988: 134).

1.2. XIX. YÜZYIL BESNİ’DE EDEBİ FAALİYETLER¹

“Besni’de XIX. yüzyılda büyük bir edebi çalışma olduğu görülmekte (Aras, 2006:149) ve hali hâzırda Besnihalkının edebiyata olan teveccühü kolaylıkla müşahede edilebilmektedir.

Köklü bir medrese eğitiminden geçmiş ve tasavvufî ahlaka sahip olan bu yüzyılda yetişmiş şairleri şu şekilde sıralayabiliriz: Abdullah Nasih, Sıdkî Hoca, Lüzumî Efendi, Hicâbî Efendi, Abdurrahman Efendi, Ahmet Hilmi Efendi, Aşpincinin Körü, İbrahim Efendi, İlmî Efendi, Hocazâde Mehmet Efendi, Musa Efendi, Sallakî Hoca, Sıdkî Efendi, Şevkî Efendi, Şeyh Mustafa, Şık, Vaiz Efendi, Agazâde Hüseyin Rıza Efendi, Sa’d bin Ebu Vakkâs Efendi, Mustafa Râsîh Efendi, İbrahim Hakkı Efendi, Hasan Fehmi Efendi, Halil Baba, Mebus Reşit Ağa” (Aras, 2006: 149-156).

¹ Bu başlık altındaki bilgiler Özgür Kazıcı’nın “Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı (Çeviriyazılı Metin-İnceleme 1a-48b) Yüksek Lisans Tezinden aynen alınmıştır.

1.3. SİDKÎ EFENDİ’NİN HAYATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

Hayatı hakkında tezkirelerde bilgi bulunmayan Sıdkî Efendi, 1845 senesinde Besni’de dünyaya gelmiş olup babasının adı Sâdık Ağa’dır. Öğrenimini Şam’da tamamlamış, 1925 senesinde de ahirete irtihal etmiştir.

Sıdkî Efendi, Hısn-ı Mansurlu (Adıyaman) Rifat Bey, Asım Bey ve Besnili Lüzumî Efendi’den etkilenmiştir. Elli bir yıl Duyûn-ı Umûmiye ve banka memurluğu yapmış olan şair, Besni’nin köylerinde tahsil müfettişliği görevinde de bulunmuştur. 1910 yılında emekli olan şair hayatının geri kalan kısmını şiir yazarak geçirmiştir. İyi derecede Farsça bilen şair divânın mukaddimesinde ileride şiire başlayacak olanlara rehber olması amacıyla divân tertip ettiğini söylemektedir. Divânını yetmiş yaşında iken tamamlamıştır.

İki erkek iki kız çocuğu bulunan Sıdkî Efendi’nin oğlunun birisi bu yıl (1915) vefat etmiştir, diğer oğlu ise Hısn-ı Mansur’da yazıcılıkla uğraşmaktadır.

Divânındaki şiirinden anladığımıza göre iki evlilik yapmış olup tarih şiirlerinde adı geçen Servi Hanım eşi olmalıdır. Servi Hanım’ın vefatı üzerine (1916) adını zikretmediği diğer eşi ile beraber yaşamaktadır. Hayatının son demlerinde yalnızlıktan şikâyetçidir ve kapısını sabah rüzgârından başkasının çalmadığını söyler.

Sıdkî Efendi’nin bilinen tek eseri üzerinde çalıştığımız divânıdır. Bunun dışında külliyyatının olduğu söylense de bu külliyyat ele geçmemiştir. Ve yine rivayete göre şairin kitapları oğlunun ihmalkârlığı sebebiyle tahrip olmuştur.

Divânından hareketle Bektaşî müntesibi olduğunu anladığımız Sıdkî Efendi, Ehl-i Beyte gönülden bağlıdır ve şiirlerinde bu sevgiyi terennüm etmiştir. Divânında ağırlıklı olarak gazellerin bulunmasından ötürü onu gazel şairi olarak niteleyebiliriz. Şair iyi bir eğitim almış olup Farsçaya hâkimdir. Tasavvufî ıstılahları ustaca kullanması tekke-tasavvuf edebiyatına vukufiyetini ortaya koyarken şiirlerinde divân şiiri remizlerini yerinde kullanması da onun divân şiirindeki yetkinliğine delâlet eder. İnce ve zengin hayallerle örülü olan şiirlerinde yoğun bir lirizm ve derinlik göze çarpar. Şair divânın sonlarında bir Fatiha ile anılmayı murad etmiştir.

1.4. SİDKİ EFENDİ DİVANI'NIN YAZMA NÜSHALARI²

“Sıdkı Efendi'nin tespit edilebilen tek eserinin şu an üzerinde çalıştığımız dîvânıdır. Bu eserin ise tespit edilebilen iki nüshasından birinin Sıdkı Efendi tarafından kendi el yazısıyla tertip edildiği görülmektedir. Diğer nüshanın müstensihî hakkında ise henüz bir bilgiye ulaşılamamış olup nüsha Adıyaman'ın Besni ilçesinde bulunan Mustafa Baba Cami kütüphanesinde bulunmaktadır.

a. Sıdkı Efendi Tarafından Tertip Edilen Nüsha

Bu nüsha Sıdkı Efendi'nin torunlarından Erşan Bey'in yazılı beyanına bağlı olarak bu nüshanın Sıdkı Efendi'nin kendi el yazısı olduğu bilgisine ulaştık. Erşan Bey, söz konusu nüshanın ve diğer müstensihî belli olmayan (Mustafa Baba Cami'sinin kütüphanesinde mevcut olan) nüshanın aslı Sıdkı Efendi'nin kendisi gibi şair olan damadı Hocazâde Mehmet Soylu'nun kitapları arasından çıktığını ifade etmektedir.

Sıdkı Efendi tarafından tertip edilen bu nüshanın mürettep bir dîvân şeklinde olmadığı görülmektedir. Bu nüshanın ayrı ayrı sayfalar halinde olması nedeniyle mevcut şiirlerin yerinin karıştırıldığı ve bazı sayfaların ise tahrif edildiği tespit edilmiştir. Elimize bir dosya içinde ulaşan bu eser, iki kısma ayrılmıştır. Bir kısmı sıraya dizilmiş sayfalardan müteşekkil olup arkalı önlü sayfalara yazılmak suretiyle toplam 117 sayfadan oluşmaktadır. Ancak bu kısmın 6 sayfasında herhangi bir şiir bulunmamaktadır. Diğer kısımda ise toplam 25 sayfa bulunmaktadır. Bu sayfalar ortadan ikiye ayrılmış vaziyette olduğu için şiirlerin yarısının eksik olduğu tespit edilmiştir. Sayfaların üzerinde tükenmez kalemle numaralandırılmış sayfa veya şiirlerin doğru bir şekilde sıralanmadığı görülmüştür. Eserin mevcut sayfalarındaki satır sayısı değişmekle beraber genellikle 27'dir. Eser, adî kâğıt cinsi üzerine rik'a hattıyla yazılmış olup eserin tamamında siyah ve mavi mürekkep kullanılmıştır. Bu nüsha üzerine yapılan ilk çalışma Halil Ağar tarafından gerçekleştirilmiştir.

b. Adıyaman/ Besni Mustafa Baba Cami Nüshası

Söz konusu nüshanın aslı Besni'de yer alan Mustafa Baba Cami'sinin kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Bu nüsha da önceki nüsha gibi ayrı ayrı sayfalar hâlinde olup ayrıca mürettep bir dîvân şeklinde olmadığı görülmektedir.

² Bu kısım IV. Uluslararası Alevilik Ve Bektaşılık Sempozyumu'nda İbrahim Halil Tuğluk ve Özkan Cığa'nın sunduğu Besnili Sıdkı Efendi ve Dîvânında Yer Alan Ehl-i Beyt Sevgisi adlı bildiriden aynen alınmıştır.

Bir mukaddime ile başlayan bu nüshanın numaralandırılmış sayfa sayısı 152'dir. Nüshanın sonuna eklenen ve içinde şiirlerin yer aldığı numarasız sayfaların sayısı ise 17'dir. Buna göre numaralı ve numarasız sayfaların toplamı 169'dur. Nüshanın ilk sayfa numarası 3 ile başlamaktadır. Nüshada var olan sayfa numaralandırmasına göre 31, 32, 33 ve 34. sayfaların olmadığı görülmektedir. Ancak mevcut şiirlerin herhangi bir eksikliğe uğramadan kafiye ve redif düzeninin ardı sıra devam ediyor olması, sayfalarda yer alan numaraların yanlışlıkla verildiği kanaatini güçlendirmektedir. Aynı şekilde nüshadaki mevcut numaralandırmaya göre 117 ve 118. sayfalar ile 163 ve 164. sayfaların olmadığı tespit edildi. 117 ve 118. sayfalarda yer alan şiirlerin Sıdkı Efendi tarafından kaleme alınan yazma nüshada yer aldığı görüldü. Aynı durum 163 ve 164. sayfalar için de geçerli, ancak Sıdkı Efendi tarafından kaleme alınan yazma nüshada da 163 ve 164. sayfalara ait olduğunu düşündüğümüz kısımlar tahrif edildiği için bu sayfalarda yer alan şiirlerin olup olmadığı konusunda bazı şüphelerimiz mevcuttur. Bu nüshanın mevcut sayfalarındaki satır sayısı değişmekle beraber genellikle 21'dir. Etrafı çerçeveye alınmış şiirler rik'a hattıyla yazılmıştır.”

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

2.1. KAYNAK ÖZETLERİ

“Söz konusu nüshanın aslı Besni’de yer alan Mustafa Baba Cami³’sinin kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Bu nüsha da önceki nüsha gibi ayrı ayrı sayfalar hâlinde olup ayrıca mürettep bir dîvân şeklinde olmadığı görülmektedir. Bir mukaddime ile başlayan bu nüshanın numaralandırılmış sayfa sayısı 152’dir. Nüshanın sonuna eklenen ve içinde şiirlerin yer aldığı numarasız sayfaların sayısı ise 17’dir. Buna göre numaralı ve numarasız sayfaların toplamı 169’dur. Nüshanın ilk sayfa numarası 3 ile başlamaktadır. Nüshada var olan sayfa numaralandırmasına göre 31, 32, 33 ve 34. sayfaların olmadığı görülmektedir. Ancak mevcut şiirlerin herhangi bir eksikliğe uğramadan kafiye ve redif düzeninin ardı sıra devam ediyor olması, sayfalarda yer alan numaraların yanlışlıkla verildiği kanaatini güçlendirmektedir. Aynı şekilde nüshadaki mevcut numaralandırmaya göre 117 ve 118. sayfalar ile 163 ve 164. sayfaların olmadığı tespit edildi. 117 ve 118. sayfalarda yer alan şiirlerin Sıdkı Efendi tarafından kaleme alınan yazma nüshada yer aldığı görüldü. Aynı durum 163 ve 164. sayfalar için de geçerli, ancak Sıdkı Efendi tarafından kaleme alınan yazma nüshada da 163 ve 164. sayfalara ait olduğunu düşündüğümüz kısımlar tahrif edildiği için bu sayfalarda yer alan şiirlerin olup olmadığı konusunda bazı şüphelerimiz mevcuttur. Bu nüshanın mevcut sayfalarındaki satır sayısı değişmekle beraber genellikle 21’dir.

³ 2011 yılında bu nüshanın ilk kırk sekiz varağı üzerinde çalışma yapan Özgür Kazcı, nüshanın Besni Mevlânâ-Yunus Emre ve Güzel Sanatlar Sevenler Derneği’ bulunduğunu söylemiştir.

Etrafı çerçeveye alınmış şiirler rik'a hattıyla yazılmıştır" (Tuğluk ve Ciğa, 2018: 624-625).

"Divânın bu nüshası, Kadiri Tekkesi müridi olan Hacı Ali Hafız'ın vefat etmesi ile şans eseri elimize ulaşmıştır. Besni İmam Hatip Lisesi Emekli Müdürü sayın Ali Ölmez'den aldığımız malumat doğrultusunda divânın ortaya çıkış hikayesi şu şekildedir: Kadiri Tekkesi müridi Hacı Ali Hafız vefat edince yeğeni (oğulluğu) Mustafa Azer Efendi, Kadiri Tekkesinin şeyhi olan Âbidin Baba'ya gelir ve amcasının vefat ettiğini, gelip sandığına bakmalarını ve tekkeye lazım gelen bir şeyler varsa almalarını söyler. Tekkenin şeyhi olan Âbidin Baba ile Ali Ölmez Hacı Ali Hafız'ın evine giderler ve sandığını açarlar. Sandığı açtıklarında Sıdkî Efendi'nin tahrip olmuş divânını bulurlar ve 1997-1998 yıllarında Sıdkî Efendi'nin divânını ciltlettirip muhafaza ederler" (Kazcı, 2011: 4).

Divânın incelenmemiş olup bizim incelediğimiz son kırk beş varağında 208 gazel, 5 kaside, 1 müstezad, 3 nazm, 6 kıta, 3 murabba, 2 şarkı olmak üzere toplam 228 şiir mevcuttur.

Ünsal Kahraman (2000). Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânından Seçilmiş Gazellerin Şerhi: Divân üzerine ilk çalışmayı Prof. Dr. Muhsin Macit'in danışmanlığında 2000 yılında Van 100. Yıl Üniversitesi'nde öğrenci olan Ünsal Kahraman bitirme ödevi olarak divândan seçilen on beş gazel üzerinde şerh yaparak yapmıştır.

Özgür Kazcı (2011). Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı (Çeviri yazılı Metin-İnceleme 1a-48b): Divân üzerine yapılan ilk bilimsel çalışmayı Özgür Kazcı, Halil İbrahim Yakar'ın danışmanlığında 2011 yılında yüksek lisans bitirme tezi olarak, divânın ilk kırk sekiz varağını inceleyerek yapmıştır. Kazcı ilk kırk sekiz varağını şekil ve muhteva özellikleri başlığı altında incelemiştir.

M. Şemsettin Bilgin (2015). Adıyamanlı Divan Şairleri ve Şiirleri: Yazar 2006 yılında ilk baskısı yapılan adı geçen kitabında Adıyaman yöresinde yaşamış olan divân şairlerini tespit ederek hayatları ile ilgili bilgi vererek şiirlerinden örnekler sunmuştur. Kitapta çalıştığımız divânın müellifi olan Besnili Sıdkî Efendi'nin hayatı hakkında da bilgi verilmiş ve yazarın seçtiği şiirlerinden örnekler sunulmuştur. Bizim çalışmamızda da bu eserden tamamlayıcı bilgiler sağlaması açısından faydalanıldı.

İbrahim Halil Tuğluk ve Özkan Ciğa (2018). Besnili Sıdkî Efendi ve Divânında Yer Alan Ehl-i Beyt Sevgisi: IV. Uluslararası Alevilik Ve Bektaşilik Sempozyumu'nda adı geçen bildiri sunulmuş ve ilgili sempozyumun bildiriler

kitabının ikinci cildinde yayınlanmıştır. Çalışmamızda tamamlayıcı olması bakımından faydalanıldı.

İsmail Ünver (2008). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler: Metin transkribe edilirken bu alanda daha önce yapılan çalışmalarla bütünlük arz etmesi amacıyla imla kurallarında bu kaynaktan faydalanıldı.

Ferit Develliöğlu. (2008). Osmanlıca- Türkçe Lûgat: Metin transkribe edilirken olası hatalara düşülmemesi ve metnin doğru okunabilmesi amacıyla bu kaynaktan faydalanıldı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. MATERYAL

Çalışmamızın asli kaynağı Mustafa Baba Cami'inde⁴ bulunan Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı'nın el yazmasıdır. Divân üzerinde ilk bilimsel çalışma 2011 yılında Özgür Kazcı tarafından yapılmış olup ilk kırk sekiz varağı incelemeye tabi tutulmuştur. Üzerinde çalıştığımız son 45 varak ile ilgili herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmamız Özgür Kazcı'nın yaptığı kırk sekiz varağın devamı olan ve üzerinde çalışma yapılmamış olan kırk beş varağın incelenmesi şeklinde olup genel olarak Kazcı ile aynı yöntemler takip edilmiştir.

Yaptığımız incelemede bilimsel yöntemler takip edilmiş, metin transkribe edilirken de olası hataya düşmemek amacıyla Osmanlıca- Türkçe Lûgat, Kamus-ı Türkî, Yeni Lûgat ve İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" makalesinden faydalanıldı.

3.2. DİVÂNIN İNCELENMESİ VE TRASKRPSİYON YÖNTEMİ⁵

"Bu çalışma daha önce kayıtlara geçmemiş elyazması bir divânın Latin harflerini transkripsiyonunu, şairin hayatı ve edebi şahsiyeti, divânın muhteva özellikleri üzerine yapılmıştır. Divânın kimi varakları tahrip olduğu için okunamamış

⁴ 2011 yılında bu nüshanın ilk kırk sekiz varağı üzerinde çalışma yapan Özgür Kazcı, nüshanın Besni Mevlânâ-Yunus Emre ve Güzel Sanatlar Sevenler Derneği' bulunduğunu söylemiştir.

⁵ Bu bölüm Özgür Kazcı'nın "Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı (Çeviriyazılı Metin-İnceleme 1a-48b) Yüksek Lisans Tezinden aynen alınmış olup küçük değişiklikler ve eklemeler ilave edilmiştir.

ve okunamayan yerler [...] şeklinde yazılmıştır. Metinlerde emin olunamayan kelimeler (...) şeklinde gösterilmiştir. Unutulan kelimeler ise [] şeklinde yazılmıştır. Ayrıca başı ve sonu olmayan şiirler ve varaklar tespit edilerek dip notlarda belirtilmiştir. Divânın başında mevcut iken sonlarında tekrar kaleme alınan şiirlerdeki farklılıklar dipnotlarda gösterilmiştir. Bunların haricinde divân metninde şiirlerin üstündeki numaralar şiir numarasını, sol tarafındaki sayılar ise varak numaralarını göstermekte olup, [1.a/1.b] şeklinde gösterilmiştir. Divânın muhtevası incelenirken de numune olarak alınan beyitlerin sağ tarafına parantez içinde [(1/1)] şeklinde numaralar verilmiştir. Verilen numaralardan ilki şiir numarasını ikincisi ise kaçınıcı beyit veya bend olduğunu göstermek için verilmiştir.”

3.3. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Tablo 3.1. Transkripsiyon alfabesi

ء: ʾ	ب : B b	پ : P p
ت : T t	ث: Ṭ ṣ	ج: C c
چ: Ç ç	ح: H h	خ: Ḥ ḥ
د: D d	ذ: Z z	ر: R r
ز: Z z	ژ: J j	س: S s
ش: Ş ş	ص: Ş ş	ض: Ḍ ḍ / Ž ž
ط: Ṭ ṭ	ظ: Ž ž	ع: ʿ
غ: Ğ ğ	ف: F f	ق: Q q
ك: K k	گ: G g, Ğ ğ	ك: Ñ ñ
ل: L l	م: M m	ن: N n
و: V v	ه: H h	ی: Y y

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Sıdkî Efendi merkezden uzak bir muhitte yaşamış olduğundan olsa gerek adı tezkirelerde geçmeyen bir şairdir. Her ne kadar sesini geniş kitlelere duyuramamış olsa da o, 19. yy divân edebiyatının müstesna şairlerinden biridir. Güçlü bir söyleyişe sahip olan şair mutasavvıf kişiliğe sahiptir.

Şiirlerinden tespit edildiğine göre Sıdkî Efendi, Bektaşî tarikatına mensup olup o dönemde Gölbaşı ve çevresinde aktif faaliyet gösteren Bektaşî tekkerinden birine intisap etmiştir.

Divânında ağırlıklı olarak gazellerin bulunmasından hareketle 19. yy. gazel şairlerinden biridir demek mümkündür. Şiirlerinde samimi bir edâ, güçlü bir söyleyiş hâkimdir.

Şair güçlü bir eğitim almış olup Farsça'ya hâkimdir.

Divânında ağırlıklı olarak ikili ve üçlü tamlamaları kullanmıştır. Ayrıca divânındaki divân şiirine ait birçok teşbih ve unsurları kullanmış olup bu da onun divân şiirinde yetkinliğine delalet eder. Sanatkârâne üslupla kaleme aldığı âşıkane şiirlerinde yoğun bir lirizm görülür. Âşıkâne olmayan şiirlerinde ise hikemi üslup hâkim olup bunda mutasavvıf kişiliği etkili bir nedendir.

4.1. SİDKÎ EFENDİ DİVÂNININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

4.1.1. Nazım Şekilleri

4.1.1.1. Beyitlerden oluşan nazım şekilleri

4.1.1.1.1. Gazel

Divânın incelenen varaklarında 208 gazel tespit edilmiş olup bunlardan 54 tane 5 beyitli, 6 tane 6 beyitli, 112 tane 7 beyitli, 5 tane 8 beyitli, 21 tane 9 beyitli, 2

tane 10 beyitli, 5 tane 11 beyitli, 1 tane 18 beyitli, 1 tane 21 beyitli, 1 tane de 26 beyitli olarak kaleme alınmıştır.

Gazellerden 5 tanesi na't olarak kaleme alınmış olup bu şiirler; 44 ve 45 numaralı na't 7 beyitten; 123 numaralı naat, 11 beyitten; 153 ve 154 numaralı na't, 7 beyitten müteşekkildir.

Gazellerden 1 tanesi Osmanlıca- Farsça mülemma şeklinde, 2 tanesi Farsça olarak kaleme alınmıştır.

4.1.1.1.2. Kaside

Divânın incelenen varaklarında 5 kaside tespit edilmiş olup bunlar; 224 numaralı kaside, 31 beyit; 225 numaralı münacat, 9 beyit; 226 numaralı naat, 12 beyit; 227 numaralı na't, 6 beyit; 228 numaralı na't, 17 beyitten müteşekkildir.

4.1.1.1.3. Müstezat

Divanda yalnızca 121 numaralı şiir, müstezad şekliyle yazılmış olup 7 beyitten teşekkül etmiştir.

4.1.1.1.4. Nazm

Divânda 3 tane nazm bulunmakta olup 215 numaralı nazm 7 beyitten, 216 numaralı 13 beyitten, 217 numaralı 2 beyitten mürekkeptir.

4.1.1.1.5. Kıt'a

İncelenen varaklarda 6 adet kıt'a mevcut olup tarih olarak kaleme alınmıştır. 218 numaralı kıt'a 4 beyit, 219 numaralı kıt'a 7 beyit, 220 ve 221 numaralı kıt'a 5 beyittir. 222 ve 223 kıt'a Farsça olarak kaleme alınmış olup tarihtir.

4.1.1.2. Bendlerden oluşan nazım şekilleri

4.1.1.2.1. Murabba

Divânın incelenen kısımlarda 3 murabba örneği tespit edilmiştir. Bunlardan 78 ve 134 numaralı murabbalar 5 dörtlükten; 80 numaralı murabba ise 7 dörtlükten müteşekkildir.

4.1.1.2.2. Şarkı

Divanın incelenen kısımlarında 2 tane şarkı mevcut olup bunların 212 numaralı ve 13 numaralı şiirler, 5 dörtlükten teşekkül etmiştir.

4.1.2. Vezin, Kafiye ve Redif

4.1.2.1. Vezin

Divânın incelenen varaklarında şâir, sadece aruz veznini kullanmıştır. Aruz kalıplarından en fazla Mefâilün/mefâilün/ mefâilün /mefâilün ve Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbını kullandığı görülmektedir. Şair divânın genelinde hecez, recez, remel, muzari, seri, müctes ve münserih bahirlerindeki kalıplarını tercih etmiş olup en çok tercih ettiği bahir remel ve hecezdır. Divânda tespit edilen nazım şekillerine göre vezinler şöyle tablolanabilir:

Tablo 4.1. Vezinlerin nazım şekillerine göre dökümü

Vezinler	Nazım şekilleri						
	G	K	Mr	Nz	Ş	Kt	Mst
Hecez Bahri							
Mefâilün/mefâilün/ mefâilün /mefâilün	68	3		1			
Mefülü/mefâilü/mefâilü/feülün	14						1
Mefâilün/mefâilün/mefâilün/feülün	5	3	2		1		
Recez Bahri							
Müstefilün/müstefilün/müstefilün/müstefilün							1
Remel Bahri							
Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün	60	3		1			
Feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün	12		1				
Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün	28						
Muzari ' Bahri							
Mefülü/fâilâtün/mefülü/fâilâtün	3						2
Seri Bahri							
Müfteilün/müfteilün/müfteilün/fâilün	2						
Müctes bahri							
Mefâilün/feilâtün/mefâilün/fâ'lün	3						
Münserih Bahri							
Müfteilün/fâilün/müfteilün/fâilün	1						

4.1.2.2. Kafiye

Şiirlerinin ahengini artırmak amacıyla genel olarak şiirlerinde kafiyeyi kullanan Sıdkî Efendi'nin ağırlıklı olarak tam kafiyeyi tercih ettiği görülmekle beraber bazı şiirlerde yarım ve zengin kafiyeyi kullandığı da görülmektedir. Şairin şiirlerinde kullandığı kafiyeler şöyle tablolanabilir:

Tablo 4.2. Kafiye olarak kullanılan eklerin dökümü

Kafiyeler	Kafiyelerin kullanıldığı gazel, kaside, kıt'a ve nazmlar
Ş	1, 169
Â	3, 16, 21, 23, 42, 43, 68, 70, 81, 97, 103, 107, 136, 139, 151, 221, 227
Û	4, 8, 69, 77, 91, 100, 155, 210, 213
-ân	5, 7, 17, 18, 24, 25, 33, 40, 48, 49, 50, 58, 64, 71, 72, 80, 82, 92, 96, 113, 114, 121, 125, 126, 127, 129, 131, 133, 141, 142, 144, 166, 167, 178, 185, 194, 198, 205
-el	6, 83, 87, 162, 196
-âğ	9
-âm	10, 65
-âr	11, 20, 32, 37, 46, 47, 51, 57, 62, 67, 89, 90, 99, 109, 115, 118, 119, 124, 135, 148, 149, 152, 183, 186, 202, 220
-er	12, 13, 28, 44, 56, 128, 138, 161, 171, 177, 195, 199, 200, 226
-n	14
-âne	15, 31, 66, 137, 150, 158, 175, 181, 193, 209
-ür	19
-âş	22, 98
-an	26, 93, 164
-et	27, 29, 30, 78, 101, 130
-âb	34, 94, 165, 182, 203, 211
-en	35, 88, 104, 112, 132, 143, 145, 172, 176, 214
-eş	36, 168
-enk	38
-ak	41, 60, 206
-âl	45, 79, 84, 85, 116, 122, 135, 188, 204, 216
-â'	52
-âğ	53
-ef	54
-f	55
-al	59
-k	61
-âk	63, 120
Ûn	73, 156, 173, 179, 215
-âye	74
-în	75, 123, 140, 153, 154, 174
-ek	76
-em	86, 147, 160, 163, 180, 192, 207, 208
-este	95
-l	102, 134, 157, 159
-ün	106
-âh	108
-eng	117
-z	146, 170, 201
-ay	184
-âz	187, 189
-zel	190
-âre	191
-îb	197
-in	228

4.1.2.3. Redif

Sıdkî Efendi şiirlerin ahengini ve estetik güzelliğini artırmak maksadıyla şiirlerinde redif kullanmayı tercih etmiş olup bu noktada başarılı olmuştur. Şairin şiirlerinde kullandığı redifler şöyle tablo edilebilir:

Tablo 4.3. Redif olarak kullanılan sözcük ve eklerin dökümü

Redif	Şiir no	Redif	Şiir no	Redif	Şiir no
Lenür	1	vaqt-i nazın	68	-lerle	145
-âne bakışlar	2	Gözlerin	69	-üm üzre	146
-dan mı gelir	3	-dır kâkülün	70	-ine	147
Mudur	4	Çilün	71	-la best	148
olandan sor	5	Oldun	72	-a tıyurma	149
-idir	6	İtdiñ	73	-emize	150
-ı neyler	7	-leriñ	74	-sı olmasa	151
-lar mıdır	8	-imsiñ	75	-e	152, 153, 154, 162
-ım var	9	-larıñ	77	-ya	155
-a düşmüştür	10	-iñ	78	-la	156
-in var	12	-a bülbül	80	-maya	157, 159
-dendir	14	-da bülbüle bir gül	81	-ye	158
-den çıkmaz	15	-ım gel	82	altında	160, 165
-yı haydarız	16	-im	87, 88, 101, 104	-sizce	161
istemez	17	elinden dertliyim	89	yerine	163
olduğun bilmez	18	olub kaldım	90	-ma	164
-uz	19	mu nedir bilmem	91	-a	166, 167
-dır sensiz	20	-ım	92, 96	-i	168, 169, 171, 190, 197, 207, 208, 226
-yız biz	21	-dım	93	-lediler mi	170
-iyuz	22	itmez miydim	94	-ler kaldı	172
biziz	23	-dir gül-fem	95	İtdi	173
-iz	24	-mıdır bilmem	97	Gibi	174
-layız	25	Oldum	98	-lerden mi	175
-maz	26	Olmam	99	geldi	176
-imiz	27, 28	Deyim	100	Mi	177
gelmez	29, 30	-mam	102	-ım gibi	178
-ye gelmez	31	-mı disem	103	-u	179
-e heves	32	-ımdan	105	kaldı	180
eylemiş	33	Birgün	107	mi kaldı	181
-ı kalmamış	34	-iñdan	108	itdiñ beni	182, 203
-lenmiş	35	Olmayan	109, 125	-lar mu' tadı mı	183
-ler imiş	36	-den	110	olduğum kaldı	185
Âteş	37	-ım söylesün	113	İki	186
almış	38	Eyleyen	114	-ı	187, 189, 202
serhoş	40	-ın ucundan	115	eyledi gitti	188
Bas	41	-im kandesim	116	-si	191, 209
-lar sana mahsus	42	-inden	117	-den mi	192, 214
-lar bana mahsus	43	-e yeniden	118	-lenmez mi	193
-den garaz	44	iden sensin	119	Leyli	194
-indir garaz	45	-imden	120	-iñ görünmezdi	195
-e 'arz	46	-iñden	122, 123	-ler gibi	196
-e ta'riz	47	-dan	124	-ım ağlatma beni	198
-dır hatt	48	olur birgün	126	Birisi	199
-a hatt	49	Olduğun	127	-ler seni	200
kim hâfiz	50	Sev	128	-de kaldı	201
şem'	51	-ın eyler arzu	129	-inden beni	204
-den fark	56	-ıkta	133	-ım gelmedi	205
-ım yok	57	-ine	134	-ından seni	206
olduk	58	Üstüne	135	-larıñdan mı	210
-madık	59	-ya	136	-iñ mı	211
-erek	61	-likde	138, 143	-yu	213
-e mi düşdün	62	-lanmada	139	Oldu	215
Eyledin	64	-im gitti ah	140	-ini	216
-e yüz viridiñ	65	oldu gitdikçe	141	-niñ	221
-sidir muğbeceniñ	66	oldum ah	142	-dır Muḥammed	227
-in senin		-lıkda	144		

4.1.3. Edebi Sanatlar

4.1.3.1. Mecaza dayalı söz sanatları

Mecaz-ı Mürsel: Edebiyatta bir sözü benzetme amacı gütmeyen gerçek anlamı dışında bir anlamda kullanma sanatıdır. Kelimeler arasında benzerlik ilgisi bulunmayan bir çeşit mecazdır (Pala, 2013: 299).

Nola kıaddim h am ide olsa Őıdk ı yar-ı mi netten
Dil-i div aneleri bir serv-i sim-end ama düşmüşdür (10/7)

Ey Sıdk ı, sevgilinin derdiyle belim b k lse ne olur ki (buna Şaşılır mı c nk ), deli gönül gümüş gibi parlayan servi boya düşmüştür.

Beytte Şair gönlünün sevgilisinin parlak görüntülü boyuna d Őt g n  söylemekle birlikte asıl kastedilen boy değil sevgilinin kendisidir.

Teşbih: Aralarında çeşitli yönlerden benzerlik kurulabilen iki Şey veya Őeylerden benzerlik itib riyle zayıf olanı kuvvetli olana benzetmek sanatıdır (Külekçi, 2013: 31).

Resm-i mihr b-veş ebruları h b nlar n 
Şaşırır kıblesini nice m sl m na c l n (71/5)

Güzellerin mihrab gibi kaŐları ve [senin] c lin nice müslümana kıblesinin yönünü ŐaŐırtır.

Müslümanlar camide mihraba doğru yönelerek secde ederler. AŞık için ise bu mihrap sevgilinin kaşlarıdır ve aŐıęın secdeg hıdır. AŞık sevgilinin kaşını secde yeri yaparak oraya asılmak ister, böylece sevgilinin cem line ulaŐmayı ve orada kalmayı ister. Sevgili bu h liyle aşka tutulmuş olan Müslümanlara kıblesini ŐaŐırtır ki aŐıklar kible yerine sevgilinin kaşını mihrab olarak görür.

 alib  teşrif-i b ğ itmiş yine ol gül-nih l
H ke düşdi serviler ŐimŐad kıaddi n kıldı d l (84/1)

O gül fidanı bağı ŐereflendirmiŐ olacak ki serviler toprağa düştü, Şimşir ağacının da beli büküldü.

Sevgilinin endamı taze g lfidanına benzer. G lfidanı gibi olan sevgili bağa girince onun servi boylu aŐıkları toprağa düŐerken Şimşir ağacına benzeyen aŐıklarının boyları da iki büklüm olarak dal harfi gibi eęilmiŐtir. Zira sevgiliyi karşısında gören aşık ya kendinden geçerek bayılır ya da saygıdan iki büklüm olarak el pençe divan

durur. Sevgilinin boyu gülfidanına âşîğın boyu ise servi, şimşir ağacı ve dal harfine teşbih yapılmıştır.

Seyf-ebrū çeşm-câdu hâl-hindū zülf-mū

Dert iken âşüb-ı hüsnuñ haţţıñ ile beslenür (1/4)

Kaşı kılıç, gözü cadı, beni Hintli, zülûf yanlara sarkmış, güzelliğinin kargaşası başa dert olması gerekirken o yüzündeki tüyler ile korunur.

Bu beyitte sevgilinin kaşı can alıcılığı sebebiyle kılıca; gözleri âşığı kendinden geçirmesi sebebiyle büyüciye, benleri kara renginden dolayı esmer tenli olan Hintlilere benzetilmiştir.

Sevgilinin kaşı fitne unsurudur bu fitneye bakış ve saç da ortak etmek ister ki şair de bu beyitte bu üç unsuru birlikte anmıştır. Kaş eğriliği sebebiyle hilale benzer. Bu hilal bayram hilalidir çünkü âşıklar sevgiliyi görünce bayram sevinci yaşarlar ve durum kargaşayı beraberinde getirir.

Çeşm yani sevgilinin gözü fitne unsurlarından en güçlü olanıdır ki o en güçlü sâhirdir. O âşığı büyüleyerek kendine bend eder. Sevgilin gözleri âşıklar arasında fitne çıkartarak kargaşaya sebep olur.

Saç dağınıklığı, uzunluğu, kokusu vs. ile âşîğın aklını başından alır ve kendine esir eder. Saç her zaman gece gibi siyahtır; göz, kaş ve ben ile fitne çıkarmakta beraber hareket eder. Bu beyitte şair ebru, saç, ben ve göz unsurlarını birlikte kullanmış olup bu unsurların siyahlıklarından hareketle karanlığı ön plana çıkarmıştır.

Ayrıca sevgilinin yüzü hatt (güzel yazı) sanatı ile ilişkilendirilerek sahifeye benzetilmiş olup yüzündeki tüyler yazı şeklinde düşünülmüştür. Doğu Anadolu'da yaygın olan "Güzellik başa beladır" anlayışına paralel olarak bu beyitte şair yüz sahifesindeki güzelliği nazar değmesin diye yapılan muska ile ilişkilendirmiştir. Hülasa bu beyitte şair kaşı kılıca, gözleri cadıya, benleri Hintlilerin tenlerine benzetmiş ancak benzetme yönünü ve edatı kullanmayarak teşbih-i beliğ sanatı yapmıştır.

Hançer-i ğamzeleri ser-be-ser âlûde-i hûn

Şıdkıyâ kâfirun yâr ğazâdan mı gelür (3/3)

Ey Sıdkî! Kâfir sevgililer gazadan mı gelirler ki hançer gibi olan bakışlarına baştanbaşına hep kan bulaşmış.

Sevgilinin can alıcılığı yönüyle hançere benzeyen yan bakışıyla âşıklar can evinden vurularak terk-i can eder. Sevgilinin bakışını âşıkların canına kastetmesi

yönüyle savaşta düşman kanına bulaşmış hançere teşbih yapan şair, arka plânda ise sevgilinin gözündeki kırmızılığı kanlı hançere benzetmiştir.

Elif kaddiñ lâm zülfüñ naşsın isbât idüb
Lâ demem elâ derim sen şüha müstesnâ güzel (83/3)

Kimseye benzemeyen güzel, elif gibi düzgün boyun lam gibi kıvrımlı zülfün resmini ispatladığından sana yok diyemem var derim.

Bu beyitte sevgilinin boyu elif harfine, saçları lâm harfine benzetilerek kelime oyunu yapılmıştır. Böylelikle elif ve lam harfi yan yana gelerek yokluk yerine varlık kastedilmiş ve bu sevgiliye bildirilmiştir.

İstiare: Bir şeyi gerçek anlamı dışında çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır (Küleççi, 2013: 51).

Serv-i nâzım 'acaba seyr ü şafâdan mı gelür
Yoksa bir âb-ı revân cüy-ı adadan mı gelür (3/1)

Dalları yanlara sarkmış servi [gibi olan sevgili] acaba gezme ve eğlenmeden mi geliyor, yoksa bir akarsu mu akıyor?

Elini kolunu sallayarak yürüyen, âşığa kayıtsız kalan sevgili dalları sarkmış servi ağacına benzetilmiştir. Burada sevgilinin rahat yürüyüşünü eğlence meclisinde kendinden ve çevresinden geçmiş kimsenin yürüyüşüne benzeten şair, onun eğlence meclisinden geldiğine kanaat getirmiştir. İkinci mısradan ise sevgilinin boyunu akıp giden suya benzetmiştir.

Bu beyitte şair servi ve ab-ı revan sözcükleri ile açık istiare yapmıştır.

Kinâye: Bir maksattan dolayı sözü hem hakikî hem de mecâzî anlamlara uygun olarak kullanmaktır (Küleççi, 2013: 64).

Ne bilsün her dimâğ-ı eferde zevk-i ba'de-i vaşlıñ
Anı sen hasret-i la'linle bağırî kân olandan şor (5/2)

Bu beyitte şair bağırî kan olmayı hem vücuttaki kanın kalp organından geçmesi mânâsında hem de ayrılıktan dolayı çok acı çekmek manasında kullanmıştır. Bu beyitte kalp organının kan içinde bulunması ile hasretle acı içinde paramparça olan yürek arasında ilgi kurulmuştur.

4.1.3.2. Manaya dayalı söz sanatları

Tezat: Manaca birbirinin karşıtı iki düşünce, duygu ve hayalin bir ifadede toplanmasıdır. Bu sanata tıbak, tatbik, mutâbakat, mukabele, tekâfû ve mütezâd adları da verilmiştir (Külekçi, 2013:75).

Vâr ise yüze sürececek ayağıdır pîrîmiñ
Öpmeğe lâyıķ olan sâķî-i râ' nâ elidir (6/6)

Yüze sürmeye layık olan bir şey varsa pirimin ayağıdır, öpmeye layık bir şey varsa o da pirimin kadeh sunan latif elidir.

Şair el ve ayak sözcükleri ile tezat oluşmuştur.

Tevriyye: Nükte yapmak amacıyla birkaç anlamı olan bir kelimenin en uzak anlamını kastederek kullanma sanatıdır (Pala, 1999: 454).

Tokunmaz giceler efsânemiz leylî-i zülfüñden
O kâfir mâcerâdan ays-tek pür-mâcerâyız biz (21/2)

Şair beyitte gece ve Leyla manasına gelen leyli sözcüğünü, uzak manasıyla gece anlamıyla kullanarak tevriye yapmıştır.

Hemân bir iki saġarla başıñdan savma ey sâķî
Saña yâr olmazam minnetle ĥamd olsun ayâġım var (9/9)

Beyitte hem organ hem de kadeh manasına gelen ayak sözcüğünü uzak anlamıyla, kadeh olarak zikretmiştir.

ande gitdüñ 'aşık-ı dil-ĥaste-i zârîñ terk idüb
ılca cânım almadı aşı hilâlim andesîñ (116/2)

Şair, kan ve nerede anlamına gelen kande sözcüğünü hem canımda, kanımdasın hem de neredesin anlamında kullanarak tevriye yapmıştır.

Tecâhül-i Ârif: Nükte yapmak amacıyla, iyi bilinen bir şeyi bilmiyormuş gibi davranma sanatıdır (Pala, 2013: 444).

Lebleriñ mi ĥoķķa-i yâķut mu yâķut mu
Gerdâniñ mı şîşe-i elmas içinde şu mudur? (4/2)

İhâm: Bir mısra‘ veya beyit içerisinde iki veya daha çok anlamı olan bir kelimeyle birbirinden uzak iki fikir veya hayali birden tebliğ etmeye ihâm denir (Külekçi, 2013: 94).

Ha görüb olmuş iken yoluna müjgânlarım
Kılca gelmez yine cânâ göziñe hizmetimiz (27/3)

Beyitte kılca gelmek sözcüklerini hem kirpik hem de çok az manasıyla kullanarak iham yapmıştır.

Rûz-ı hecri pek uzandı rişte-i âmâl-veş
Kılca kaldı tâkatim ol mû miyânım gelmedi (205/3)

Kande gitdün ‘aşık-ı dil-ḥaste-i zârîñ terk idüb
Kılca cânım kalmadı kaşî hilâlîm kandesîñ (116/4)

İstifhâm: Dikkati daha fazla çekmek anlatılmak istenen şeyi soru şeklinde ortaya koyma sanatıdır (Pala, 2013: 240).

Genc-i ḥüsnüñ zabt idüb mâni‘ olan nazâraya
Çifte ejderhâ mı rûhsârında gisûlar mıdır? (8/4)

Beyitte şair, sevgilinin yüzünü görmeye engel teşkil eden varlığın saç olduğu bilmesine rağmen ejderha mı zülûf mü diyerek istifham yapmıştır.

Gülşen-i vaşfında cânânîñ olanlar nağme-sâz
Şıdkî-i şeydâ mıdır tûṭî-i hoş-gûlar mıdır? (8/7)

Ṭolanmış ḥalka ḥalka genc-i ḥüsnüñ her ṭarâf şarmış
‘Aceb gisûların mı çifte ejderhâ mıdır bilmem? (97/4)

Görmedim zümre-i insanda emşâl saña
Bir perizâd mı yâ ḥürî-i-i garâm mı disem? (103/8)

Teşhîs: İnsan dışındaki canlı varlıkları veya eşyayı; duyan, düşünen, hareket eden insan kişiliğinde göstermek, ona kişilik vermek sanatıdır (Külekçi, 2013: 121).

Güldürdü gülü bülbülü ağlattı çemende
Ey şüh-ı gül-endâm ‘acib şiveleriñ var (12/3)

Şair beyitte insana özgü davranışlar olan ağlamak ve gülmek kavramlarını gül ve bülbüle yükleyerek teşhis sanatına başvurmuştur.

Gül mü seni nâlende eden yoksa diken mi
Ey bülbül-i şüride yine nâleleriñ var (12/5)

Bu beyitte yine şair bülbülü yüksek sesle ağlayan insana benzeterek teşhis yapmıştır. Şair bülbüle: “Seni ağlatan kimdir?” diyerek ona soru sorarak da yine insana ait olan soru sorulma ve cevap alma vasıflarını bülbüle yüklemiştir.

Mübâlagâ Sanatkârı heyecanlandırılan hâdisenin, heyecanın mahiyet ve şiddetine görebüyümesi veya küçülmesidir (Küleççi, 2013: 131).

Hırman aklımı berbâd iden âhım yelidir
Ėark-ı tûfân kılan cişmimi eşkim seylidir (6/1)

Kederli aklımı perişan eden ahımın rüzgârıdır, varlığımı tufanda boğan ise gözyaşımın selidir.

Eliñden mi seniñ feryâd ider sayh-ı maᖅzun mu
Tennüre-ı Ėâmde cânâ çevrülüb biryân olandan şor (5/3)

Ey sevgili! Senin yüzünden mi feryad eder üzüntüden mi bağıırır. Sen onu gam fırınında çevrilerek kebab olandan sor.

ᖅavk-ı zincir ile bağlansa da ip ŗutmaz iken
Zabt iden Şıdkî-i divâneyi zülfüñ telidir (6/7)

Divane Şıdkî'yi zincirler zabt edemez iken zülfünün teli zabt etti.

Nidâ: Sevinç, şaşma, acıma öfke vs. duyguları belirtmek için sesi yükseltmeye ve seslenmeye denir (Pala, 2013: 358).

Kim der ki begüm ‘ahde vefâlar saña maᖅşüş
‘Uşşâkla hemân cevır ü cefâlar saña maᖅşüş (42/1)

Şıdkîya rûᖅ-ı meşrûr mu ‘aceb nazm-ı teriñ
ᖅâir-i kudsî midir semt-i semâdan mı gelür (3/7)

Nâledir mu ‘tadiñ ey bülbül hemân bu bağda
İtmediñ bir kere aᖅvâliñ ol gül-ruᖅsâre ‘arz (46/3)

Tekrîr: Manayı kuvvetlendirmek maksadıyla manzum ya da mensur bir parçada aynı kelime veya kelime gruplarını birkaç defa tekrarlamaktır (Külekçi, 2013: 163).

Ƙara eşm Ƙara ebrü Ƙara perçem Ƙara hâl
Ne Ƙara günlere Ƙoydu bizi devrân hele baƘ (60/2)

Beyitte kara sözcüğü tekrarlanarak tekrîr yapılmıştır.

Ƙara Ƙan Ƙuşşa nola hâme-i nazmım Şıdkî
Ƙara hummaya Ƙutuldu o da yaşlardan ırak (60/7)

Telmih: İfade içinde zikr etmeksizin herhangi bir kıssaya, geçmişteki bir olaya, meşhur hikâyelere, efsânelere, malûm bir şahsa, çeşitli inanışlara, ayetlere veya bir hadise ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek sanatıdır (Külekçi, 2013: 170).

Beyhüde degil sende hâlâvetle melâhat
ToğduƘda seni şeker ile tuzladılar mı (170/4)

Beyitte bebeklerin doğumunun kırkınıcı gününde şeker ve tuz karışımı sürülerek yapılan ritüele atıf yapılarak telmih yapılmıştır.

‘İydegâh-ı vuşlatıñda zihi olunmaz gusfend
‘Âşığın cânından özge anda Ƙurbân istemez (17/5)

Bayram ve kurban sözcüklerini birlikte kullanılarak Kurban Bayramı’na telmih yapılmıştır.

Pertev gibi çeşmiñ ‘âlemi bend itdi bir mûya
Muşâdif olmadı Bâbil’de kimse böyle câduya (155/1)

Cadı ve Babil sözcüklerini birlikte zikreden şair, rivayetlere göre büyücülükle uğraşan ve yaptıkları hatadan dolayı Babil kuyularında asılı olarak kıyamete kadar kalacak olan Harut ve Marut adlı iki meleğe telmih yapmıştır.

Ğussa-i Ęamda mufaşşal olan efsane-i Ƙays
Çekdiğim derd ü Ęâmın bir varak mücmelidir (6/2)

Beyitte şair, efsane-i Kays tamlamasıyla Leyla vü Mecnun efsanesinin kahramanı olan Mecnun’u anarak telmih yapmıştır.

Bizde kân-ı mürtezâ müştakı şâh-ı Kerbelâ
Çâker-i âl-i 'âbâ hâk-i dürr-i Zehrâ biziz (23/5)

Şair, Şah-ı Kerbelâ ve dürr-i Zehra tamlamalarıyla Kerbelâ hadisesine atıf yaparak Hz. Fâtıma'yı zikretmiştir.

Mülemma': Bir manzumenin mısralarından kiminin tamamen veya kısmen değişik bir lisânla yazılmasıdır (Külekçi, 2013: 186).

'Ayân-ı nübüvvet nişân-ı zaḥm bir cişm-i şühedanın

Çü tâb-ı nazara-i 'uşşâk dâr-dan rûh-u gülzârîñ

Tenâsüb: Mânâca aralarında ilgi bulunan iki veya daha fazla kelimeyi tezâd meydana getirmemek şartıyla bir arada kullanmaktır (Külekçi, 2013:190).

Hemân bir gül-i nihâl-i nevresîñ meftûnuyum ancak
Hezâr lâne berdüşum ne gülzârım ne bağıım var (9/2)

Gül-i nihâl-i nevres, gülzâr ve bağı sözcükleri tenasüp içinde kullanılmıştır.

Çıkar dūd-ı taḥsir ḥaşre dek ḥâk-i mezârıımdan
Gönülde sūzîş-i hecriñ ile sönmez ocağıım var (9/4)

Dūd, sūziş ve ocak sözcükleri ile tenasüp yapılmıştır.

Leff ü Neşr: Bir söz veya beyitin ilk bölümünde en az iki şeyi söyleyip sonra onlardan her biriyle ilgili benzerlik veya karşılıkları kullanma sanatıdır (Pala, 2013: 286).

Ğabgab -ı simin fevķinde görün şirin lebiñ
Za'n ider kim bir gümüş tas içre ķonmuş tâze bâl (86/4)

Sîmin gabgab ile gümüş tas ve şirin leb ile taze bal arasında müretteb leff-ü neşr mevcuttur.

Serv-i nâzım 'acaba seyr ü şafadan mı
Yoksa bir âb-ı revân cūy-ı adadan mı gelür (3/1)

Bu beyitte şair serv-i nâzım diye seslendiği sevgilisini ikinci mısradan akar suya, seyr ü safadan gelen sevgiliyi ise ikinci mısradan adadan akıp gelen suya benzeterik müretteb leff-ü neşr yapmıştır.

İrsâl-i mesel: Darb-ı mesellerin vezne uydurularak şiir içinde zikredilmesidir.

Mezelletle düşer mi kıadrden erbâb-ı 'işmed hiç
Güher düşmekle hâke nazara-i şâhânedan çıkmaz (15/5)

Hüsn-ü talil: Hüsn-ü tâlil, söze güzellik katmak maksadıyla bir olayı gerçek nedeni dışında bir nedene bağlamaktır.

Țutulmuş tâli'-i Şıdkî gibi mihr-i rahûn ammâ
 Kûsûfa uğradan zülfüñ müdür yoksa niķâbıñ mı (211/7)

Aynı tutulmasının sevgilinin zülfü veya örtü ile yüzünü kapatmasından dolayı olduğunu söyleyerek doğal bir olayı güzel nedene bağlamıştır.

4.1.3.3. Lafız ile alakalı sanatları

İştikâk: İfadeyi süslemek maksadıyla kökteş sözcükleri bir arada kullanma sanatıdır.

Nâmı mevcüd_delî oldu_vücûdu nâbûd
 Mürg-ı 'anķa gibi mevhûmdur erbâb-ı kerem (86/6)

Mevcud ile vücud sözcükleri aynı kökten türemiştir.

Def' idermi ķasid hâsidi luţf -ı maķsûd
 Kıabil-i ķükme-i tedâvi mi olur dâm-ı verem (86/7)

Hasid ve mahsud sözcükleri kökteştir.

Ėalmadı 'ahde vefâ oldu emânet mefķûd
 Bil ki aķbâbdan_eķibbâya şadâķat gelmez (30/4)

Aķbab ve eķibba sözcükleri aynı kökten gelmektedir.

4.1.4. Deyimler, atasözleri ve atasözü mahiyetindeki sözler

4.1.4.1. Deyimler

4.1.4.1.1. Uzuvar ile kurulan deyimler

a) Ağz Ağzı sulan-:

Şeftälü bâğ-ı rāhına h`āhişim efzün

Ağzım şulanırsa nola ey serv-i bülendim (93/2)

Ağzına düş-:

Ne düşmüş ağzına Şıdkî-i şeydânın lebiñ vaşfi

Seniñ şîrîn dehânım şâ'ir-i hoşgûlârından mı (210/7)

b) Ayak Ayak bas-:

Bir kere nolur ey bütşin bezme ayak baş

Ammâ ki saşın gelmesün ağıyâr çayak baş (41/1)

Ayak başmışdı bu şeb bezme ol âfet habersizce

Habersiz ben de nüş ittim leb-i la'liñ hazersizce (161/1)

Ayağı denk al-:

Şaşın gavgāya şalma başını ey rind-i pervā

Bugün meyhānede şākî yine ayāğı denk almış (38/6)

Ayağa düş-:

Alçaqlar ile ülfet edüp düşme ayağa

Qıymetli gühersin güzelim pek gerek var (12/2)

Ayaktan düş-:

Açıldı zaşmlar sīnemde bir bir tîğ-i firqatle

Düşüb āhir ayakdan hānede sāhib-firāş oldum (98/2)

c) Bağır Bağrını del-:

Nedendir nāle-i dil-süzunu benden su'āl itme

Delüb derdiyle bağrını bā'is-i efgān olandan şor (5/5)

Bağrını kebāb et-/eyle-:

Gül gülābiñ itdi mi bülbül dāhi bağrın kebāb

Serv ü nāzım gālibā 'azm-i gülüştan eylediñ (64/2)

Bezm-i vaşlında şehā bağrım kebāb itmezmiydim
Cām-ı didem sāğar u eşkim şarāb itmezmiydim (94/1)

Bağrını dağla-:

Gören bu hālim k̄an ağlamaz mı
Ġam-ı ḥasretle bağrın dağlamaz mı (224/27)

Bağrı kan et-/eyle-:

Ne bilsün her dimāğ-ı eferrde zevk-i ba‘de-i vaşlıñ
Anı sen ḥasret-i la‘linle bağrı k̄an olandan şor (5/2)

Bağrı k̄an olmaz mı zār ü nāleden bülbüllerin
Ġonca rühsārına şarkıntılık itdikçe zāğ (53/4)

Eyledi kıaddim ḥamīde serv-i reftārın seniñ
Nola bağrım k̄an iderse yād-ı rühsārın seniñ (67/1)

Bağrı yan-:

Bağrı yanmış ‘aşıkın cānā itmez mi görüb
Şem‘-i rüyün bezm-i ğayr içre fūrüzān olduğun (127/3)

Bağrını yak:

O kim fānūs-veş şalmış ziyālar bezm-i iķbāle
Yağar anın da bağrın nār-ı ğām amma ki añlatmaz (26/3)

d) Baş Baş başa ver-

Bāliş-i zer-kāra ser kıoymuş iki zencūr mü
Gözlerün mü baş başa virmiş iki āhū mudur (4/3)

Çeşm-i bīmārın mıdır hā‘bide-i bālin nāz
Baş başa virmiş iki nāzende āhūlar mıdır (8/5)

Baş eđ-:

Çarḥā baş egmez iken āḥir zebūn oldum saña
Raḥm kıl aḥvālime arslanım ağlatma beni (198/3)

Baş çık:

Ḥalkā göstermez idim bir vecihle rüy-ı melāl

Başa çıksaydım eger Şıdkî dil-i maḥzûnla (156/11)

Başı derde sal-:

Derde şaldıñ başım ey nevres-i nihâl
Mâh ḥüsnüñ eyledi cişmim hilâl
Senden ayrılık baña oldu muḥâl
Yok mudur cānâ bu derdiñ çâresi (212/2)

Başına ateşler yağ-:

Ebr-i ‘aşkıñla yağan başıma âteşler imiş
Navek-i ebru biñ işaratı keşâkeşler imiş (36/1)

Başında kabak patla-:

Başında kabak patlasun ey saḥne-i devrân
Kim dedi saña gice gezüb saḥaba konak baş (41/3)

Başına kül koy-

Gör ne küller koyacak başımıza baht-ı siyâh
Dâğımız tâzeledi yâr ḥaṭṭ- âverlikde (138/2)

Baştan ayağa yan-:

Fitne-i çeşmi yakub ‘alemi başdan ayağa
(...) dünyâ daḥi virânesidir muğbeçeniñ (66/4)

Baştan sav-:

Hemân bir iki sağarla başıñdan savma ey sâķî
Saña yâr olmazam minnetle ḥamd olsun ayâğım var (9/6)

Baş kaldır-:

Leşker-i Hindü gibi birden bire baş kaldurub
Şaldı bir bir fitneler bu mülket-i devrâna ḥaṭṭ (49/2)

Başına küller savrul-:

Ne küller şavrulur başıma gör ocağ-ı hecrinden
Egerçi vaşl umub mecbûr şūḥ-ı nev-tirâş oldum (98/4)

Başa var-:

Sâye-veş ḥâke şalar besledigin dâye gibi

Başa varmaz zen-i dünyā-yı deniniñ keremi (208/4)

Başında yeri ol-:

Giden seniñ ey şāh-ı levendim hazerin var
Gel külbe-i aḫzānıma başımda yeriñ var (12/1)

e) Bel Belini bük-:

Hālin söylemege tutmuyor dili
‘Arz-u ḥāl yazmağa yetmiyor eli
Şararmış endāmı bükülmüş beli
Ugramış miḥnet-i ḥazana bülbül (80/3)

Bel vermek:

Yañılub serv ḳaddim kimseye bel virme şaḳın
Şaydırırlar saña bir oyun idüb penc u şeşi (168/6)

f) Dil dillere destān ol-:

Ne erdik vuşlata ne būs ḳıldıñ la ‘l-i dil-dārı
Hemān dilden dile beyhūde Şıdḳı dastān olduñ (72/5)

Dil uzat:

‘Uḳde-i müşkülümüz açmağa diller uzadub
Şāne-veş girdi gönül kākül-ü yāre yeñiden (118/3)

g) El El çek-:

Çekdi bu gülşeniñ zevḳinden elin
Lāleden sünbülден kesdi emelin
Şiddet-i temāşada şaşırđı yolun
Şaldırdı ḳoştı dumana bülbül (80/2)

Elden çıkar-:

Çıkarub dāmenin elden ol peri rūḥsārıñ
Şimdi uğraşmadayız çāk-ı girībān ileyiz (25/6)

El ver-:

Ne yüzden el virir saydı deyü ol vahşi āhunun
Kemend-i fikr ile şahra-yı ḥülyālarda püyānız (24/4)

El öp-

Vār ise yüze sürecekle ayağıdır pîrîmiñ
Öpmeğe lâyıķ olan sâķî-i râ' nâ elidir (6/6)

h) Göz Göz aç-:

Ķānlu nem endūh-ı ğam bir dem göz açdırmaz baña
Devr-i ħanıñda nigār okur müdām āsūde ħal (85/6)

Gözünü aç-:

Zāĝ-ı siyehiñ lāneñe ħonmaķda gözi var
Şebbāzım aman aç gözin ğāhi suyāk baş (41/4)

Gözü ol-:

Zāĝ-ı siyehiñ lāneñe ħonmaķda gözi var
Şebbāzım aman aç gözin ğāhi suyāk baş (41/4)

Gözden düş-:

Beni Şıdkî gibi gözden düşürme
Bugün ölmez isem yārın da gelmem (102/7)

Gözde kal-:

Ħayal-i serv-ķaddiñ gözde ķaldı
Temennā-yı vişāliñ sözde ķaldı (201/1)

Gözünden kanlı nem ak-:

Gördüğümden berü aĝyārla sen ğonca femi
Görmediñ mi güzelim gözden aķān ķānlu nemi (208/1)

ı) Yüz Yüz bul

Yüze çıķdı nihāyet yüz bulub eyyām ħüsnüñde
Begim yüz virmeseydiñ kāşķi ol ħaţţ-ı jengāre (152/3)

Yüz döndür-:

Merāk itme yüzün döndürse senden bî-vefā dünya
Zen-i ālüfte eyler mi ri'ayet 'ahd ü peymāna (167/6)

Yüz ekşit-:

Ey nihâl-i nevresim bîhûde ekşitme yüzüñ
Ğabğabın nârince ancak uzandık almadık (59/2)

Yüz sür-:

Vâr ise yüze sürecektir ayağıdır pîrîmiñ
Öpmeğe lâyık olan sâkî-i râ' nâ elidir (6/6)

Yüz sürmek için pâyıña ey serv-i hırâman
Ey serv ü hûbân
Gerdün ider kıddini hûm eşkini rizân
Her sa'at her ân (121/1)

Yüz tut-:

Țutdum yüzüm aña kim eyler 'atâyı cûdu
Mağşûduna muvaffak her merd-i bî-naşîbi (197/6)

Yüz ver-:

Bilse evvel mekrini yüz mi virirdi kıl kadar
Âşinâ tarzında geldi 'âşîka bi-gâne hûtt (49/6)

Ayağıñ aldı sâkî rind-i mey-i âşâma yüz viridiñ
Țodu meydana rengiñ sağarı gül-fâme yüz viridin (65/1)

Yüzsuyu ver-:

Virirse âb-ı hayvân yüz şuyun şarf itmeziz hafra
Dil-i pîr-i mûğaniñ yayına kemter gedâyız biz (21/3)

Yüz göster:

Göstermedi yüz hayfa ki yüz sûret-i ümîd
Yüz Țutmadığım Ka'be vü büt-hâne mi kaldı (181/3)

4.1.4.1.2. Diğer Deyimler**Aklını yağmaya ver:**

Düşüb sevdâ-yı bî-encâma muhtellü'ş-şu'ur oldum
Viren gisû mudur yağmaya 'aqlım hâl-i 'anber mi (177/5)

Ahde vefâ:

- Kalmadı 'ahde vefâ oldu emānet mefkûd
 Bil ki aḥbābdan eḥibbāya şadākat gelmez (30/4)
- At sal-:**
 Mülk-i dil ġarātına çıkmış boğazdan at şalub
 Hâl-i zengiler midir ya leşker-i Hindû mudur (4/4)
- Şakınsın kim severse cānını āfet-i hışmından
 Şalub āt şehvārım elde tişe geldi meydane (137/4)
- Ateş yan-:**
 Egerçi kül-türāb oldu ġām-ı 'aşkıñla bu cisimim
 Ocāḡ-āsā derūnumda yine her dem yanar āteş (37/4)
- Ateşlere yan-:**
 Pertev şalıcaḡ şem'-i raḡ-ı yāre rakıb
 Ben reşkile külḡaş key āteşlere yandım (93/4)
- Bend et-:**
 Zir ṡāḡ ebr u āniñda tütaldan āşiyān
 'Alem-i bir mūya bend itdi perestu gözleriñ (69/4)
- Bir pula deġ-:**
 Gerçi koyduḡ yoluña şıdḡla cān u serimiz
 Degmedi bir pula amma bu ḡadar işlerimiz (28/1)
- Boyun eġ-:**
 Metā'-ı vaşlıñā mayil mi bilmem Şıdḡı-i şeydā
 Ḳapuñda boynun eġmiş sâ'il-i bî-çārelerden mi (214/8)
- Cān at-:**
 Cān atub ṡurreñe zülfüñde ḡapanmış ḡalmış
 Mürġ-ı dil saydına şehbāz nigāhıñ süzeli (190/2)
- Hānçer ḡün-rîz ġamzeñ cān atar cān almaġa
 Ḳorḡarım ki ḡān olur öpsem yanaġıñdan seni (206/3)

Canımı feda et-:

Tā ezelden ben seniñ perverde-i ihsānıñım
Nağd-i cān itsem fedā rāhıñda şayılmaz şarf (55/4)

Cāna kasd et-:

O nezāketle bitsem nola öldirse bizi
Cāna kasd itmesi seyrinde olurmuş gülererek (76/4)

Cana tesir et-:

‘Adūnın zaḥm-ı tîri gerçi cāna itmedi te’sir
Tıoğundu neşter-āsā dost tağ-ı hun-feşān olduğ (58/6)

Cān ver-:

Görüb naḥş-ı nevāzın cān virürken ‘aşkıña göñlüm
Niçün uyduñ da çeşm-i fitne-perdāza yamān olduñ (72/3)

Cān virirken reh-i vaşlıñda kuluñ Şıdkî-i zār
Yokmu raḥmıñ gam u hicrānına merhūn itdiñ (73/5)

Ciğer kanıyla yaz-:

Ciger kanıyla yazdı şerḥ-i ḥālim sūy-ı cānānā
Lebiñden Şıdkîyā güyā zebān-ı ḥāme renk almış (38/7)

Dağ aç-:

Nāle-i feryādımız beyhūde mi her şeb bizim
Açdı biñ dāğ-ı felāket bu dil-i nālāna ḥaṭṭ (49/4)

İntizārım merhem-i ḥaṭṭıñ idi zahm-ı dile
Āh açdı ovada dāğım üstüne bir taze dāğ (53/3)

Dāğ ur-:

Ḥasret-i lāle raḥıñ bağrımı kān eyleyli
Dāğlar urdu felek sîne-i virānemize (150/3)

Dāğ tut-:

Tutmuşuz dāğımı āli ‘abānın ancağ
Dergeh-ı Ḥağğa yarar bizden ‘ibādet gelmez (29/8)

Dāme bas-:

Şıdkî seni şayd itmege âmādedir aġyār
Bir semt-i şabādan sayulub dāme uzak baş (41/5)

Dem ur-:

Çıķarsın evce gāhi gāh urursun būselikden dem
Gehi me'yūs gehi ħ`āhişger-i iĥsan kim Ĥāfız (50/6)

Çıķarmışken nevāsın devr-i gülde evc-i şehnāza
Urur baķ būselikden dem şabāda bülbüle bir gül (81/4)

Esir et-:

Rengiñ güle şebboylara būyun esir etmiş
Žannım buñca gülşen-i cānā güzārıñ var (12/4)

Eteġi tutuş-:

Parlādunca bezm-i ġayrı şubĥ tek şem-'i raĥıñ
Nār-ı ġayretten sihr-āsā tutuşdu dāmanım (88/4)

Gam yağ-:

Buna esrār-ı Ĥudā der ki seĥāb-ı kudret
Yaġdırır 'āleme bārān gibi derd ü ġamı (208/16)

Gönlü kebab ol-:

Oldu gönlüm mürġ-veş tennur-u hecriñde kebāb
Būs-ı la'liñle nemek-pāş olsan ey āfet ne var (11/7)

Gönlünü bağla-:

Göñül bağlar mı hiç 'āķıl olan bu köhne virāna
Görürken āĥirinde intikālen yevm-i nādāna (167/1)

Gönül al-:

Alalı gönlümü ol gözleri esrik kaşı yay
Kıldı oķ kipriġi bu kanlı gözüm yaşımı çāy (184/1)

Göz aç-:

Derd ü ġamdan göz açar mı Şıdkî-i şikeste dil
Cām-ı meyden ĥoşlandıkça belālu gözlerin (66/6)

Gözüne gel:

Ha görüb olmuş iken yolun müjgânlarım
 Kılca gelmez yine cānā göziñe hizmetimiz (27/3)

Günde bin kere öl-:

Günde biñ kere ölür şirîn lebiñ öpdükçe el
 Şanki çok hulu imiş Şıdkî kuluñ kalmışda sağ (53/7)

Göz açtır-:

Göz açdırmaz firākîñ derd ü gamdan
 Açılmaz hatırım teng ü elemden
 Dem-a-dem attıgıñ tir-i sitemden
 Açıldı yâreler sînemde yer yer (13/4)

Ķānlu nem endūh-ı gam bir dem göz açdırmaz baña
 Devr-i hanıñda nigār okur müdam āsūde hal (85/6)

Göz açdırmaz felek bir dem baña endūh-ı mihnetten
 Geçer leyl ü nehārım heb belā-yı cürm altında (165/6)

Gözü çık-:

Naz u sū'ile cānāndan ayırdı raķīb
 Çıkası gözlerini 'āşık-ı zāre dikerek (61/5)

Haddi bil-:

Şalın nāzile ey serv ü semen-ber
 Görüb kıddiñi haddin bilsün 'ar'ar
 Hicābıñ nābıñı ey goncā-i ter
 Açıl şevķinle açılson gönüller (13/1)

Hāli perişān ol-:

Şabā meşāta-i 'anberle zūlfūñ şāneler amma
 Dil-i şürideniñ hāl-i perişān olduğun bilmez (18/3)

Harab eyle-:

'Ālemi yakdı harāb eyledi cevri ü sitemi
 Ķamze mi fitne-i devrān mı ne āfetdir bu (130/3)

Havadan nem kap-:

Hünerim haşak gibi şanma kaba zihnimizi
Nem kapar ebr-i hevâdan dil-i nâzikterimiz (28/4)

Hülyalara düş-:

İnceden ince düşüb hülyalara şarmak için
Eylemiş fikr-i miyânîñ Şıdkî-i zârı hayâl (84/5)

İpin ucunu kaçır-:

Olmaz ol şüh-dehâ mürtebit kayd u sâl
Ġalıba kaçtı ipin ucu yed-i mübtezele (161/2)

Kan ağla-:

Nola kân ağlasa dest-i siteminden Şıdkî
Cânına yetdi felek miñnet-i bî-gâyeleriñ (74/7)

Derd-i hecrin ile kân ağlar iken bülbüller
Seniñ ey gonca dehen kimdir iden bağrını hün (106/3)

Kan dök-:

Yine kanlar döker gülzâr miñnette dü-ñışmından
Yitürmüş bülbül-dil ğalıba ol ğonca ruhsârı (202/2)

Kan eyle-:

Tiğ-i ebruları kan eyler bî-kes bağrımızı
Niçün eyler o peri hançer-i hünhâre heves (32/2)

Kan iç:

Rüz u şeb kanın içer ‘uşşâkıñ ey âfet nigâh
Nola ğamzeñ hançer hün-hârlar mu‘tadı mı (183/3)

Kan kus-:

Kara kan kuşşa nola hâme-i nazmım Şıdkî
Kara hummaya tutuldu o da yaşlardan ırak (60/7)

Kan ol-:

Her ne içsem kân olur sahbâ-yı la‘liñden cüdâ
Sâkıyâ sensiz esîr-i derd-i hicrân oldum ah (142/6)

Dest-i cevriñden nola k̄an olsa bağrım lāle-tek
Dūr iderseñ (...) ruhsār-ı ālından beni (204/3)

Kan yut-:

O kāfir māceranıñ ğamze-i hūn-rîz cevriñden
Nice k̄anlar yutub bimār-ı hicrān olduğum k̄aldı (185/6)

Dest-i cevriñden neler çekdiğim ne k̄anlar yutduğum
Şerh idüb ol dilber-i nā-mihrbānım söylesün (113/3)

Karalar bağla-:

Dāđdār itdi bu teşvîş ħabis ‘alemini
K̄aralar bağladı sevdān t̄utub mātemiñi
Kişver-i hind çeker ise ‘aceb mi ğamını
Fitneler şaldı ser-e-ser bu sitem Rum iline (134/4)

Kara güne kal-:

Allah Allah ne k̄ara günlere k̄aldık ki bize
Āĥir-i ‘ömrde bir mehleke-i cāndır ħat̄t̄ (48/3)
K̄ara çeşm k̄ara ebrū k̄ara perçem k̄ara hāl
Ne k̄ara günlere k̄oydu bizi devrān hele bağ (60/2)

Kara sevdaya sal-:

K̄ara sevdalara şaldı bizi bir k̄ara yāyāđ
K̄ara yerlerde k̄alub oldu göñül k̄are batağ (60/1)

Kıyāmet kopar-:

Kıyāmetler k̄opardı bāşım üzre k̄add-i şimşādiñ
Olub dehşetle sersem vālā vü ħayran kim Hāfız (50/2)

Kurban ol-:

İtdiñ ise ‘uşşākıñı öldürmege niyet
Şidk̄iyā ne minnet
Olmuş ezeli ‘ıydıñ vaşlıña k̄urbān
Vir k̄atline fermān (121/7)

Yer bulur mu kubbe-i vuşlatta cidd ü sa‘yle
 Hınçer-i hunh‘ār-ı dil-dārile ıurbān olmayan (125/3)

Mest ü hayrān ol-:

Şunār sākî dem-a-dem saġar leb-rîz-i endūhu
 Mey-i mihnetle Şıdkî mest ü hayrān olduġun bilmez (18/7)

Ba‘de-i lā’liñ cihānı mest ü hayrān eylemiş
 Fitne-i cişmiñ bütün dünyayı virān eylemiş (33/1)

Nasib ol-:

Eġerçi zevk-i nüzhetgāh-ı ‘alemden firāġım var
 Çemenzār-ı harābāt içre nāsib olmuş otaġım var (9/1)

Nazar et:

Şüret-i devrāna i‘māniyle eylerseñ nazar
 Çatladır āyiñe-tek Şıdkî merakından seni (206/9)

Oyun et-:

Yañılıb serv kıaddim kimseye bel virme şaķın
 Şaydırırlar saña bir oyun idüb penc u şeşi (168/6)

Parmak tak-:

Bid‘a-yı ‘ālemin parmak taķarken kıavline kıayfa
 Harābāta düşüb şikest-i cevri-i zamān olduķ (58/3)

Perişān et-:

Hasret-i la‘liñ ile sinem tir-i kıān eylediñ
 Zihnimi zülfüñ hevāsıyla perişān eylediñ (64/1)

Püsküllü bela:

Sevdā-yı seriñde tolaşur perçem-i yāriñ
 Şıdkî yine püsküllü belālār saña maşşuş (42/5)

Sabaha çıkma-:

Bizi hımmā-yı ‘aşkıñ çaldı āķir pister-i hecre
 Şabaķa çıkması müşkil şeb-i firķatte zencūruz (19/3)

Safa sür-:

‘Acib mi yan gelüb sürse şafasın Şıdkı-i şeyda
Bahar-ı vaşlın ermiş gülşen-i ruyun çemenlenmiş (35/7)

Sarf et-:

Şarf etmek rāhıñda zeriñ yoğise Şıdkî
Cānānıñı vaşf eyle çün nazm-ı teriñ var (12/7)

Şıdkîyā şarf ideriz meygedeye cān nakdın
‘Adet olmuş bize bu rind u qalender birisi (199/5)

Su serpil-:

Şu sepilmiş ebr-i zülfüñden meger ruhsarıña
Şāh-ı mülk-ü fitnenin çeşminde h̄ābı kalmamış (34/5)

Şeker çiğne-:

Şekerler ezdi ‘anka-rakamla tūtî -i tab’ıñ
Hālāvet Şıdkîya nazmıñda ol şirin sühāndan mı (214/7)

Taktir et-:

İder erbîb-ı dil taqdîr Şıdkî güher-i nazmıñ
Ne ğam efserde diller dirse saçmā-yı sühāndandır (14/7)

Taş çıkar-:

Füsün u fitnede meştur (.....) dehre bir geldik
Hülāgü Hān’a ğamzeñ tāş çıkarır hunfeşānlıkta (133/3)

Terk et-:

Şu hāl-i miñneti omzumda terk ittin beni cānā
Vücüdüm ney gibi per-pāre nālem zārdur sensiz (20/4)

Teşrif eyle-:

Şangı bezmi eylediñ teşrif ey zîbā-yı nihāl
Neş’e-i şahba ile rūhsarıñ olmuş al al (85/1)

Yād et-:

Yād eyledüb kirpiğini çāk-ı giribān eyler
Seni vaşf itmek için destime alsam kalemî (207/5)

Yādına gel:-

Ṭolaşdı zihn-i ḥāme vādî-i fikr ü taḥayyürde
Meger kim yādına ol zülf- perçîn-şiken geldi (176/6)

Yan bas:

Dür itmedigim sāğir mey ü peymānemi kaldı
Yan başmadığım kûşe-i meyḥāne mi kaldı (181/1)

Yara aç:-

Göz açdırmaz firāķıñ derd ü ğamdan
Açılmaz ḥatırım teng ü elemden
Dem-a-dem attığıñ tir-i sitemden
Açıldı yāreler sīnemde yer yer (13/4)

Açar biñ yara dilde taşraya icrā-yı ḥūn itmez
Budur tîr-i meşkle rekz-i nāzik neşterinden fark (56/3)

Yol koy:-

İsmini añmağa yol qoymadı ebnā-yı zaman
Fenn-i telbisde (...) iken İblisin işini (169/6)

Yoluna baş koy:-

Gerçi koyduķ yoluña şıdķla cān u serimiz
Degmedi bir pula amma bu qadar işlerimiz (28/1)

Zabt et:-

Genc-i ḥüsnüñ zabt idüb māni' olan nazāraya
Çifte ejderhā mı rühsārında gisūlar mıdır (8/4)

Raķibān sipihr ü kūy-ı vaşlıñ şöyle zabt etmiş
Ki güyā mülk-i Mışrî leşker-i kavm-i Frenk almış (38/3)

Zann et:-

Esās-ı tarḥ olunmuş dār-ı 'aşkıñ devr-i Ādem'den
Anı zānn itmek kim Qays'dan yā kūh-kendendir (14/5)

Zebūn ol-:

Pençe-i şî'r niğāhında zebūn olduksa da
Bir gözi āhū ile şahrada cān yoldāşiyuz (22/5)

Zebūn etmiş ol āhū gözleriñ çok şîr-i ğarātı
Nola taraf-ı ğāzālīm dehrde nām-ı pelenk almış (38/4)

4.1.4.1.3. Arapça-Farsça kelimeler ile karışık kurulan deyimler**Agûş-u visāle al-**

H'ābda genc bulan sa' il me'yūs döner
Alan agûş-u vişāle o büt-i 'işvegeri (171/4)

Āşiyān tut-:

Zir tāk ebr u āniñda tūaldan āşiyān
'Alem-i bir mūya bend itdi perestu gözleriñ (69/4)

Arz et-:

O kāfir mācerāyı Şıdkî eşkiñle yaz 'arz it
Niçün rahm eylemez ħalimize bizde müselmanız (24/5)

Kafir zülfüñ daħil ider imānıma
Tiğ-i hicrāniñ bitürdüñ cānımı
Şıdkî ħālın 'arz ider sultānım
Yoğ mudur cānā bu derdiñ çāresi (212/5)

Atf-ı nazar eyle-:

Sāğar-ı Cemşid olursa etmeziz 'atf-ı nazar
Teşne-i leb-rîz-i cām cānferā-yı ħaydarız (16/3)

[...] çarĥā eylemez 'atf-ı nazar
Cism-i 'uryāna çeken faqr u kanā'at şānı (216/9)

Azm et-:

Sen ki ey pervāne her şeb 'azm idersin bezmine
Eyle bu sūz-u dilim şem'-i cemāl yāre 'arz (46/4)

Bağrını büryan et:

İdüb sādpare bağrım senc-i cevre düzdi ber-kāfir
O cāğ-ı mihnet içre yandı biryān oldu gitdikce (141/3)

Bağrını kebâb eyle-:

Gül gülâbıñ itdi mi bülbül dâhi bağrın kebâb
Serv ü nâzım ğālibā ‘azm-i Güliştān eylediñ (64/2)

Eşk-i hūnīnim şîr-âb itdi qara bağrım kebâb
Bir gözü serhoş özi hūnhār elinden dertliyim (89/2)

Bağrını hūn et-:

Şimşîr-i kazā dirler bā-çifte iki hançer
Hūnin kılan bağrım ebrū mu nedir bilmem (91/2)

Derd-i hecrin ile kân ağlar iken bülbüller
Seniñ ey gonca dehan kimdir iden bağrını hūn (106/3)

Dem-a-dem yād-ı emeliñ bağrımı hasretle hūn itdi
Hevā-yı kākülūñ günden güne derdim füzūn itdi (173/1)

Bağrını pür hūn eyle-:

İdüb pür-hūn bāgrım ol ruḥ-ı hamrā mıdır bilmem
Koyan hayrette göñlüm nergiş-i şehlāda mıdır bilmem (97/1)

Beni mest eyleyen bu yükmüdür sākî şarābıñ mı
İden pür-hūn bağrım iştiyak-ı la‘l-i nābıñ mı (211/1)

Bağrı hūn ol-:

Çimende gülleriñ yād-ı rahıñla bağrı hūn oldu
Niğāhın bağda nergiş [...] (215/1)

Bağrı suzan ol-:

Ġām-ı ‘aşkında bağrım yār sūzān olduğun bilmez
Mişālidir ‘andelibiñ goncā-i giryān olduğun bilmez (18/1)

Bağrını sādpare et-:

İdüb sādpare bağrım senc-i cevre düzdi ber-kāfir
O cāḥ-ı mihnet içre yandı biryān oldu gitdikçe (141/3)

Şad-pāre ider bağrıñı şimşir-i sitemle
Bî-mihr ü vefā ğamze-i ğaddara mı düşdün (62/4)

Bend eyle-:

Hevādan başıñı sevdā-yı hāme şalmağ isterseñ
Göñül bend eyleyüb zülf-ü nigāra hāl-i ‘anber sev (128/4)

Perestü gibi zülfüñ dilleri bend İtdi bir mūya
‘Aceb cadü nigāhından mı ta‘lim-i füsün itdi (173/3)

Cāna kasd et-:

Cāna kaşd eyler eger cānāna canıdır disem
Gerçi kim maḥkumdur her ğamzesi biñ hūnla (156/2)

Cānına yet-:

Nola k̄ān ağlasa dest-i siteminden Şıdkî
Cānına yetdi felek miḥnet-i bî-gāyeleriñ (74/7)

Cevr çek-:

Eyledi ḳaddimi ḥam-ı yay gibi bār-ı sitem
Çille vü cevriñi bir ḳaşı kemāniñ çekerek (61/4)

Cezb et-:

Cezb iden şimdi kiliseye bütün İslāmı
Reviş-i ḥasen-i levendānesidir muğbeçenin (66/3)

Şıdkî bizi cezb eyledi ol şūḥ-u cefapiş
Bir sâḥir mah-rū mu cadü mu nedir bilmem (91/5)

Ciğer hūn et:

Ḥasret-i la‘li lebiñle cigerim hūn itdiñ
Sîtem-icevriñi günden güne efzūn itdiñ (73/1)

Cüdā düş-:

Olurken maḥrem-i ḥalvet serā-yı vaşl-ı yār evvel
Düşüb şimdi cüdā reşk-āver-i aġyār olub ḳaldım (90/4)

Cüdā ol:

Ḥayāliñ gözdedir ‘aşkıñ göñülde
Cüdā olsam da senden ḥālî kalmam (102/3)

Çāk-ı giribān eyle-:

Yād eyledüb kirpiğini çāk-ı giribān eyler
Seni vaşf itmek için destime alsam kalemî (207/5)

Dāma düş-:

‘Acib mi infikak itmez isem zincir-i zülfünden
Rehā mümkün müdür ol mürğ için kim dāma düşmüşdür (10/3)

Dāmanı tutuş-:

Parlādunca bezm-i ğayrı şubḥ tek şem-‘i raḥiñ
Nār-ı ğayretten sihr-āsā tutuşdu dāmanım (88/4)

Dāmen çıkar:

Çıkarub dāmenin elden ol peri rûhsārîñ
Şimdi uğraşmadayız çāk-ı giribān ileyiz (25/6)

Dāmene düş:

Düşmeziz hûbān ebnā-yı zamanın dāmenine
Lāne-i kâf-ı ḥākîkāt bekleyen ‘ankā biziz (23/7)

Dāmen kes-:

Gerçi dāmen kesdi vuşlatdan o serv-i nāzenin
Ya niye çamur-tek Şıdķı şuvandık şalmadık (59/7)

Dāmen tut-:

Gelürseñ kabrim üzre dāmen-i vaşlıñ tutar destim
Belî dünyada vü ‘uqbāda da ḥabl-i metînimsiñ (75/6)

Dāmanı tutuş:

Parlādunca bezm-i ğayrı şubḥ tek şem-‘i raḥiñ
Nār-ı ğayretten sihr-āsā tutuşdu dāmanım (88/4)

Dām-ı zülfe düş-:

Mürğ-ı ḥātır düşmemek kâbil mi dām-ı zülfüne
Vāriken zîrinde cānā dāne-i rengîn ḥāl (85/3)

Derdi füzün ol-:

Țolaşdırdı dem-a-dem zihnimi zülf-ü nigār
Temenni eyledikçe rāhatı derdim füzün oldu (215/4)

Dem-a-dem yād-ı emeliñ bağrımı ḥasretle ḥūn itdi
Hevā-yı kākülün günden güne derdim füzün itdi (173/1)

Derün-u sineyi yak-:

Şöyle yaqtı tāb-ı hecrin kim derün-ı sînemi
Şerbet-i la'liñ bile nüş eylesem âteşlenür (1/3)

Destini bus et-:

Uyub āyîne-i pir-i muğāniñ destini būs it
Girüb meyḥāne-i 'aşq içre bir nāzende-peyker sev (128/2)

Dideden kan dökül-:

Kūy-ı gurbetde ḥayāli raḥ u la'liñle seniñ
Kān döker dîdelerim āh idüb añdıķca vaṭan (112/4)

Dil bağ-:

Gördüğüm her şürete meyl eylemem Şıdķı gibi
Dilbere dil bağlamam ḥüsn-ü edāsı olmasa (151/9)

Düş ol-:

Ḥayāl-i ḥāmdan āsüde-i devrān iken şimdi
Göñül düş oldu ḥayfā ḥāl ü zülf-ü 'anber-feşāna (137/2)

Düçār ol-:

Mevsim peride düçār olduğum endüh-u ğam
Şıdķıyā boynumda kaldı bār-ı 'isyānım gibi (178/7)

Fehm kıl-:

Fehm kılsaydım tarîķ-i nāzeninmiş meslegiñ
Ben saña cānā ezelden intisāb itmez miydim (94/4)

Fehm itmedi asla birisi sırr-ı nihānım
Yār olmadığım 'āķıl u divāne mi kaldı (181/2)

Gark-ı tufân kıl-:

Hırman aklımı berbād iden āhım yelidir
Ġarķ-ı tūfān kılan cişmimi eşkim seylidir (6/1)

Giriftār ol-:

‘Acib midir gezersem serseri dest-i melāmette
Ki oldum Ķays-veş sen zūlfü Leylā’nın giriftāri (202/4)

Giryān et:

Yıllarca firķātinde giryān eden dü-çeşmin
Cānān ilin görünce vermez de cānı neyler (7/6)

Giryān ol-:

Nola giryān olursam derd-i hicrānıyla dōrt gözden
Dil-i divāne çarpıldı o şūh-ı çār-ı ebrūya (155/4)

Ġām-ı ‘aşķında baĝrım yār sūzān olduĝun bilmez
Mişālidir ‘andelibiñ goncā-i giryān olduĝun bilmez (18/1)

Bunda ĥandān olsun ‘uķbāda raĥat bulsun
Mātem-i ālī ‘ābadan zār u giryān olmayan (125/8)

Guş tut:

Genc olsaķda bize gencler eyler mi heves
Gūş ũutmaz birisi soĥbet-i pirānemize (150/6)

Gūş etme-/eyle-

Zümre-i erbāb-ı dil gūş eyleyüb eş‘arını
Şıdķiyā mülk-ü güher-efşāniñ eyler arzū (129/4)

Fenā-yı bezm-i Cemşîd ü Cem’in efsānesin Şıdķî
Zebān-ı şem‘den gūş eyleyenler dehre aldanmaz (26/6)

Güftāra gel-:

Şıdķî göricek āyine-i sîne-i yāri
Güftāre gelür la‘l-i şeker-bāriñ ucundan (115/5)

Haddeden çekil-

Çekildi haddeden teller gibi bu cişm-i nāçārim
Aransa hāl ü qālīm cümlesi bir sa'atîndir (14/2)

Hāk ol-

Nergis-i mestiñ hevāsında vücūdim oldu hāk
Tiğ-i hecriñle 'acib mi sinem olsa çāk çāk (63/1)

Hāke at-:

Gör vefāsızlığıñı pir-i muğān dehrîñ
Attı hāke qaddimi çarh gibi cām-ı Cem'i (208/7)

Hāke düş-:

Ġālibā teşrif-i bāğ itmiş yine ol gül-nihāl
Hāke düşdi servîler şimşād-ı qaddiñ kıldı dāl (84/1)

Hāke sal-:

Sāye-veş hāke şalar besledigin dāye gibi
Başa varmaz zen-i dünyā-yı deniniñ keremi (208/4)

Hāke şaldı servi şalındıkda sîm endāmla
Nergis-i h'ābında qaldı nergis-i fettānesi (209/5)

Heves eyle:

İtme ey dil şağın ol ğamze-i ğaddara heves
Şağınan canını eyler mi sitemkāre heves (32/1)

Hüküm sür-:

Reb 'i-i meskūne hüküm sürmüşken Şeddād'ın
Külhaş oldu serine gülşen-i bağ-ı İrem'i (208/6)

Hākile yeksan ol-:

Esir-i kūy-ı nāmıñı ibkā ise 'alemde maqşūduñ
Bu 'ızz ü ihtişāmıñ hākile yeksān olur birgün (126/9)

Hāli ol-:

Kuşe-i çeşmim maqām etmiş hāliñ şöyle kim
Hāli olmaz bir nefes senden gönül leyl ü nehār (11/6)

Hāme düş-:

Düşüb sevdā-yı hāme ārzū-yu hāl ü zilfūñle
Dil-i divāne kah nalān-ı ğam gāhi perişānız (24/3)

Hatıra gel-:

Hal ü hürmet dökünüb oldu hülasa ahkām
Kimseniñ hatırına rüz-ı kıyāmet gelmez (30/6)

Hayal-i hāme düş-:

Ne hāle uğramış bilmem görenler hāl-i misginiñ
Kara sevdāya mı yoksa hayal-i hāme düşmüşdür (10/2)

Hayāl-i hāme düşdüñ Şıdkiyā hengām-ı pîrîde
Meşāmıñ bûy-ı zülf yârdan āyā mu ‘aţtar mı (177/7)

Helāk ol-:

Olmadım bir gün bu miñnetḥānede āsüde hāl
Derd-i ‘aşkıñ korkarım bir gün beni eyler helāk (63/2)

İstilā et-:

Ansızın mülk-ü şāh-ı hüsñüñ iden istilā
Haţḥ-ı yağmā ger ya leşker-i Hindü mu deyim (100/1)

İştigāl et-:

Nolā erman iştigāl itse bize mülk-i cünün
Bi- veled-i mefkud olan Mecnün’uñ öz qardaşuyuz (22/4)

İştihār bul-:

Berg-i yah-ı semre bulmazdı bunca iştihār
Olmasa zülfüñ beyān-ı sünbül-ü terden ğaraż (44/3)

Kaddi dal ol-:

Sergüzeşt-i hālimi qaşı kemānım söylesün
Kaddimi dal eyleyen serv-i revānım söylesün (113/1)

Kadd-i ham ol-:

Eyledi kaddimi ḥam-ı yay gibi bār-ı sitem
Çille vü cevrini bir qaşı kemānıñ çekerek (61/4)

Kanaat gel-:

Māla ol rabt-ı harîş oldu ki bu halk-ı cihān
Mal-ı Kārūn'u bütün yutsa kanā'at gelmez (30/9)

İntikāl eyle-:

Kimseye bāki degil humhāne-i ikbāl ü cāh
İntikāl eyler geçüb mestāneden mestāneye (158/5)

İsnād ol-.

Her fezayil çehreye isnād olamaz vech-i hasen
Lāleye humret renkle melāhat gelmez (30/11)

Kādem bas-:

Bār-ı hecriñle tir kametimi dāl eylediñ
Bezme gel serv- kıddim baş yüzüm üzre kıdemi (207/6)

Lāl ol-:

Lāl olursa tūfti -i tab'im nola Şıdkı gibi
Çünkü çarh itti cüdā şirîn maqalıñdan beni (204/7)

Lutf eyle-:

Ey nāzır-ı siniñ mezar izhāl-i (...)
Luft eyleyüb Allah için bir Fatiha ile kıl güzār (220/1)

Şabā luft it getir hāk-i mezārın
Devā-yı derd-i dil ol tozda kıaldı (201/4)

Ma'il ol-:

Tolaşur devr rah u kākül ü ham ber-hamına
Kıaldı sevdāda gönül ma'il olub perçemine (147/1)

Gāhi zülfüne gāhi perçemine ma'il olub
Aşılur hātır-ı 'uşşāk resenden resene (132/4)

Medh et-:

'Acib mi bülbül-āsā nağme-h'an-ı bāğ-ı vaşf olsam
Ne deñli medh idersem Şıdkı şayestedir gül-fem (95/7)

Meftûn kıl-:

O sarhoşâne reftârîñla kıldıñ ‘âlemi meftûn
Gelen âyâ nihâl-i nevresim meyḥânelerden mi (175/2)

Mekân tut-:

Ebrû vü âniñ cebhe-i berrâḳda tutmuş mekân
Şanki ḥürşîd üzre naḳşolmuş ebk-i resim helâl (84/3)

Ḥayâliñ zib-baḥş ḥâne-i mir‘at göñlümdür
Perîdir güyâ tutmuş mekânı câmekânlıḳda (144/2)

Men et-:

Men‘ iderseñde temâşâ-yı cemâliñden beni
Ḥâlî koymazsıñ ḥayal-i ḥaṭṭ u ḥâlîñden beni (204/1)

Meyl et:

Bilmedim ayrû vü çeşmiñ mekkârını meyl eyledim
Tir-i müjgân cânım ser-tîz-i peykân olduḡun (127/6)

Mesken eyle:

Gül gitdi yerini dikenler aldı
Ḳumru pervâz İtdi zaḡçaler ḳaldı
Hümâlar çekildi bâygurlar geldi
Mesken eyledi vîrâne bülbül (80/4)

Mesken tut-:

Şıdkî ṭotalı kûy-ı ḥarâbatta mesken
‘Aynımda benim ḥâne vü kâşâne mi ḳaldı (181/7)

Ṭutub ey reşk-i ḥuri gülşen-i Me’vâda sen mesken
Bıraḳdıñ dūzaḥ-ı hicrânda bu ḳalb-i maḥzūnu (179/3)

Muvaffak ol-:

Muvaffak olmadım bus-ı reḥ-i gül-renk dil-dâre
Egerçi ‘andelîb zâr-veş yıllarca giribānım (92/2)

Nā-ümid ol-:

Olmazım Şıdkî der-i lütf-ü Hüdâdan nā-ümid
Her ne deñlü eylesem cürm ü günâh inhimāk (63/7)

Nā-kāma düş-:

Temennā-yı visāliñ kim dîl-i nā-kāma düşmüşdür
Yazıķ dermānsız derd-i mihen-i encāma düşmüşdür (10/1)

Nakd-i cān kıl-:

Dām-ı zülf-ü yāre düş olmuşdu dil-i divānesi
Ūşı bahası naķd-i cān kıldıķ (.) ķalmadıķ (59/3)

Nakl et-:

Nakl ider bir dünden bir düne dünyā-yı denî
Post-u ĥar mirāş olur cengāneden cengāneye (159/8)

Na'ili maksūd ol-:

Gitti eyyā-mı şebābet yetti hengām-ı ecel
Na'il-i maksūd olmaķ ba'dezîn ömr-ü muĥāl (80/5)

Nail ol-:

Na'il olmaķ vaşlına müşkil demekdir toĥrusu
Ah kim ol genc-i ĥüsnüñ ejdehāsı olmasa (151/3)

Nasib ol-:

Eĥerçi zevķ-i nüzhetgāh-ı 'alemden firāĥım var
Çemenzār-ı ĥarābāt içre nāsib olmuş otaĥım var (9/1)

Nazar et-eyle:

Hün-dili ĥāme-i müjgānla yazsam Şıdkî
İtmez ol ķaşı kemān bir nazār efsānemize (150/9)

Yazulsun levĥā-i tabūtum üzere ĥün-u ālla
Nazār eylesüñ şehîd-i ĥamze-i ĥaddār bî-dîne (153/6)

Dil-ü dinin bolluķda şarf iden vaķt-i bi-sārıñda
Bitince serv-tek itmez nazār senden baña birgün (107/5)

Neşr ol-:

Olalı gavvaş-ı hāmem baḥr-i nazm Şıdkîya
‘Āleme neşr olmadık bir dürr-i nāb kalmamış (34/7)

Nigehini depret:

Aman depretme şehbāz nigāhıñ luṭf idüb yoḡsa
Ḥalāş-ı mürğ-ı dil mümkün müdür ser-tîz-i çenginden (117/3)

Pāmāl ey-:

Eşheb-i nahvetle pāmāl eyleme üftādeñi
Tiz geçir hengām-ı ḥüsnüñ nitekim faşl-ı bahar (11/8)

Naḥvet-i ḥüsnele üftādeñi itme pāmāl
Bezme gel serv ḳaddim baş yüzüm üzre ḳademi (207/6)

Rahm et/eyle:

Sen de rahm eyler idiñ aḥvālime ey seng-i dil
Vāḳıf itseydi ḥüdā derd-i firāḳıñdan seni (206/6)

Yoḡ mu inşāfiñ a zālīm baña bir kere raḥm it
Eyle bu derd-i dil-i zārıma çare yeñiden (118/4)

Ḳıyamazken o siyāh perçeminiñ bir teline
Aldı mikrāz cefā-pişe bî-berber eliñe
Kesdi raḥm eylemeyüb bāğ-ı emel sünbülünü
Açdı biñ zaḥm-ı belā ‘aşıḳ-ı zārıñ diline (134/1)

Rahm kıl-:

Yoḡ mu raḥmıñ ey şeh-i mülk-i melāḥat raḥm kıl
Āsitanıñda ḳuluñ Şıdkî’dır efgān eyleyen (114/5)

Recā ver-:

Virdi tarācā gönül mülküne sevdā-yı cünün
Ḳalmışdır dağdağada zülf-ü perîşānlayız (25/3)

Revnaḳ bul-:

Bulur mir’āt-i dilde başḳa revnaḳ peyker ḥüsnüñ
Nuḳuşın ab u tāb dil-güşāsı cāmeñindendir (14/4)

Revnağ ver-:

Şānma revnāğ virdi ey dil gülşen-i cānāna ḥaṭṭ
 Ḥār dökdi her ṭarafa ḥayfa ki ol bostana ḥaṭṭ (49/1)

Sad-pāre et-:

Şad-pāre ider bağrıñı şimşir-i sitemle
 Bî-mihr ü vefā ğamze-i ğaddara mı düşdün (62/4)

Sak-ı bend-i istilā ol-:

Gerden-ı siminde şağ-ı bend-i istîla olan
 Leşker-i şāh-ı Ḥabeş mi ḥāl-i Hindūlar mıdır (8/6)

Sāye sal-:

Sāye şal ḥāk-i mezārım üzre şād it rūḥumu
 Serv ü ḳaddim senden özge yoğ baña ḥayr-ı ḥalef (54/2)

Naḥl-i Firdevs'e bile itmez idim 'aṭf-ı nazār
 Sāye şalsa ser-i tabutuma serv ü semenim (104/3)

Ser sal-:

Kākül-ü mişkin ü ḥāl-i 'anberiniñ vār iken
 Ḳanḳı 'aşıḳdır serîn sevdā-yı ḥāme şalmaya (159/2)

Ser çal-:

Ne serler çaldı ḥāke zillet üzere evc-i 'izzeden
 O ḥūni ğamze ki fermān iden şāhāne baḳışlar (2/2)

Ser koy-:

Bāliş-i zer-kāra ser ḳoymuş iki zencür mü
 Gözlerün mü baş başa virmiş iki āhūmudur (4/3)

Gerçi ḳoyduğ yoluña şıdḳla cān u seri biz
 Degmedi bir pula amma bu ḳadar işlerimiz (28/2)

Dü-çeşmiñ mi iki āhū mu virmiş bāş başa yoğsa
 İki bimār ser ḳoymuş mu bālîn bir zerresine (154/3)

Ser ver:

Muvaffak olmadı būs-ı leb-i şirîn dildāre
Nice Ferhādlar ser virdi Şıdkî kuhenlikte (143/7)

Sergerdān ol-:

Olanlar neş'e-yāb cām-ı naḥvet-i bezm 'izzetde
Düşüb ḥāk-i mezellet üzre sergerdān olur birgün (126/8)

Ser-girān ol-:

Ser-girān oldu biz ettikçe tevāzu' ol mah
Şıdkîya yok yere pest etmeyelim güherimiz (28/5)

Serinden gıtme-:

Serimden gıtmedi ḥālā ḥumār-ı miḥnet-āmîzi
Nola nüş itsemdi cām-ı ser-şārın görüñmezdi (195/2)

Seyrān tut-:

Ben ölürsem ḥasret-i çeşm-i ğazaliñden seniñ
Gelsün aḥūlar mezārım üzre tutsun seyrānım (88/5)

Setr et-:

'Aybını 'ilmi ile setr iden erbāb-ı riyā
Setr ider sāğir şahbāyı kitāb altında (165/6)

Sinede dağ aç-.

Açubdur lāle-veş sînemde biñ dāğ
Ḥayāl-i ḥāl mişk-efşān leyli (194/5)

Sinesini çāk et:

Nerğiş-i mestiñ hevāsında vücūdum oldu ḥāk
Tiğ-i hecriñle 'acıb mi sinem olsa çāk çāk (63/1)

Sinesini dağla-:

Ka'be-i 'aliye başubdur bağrına mestiñ siyah
Dāğlamakdan sinesin efkār-ı ḥālîñdir ğaraž (45/4)

Sineye işle:

Çok zamandır ey cigerler yâresi
 Olmuşum âhû gözün âvâresi
 İşliyor sinemde ğamzeñ yâresi
 Yokmudur cānā bu derdiñ çâresi (212/1)

Sinesini sad pāre eyle-:

Şad pāre idüb sîneñi ey Şıdkî sitemle
 Hübān-ı cihān derd-i diliñ yüzlediler mi (170/7)

Sinesin kan eyle-

Hasret-i la'liñ ile sinem tir-i kân eylediñ
 Zihnimi zülfüñ hevâsiyla perişān eylediñ (64/1)

Sineye saplan-:

Çara kirpikler kıldı bu çara bağrımı kân
 Şapladi sineme güyā ki çara şaplı bıçak (60/3)

Şād eyle-:

Hengām-ı miñnetimde yād itdigim vefāsın
 Kıldı baña cefālar şād eyleyüb raķibi (197/5)

Şayeste ol-:

Hānde gele şāyeste olur bülbüle girye
 Zevkıyla hārāb 'aşık nālāneye gelmez (31/6)

Şeref bul:

Reng-i hūn isnādı 'ayb olmaz leb-i meygūnuña
 Lā'li rengin olmasa kânile bulmazdı şeref (55/3)

Şimşir-i kaza aç-:

Düşdü gönlüm heves-i ğamze-i yāre yeñiden
 Açdı şimşir-i kaza sineme yare yeñiden (118/1)

Şöhret bul-:

Devr-i sabıkta geçüb şöhret bulan seyr-i kemāl
 Şimdi cānā sendeki müjgān-ı ayrūlar mıdır (8/3)

Tābi ol-:

[...] tābi' olan buldu sa'adet menzilin
Diniñi inkār iden oldu şeķāvet mażharı (226/5)

Tali'ni döndür-:

Bu bezm-i 'alem içre sāğır āmāl mi devrān
Çevirdi tāli' vārunum-āsā ser-nigün itdi (173/5)

Temāşa eyle-:

Vaşlın kılan temennā cān u cihānı neyler
Hüsnün iden temāşā seyr-i cinānı neyler (7/1)

Temennā ey-:

Baş şalub eyler temennā vuşlat-ı ruhsārıñı
Hüsnüñe Şıdķı gibi bin mübtelādır kākülün (70/5)

Teşkil et-:

İtse teşkil zemin içre nola ma'den-i sîm
Toprak altında nice sîm bedenler kaldı (172/3)

Teşrif eyle-:

Kağrı bezmi eylediñ teşrif ey zîbā-yı nihāl
Neş'e-i şahba ile rūhsārıñ olmuş al al (85/1)

Tezyin et-:

Gülüştān-ı bahār hüsnüñü tezyîn iden cānā
Seniñ ol lāle ruhsārıñ mı la'l gonca-i ter mi (177/6)

Türāb et-:

Nola olsam kim beha Şıdķı gibi 'ālemde ben
Zîr ü pâyında edāniyeniñ türāb ittiñ beni (203/7)

Vakf et-:

Ten ü cāniñ yolunda hāndāniñ vakf iden Şıdķı
Der-i āl-i 'abādan na'il-i ihsān olur birgün (126/10)

Vasf eyle-:

[...] nazm-ı rekîkimle tevessül pâkiñe
Gerçi kim haddim değil vaşf eylemek sen mehteri (226/6)

Virân et-:

Zulmle vîrân iden Bağdâd-veş hâtırları
Ġamze-i Tatar hûn-rîz-i Hülâgüler midir (8/2)

Ba‘de-i lâ’liñ cihânı mest ü hayrân eylemiş
Fitne-i cişmiñ bütün dünyayı virân eylemiş (33/1)

Yâd eyle-:

Şıdkiyâ yâd eyleyüb kıand-i leb-i cânâneyi
Söylerüz tûṭî gibi güftâr güftâr üstüne (135/10)

Gâh yâd it âsitâniñda geçen hizmetlerim
Rûz-u [mâtemde] ferâmuş eyleme eller gibi (196/2)

Hatt u hâliñ yâd iden takib-i Qur’an istemez
Nokta-i hüsnuñ bilen te’vil-i tıbyân istemez (17/1)

Yâd ol-:

Bizi rindânda yâd olmağa Şıdki nâmım
Yâdigâr eyledim erbâb-ı şafâya ğazelim (87/5)

Zahm aç-:

Nigâh-ı iltifâtın görmedim beyhüde zahm açdı
Nasîbim dîdesinden tîĝ-i bārân oldu gitdikce (141/5)

Zail ol-:

Zâ’il olmaz şerefi düşse de hâke muşḥaf
‘Âleme tıga-yı câhille haķaret gelmez (30/20)

Ziyâ bul-:

Raḥ-ı cânân mestür-u seḥâb firķat olduķca
Ġiyâ bulmaz gözüm ey çarḫ bir dem mihr ü mâhıñdan (108/3)

4.1.4.2. Atasözleri ve atasözü mahiyetindeki sözler

Bulunmaz kenz-i hikmet Şıdkiyā ma‘mure-i tende Ararsıñ mevkiğ gencinesin virān olandan şor	(5/7)
İtme rindān harābāta haķaretle nazar Genc ekşer bulunur cāy-ı harab altında	(165/5)
Kimse ķaldırmadı hāk üzre yatur üftādeñ <u>Dostu olmaz düşeniñ</u> dehrde ‘adetdir bu	(130/6)
‘ilm-i bi-a‘m‘ālden aşhabına gelmez fūrüg Şem-i bi-nürdan ehline ‘aks itmez şu‘a	(52/3)
Mezelletle düşer mi ķadrden erbāb-ı ‘işmed hiç Güher düşmekle hāke nazara-i şāhāneden çıķmaz	(15/5)
Ĝam bırakmaz gülse de şādī derün-ı sineye Tarf-ı ‘adettir bu kim <u>mihmānı mihmān istemez</u>	(17/7)
Rāh-ı vuşlat Şıdkiya dūr ise de ğaram eylerim <u>‘Aşika Bağdad uzağ olmaz</u> denilmiştir mesel	(83/5)
Eķşiye ķoruk birgün olur şabr ile helvā Hecri çekilür vuşlat-ı dil-dārıñ ucundan	(115/4)
Olur gerçi fūrüzān bir zaman şem‘-i şeb-i zālīm Söner bād-ı nezelemele şabağ-ı haşre dek yanmaz	(26/4)
O da bir tesbih-i ‘aţādır ķula mevlāsından Kimseye şervet ü samanla raķat gelmez	(30/21)
Feyz-i meyhāne virir şāhib-i istilāda Tekye de yatmaķla şaħsa kerāmet gelmez	(30/22)
Dertli hālīn añlamaz derde giriftār olmayan Vāķıf olamaz ğasta aĥvāline bimār olmayan	(109/1)
Dinini dūnyāya şarf eyler müselmān olmayan Zāyi‘ eyler güherin aşhāb-ı ‘iz‘ān olmayan	(125/1)

Ġayret efrān ider ‘ālemde netse ādemi	
Raĥat olmaz kendiden raĥat gören emşālını	(216/5)
Ni‘met elden gitmedikçe kimse bilmez ĥadrını	
Zevĥ alır mu vaşldan düçār-ı hicrān olmayan	(125/4)
Bāl yedirmez başa dek bir kimseye çarĥ-ı denî	
Var mı bir lezzet ki ardınca ĥarāret gelmeye	(157/2)

4.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

4.2.1. Din

4.2.1.1. Allah

Allah (cc) bütün varlıkların ve esbâbın yaratıcısıdır. Ehl-i sünnet itikadı üzerinde bulunan ve kalbi Allah sevgisi, korkusuyla dolu olan şair şiirlerinde Allah'ı (cc) çeşitli isim ve sıfatlarıyla zikretmiş olup bunlar:

Allah	(48/3, 220/2)
Kahhar	(44/5)
Hakk	(54/6, 208/10, 208/13, 224/11, 227/6, 226/11, 228/10)
Ĥüdâ	(58/1, 63/7, 208/16, 216/11, 148/6, 206/6)
Rezzâĥ	(167/3)
Mevlâ	(30/21, 52/4, 151/7, 155/6, 221/5, 228/13)
Rab	(196/5, 226/12)
Raĥmân	(167/8)'dır.

Çün Ĥaĥdan başka yoĥ ĥufrânıma vech-i ümîd
Çünkü oldum fışkla a‘mal-i salihden beri (226/11)

Allah'tan başka affım için ümid kapım yok, (affederse o affeder ki ben) günahkârlığım sebebiyle salih amel işleyemedim.

Allah (cc) Rahman ve Rahim'dir. Günah işledikten sonra dönüp tövbe edenlerin tövbesini kabul eder. Şair de sığınılacak tek merci olan Allah'tan affını istemektedir ki başka gidilecek, sığınılacak varlık da yoktur.

Olmazım Şıdkî der lütf-ü Ĥüdâdan nâ-ümid
Her ne deñlü eylesem cürm ü günâh infikâĥ (63/7)

(ey) Sıdkî! Her ne kadar günah işlesem de Allah'ın lütfundan ümit kesmem.

Bu beyitte şair bir önceki beyiti teyit edercesine Zümer suresi 53'te mealen: "De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz O; çok bağışlayan, çok esirgeyendir." ayetine telmih yaparak Allah'ın rahmetinin ve affının genişliğine atıf yapmıştır. Zira Allah (cc) kulları hatalarına tövbe ettiği zaman onları affeder.

4.2.1.1.1. Sanat ve hilkat

Hakiki var ve bir olan Allah'tır (cc). Yaratılan her şey ise ondan sadece parıltıdır. Allah (cc) hiçbir şeye muhtaç değildir bilakis her şey ona muhtaçtır. O, celal ve hikmet sahibidir ki akılla tanınmaz. O, külli iradeye sahip iken beşer cüzi iradeye sahiptir ve Allah'ın intizamlı bir şekilde halk ettiği kâinat karşısında beşer akli hayrette kalarak sübhanallâh demektedir. Yarattığı her şey en ince teferruatına kadar hesaplanmış olup bu düzenin zerre kadar bozulması karşısında kainâtın nizamı alt üst olur. Bütün bu düzen onun azametinin nurlarından olup onun yüceliğini göstererek varlığın onunla var olduğunu ispatlar.

Allah (cc) ilk olarak Hz. Muhammed'in nurunu kendi nurundan yaratmıştır. Bu nura karşı derin bir muhabbet duyan Allah (cc) bütün âlemleri yaratmıştır.

Şıdkıya al-i abânın rütbesin izhârdır

Hilkat-ı ekvândan tertib-i maşherden ğarâz (44/7)

Ey Sıdkî! Maşher gününün düzenlenmesi ve âlemlerin yaradılışı Ehl-i Beytin rütbesini açık etmek içindir.

Beyitte "Levlake levlake lemma halaktül eflak" hadisine telmih yapan şair âlemlerin var oluş sebebi olarak Allah'ın Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt'inin kendi katındaki değerinin herkes tarafından bilinmesini istediği için yarattığına vurgu yapmaktadır.

Yazmamış nakkâş-ı kudret şahife-i ekvânda

Sûret-i hüsnüñ gibi cânâ seniñ zîbâ-cemâl (84/2)

Ey cân! Kudret nakışçısı kâinat sayfasında senin güzel yüzün gibi bir suret yazmamıştır.

Sevgiliye ey can nidasıyla seslenen şair, kudret nakkaşının yani Allah'ın sevgili kadar güzel başka bir güzellik daha yaratmadığını söyleyerek onu tek olarak ululamıştır.

Hâk-ıynet şüretâ bir alb-i bî-hüdeyiz
Lîk lafz-ı kün fe-kâna güher ma'na biziz (23/3)

Görünüşte boş bir gönle sahibiz ancak “ol-hemen oldu” sözünün inci gibi olan anlamı biziz.

“Ol, hemen oldu. (Bakara 217, Al-i İmrân 47)” ayetinin tecellisi biziz ki biz zahiren boş gibi görünsek de batınımız süslüdür ifadesiyle tam bir âşık portresi çizen şair, yaratılışın Allah'ın sadece “Ol” demesi kadar kolay olduğunu, tüm varlıkların O'na tabi olduğunu vurgularken bizim de yaratılışımız boşuna değildir demektedir.

Beyitte “Kün fe-kân” lafzıyla iktibas yapan şair, aynı zamanda hilKate telmih yapmıştır. Ayrıca bu ayetin manası bizde tecelli eder diyerek Allah'ın sıfatlarının insanda tecelli eylediğini vurgulamıştır.

Żuhûr-ı kâf u nuna oldu bâ'ış
Hurûf-u kevne ma'nâdır Muhammed (227/4)

Hiz. Muhammed kâinat harflerinin manasıdır ki (o) Kaf ve Nun'un meydana gelmesine sebep oldu.

Beyitte “levlâke levlâke lemmâ halaktü'l-eflak (sen olmasaydın sen olmasaydın eflakı yaratmazdım)” hadisine telmih yapan şair âlemlerin var oluş müsebbibinin Hiz. Muhammed olduğunu vurgulamıştır. Yaratılan ilk varlık Hiz. Peygamber'in nurudur ve bütün eflâk (yer gök) onun hürmetine yaratılmıştır. Zira Allah (cc) Habib'inin nurunu sevmiş ve kün (ol) emri ile bütün varlığı halk etmiştir. “Kün” yani Kaf ve Nun harfinin bir araya gelmesi ve hilKatın başlangıcı olması Hiz. Peygamber'in hürmetindedir.

4.2.1.1.2. Kaza ve kader

Allah (cc) ezelde iken ebede kadar gelecek olayları, işleri programlamıştır. İnce hesaplarla planlanan, kader dediğimiz bu program dâhilinde zamanı gelince olaylar meydana gelmektedir. Ezelde takdir edilenlerin husule gelmesi ise kazadır ki Allah'ın irade ve ilminin nihayetsizliğini gösterir.

Râzı-ı hüküm-ü kazâ dil-teşne-i câm-ı rehâ
Çâker-i hâki der-i âl-i 'abâ Bektâşiyüz (22/3)

Biz halas kadehinin arzuluları, kaza hükmüne rıza gösterenleriz [çünkü] Ehl-i Beytin kapı toprağının kulları olan Bektaşiyiz.

Biz Ehl-i Beytin kapısındaki toprağın kulları olan Bektaşî tarikatının mensuplarıyız ki başımıza gelen her türlü işlere sabır ve rıza gösteririz. Çünkü gelen Allah'tan yani sevgiliden gelmiştir.

Gösterir kavı-ı kaçâ tîr-i kaderden şiveler
Ebru vü ân gamze-i Tatar Hindü gözleriñ (69/)

(senin) Hindü gözlerin, Tatar gamzen, güzelliğın ve kaşların kader oklarının ve kaza yayının tarzını gösterir.

4.2.1.2. Kâbe

Kâbe, Mekke'de bulunan ve Müslümanların yönünü kendisine çevirerek ibadet ettiği kutsal binadır. Rivayetlere göre ilk, Âdem (as) zamanında inşa edilmiş daha sonra çeşitli düzenlemelerle bugünkü hâle gelmiştir. Allah'ın evi olarak bilinen Kâbe, insanın gönlüne benzetilir. Bazen de sevgilinin yüzü veya mahallesi âşık için Kâbe'dir (Pala, 2013: 245).

Şânma kim 'ilm ü 'ameldendir kıyâmı zâhide
Kâ'be-i feyz-i Hüdâ itnâb u erkân istemez (17/9)

Ey zâhit! Ayakta durmayı ilim ve amelden zannetme. Cenâb-ı Hakk'ın feyizli Kâbe'si esasları ve sözü boşa uzatmayı istemez.

Âşığın Kâbe'si sevgilinin olduğu yer, mihrabı da sevgilinin kaşlarıdır. O, Kible yönüne doğru durarak ibadet eder. Bu beyitte şair, zahidin namazı uzatarak kılmasını tenkit ederek asıl olan amelin ameldeki ihlâs olduğuna vurgu yapmıştır.

Şair beyitte ey zâhid diyerek nidâ, Kâbe'yi zikrederek telmih yapmıştır.

Kâ'be-i 'aliye başubdur bağına mestiñ siyah
Dâğlamakdan sinesin efkâr-ı hâliñdir garaž (45/4)

Yüce Kâbe'nin siyah ayakkabını bağına basarak sinesini dağlamasındaki amaç (senin) beninin düşüncesidir.

'Aceb Ka'be'de kaçığı rişteye destin dirâz eyler
Olanlar munqatı 'dünyadaki habl-i metîniñden (123/9)

Dünyadaki sağlam ipinden bağını koparanlar acaba Kâbe’de hangi ipe elini uzatır?

4.2.1.2.1. Zemzem

Mekke’de bulunan bir kuyu ve bu kuyudan çıkan suya verilen ad. Hz. Hacer oğlu Hz. İsmail için su bulmak ümidiyle Safa ve Merve arasında koştururken bir meleğin kanadıyla yeri kazdığını görür ve gelince buradan su çıkar. Ayrıca suyun çocuğun topuğunu vurduğu yerden çıktığına dair rivayetlerde mevcuttur. Hz. Hacer tarafından çevrelenen su Müslümanlarca kutsal edilir (Pala, 2013: 490-491).

Divan şiirinde ebediliği simgeleyen Zemzem, sevgilinin dudağı ya da çene çukurundaki su ile karşılaştırılır. Divanın incelenen kısımlarında bir beyitte Zemzem adı zikredilmiştir. Arapça çok su, zemzem suyu demektir. Bu kelime ile hakikatlerin bilgilerine işaret edilir. Bu bilgilerden içmek de bundan nasib almaya delâlet eder.

‘Akif-i Ka’be vaşlıña olabilmez sîr-âb
Âb-ı çâh-ı zeķanıñ içmese Zemzem yirine (163/3)

Kâbe’de devamlı ibadetle meşgul olan [bile] Zemzem yerine çene çukurunun suyundan içmese suya kanmaz.

Divan şiirinde sevgilinin mahallesi Kâbe olarak düşünülür. Âşık için sevgilinin mahallesi Kâbe, kaşı ise mihrabdır. Âşık, sevgiliyi görebilmek için bu mahallede dolaşır. İlâhi sevgili olan Allah’a yakın olabilmek için kutsal bir mekân olan Kâbe’de devamlı ibadetle meşgul olan âşığın gönül gözü açılacak ve ilâhi sevgili olan Allah’ın cemâli müşahade edilecektir. Sevgiliye yakın olabilmek için burada devamlı ibadetle meşgul olmayı kendine şiar edinen âşığın içeceği su ise doğal olarak Zemzem suyu olacaktır. Telmihen Kâbe’yi zikreden şair, sevgilinin mekânını Kâbe olarak tasvir eyleyerek açık istiare yapmış, âşığı ise sevgiliyi görebilmek arzusuyla burada ibâdete müdavim birisi olarak tasvir etmiştir. Müslümanlarca kutsal kabul edilen Zemzem suyu ile sevgilinin çene çukurundaki suyu karşılaştıran şair, sevgilinin çene çukurundaki suyu Zemzem’den üstün tutarak mübalağa yapmıştır. Ayrıca âb sözcüğünün parlaklık anlamı da göz önüne alınacak olursa; Kâbe’de ne kadar ibadet edilirse edilsin aşk ile gönül gözü nurlanmayanın hakikati göremeyeceği vurgulanmıştır.

4.2.1.3. Kutsal kitaplar

Kuran, İslam dininin dört semavi kitabından birisi olup Hz. Cebrail vasıtasıyla vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiştir. Dinin hükümleri, yapılacak ameller, iki cihan saadeti için gerekli olan düsturların haber verildiği kutsal kitaptır. Divan şiirinde Kuran, sevgilinin güzelliği için benzetilendir. Sevgilinin güzellik unsurları Kuran'ın harf, hareke ve ayetleri ile ilişkilendirilerek tasvir edilir. Divânda şair yalnızca Kur'an-ı Kerim'i zikretmiştir.

Hatt u hâliñ yâd iden takib-i Qur'an istemez

Nokta-i hüsnüñ bilen te'vil-i tibyân istemez (17/1)

Yüzündeki tüyleri ve beni anan Kur'an'ı takip etmek istemez. Güzelliğinin noktasını bilenler tibyân tefsirinin açıklamasını istemez.

Gerçi nâzil oldu Qur'an 'âleme ahkâm için

Neşr-i feyz-i lezzet şirin maçalıñdır ğaraz (45/3)

Kur'an âleme nizâm, hüküm için indirildi ama asıl amaç [senin] tatlı ve leziz sözlerinin bereketle yayılmasıdır.

Zâ'il olmaz şerefi düşse de hâke muşhaf

'Âleme tıga-yı câhille hakaret gelmez (30/20)

Mushaf toprağa düşmekle şerefinden bir şey kaybetmez, zira cahilin yüksek sesle gülüşünden âleme hakaret gelmez.

4.2.1.4. Ayet ve hadisler

4.2.1.4.1. Ayetler

Ayetler, Kuran-ı Kerim'in her bir cümlesi olup 6666 tanedir. Allah'ın kullarına zatını aks ettirdiği bir ayna hükmünde olan ayetler tefsir ve marifet yoluyla anlaşılabilir. Divan şiirinde iktibas veya telmih yoluyla kullanılan ayetler bazen mana bazen de sevgilinin güzellik unsurları cihetiyle zikredilir.

Hâk-tıynet şüretâ bir kalb-i bi-hüdeyiz

Lîk lafz-ı kün fe-kâna güher ma'na biziz (23/3)

Görünüşte boş bir gönle sahibiz ancak "ol-hemen oldu." Sözüñün inci gibi olan anlamı biziz.

“Ol, hemen oldu (Bakara 217, Al-i İmrân 47)” ayetinin tecellisi biziz ki biz zahiren boş gibi görünsek de batınımız süslüdür ifadesiyle tam bir âşık portresi çizen şair, yaratılışın Allah’ın sadece “Ol” demesi kadar kolay olduğunu, tüm varlıkların O’na tabi olduğunu vurgularken bizim de yaratılışımız boşuna değildir demektedir.

Eğer bir nokta bulsa âyet –i şems-i cebîniñden
Sücüd itmezdi Belkıs-ı Sebâ hürşîd vü pervîne (153/2)

Sebâ melikesi Belkıs eğer Şems suresinin ayetlerinden bir nokta bulmuş olsaydı korkusundan güneşe ve Pervin yıldızına secde etmezdi.

Şair bu beyitte: “Allah’ın (cc) güneşe, aya, gündüze, geceye, göğe, yere, nefse ve bunları yaratana yemin ederek nefsinin temizleyenlerin kurtuluşa ereceğini, onu kirletenleri ise ziyan edeceğini haber veren ve yine Salih Peygamber’in davetine uymayan ve onu yalanlayan halkının helâk edilişlerini” bildiren Şems Sûresi’ni eğer güneşe tapmakta olup Hz. Süleyman’ın (as) davetini kabul etmeyen Seba ülkesinin melikesi olan Belkıs duysaydı korkudan hemen imâna gelir ve güneşe tapmazdı, diyerek telmih yapmıştır. Ayrıca şâir güneş anlamına gelen şems ve hürşîd sözcüklerine, aynı beyitte kullanarak Belkıs’ın taptığı güneşin Allah’ın tasarrufunda olduğunu aynı adı taşıyan sure ile hatırlatarak kinâye yapmıştır.

Arka planda ise sevgilinin yüzünü mushafa benzeterek güneş gibi parlayan alnındaki tüyleri ayet olarak tasavvur etmiştir.

Süre-i ve’lleyl hatim olsa firâk-ı yârda
Belki fecr-i vaşda ve’şşemsi okunmak muhtemel (83/4)

Sevgilinin ayrılığında velleyl (geceye andolsun ki) suresi son olsaydı kavuşma şafağında veşşemsi (güneşe andolsun ki) okumak mümkün olabilirdi.

Tâc-ı levlâk u lâ ‘emrük halkın ilbâs edüb
[...] (228/2)

[...] ğufrânımı murâd et
Bir Fatihâ ile şâd et ehlin bu hâkedânîñ (221/4)

Bağışdı Süre-i Nur cemâliñ çün Maçin’e
Virir nihayetle şüret nüşâ-i zer dest-i dîrîne (153/1)

4.2.1.4.2. Hadisler

Künt ü kenz

Hz. Davud'un "Allah'ım halkı niye yarattın" sorusuna Rabbü'l-âlemin şöyle cevap vermiştir: "Ben gizli bir hazine idim. Tanınma ve bilinmemi istedim de mahlûkatı yarattım. Nimetlerimle onlara sevgimi gösterdim. Onlar da beni böylece tanıdılar (Kırkkılıç, 1996: 96-98).

Künt-ü kenz yani gizli hazine. Allah azze ve cellenin hiçbir şey yokken varlığı. Her güzel, güzelliğinin görünmesini arzu eder. Allah (cc) da güzelliğini kesret aynasında görmek istemiş ve âlemi yaratmıştır ki varlığın yaratılış sebebi aşktır. Allah'ın varlık sırrı böylece tecelli eder ve insan aklı bu sırrı kavrayamaz.

Nümâyân küntü kenzen nüktesi nūr-u cebîniñden
 'Âyân sırr-ı 'âmâ târîk-i zülf-i dil-nişiniñden (123/1)

Künt-ü Kenzenin manası alınındaki nurdan anlaşılır. Latif zülüflerinin karanlığından ama sırrı açık olur.

Hz. Peygamber'in övüldüğü bu beyitte şair, onun alnında parlayan nura atıf yaparak Allah'ın nuru sende parlıyor ve bu da onun sırrını açık ediyor demektir. İlk yaratılan varlık olan Hz. Muhammed'in nurunu Allah azze ve celle kendi nurundan yaratmış ve O'na kendi ruhundan üflemiştir ki bundan ötürü Hz. Peygamber, Hak'tan bir parçadır. Hz. Peygamber'in siyah saçları bilinmeyen, karanlık odak olan bu sırra benzeyerek onu açık eder.

Künt-ü kenz nüktesin tabirden ğayrı nedir
 Zümre-i insana irsâl-i peyem-berden ğaraz (44/6)

İnsanlığa peygamber gönderilmesindeki amaç Künt-ü kenz nüktesini anlatmak içindir.

Li ma 'allah

"Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir." hadisinden alıntılanan söz tasavvufî ıstılahatta sufilerin sevgilide yok olma hallerini anlatmak maksadıyla kullanılmıştır (Yılmaz, 1992: 115).

Ser-pe-ser Lî ma 'allâh üzre çıka
 Şehen-şâh olsa ber-câdır Muḥammed

Hz. Muhammed, baştan başa Li ma'allah yakınlığını elde ederek Allah'a yakın olmuştur. Bundan dolayı ona şahlar şahı denilse münasıptır.

Hz. Peygamber'in Miraç gecesinde hiçbir peygamber ve meleğin gidemediği aşk vadisinde tek başına yürümesine ve burada Allah'a (cc) iki yay uzunluğu kadar yaklaşmasına atıf yapılan beyitte bu kurbetten dolayı ona şahlar şahı denilse yerindedir demektir.

4.2.1.5. Enbiya

Divan edebiyatı gerek muhteva gerek kaynak yönünden zengin bir edebiyattır. Bu kaynaklar arasında dini bilgiler ise divan şairleri için eşsiz bir kaynaktır. Bu kaynaktan beslenmek asgâri dahi olsa bir donanım gerektirir ki divan şâiri bu donanıma sahiptir. Çünkü divan şairleri genel olarak inançlı insanlardır ve bunun neticesinde içselleştirdikleri dini bilgileri şiirlerine yansıtırlar. Bu bilgiler arasında peygamber kıssaları önemli bir yer tutar. Türk kültürünü İslam estetiğinin potasında eriten divan şairleri, peygamber kıssalarını gerek telmih gerek alıntı gerek benzetme yapılarak sık sık kullanmıştır.

Bu çalışmada Sıtkî Efendi'nin Kuran'da adı geçen yirmi beş peygamberden yedi tanesinin adını zikrettiği tespit edilmiştir. Şair böylece şiirlerine inanç zenginliği katarken onları renklendirmiştir.

4.2.1.5.1. Hz. Âdem (as)

Hz. Âdem yaratılan ilk insan, ilk peygamberdir ve insanlığın atasıdır. Allah (cc) Hz. Âdem'i balçıktan yaratmış ve ona kendi ruhundan üflemiştir. Allah (cc) meleklerle yeryüzünde bir halife yaratacağını bildirmiş, onlara bu yarattığı halifeye secde etmelerini emretmiştir. Hz. Âdem'e ruh üflenince bütün melekler ona secde etmiş ancak şeytan kibirlenerek ona secde etmemiştir. Bunun üzerine şeytan lanetlenerek Cennet'ten kovulmuştur. Allah (cc) Hz. Âdem'e eş olarak Hz. Havva'yı yaratmış, onları Cennet'e yerleştirmiş ve Cennet'teki bir meyve hariç bütün yiyecekleri yeme hususunda onları serbest bırakmıştır. Cennet'ten kovulan şeytan intikam almak için bir gün gizlice onlara yaklaşarak yasak meyveyi yemeleri hususunda onları kandırması ve yedirmiştir. Yasak meyveyi yiyen Âdem (as) ve Hz. Havva Cennet'ten çıkarılarak dünyaya ayrı ayrı indirilmiştir. İki yüz yıl ayrılıktan sonra buluşan Âdem (as) ve Hz. Havva ile insanlık tarihi başlamıştır (Şentürk, 2016: 95-101).

Divan şiirinde telmih yoluyla sıkça karşımıza çıkan Hz. Âdem içeriği zenginleştirmek amacıyla bu divanda da kullanılmış olup incelenen varaklarda iki beyitte karşımıza çıkmaktadır.

Hâl-i künd-ü mükevveniñe Âdem ki virmiş cenneti
Gâliba dünyaya gelmekden vişâliñdir garaz (45/2)

“Âdem (as) (senin) yaratılan benin için cenneti verdi. Gâliba dünyaya gelmesindeki amaç sana kavuşmaktır.

Divân şiirinde sevgilinin yanağındaki benler taneye, sevgilinin yüzü ise Cennet`e benzetilir. Sevgilinin yanağındaki buğday tanesine benzeyen benler[hâl] âşığı baştan çıkarır. Bu taneye meyledenler Cennet`i kaybederler. Çünkü insanlığın atası Hz. Âdem yasak meyveye (buğday, elma, kâfûr, zeytin, incir, asma üzümü) meyletmiş bundan dolayı Cennet`ten kovulmuştur. Şair de bu beyitte bu olaya telmih yaparak Hz. Âdem`in Cennet`ten kovulmasına sebep olan yasak meyveyi buğday olarak seçmiş olup Hz. Âdem`in dünyaya gönderilmesindeki amacın ise hüsn-ü tâlil yoluyla sevgiliye kavuşmak için olduğunu söylemektedir.

Esâs-ı tarh olunmuş dâr-ı ‘aşkıñ devr-i Âdem`den
Anı zânn itmek kim Kays`dan yâ küh-kendendir (15/5)

Aşkın mekânının temeli Âdem (as) zamanında atılmıştır, aşkı sen Kays ya da dağları kazan (Ferhat) ile başladı zannetme.

Bu beyitte şair aşkın varlığının ne kadar eskiye dayandığını belirtmek için aşkın varlığının husûle gelişiyle ilk insan olan Hz. Âdem dönemini kıyaslamıştır. Aşkın varlığının ebü`l-beşer olan Hz. Âdem ile başladığını söyleyerek sonradan husûle gelen Mecnun ya da Ferhat`ın aşkı ile kıyaslanmayacak kadar eski olduğuna telmih yoluyla vurgu yapmıştır. Arka planda ise sevgilinin Allah (cc) olduğu ve Müslümanlarca Kabe`nin Allah`ın evi olduğu inancına atıf yaparak sevgilinin mekanının Hz. Âdem döneminde inşa edilmesine telmih yapmıştır.

4.2.1.5.2. Hz. Nuh (as)

Hz. Nuh, Kuran`da adı geçen ulu`l-azm peygamberlerden birisi olup Hz. Âdem`den yedi yüz kırk iki yıl sonra doğmuştur. Elli yaşında peygamberlerlik görevi verilen Hz. Nuh, kavmini imâna davet etmiş ise de toplumsal bozulmanın zirvesinde olan kavmi (çok az kişi hariç) ona iman etmemiştir. Kavminin imâna gelmemesi

karşısında çok Hz. Nuh çok üzölmüş, ağlamış (çok ağladından dolayı kendisine “nevvah” çok ağlayan ismi verilmiştir) ve onlar hakkında Allah’a (cc) kâfirlerden kimseyi bırakmaması için dua etmiştir. Hz. Nuh’un duası üzerine Cebrail (as) ona tufanın yakın olduğunu bildirmiş ve bir gemi yapmasını emretmiştir. Hz. Nuh gemiyi iki yılda tamamlamış ve gemiye imân edenler ile birlikte her canlıdan birer çift alarak gemiye binmiştir. Tufan başlamış, kırk gün kırk gece sürmüş, kırkıncı günde gemi Cudi Dağı’na oturmuştur. Nuh Tufanı olarak bilinen bu hadisede imân edenler dışında kâfirler topluluğundan hiç kimse sağ kalmamıştır. Tūfan sonrası insanlar tekrar türeyerek çoğalmış olup bundan dolayı Hz. Nuh insanlığın ikinci atası olarak kabul edilmiştir. Ayrıca gemiyi de kendisi yaptığı için marangozların pîri olarak anılır. Bin yıl yaşayan Hz. Nuh uzun ömrün de simgesidir (Uçar, 2006: 16-21).

Bu divanda da şair Hz. Nuh’u anlatımı zenginleştirmek amacıyla bir yerde zikretmiştir.

Hırman aklımı berbâd iden âhım yelidir
 Ğarķ-ı tūfân kılan cişmimi eşkim seylidir (6/1)

Kederli aklımı perişan eden ahımın rüzgarıdır, varlığımı tufanda boğan ise gözyaşımın selidir.

Nuh (as) divan şiirinde tūfan hadisesi ile birlikte sık sık anılmıştır. Çünkü Nuh Tufanı, gemidekiler dışında varlıktan eser bırakmayacak kadar şiddetli ve büyük bir tufandır. Şair bu beyitte tecrit yoluyla bu olaya telmihte bulunmuş ve mübalağalı bir şekilde atıf yapmıştır. Zira âşıklık ile gözyaşı ayrılmaz ikilidir ve âşıklığın en büyük göstergesi gözyaşıdır. Âşık sevgilinin hasretiyle o kadar çok ağlar ki gözyaşı seller gibi taşar adeta tūfan oluşturur. Âşık, bu tūfandaki ayrılık girdabında boğularak varlığından sıyrılır ve sevgili ile yek-vücut olur. Artık ikilik ortadan kalkmış seven sevilende yok olmuştur.

4.2.1.5.3. Hz. Yakup (as)

Hz. Yakup, Kuran’da adı geçen peygamberlerden birisi olup Kenan (Filistin) iline peygamber olarak gönderilmiştir. Bir adı da İsrail olan Hz. Yakup’un soyundan gelenlere İsrailoğulları denmiştir. Hz. Yakup’un on iki tane oğlu vardır ve bunlardan Bünyamin ve Yusuf aynı annenin çocuklarıdır. Bir gün rüyasında kendisine güneşin, ayın ve on bir yıldızın secde ettiğini gören oğlu Yusuf bu rüyayı babasına anlatır. Hz. Yakup kendinden sonra gelecek Peygamber’in oğlu Yusuf olduğunu anlar ve bu rüyayı

kardeşlerine anlatmamasını tenbihler. Rüyayı bir vesileyle duyan kardeşleri, Yusuf'u Mısır'dan gelen bir kervana satar ve kervandakiler Yusuf'u Mısır azizinin eşine köle olarak satarlar. Oğlunun ayrılığına dayanamayan Hz. Yakup o kadar ağlar ki sonunda gözlerini kaybeder. Mısır'da yaşayan Yusuf ise Allah'ın lütfuyla ulu makamlara gelir ve Mısır'dan buğday satın almaya gelen kardeşlerine gömleğini vererek babasının gözlerine sürmelerini söyler. Gömleği gözlerine süren Hz. Yakup tekrar gözlerine kavuşur (Canım, 2016: 230-232).

İncelenen varaklarda şâir Hz. Yakup'u dört yerde anmıştır.

Görüb Yağub iden uşşâk-ı nâlânın bu hasretle
O şūhuñ gâliba âşüb-u devrân olduğun bilmez (18/6)

Hasret ve özlemle Hz. Yakup gibi ağlayan inleyen âşıkları görüb [o] işveli sevgilinin zamanın fitnecisi olduğunu bilmiyor.

Divân şiirinde şairler Hz. Yakup peygambere sık sık telmih yaparlar. Oğlu Yusuf'un hasreti ve ayrılığıyla uzun yıllar hep gözyaşı döken Hz. Yakup sonunda onun hasretiyle gözlerini kaybetmiştir. Hz. Yusuf'un ayrılığıyla Hz. Yakup hüzün kulübesinde gözyaşı içinde sabahlara dek ağlar inler. (Bu kıssadan hareketle ömrü hicrân ve hasretle geçen Hz. Yakup divan şiirinde âşığa benzetilir.) Ayrıca bu beyitte Hz. Yusuf'un Mısır'daki yaşantısına da telmih yapılmış olup Hz. Yusuf Mısır'da birçok değişime sebep olmuştur.

İtse teşrîf o şeh külbe-i ahzânımıza
Kâle-i cân olur elbetde anıñ peşkeşi (168/5)

O padişah hüzünler evimizi şerefendirirse onun verdiği (sevinç) canımıza sığınak olur.

Gâhi teşrîfe eyleyüb ey gönca fem
Külbe-i ahzânım et Bâğ-ı İrem
Sensiz öldürdi beni endüh u gam
Yok mudur cânâ bu derdiñ çâresi (212/3)

Ey tomurcuk ağızlı (sevgili) arada bir hüzün kulübemi şerefendirerek onu İrem bağlarına çevirsen. Ey can, sensiz keder ve gam canımı aldı ki bu derde bir çare yok mudur?

Şair bu beyitte sevgilinin ağzını goncaya (açılmamış gül) benzetmiştir. Çünkü ağız kapalıyken sırları saklar, kapalı kalması gereken sırları ifşâ etmez. Şair bu beyitte de gonca mazmununu kullanarak Hz. Yusuf'un Mısır'da iken belli bir vakte kadar başına gelenleri anlatmaması, durumundan babasını haberdar etmemesi hadisesine telmih yapmıştır. Onun ayrılığında Hz. Yakup, hüznün kulübesinde yıllarca firkatın acısıyla ağlayarak gözlerini kaybetmiştir. Ancak Yusuf'undan gelen gömlek vasıtasıyla elemi son bulmuş, elemi sürura tebdil eylemiştir. Böylece hasretin hüznüyle kavrulan kulübesi İrem bağları gibi şenlenmiştir.

Kimden seniñ ey şâh-ı levendim hazerin var

Gel külbe-i aẖzânıma başımda yeriñ var (12/1)

Ey askerlerin padişahı olan sevgilim senin kimden korkun var, hüznünler evime buyur gel ki senin başım üzre yerin var?

Sevgiliden ayrı kalışını Hz. Yakub'un oğlu Yusuf'tan ayrı kalmasına telmih yoluyla benzeten şair sevgilinin olmadığı evini ise Hz. Yakub'un ayrılık ve firkat acısıyla dolu olan kulübesine benzetiyor.

4.2.1.5.4. Hz. Yusuf (as)

Hz. Yusuf Kuran'da geçen bir peygamber olup Yusuf süresinde hayatı en ayrıntılı olarak anlatılan peygamberdir. Hz. Yusuf'un kıssası Kuran'da ahzenül'l-kasas olarak geçer. Hz. Yusuf, Kenan diyarından olup Hz. Yakub'un on iki oğlundan en küçüğüdür. Kardeşleri arasında en akıllı ve bilgili olan Hz. Yusuf'u babası çok sevmekte olup bu durum kardeşleri arasında kıskançlığa yol açmaktadır. Bir gün babalarından Hz. Yusuf ile birlikte koyun otlatmak için izin alan kardeşleri onu bir kuyuya atarlar. Oradan geçmekte olan bir kervan Hz. Yusuf'u kuyuda bulunca kardeşleri onu köle olarak kervandakilere satarlar. Kervan Mısır'a gitmektedir ve kervandakiler Hz. Yusuf'u Mısır'da Mısır azizine satarlar. Bu ayrılık sürecinde Hz. Yakup sürekli gözyaşı dökmüş, bu ağlayış ve gözyaşlarının neticesinde gözlerini kaybetmiştir. Artık Yusuf'unun yokluğunda dünya nimetlerini kendine haram eden Hz. Yakup kendisine hüznünler evi denilen kulübeyi yaparak orada dünya nimetlerinden ayrı bir ömür sürmüştür

Öte yandan Mısır'da yaşamaya başlayan Hz. Yusuf, azizin evinde büyür ve eşsiz bir güzelliğe sahip olur. Azizin karısı, Hz. Yusuf'un eşsiz güzelliği karşısında ona âşık olur ve ondan kam almak ister. Ancak Hz. Yusuf buna yanaşmaz ve azizin

karısı Züleyha'dan kaçarken gömleği arkadan yırtılır. Kapıda azizle karşılaşan Züleyha, suçu Hz. Yusuf'a atarak onun zindana girmesine sebep olur. Yıllarca zindanda kalan Hz. Yusuf, Mısır hükümdarının rüyasını yorumlayarak zindandan çıkar. Mısır hükümdarı Hz. Yusuf'u zindandan çıkardıktan sonra onu hazineden sorumlu vezir yapar. Hz. Yusuf'un vezirlik döneminde yedi yıllık bolluğun ardından yedi yıllık kıtlık baş gösterir. Hz. Yusuf'un daha önceden stokladığı buğdaylardan çevre ülkelerden insanlar almak için Mısır'a gelir. Gelenler arasında Hz. Yusuf'un kardeşleri de vardır. Kardeşleri onu tanımasa da Hz. Yusuf onları tanır. Kardeşlerine buğday ile gömleğini de veren Hz. Yusuf, onu babasının görmeyen gözlerine sürmelerini ister. Gömleği gözlerine süren Hz. Yakub'un gözleri açılır ve hep birlikte Hz. Yusuf'un isteği üzerine Mısır'a gelerek yerleşirler (Canım, 2016: 233-236).

Hz. Yusuf iffetin, aklın ve güzelliğin sembolü olup divân şiirinde sıkça işlenmiştir. Şiirlerde Hz. Yusuf ile babası Hz. Yakup genellikle birlikte anılırlar. Şairler Hz. Yusuf'u sevgiliye kendilerini de onun ayrılında sürekli inleyen Hz. Yakub'a benzetirler.

Bu divanın incelenen varaklarında Hz. Yusuf altı yerde anılmıştır.

Sensiz oldu gülşen-i 'âlem baña beytü'l-ıhazan

Fırkatiñle Yusuf-u Ken'an'ım ağlatma beni (198/5)

“Kenanlı Yusuf gibi güzel olan [sevgili] ayrılığınla beni ağlatma [çünkü]sensiz bu âlemin gül bahçeleri bana hüznün evi oldu.”

Şairler sevgiliyi Hz. Yusuf'a, kendilerini (âşığı) Hz. Yakub'a benzetirler. Sevgilinin ilgisi ile Hz. Yusuf'un gömleği arasında ilgi kuran şairler, sevgilinin bir bakışıyla hicran ve ayrılıkla yanan yüreklerini ferahlatırlar. Hz. Yusuf'un gömleğini yüzüne süren Hz. Yakub, nasıl gözlerine tekrar kavuşuyor ve onun visâliyle nasıl dünya güzelliklerine geri dönüyorsa sevgiliden gelen en küçük haber, bilgi de âşığı o şekilde hayata döndürür.

Güzelsiñ bî-bedelsin dil-rübâsiñ

Nigâr-ı sim-ten nâzik edâsiñ

Züleyhâ peyker u Yusuf-likâsiñ

'Aceb var mı cihânda saña beñzer (13/2)

“[ey sevgili] eşsiz, gönül alan, nazik edalı ve gümüş tenlisin. Züleyha yüzlü Yusuf simâlısın. Acaba bu dünyada sana benzeyen [bir varlık] daha var mıdır.”

Şair burada sevgilisi ile güzellik timsâli olan Hz. Yusuf'u karşılaştırmış ve sevgilinin güzelliğini ona denk tutmuştur. Sevgilinin güzelliği eşsizdir ve yönüyle Hz. Yusuf'a benzer.

4.2.1.5.5. Hz. Musâ (as)

Hz. Musa (as), Kuran'da adı en çok geçen peygamber olup dört yüz atmış bir farklı ayette kendisinden bahsedilmektedir. Kaynaklara göre İmran adlı bir kişni soyundan gelen Hz. Musa, Mısır'da doğmuştur. Mısırlı bir kâhinin doğacak bir çocuğun dönemin Mısır Firâvunun'un saltanatına son vereceğini söylemesi üzerine Firavun, o sene doğacak bütün erkek çocukları öldürtür. Hz. Musa'yı annesi gizlice doğurur ve onu bir sandık içinde Nil nehrine bırakır. Onu bulan Firâvun'un eşi Hz. Âsiye, Hz. Musa'yı yanlarında büyütme için Firavun'u ikna eder ve Hz. Musa, Firavunun sarayında büyür. Hz. Musa kırk yaşına geldiğinde Tur dağında ona peygamberlik verilir. Hz. Musa Allah (cc) ile Tur dağında aracısız konuşur ve bundan dolayı Kelimullah diye anılır.

Hz. Musa, Firavun'u imana davet eder ancak Firavun iman etmediği gibi Hz. Musa ve inananlara baskı yapar. Hz. Musa da kendisine inananları yanına alarak mukaddes topraklara doğru yola çıkar. Hz. Musa ve inananların yola çıktığını haber alan Firavun ve askerleri peşlerine düşerler. Kızıldeniz'e yaklaştıklarında Hz. Musa âsâsını denize vurur ve deniz içinden on iki yol açılır, bu yollardan on iki sülale ayrı ayrı geçer. Firavun ve askerleri Kızıldeniz'e girdikleri vakit deniz tekrar birleşir ve onlar denizde boğularak helak olurlar (Köksal, 2014: 7-118).

Hz. Musa, divân şiirinde birçok mucizesi ile anılmıştır. Örneğin; Hz. Musa, Firavun'u imana davet eder ancak Firavun ondan mucize göstermesini ister. Hz. Musa'nın döneminde sihirbazlık revaçtadır ve Hz. Musa elindeki âsâyı yere bırakınca âsâ bir ejderhaya dönüşür. Firavun başka bir mucize daha göstermesini isteyince Hz. Musa elini koynuna sokar, elini çıkarınca güneş gibi parlak ve beyaz olur. Yed-i Beyzâ olarak anılan bu hâdise divan şiirinde sıkça kullanılmıştır. Bir başka mucizesi ise kavmi için Allah'tan su dileyen Hz. Musa'ya, âsâsını taşa vurması emredilir. Hz. Musa, elindeki âsâyı taşa vurur ve kayadan on iki pınar fişkirir. Yaptığımız bu çalışmada da Hz. Musa (as) ile ilgili bir tane beyit tespit edilmiştir.

Sâ'ir simîn zibâda muraşşa' bâz u bend

Şan yed-i beyzâyı şur-u 'aynda zerrin süvar

(11/3)

Gümüş gibi güzel ve kıymetli taşlarla döşenmiş ve hareket halinde olan su bendi, sanki beyaz ve parlak el pınarının duvarındaki altın gibi suretler gibidir.

4.2.1.5.6. Hz. İsa (as)

Hz. İsa Kuran' da adı geçen ulu'l-azm peygamberlerden biri olup Filistin'de doğmuştur. Hz. Cebrail'in Hz. Meryem'e ruh üflemesiyle babasız olarak dünyaya gelmiştir. Hz. İsa'ya on üç yaşındayken peygamberlik verilmiş olup Tevrat adlı kutsal kitap Hz. İsa'ya indirilmiştir. Hz. İsa, havari diye anılan on iki öğrencisiyle şehir şehir dolaşarak insanları imâna davet etmiş ve birçok mucize göstermiştir. Bu davet üzerine halk onları Kudüs valisine şikâyet etmiştir. Romalı vali yeni bir devlet kuracaklarını iddia ederek onları tutuklatmış, işkence etmiş ve idama mahkûm etmiştir. Ancak idam edilmeden Hz. İsa, otuz üç yaşında göğe çekilmiştir (Köksal, 2014: 303-351).

Mucizeleriyle divan şiirinde kaynak olarak kullanılan Hz. İsa birçok mucize göstermiştir. Bunlar arasında ölüleri diriltme, hastaları iyileştirme, dokunduğunu canlandırma, bebekken konuşma vb. sayılabilir. Bu çalışmada içeriği zenginleştirmek isteyen şairin bir beyitte Hz. İsa'ya telmihte bulunduğu tesbit edilmiştir.

La'li cân baħşına reşk itse 'acib mi 'İsâ
Cân viren mürdeye peymânesidir muğbeçeniñ (66/2)

Hz. İsa (senin)can veren lal gibi kırmızı dudaklarını kışkansa buna şaşılır mı, [çünkü] ölüye can veren meyhanecinin şarabıdır.

Bu beyitte şair Hz. İsa'nın ölüleri diriltme mucizesine telmih yapmış, sevgilinin dudağının âşiğa âdeta hayat bağışlamasını bu mucize ile kıyaslayarak ikisini bir tutmuştur. Ayrıca İsa, mürde ve can sözcükleriyle tenasüb oluşturmakla birlikte can ve ölü sözcükleri arasında da tezat yapmıştır.

4.2.1.5.7. Hz. Muhammed (as)

Hz. Muhammed, İslam'ın son peygamberi olup Kur'an-ı Kerim kendisine indirilmiştir. 571 yılında Mekke'de doğan Hz. Muhammed'in babası daha o dünyaya gelmeden vefat etmiştir. Yetim olarak dünyaya gelen Hz. Muhammed, altı yaşına geldiğinde ise annesini kaybetmiştir. Ona bundan sonra dedesi Abdülmuttalib bakmış, onun ölümünden sonra ise amcası Ebu Talib'in yanında yetişmiştir. Yirmi beş yaşında iken Hz. Hatice ile evlenmiştir. Kırk yaşında kendisine peygamberlik verilmiş olup yirmi üç sene bu görevi ifâ etmiştir. Hayatı, insanlara Allah'ı anlatmakla geçmiş, aynı

zamanda İslam için birçok savaşa katılmıştır. 632 yılında Medine’de Hakk’a yürümüş olup Ravza-i Mutahhara adı verilen kabr-i pâki Medine’dedir (Canım, 2016: 210-214).

Hz. Muhammed, divan şiirinde adı en çok zikredilen peygamber olup gerek müstakil eser olarak gerek telmih yoluyla adına birçok şiir yazılmıştır. Bu şiirlerde onun risaleti, şemâili, mucizeleri, katıldığı savaşlar ve meziyetleri gibi birçok özellik ele alınmış, ona olan muhabbetten bahsedilmiştir. Hz. Peygamber’in birçok mucizesi olup bu mucizeler genel olarak güneşe hükmetmesi, parmağından su akıtması, acı suyu tatlıya dönüştürmesi, hayvanlar ile konuşması, şakk-ı kamer, taşların onun peygamberliğini tasdik etmesi, ölüleri diriltmesi, görmeyen gözleri açması, hurma kütüğünün ağlaması, yeni diktiği fidanın hemen meyve vermesive gelecekte haber vermesi vb. sayılabilir.

Sıtkî Efendi, Hz. Peygambere gönülden bağlıdır. Hz. Peygamber onun için en sevilendir ve o hayatını sevilene kavuşma idealine adanmıştır. Şiirlerinde Hz. Peygambere olan sevgisini her fırsatta ifade eden şâir, şiirlerinde sevgisini resmeder.

Bu çalışmada 5 tane na‘t ve çeşitli beyitlerde Hz. Peygambere atıf yapılmıştır.

Anadan toğma gözler sürmelidir vesmeli ebrû

Perîzâdım ne hâcet şüretiñ tertib ü tezyine (154/5)

Anadan doğma gözlerin sürmeli kaşın damgalıdır. Ey çok güzel olan sevgili seni süslemeye ve düzene koymaya ne gerek var.

Bu beyitte şair sevgilinin güzelliğinin doğuştan olduğunu söyleyerek Hz. Peygamber’in gözlerinin sürmeli olarak doğmasına telmih yapmıştır.

Zemine zînet-efzâdır Muḥammed

Zâmâne feyz-baḥşadır Muḥammed (227/1)

Yeryüzüne süs veren, zamana bereket bağışlayan Hz. Muhammed’dir.

Hz. Muhammed’in gelişiyle Câhiliye Dönemi son bulmuş manevi olarak karanlıklar aydınlığa tebdil olmuştur. İnsanlar arasında din kardeşliğine dayalı ülfet çoğalmış ve o, bu yönüyle âdeta bir baharın müjdecisi olmuştur. Hz. Muhammed engin bir bilgiye sahiptir ve o bunu insanlarla paylaşmaktan geri durmamıştır. Onun verdiği bilgiler insanlar için hâlâ yol göstericidir.

4.2.1.6. Dört halife (Çâr-yâr)

Şair, şiirinde belirttiği gibi dört halife hayâ ve ilmin kaynağı, adalet ve doğruluğun mazharıdır. Peygamber'in dört halifesinin dini, sağlam dört erkândır. Bu dört erkândan kasıt meleklerle, kitaplara, ahirete ve kadere imandır. Dört halife bu dört rükne iman etmişler ve peygamberimizden tam manasıyla İslam'ı öğrenmişlerdir.

İncelenen varaklarda iki beyitte dört halife zikredilmiştir.

Mazhâr-ı şıdk u 'adâlet menbâ'-ı 'ilm ü hayâ

Şehr-i dîn-i çâr-yârîñ çâr erkân-ı râsın (228/12)

Peygamber'in dört yârının dini sağlam dört erkândır. Onlar hayâ ve ilmin kaynağ adalet ve doğruluğun mazharıdır (Kazıcı, 2011: 98).

(.....) Yazıyor Şıdkî târih

[...] Ebubekr, 'Ömer, 'Osman, 'Ali (223/)

4.2.1.6.1. Hz. 'Ali

Hz. Ali, Peygamber Efendimizin (sav) amcasının oğlu ve damadıdır. Hz. Muhammed'e ilk iman eden dört kişiden biri olup aşere-i mübeşeredendir. Hz. Peygamber ile birçok savaşa katılmış, özellikle de Hayber'in fethinde etkin rol oynamıştır. İslam dünyasında müstesna bir konuma sahip olan Hz. Ali, Hulefâ-i Raşidin'den dördüncüsü olup İbn-i Mülcem tarafından hançerlenerek şehid edilmiştir (Şentürk, 2016: 265-268).

Hz. Ali, Hz. Peygamber'den sonra en çok anılan şahsiyet olup ona olan sevgi vadisinde yüzlerce kaside yazılmıştır. Bu şiirlerde özellikle kahramanlığı, cömerliği, ilmi ve Ehl-i Beyt'ten olması, kılıcı Zülfikâr ve atı Döldül vs. vesilesiyle anılır. Tasavvuf erbabınca ise Hz. Ali tasavvufun en büyük pîri kabul edilir ki tarikat ehli şairler şiirlerinde sık sık adını anarak ona olan muhabbetlerini samimi bir dille göstermeye çalışırlar. Sıdkî Efendi de divânında dört halife içerisinde en fazla Hz. Ali'yi; Haydar (16 numaralı şiir, 9/7, 200/3, 44/5, 54/5), Mürtezâ (23/5) lakaplarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak zikretmiştir.

Ne mümkün inkıta kim âsîtan-ı âl-i haydardan

Esir-i hândânım Şıdkîyâ boynumda bâğım var (9/7)

*Ey Sıdkî o yiğidin evlatlarının yüce dergâhından ayrılmak ne mümkün.
[çünkü] ona bağıyım, onun gülüşünün esiriyim.*

Bu beyitte şair Ehl-i Beyt'e olan sevgisini, bağlılığını dile getirirken Hz. Ali'nin yolundan ayrılmanın mümkün olmadığını dile getirmektedir. Şiirlerinden anlaşıldığına göre kendisi de Bektaşî olan Sıdkî Efendi, Ehl-i Beyt'e kalpten bağlıdır ve onu bu sevgiden, dergâhlarının yolundan ayırmaya hiçbir güç muvaffak olamayacaktır. Şairin Ehl-i Beyt'e sevgisi âşk derecesindedir ve o sevdiğinin esiridir. Aşk ki onu sevdiğine bend etmiş ondan ayrılmayı imkânsız hâle getirmiştir ki şair de esiri olduğu sevgilinin dergâhından yani kapı önünden ayrılamamaktadır.

Biz gulâm-ı kemterin hâk-pâye-yi haydarız
Beste-i zencir-i 'âşıkız müptelâ-yı haydarız (16/1)

Biz [o] yiğidin ayağının tozu, fakir askeriyiz. Biz [o] yiğide tutkun, onun aşk zincirine bağlanmışız.

Şair bu beyitte tevazunun en edna derecesinde kalarak teşbihen kendini Hz. Ali'nin ayağının tozu olarak görmektedir. Mecaz-ı mürsel sanatı ile “haydar” sözcüğünü yiğitliğine ithafen Esedullah namlı Hz. Ali'nin yerine kullanarak onu mürşit olarak zikretmiştir. Zira Hz. Ali ledün ilmine sahiptir ve o ilim şehrinin kapısıdır ki bu kapıda ancak sebatla duranlar hakikat ilmine vakıf olurlar. Şair de kendini bu meyandan olarak bu kapıya bend olmuş, mürşitinden gelecek emri bekleyen bir asker gibi görmekle birlikte mürşitinin büyüklüğünü methetmek maksadıyla kendisini pirinin ayağının tozu olarak görmektedir. Ayağının tozu ifadesinde Hz. Ali'nin “ebu tûrab” yani toprağın oğlu lakabını da düşündüren şair bu benzetmeyi telmih yapmak amacıyla özellikle seçmiştir. Şair aşkının büyüklüğünü ifade etmek amacıyla da âşıklığın gereği olarak aşka tutulunca aklının başından gittiğini ve iradesinin sevgilide yok olduğunu ifade ederek teşbihen kendini zincire bağlı çılgın olarak nitelemiştir.

Olmazız dîl-dâde-i zevk-i Gülistân-ı 'âlem
Bülbül-i şüride-i mâtem-serâ-yı haydarız (16/4)

Âlemin gül bahçesinin zevkine gönül vermeyiz. [Biz] geceleri ağlayarak Hz. Ali'nin yasını tutan bülbülleriz.

Âlem sözcüğünü dünya anlamıyla kullanan şair, bu dünya zevklerine aldırmadığını vurgulayarak gerçek bir âşık portresi çizmektedir. Çünkü o, Hz. Ali'nin âşığıdır ki onun şehid edilmesinin yasını tutmakta ve geceleri onun için gözyaşı dökmektedir. Sevgilinin hasretiyle yanan yürek için geceler sevilir çünkü karanlığın

her şeyi kapatmasıyla sevgilinin yüzü âşığın gönlünü aydınlatır. Âşık da sanki sevgili karşısındaymış gibi ona şiirler okur, ona derdini söyleyerek gözyaşı döker. Şair de Hz. Ali'nin firakıyla yanmakta ve onun için geceleri gözyaşı dökmektedir.

Olmamız Şıdkî mükedder hâdisât-ı dehrden
Biz ki gerden-dâde-i tavvağ-ı rıza-yı haydarız (16/7)

Sıdkî, dünyanın hadiselerinden üzüntü duymayız. Biz ki Hz. Ali'nin rızasını boynuna gerdanlık yapan boynu bağlılarız.

Rivayete göre kâinatın sırrı Kur'an'da, Kur'an'ın sırrı besmelede, besmelenin sırrı be'sinde be'nin sırrı ise noktasındadır ki o noktanın sırrı ise Hz. Ali'dedir. Buna dayanak ise Hz. Peygamber'in: "Ben ilim şehriyim, Ali'de o şehrin kapısıdır. O halde ilim isteyen kapıya gelsin." hadisidir. Bu hadisten hareketle tarikat ehli kendilerini o kapıya bend edilmiş olarak anarak ondan şefaata umarlar. Şair de bu meyandan olarak kendisini onun kapısında boynu bağlı köle olarak görmüştür. Hz. Ali'ye büyük bir muhabbet duyan şair onun yolundan gitmeyi kendisine şiar edinmiş ve rızasını kazanmayı en büyük pâye olarak görmüştür.

4.2.1.7. On İki İmam

Anadolu'da bazı tarikatlarca benimsenen on iki imam inancına göre Hz. Ali ile başlayan imamlık silsilesi İmam Mehdi ile son bulur. Peygamber efendimizin ahirete irtihalinden sonra onun vârisleri olan bu imamlar insanların yardımcısıdır ve doğruluğun simgesidirler.

Sıtkî Efendi de divanın incelenen kısımlarında bu imamlardan Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i zikretmiştir ancak bu isimler dört halife ve Ehl-i Beyt başlığı altında incelenmiştir.

4.2.1.8. Ehl-i Beyt (Âl-i Abâ)

Ehl-i Beyt; Hz. Peygamber'in aile efradını kapsayan bir ifade olmakla birlikte bu kapsamın sınırları hakkında fikir birliği yoktur ancak dar manasıyla Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den müteşekkil olan beş kişiye denir. Abâ altına alınanlar manasına gelen Âl-i Abâ ifâdesi de bu kişiler için kullanılmış bir ifadedir. Rivayete göre Ahzab suresi 33. Âyette: "Ey Ehl-i Beyt! Allah, sizden kiri ve günahları gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister." âyeti nâzil olunca Hz. Peygamber'in; Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i abâsı altına alarak

koruduğu ve korunmasını istediği bir topluluktur. Bu hadise üzerine bu kişilere abâ altına alınanlar manasında Âl-i Abâ denilegelmiştir (Canım, 2016: 133-134).

Bu mümtaz şahsiyetler, “Sizi rızıklandığı için Allah’ı seviniz; beni Allah’ı sevdiğiniz için seviniz, Ehl-i Beytimi de beni sevdiğiniz için seviniz.” hadis-i şerifinin Ehl-i Beyt’i sevme vurgusu sebebiyle tüm İslam âlemince sevilmiş, saygı gösterilmiş ve onlar vesile edilerek şefaet istenilmiştir. Bu seçkin insanlar için birçok eser kaleme alınmış olup divan şairleri de divanlarında mutlaka onlarla ilgili şiirler terennüm etmişlerdir ki Sıdkî Efendi de Ehl-i Beyt’e gönülden bağlı biri olarak bu sevgiyi şiirlerine aksettirerek divanında Ehl-i Beyt’i birçok beyitte zikretmiştir.

Bende-i ‘al-i ‘âbâ olmak pür şöhret aña
Her iki ‘alemde Şıdkî başka ‘unvân istemez (17/11)

Sıdkî için Ehl-i Beytin kölesi olmak çok büyük bir şöhrettir. O [eğer bu şöhreti yakalarsa] iki dünyada da bundan başka bir ünvanla anılmak istemez.

Her şair âşıktır ve şiirlerinde aşkını terennüm eder. Divan şairleri bu meyandan olarak âşıktır hem de aşk ikliminin padişahı olacak kadar âşıktır ve kimse onunla boy ölçüşemez ancak Ehl-i Beyt karşısında bu vaziyet tam tersyüz hâle gelir. Zira aşk-ı hakikin sultanlarının karşısında ancak boynu bükük bir vaziyette iltifat bekleyen bir köle mesabesinde olunur. Sıdkî Efendi de böyle bir portre çizdiği beytinde Ehl-i Beyt’e olan tutkusunu terennüm ederek böyle bir köleliği iki cihan hazarından yeğ tutmuştur.

Ten ü cânıñ yolunda hândânıñ vakf iden Şıdkî
Der-i âl-i ‘abâdan na‘il-i ihsân olur birgün (126/10)

Canını Ehl-i Beytin bir gülüşüne vakf eden Sıdkî elbet bir gün onların kapısında gülümseme ihsanına kavuşur.

Sevgilinin kapısında sadakatle sebat edildiği takdirde elbet bir gün o sevgili gülümseme ihsanını âşığa bağışlacaktır ki bu sevgili en sevgilinin sevgilileri olunca bu ihsan sonsuz bir mutluluk boyutuna ulaşacaktır.

Râzı-ı hüküm-ü kazâ dil-teşne-i câm-ı rehâ
Çâker-i hâk-i der-i âl-i ‘abâ Bektâşiyüz (22/3)

Biz halas kadehinin arzuluları, kaza hükmüne rıza gösterenleriz. [çünkü] Ehl-i Beytin kapı toprağının kulları olan Bektaşiyiz.

utmuşuz dâğını âli ‘abânın ancak
Dergeh-i Hakk’a yarar bizden ‘ibâdet gelmez (29/8)

Ehl-ibeytin yarasını gönlümüzde taşıyız ancak Allah’a karşı makbul bir ibadet yapamıyoruz.

Cân u dilden bende-i âl-i ‘abâyım Şıdkıyâ
(...) Dide-i âmâlim hağ-i Necef (55/7)

4.2.1.8.1. Fâtıma

Hz. Fâtıma, Hz. Peygamber’in kızı olup ona en çok benzeyen çocuğudur. Hz. Peygamber’in “babasının annesi” tabirini kullandığı müstesna bir hanım olmakla beraber Hz. Peygamber’in soyu onunla devam etmiştir. Kız çocuklarının evlat sayılmadığı bir dönemde peygamber bir babanın övgüsüne mazhar olmuş ve Ümmet-i Muhammed’e şefaathakkı verilen mümtaz bir şahsiyet olmuştur. Hz. Peygamberden altı ay sonra ahirete irtihal etmiştir (Canım, 2016: 269-270).

Âsitân-ı Hazret-i Zehrâda kelb-i kemterim
Beste-tavğ-ı rızâ-yı murtezâdır gerdenim (88/8)

Hazret-i Zehra’nın kapı eşiğinde fakir bir köpeğim (ve) Hz. Ali’nin rızasını kazanmak boynumdaki tasmadır ki bu da benim gerdanlığımdır.

Ehl-i Beyt’e olan sevginin samimi bir şekilde ifade bulduğu beyitte şair tevâzunun en ednâ katmanına inerek kendini Hz. Ali ile Fâtıma’nın kapısında boynu bağlı bir köpeğe teşbih etmiştir.

Âl-i ‘işret-i pâkiñ şefi‘ ittim saña
Hazret-i Zehrâ ü sıbteyn ü cenâb-ı haydârı (226/9)

Temiz hânedanını sana şefaathçi yaptım ki bunlar Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin ve Hz. Ali’dir.

Hz. Peygamber’in Mahşer gününde şefaathçi olması bir müslüman için en büyük paye olmakla beraber bu şefaath talep etmek için Müslümanlar çeşitli vesileler aramıştır. Şair de Ehl-i Beyt’i vesile ederek şefaath talep etmektedir.

4.2.1.8.2. Hz. Hasan

Hz. Hasan, Hz. Peygamber'in torunu ve Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın oğludur. Hicretin üçüncü senesinde dünyaya gelen Hz. Hasan, Hz. Peygamber'in yanında yetişmiş olup onun soyunun devam ettiği iki kişiden biridir. Hz. Peygamber'in "Cennet gençlerinin efendisi" diyerek övdüğü Hz. Hasan zehirlenerek şehid edilmiştir (Söylemez, 2015: 90-91).

Sıdkî Efendi'de divânda Hz. Hasan'ı altı beyitte (226/9, 55/7, 29/8, 22/3, 126/10, 17/11) âl-i âbadan olarak dolaylı bir şekilde zikretmiştir.

Âl-i 'işret-i pâkiñ şefî' ittim saña
Hazret-i Zehrâ ü sibteyn ü cenâb-ı hâydarı (226/9)

Temiz hânedanını sana şefaatchi yaptım ki bunlar Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin ve Hz. Ali'dir.

4.2.1.8.3. Hz. Hüseyin

Hz. Hüseyin; Hz. Peygamber'in torunu ve Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın oğludur. Peygamber efendimizin soyunun devam ettiği iki kişiden biri olup onun soyundan gelenlere seyyit denmektedir. Hz. Peygamber'in "Cennet gençlerinin efendisi" diyerek övdüğü Hz. Hüseyin, şiirlerde genellikle Kerbela olayı vesilesiyle zikredilmiştir.

Kerbela olayı özetle Hz. Peygamber döneminden sonra yöneticiler seçimle başa getiriliyordu ancak oğlunun kendisinden sonra yönetici olmasını isteyen Muaviye, Yezid'i veliaht ilan etti. Buna hilâfetin saltanata dönüşmesini istemeyen Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin ve arkadaşları karşı çıkarak tepki gösterdiler. Yezid'e biat etmeyen Hz. Hüseyin, Kufe halkından gelen destek sözünden sonra Kufe'ye doğru yola çıktı. Kerbela denen yerde mecburi iskân yapan Hz. Hüseyin, efrâdı ve yanındakiler 10 Muharrem günü susuz olarak öldürülmüşler, Hz. Hüseyin'in kesik başı Yezid'e götürülmüştür (Söylemez, 2015: 91-93).

Sıdkî Efendi'de divânda Hz. Hüseyin'i birçok beyitte zikretmiştir.

Yezîdi-ţab' olub zâhid maħbuba eli daħil itme
Bize bizden şorarlar sen şaşkın kendi günahından (108/6)

[ey] Zâhid, Yezid karakterli olupta sevilenlere yabancılara dahil etme [çünkü] bizi bizden sorarlar ki sen kendi günahından sakın.

Şâir bu beyitte, telmihen Mü'min sûresi 17. ayetteki meâlen, “Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Doğrusu Allah hesabı çabuk görendir.” âyetine atıf yaparak başkalarının günahını eleştiren zâhîde seslenmiş, onun Yezid gibi olmamasını isteyerek herkesin ferd olarak hesap vereceğini vurgulamıştır. Zirâ Yezid, babasının ve etrafındakilerin pohpohlamasıyla saltanat arzusuna kapılmış ve İslâm dünyası için kara bir gün olarak tarihe geçen Kerbelâ hadisesine sebep olarak kaybedenlerden olmuştur.

Harâbâtılığım ta'ñ itme şüfî gerçi rüsvâyız
Muhibb-i hândân-ı şehriyâr-ı Kerbelâ'yız biz (21/8)

Ey sofî meyhanelerde olduğumu ayıplama gerçi reziliz [amma] biz Kerbelâ padişahının gülümsediği dostlarız.

Meyhane ehlerinden olduğumuz için bizi ayıplama ey sofî çünkü biz aşk şarabını içerek aşk-ı hakikin sultanlarından olan Hz. Hüseyin'e muhabbetle bağlanmış ve ulaşılabilecek en âli pâyeye olan onun gülümseme şerefine nail olmuşuz.

Bizde kân-ı mürtezâ müştakı şâh-ı Kerbelâ
Çâker-i âl-i 'âbâ hâk-i dürr-i Zehrâ biziz (23/5)

Hz. Ali'nin hazinesi ve Kerbelâ padişahının arzusu bizdedir. Biz Ehl-i Beytin kölesi, Hz. Zehrâ'nın incilerinin toprağıyız.

Ne kanlar yuttuğum cellâd-ı gamzeñ tîğ-i kıhrından
Saña şerh eylerim ey şâh-ı Hüseyin ammâ vaqt-i nâziñ (68/5)

Ey Hüseyin şah! Öldürücü bakışının mahveden kılıcından ne kanlar yuttuğumu sana açıklarım ancak şimdi yalvarma vaktidir.

Târîhçün mizban oldu du'a-yı bercâ
Kılsın nedîmi Mevlâ Zehrâ-yı Hüseyin liğânîñ (221/5)

Kabul olunmuş bir dua tarih için ev sahibi oldu. Mevla [o] Hüseyin yüzlünün hizmetçisi eylesin.

4.2.1.9. Din ile alakalı diğer şahsiyetler

4.2.1.9.1. Şeddâd

Hız. Hud döneminde yaşamış olup Ad kavminin hükümdarıdır. Hız. Hud zamanında nefesine gelen gurura yenik düşerek tanrılık iddiasında bulunmuştur. Kendisine inanmayanların Allah'ın inanan kullarına bahşedeceği ebedi cennetlerden bahsetmesi üzerine Hız. Hud'dan özelliklerini dinlediği cenneti yaparak insanları kendine inandırmayı denemiştir. Dünyanın bütün mimarları ve mühendislerini çağırarak dünyada eşi olmayan bağ, bahçe, eğlence yerleri inşa ettirmiştir. İrem Bağları adı verilen bu yalancı cennetin inşasının bittiği haberi kendisine verilince adamları ile oraya gitmek için yola çıkmış ancak sahte cennete varmadan yolda helak edilmişlerdir (Pala, 2013: 423).

Divan şiirinde bu hadise şairlerce çeşitli sanatlarla kullanılmıştır. Dünyanın geçiciliğini, gurur ve kibrin insanları ne hâle düşüreceğini, şan ve şöhretin insanı kurtaramayacağını vurgulayan şairler Şeddad'a ve İrem Bağları'na atıf yapmışlardır.

Sıtkî Efendi'de bu meyandan olarak Şeddad'ı çeşitli sanatlarla zikretmiştir. İncelenen varaklarda Şeddad'dan ve İrem Bağları'ndan dört beyitte bahsedilmiştir.

Mekânım gülşen olmuş neylerim cânımda rahat yok
Değil bâğ-ı İrem 'Adn olsa teng ü tardır sensiz (20/3)

Yaşadığım yer gül bahçesi olmuş ancak huzurum yok. [Çünkü] senin olmadığın yer İrem Bağı değil de Adn Cenneti olsa bile benim için karanlık ve sıkıntılıdır.

Bu beyitte benzetme yoluyla yaşadığı mekânı gül bahçesi olarak betimleyen şâir telmih yaparak burayı İrem Bağları (istiare) olarak nitelemiştir. Şaire göre içinde yaşadığı ancak sevgilinin olmadığı yer; insana mutluluk, ruha ferahlık bahşeden, bu dünyanın yalancı cenneti olan İrem Bağı değil de insanlığın kavuşmak için emek sarfettiği âlâ ve gerçek olan Adn Cenneti dahi olsa dar ve sıkıntılıdır. Çünkü âşığın cenneti, sevgilinin yüzünde, sözünde, nefesindedir.

Dehr hiç kimseye itdirmedi ikmâl-i merâm
Bağ nasîb oldu mu Şeddad'a temâşâ-yı İrem (86/5)

Dünya hiç kimseye arzusunu tamamlamayı nasip etmedi. Hem bak Şeddâd'a İrem Bağları 'nda gezmek nasip oldu mu?

Şair bu dünyada hiç kimsenin emellerine tam anlamıyla kavuşamayacağını, ansızın gelen bir ölümle işlerini yarım bırakarak bu dünyadan göçeceğini vurgulamıştır. Buna örnek olarak telmih sanatıyla Şeddâd'ın büyük ümitlerle yaptırdığı İrem bağlarına giderken ansızın gelen ölümle bu dünyaya veda edişini istifham sanatını kullanarak anmıştır. Ayrıca şair beytin arka planında dünyanın geçici olduğunu ve ölümün kaçınılmaz son olduğunu vurgulayarak ölüm gelince zengin-fakir, güçlü -zayıf hiç kimsenin ondan kaçamayacağını hissettirmiştir. Buna dünyada tanrılık iddiasında bulunacak kadar kudretli birisi olan Şeddâd'ı örnek vererek Şuara suresindeki, “O gün ne mal fayda verir ne evlad! Ancak kalb-i selim ile gelenler müstesna...” (88-89) meâlindeki ayete de atıf yapmıştır.

Reb‘i-i meskûne hüküm sürmüşken Şeddâd'ın
Külhaş oldu serine gülşen-i bağ-ı İremi (208/6)

Bahçesinde hüküm sürerken İrem Bağı'nın gül bahçesi Şeddâd'ın başına paramparça oldu.

Şair bu beyitte Şeddâd'ın emri altındaki İrem Bağı'nın Allah'ın kudretiyle yok olmasını telmih yaparak anmış, mal u menâlin hiç kimseye kalmayacağını ve Allah dilemedikten sonra kimsenin malı üzerinde yaptırım olmayacağını vurgulamıştır.

Şadd-i mevzûnuñ mı şimşâd-ı leâfet-cû mudur
Bâğ-ı hüsnüñ mü İrem mi gülşen-i mînû mudur (4/1)

Düzgün boyun şimşir ağacı mı yoksa latif akan akarsu mudur. Güzelliğinin bahçesi İrem bağının gül bahçesi mi yoksa Firdevs Cenneti midir?

4.2.1.9.2. Züleyha

Yusuf peygamber ile aralarında çeşitli olaylar geçen ve sonunda onun eşi olan kadın. Yusuf'u Zeliha hikâyesinin kadın kahramanı. Züleyha, Mağrib melikesi idi. Mısır azizi ile evlenmiş ancak Hz. Yusuf ile evleninceye kadar eline erkek eli dokunmamıştır. Daha evlenmeden Hz. Yusuf'u rüyasında görerek âşık olmuştur. Hz. Yusuf'u kendi evinde büyüten Züleyha, onun eşsiz güzelliği karşısında ona âşık olmuş ancak Hz. Yusuf bu aşka yanaşmayınca gömleğini yırtmış sonra da ona iftira ederek onu zindana attırmıştır. Hz. Yusuf zindandayken de onun aşkını kalbinden sökemeyen Züleyha bu aşk karşısında gündün güne eriyerek yaşlanmış ve nihayet gözlerini

kaybetmiştir. Belli bir müddet sonra zindandan çıkan Hz. Yusuf'un duasıyla tekrar eski güzelliğine kavuşmuş ve onunla evlenmiştir. Kuran'da adı zikredilmeyen Züleyha'nın aşkının beşeri aşktan ilahi aşka dönüştüğü de bazı rivayetler arasındadır (Tunç, t.y. s.251-254).

Divan şiirinde Hz. Yusuf'a olan aşkı ile sık sık anılan Züleyha, şiirlerde sevgilinin ilgisizliği karşısında kendinden geçen âşığa benzetilir. İncelenen varaklarda şair şiiri renklendirmek amacıyla bir yerde zikretmiştir.

Güzelsiñ bî-bedelsin dil-rübâsiñ

Nigâr-ı sim-ten nâzik edâsiñ

Züleyhâ peyker u Yusuf-likâsiñ

'Aceb var mı cihânda saña beñzer

(13/2)

[ey sevgili] Eşsiz, gönül alan, nazik edalı ve gümüş tenlisin. Züleyha yüzlü Yusuf simâlısın. Acaba bu dünyada sana benzeyen [bir varlık] daha var mıdır?

Şair sevgilisini gönül çalan, nazik, edâlı ve gümüş tenli olarak tasvir ederken onun eşsiz güzelliğini açık istiare yoluyla Züleyha'nın dillere destan güzelliğine benzetmiştir.

4.2.1.9.3. Ebu Cehil

Adı Abdü'l- Hakem Amr b. Hişâm b. Muğire'dir. Kureyş'in reislerinden olup Peygamberimizin en büyük düşmanıdır. Hicretin ikinci yılında Bedr gazasında yetmiş yaşındayken Abdullah İbn Mes'ud tarafından öldürüldü. Peygamberimiz onun kellesini görünce şükretti ve "Bu ümmetin Firavun'u işte budur!" buyurdu. Peygamberimiz aleyhine girilen her harekette onun büyük rolü olmuştur. Ebu Cehl (Cehaletin babası) ismi ona peygamberimiz tarafından takılmıştır (Pala, 2013: 132).

'Âlemîne rahmet-i Hâkık olduğıñ inkâr idüb

Haşre dek la'netle yâd oldu Ebū Cehil [...]

(228/10)

[ya Resulullah] Ebu Cehil senin âleme Allah'ın rahmeti olduğunu inkâr ederek haşre kadar lânetle anıldı.

İslâm'ın azılı düşmanı olan Ebu Cehl'i telmihen zikreden şâir Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr edenlerin hem bu dünyada hem de ahirette nasipsizlerden olacağını söyleyerek imanın şartlarından biri olan peygamberlere iman

hakikatinin kabul etmeyenlerin Ebu Cehil gibi kaybedenlerden olacağını vurgulamıştır.

4.2.1.9.4. Yezid

Yezid, Hz. Peygamber'e ve onun davetine düşmanca tavır alan Emevi hanedânından Muaviye'nin oğlu olup rivayetlere göre 647'de Şam'da doğmuştur. Babası tarafından İstanbul'u fethetmek amacıyla görevlendirilmiş ancak fetih sağlanamamıştır. Bundan sonra babası tarafından hac emirliği ile görevlendirilmiştir. Hz. Peygamber döneminden sonra yöneticiler seçimle başa getiriliyordu ancak oğlunun kendisinden sonra yönetici olmasını isteyen Muaviye, Yezid'i veliaht ilan etti. Buna hilâfetin saltanata dönüşmesini istemeyen Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin ve arkadaşları karşı çıkarak tepki gösterdiler. Yezid'e biat etmeyen Hz. Hüseyin, Kufe halkından gelen destek sözünden sonra Kufe'ye doğru yola çıktı. Kerbela denen yerde mecburi iskân yapan Hz. Hüseyin, efrâdı ve yanındakiler 10 Muharrem günü susuz olarak öldürülmüşler, Hz. Hüseyin'in kesik başı Yezid'e götürülmüştür (Paşa, 1976: 635-658).

Ehl-i Beyt'e derin bir sevgi duyan Sıtkî Efendi, Ehl-i Beyt'i her fırsatta zikretmiş, böylece onlara olan derin bağlılığını göstermiş ve aynı zamanda şiirlerin muhtevasını zenginleştirmiştir. Efendimizin sevgili torununun katline sebep olan Yezid'i incelenen varaklarda bir yerde zikretmiştir.

Yezîdi- şâb' olub zâhid maḥbuba eli daḥil itme

Bize bizden şoralar sen şaḫın kendi günahından (108/6)

[ey] Zâhid, Yezid karakterli olupta sevilenlere yabancıları dâhil etme [çünkü] bizi bizden sorarlar ki sen kendi günahından sakın.

Şâir bu beyitte, telmihen Mü'min sûresi 17. Ayetteki meâlen, "Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Doğrusu Allah hesabı çabuk görendir." âyetine atıf yaparak başkalarının günahını eleştiren zâhide seslenmiş, onun Yezid gibi olmamasını isteyerek herkesin ferd olarak hesap vereceğini vurgulamıştır. Zirâ Yezid, babasının ve etrafındakilerin pohpohlamasıyla saltanat arzusuna kapılmış ve İslâm dünyası için kara bir gün olarak tarihe geçen Kerbelâ hadisesine sebep olarak kaybedenlerden olmuştur.

4.2.1.9.5. Belkıs

Belkıs, Kur'an-ı Kerim'de tevhid dinini kabul ettiği bildirilen, İlkçağ Güney Arabistan'ın Hicaz ve Yemen arasında kalan bölgesinde kurulmuş olan Sebe' devletinin melikesidir. Kur'an'da belirtildiğine göre Hz. Süleyman'ın kuşlarından Hüdhüd, güneşe tapmakta olan Sebe' halkından ve melikesinden ona bahseder. Hz. Süleyman, Hüdhüd'le Belkıs'a bir mektup göndererek onu ve halkını Hak dine davet eder. Devletin ileri gelenleriyle istişâre eden Belkıs daveti kabul etmez ve Hz. Süleyman'a çeşitli hediyeler gönderir. Daveti kabul etmemesine çok öfkelenen Hz. Süleyman gelen elçilerle hediyeleri geri gönderir ve Belkıs'ı ülkesine yürümele tehdit eder. Bunun üzerine Hz. Süleyman'ı bizzat ziyaret eden Belkıs ondaki nürâni vasıfları görerek Hak dini kabul eder ve Hz. Süleyman'ın emrinde kalır (Tunç, t.y. 229-230).

İyi bir din bilgisine sahip olan Sıtkî Efendi, Belkıs kıssasını şiirlerini inanç ve hayal bakımından zenginleştirmek maksadıyla zikretmiş olup divânın incelenen kısmında bir beyitte bu kıssaya telmih yapmıştır.

Eger bir nokta bulsa âyet –i Şems-i cebîniñden
Sücûd itmezdi Belkıs-ı Sebâ hürşîd vü pervîne (153/2)

Sebâ melikesi Belkıs eğer Şems sûresinin âyetlerinden bir nokta bulmuş olsaydı korkusundan güneşe ve Pervin yıldızına secde etmezdi.

Şair bu beyitte “Allah’ın (cc) güneşe, aya, gündüze, geceye, göğe, yere nefse ve bunları yaradana yemin ederek nefsinin temizleyenlerin kurtuluşa ereceğini, onu kirletenlerin ise ziyân edeceğini haber veren ve yine Salih Peygamber’in davetine uymayan ve onu yalanlayan halkının helâk edilişlerini” bildiren Şems sûresini eğer güneşe tapmakta olup Hz. Süleyman’ın (as) davetini kabul etmeyen Belkıs duysaydı korkudan hemen imâna gelir ve güneşe tapmazdı, diyerek telmih yapmıştır. Ayrıca şâir güneş anlamına gelen şems ve hürşîd sözcüklerine aynı beyitte kullanarak Belkıs’ın taptığı güneşin Allah’ın tasarrufunda olduğunu aynı adı taşıyan sure ile hatırlatarak kinâyeye yapmıştır.

Arka planda ise sevgilinin yüzünü mushafa benzeterek güneş gibi parlayan alnındaki tüyleri ayet olarak tasavvur etmiştir.

4.2.1.10. Ahiret ile alakalı mefhumlar

4.2.1.10.1. Kıyamet

Dünyanın ve dünya hayatının sonu. İslâm inancına göre İsrâfil adlı meleğin Sûr'a ilk üflemesiyle dünya nizamı bozulup yok olacak, ikinci üflemesiyle de bütün insanlar dirilerek Mahşer yerinde toplanıp dünyada yaptıkları iyi ya da kötü şeylerin hesabını vereceklerdir. Ne zaman gerçekleşeceği bilinmemektedir.

Edebiyatımızda sevgilinin boyunu karşılamak üzere kullanılan kad-kâmet ve ayağa kalkmak mânâsındaki kıyâm kelimeleri ile bağlantı kurularak, sevgilinin kusursuz boyu ile ayağa kalktığında âşıkların âdeti bir mahşer telaşına kapılmalarına yol açıp kıyâm etmelerine sebep olduğundan dem vurulur.

Divanın incelenen varaklarında üç beyitte kıyameti zikreden Sıtkî Efendi, kelimeyi iki beyitte sevgilinin boyu ile ilgili, bir beyitte ise farklı mânâda kullanmıştır.

Göricek kâmet-i mevzununu ey serv-i sehi

Utandır toğrusu kim derse kıyâmet gelmez (29/4)

Ey fidan boylu [sevgili] senin düzgün boyunu görüpte kim kıyamet gelmez derse sözünden utanır.

Sevgiliye ey nidasıyla seslenen şair sevgilinin boyunu açık istiare yoluyla serviye benzetmiştir. Şair ayrıca sevgilinin düzgün boyunu gören âşıkların aklının başından gitmesini ve yüreklerinin hoplamasını Kur'an-ı Kerim'de kıyamet gününden bahseden "Yürekleri hoplatan büyük felakete (Karia suresi 1.ayet)" telmih yoluyla benzetmiştir.

Hal ü hürmet dökünüb oldu hülâsa ahkâm.

Kimseniñ hatırına rüz-u Kıyâmet gelmez (30/6)

Hediye ve hürmetlerle hükümlerin uygulamada sadece özü kaldı. Kimsenin hatırına kıyamet günü gelmiyor.

Şairler içinde bulunduğu ortama bigâne değillerdir. Onlar buldukları ortamın ve dönemin sosyal durumunun birer aynası niteliğindedir. Sıtkî Efendi de bu beyitte dönemin sosyal aksaklığını dile getirmiş olup insanların menfaatleri uğrunda nizam hükümlerini çiğnemelerini ve bunun bir hesabı olduğunu unutmalarını eleştirmiştir. Kendisi de devlet memuru olan şairin bu beyti düşündürücü bir nitelik arz etmektedir.

Qıyâmetler kıopardı bâşım üzre kıadd-i şimşâdıñ
Olub dehşetle sersem vâlâ vü hayran kim Hâfız (50/2)

Şimşir ağacı gibi olan boyun başımda kıyâmet kıopardı. Yüce ve çok takdir edilen Hafız bunun dehşetinden sersemledi.

Sevgilinin boyunu düzgün yapılı olan şimşâd ağacına açık istiâre yoluyla benzeten şair sevgilinin boyu görünce kendinden geçmiş, akli başından gitmiştir. Bu haliyle o kıyâmet gününün dehşeti karşısında aklını kaybedecek olan insanlara teşbih yoluyla benzemiş olup gulüv derecesinde mübalağa yapmıştır. Şair kıyâmet, dehşet, sersem ve hayran kelimeleri ile tenasüp oluşturmuş, ayrıca telmihen kıyâmet gününü ve İrani şair Hafız'ı anmıştır. Sevgilinin boyunu görmek büyük şair Hafız'ı bile sersemletmiş olup onu sevgiliyi medh edemez hâle getirmiştir. Ayrıca hafız kelimesini tevriyeli kullanan şair yakın anlamıyla şair Hafız'ı anmış uzak anlamıyla da insanlar arasında saygı gösterilen ve Kur'an'ı hıfzederék kıyâmet gününün dehşetini iyi bilen hafız insanların bile o günün dehşeti karşısında dayanamayacağını vurgulamıştır.

4.2.1.10.2. Mahşer

Bir araya gelinip toplanılan yer. Bütün canlı varlıkların ölümden sonra Allah'ın emriyle dirilip toplanacakları yer. Divân şiirinde canlıların dirilip toplanması, amel defterinin açılması, hesap görülmesi vs. yönlerden ele alınır (Pala, 2013: 295)

Divanın incelenen varaklarında sekiz beyitte mahşer/ haşir zikredilmiştir.

Olur gerçi füzân bir zaman şem'-i şeb-i zâlim
Söner bâd-ı nezelemele şabağ-ı Haşre dek yanmaz (26/4)

Mum bir müddet aydınlık olur amma erime zamanıyla birlikte söner. Haşir sabahına kadar yanmaz.

Şair bu beyitte fâni olan her şeyin bir gün son bulacağını ima ederek dünya hayatını, makam ve mevkisini mumun ateşine teşbih etmiştir. Nasıl ki etrafa aydınlık veren mum vakti gelince eriyip akarak sönyorsa hergün ömür ışığından bir pâre tüketen insan da mum misâli ömür sermayesini tüketecek ve mutlak son ile dünyaya veda edecektir. Ayrıca şâir burada makam sahiplerinin makamlarının da birgün ellerinden çıkacağını kinâye yoluyla vurgulamıştır. Şâir bu beyitte Haşir gününü telmihen anmış Haşir gününde her kim ne ettiyse karşılığını bulacağını vurgulamış, füzân ve söner kelimeleri ile tezat oluşturmuştur.

Çekülür mü ‘acaba tîr- müjeñ yâreleri
Haşre dek sîne de işler ne cerâhatdır bu (130/2)

[sevgilinin] Kirpik okunun açtığı yaralar acaba çekilebilir mi. Bu nasıl bir yaradır ki Haşre kadar sinemde kapanmaz.

Şair bu beyitte sevgilinin kirpiklerini teşbih-i beliğ yoluyla oka benzetmiş olup sevgili yay kaşlarıyla kirpik okunu atarak âşığın sinesine saplamıştır. Âşık sevgilinin attığı bu oku sineden çıkarmak istememektedir çünkü o her an sevgilinin gözünün kendi üzerinde olmasını arzulamaktadır. Âşık böylece sevgilinin ilgisine mazhar olmanın mutluluğunu kanayan yaralarına tercih etmiştir ve bu yara Hâşir gününe kadar âşığın sinesinde kalacaktır. Telmihen Hâşir gününü zikreden şair yarasının Haşr’e dek devam edeceğini söyleyerek mübalağa yapmıştır. Ayrıca şair anlamı güçlendirmek maksadıyla sevgilinin açtığı yaranın verdiği acıyı çekebileceğini ve yaranın mahiyetini bildiği halde bilmezden gelerek istifham sanatını kullanmıştır.

Raşdengiz-i ‘ömr oldu şadâ-yı fitne-perdâzîñ
‘İmâret bağdamam ta haşre dek virân kim Hâfız (50/5)

Ömrümü yol gözleyerek tahrib eden fitne tertib eden sesindir. [Artık] Haşir gününe kadar kederli Hafız gibi şenlikten hiç nefret etmem.

Şair beyitte sevgiliyi beklemeyi telmihen Kıyamet gününü beklemeye teşbih yoluyla benzetmiş olup Hz. Mikail’in Sur’a üflemesiyle meydana gelen ses ile sevgilinin sesini denk tutmuştur. Sevgiliden gelen bu ses âdeta Sur’un Kıyamet gününde insanları kargaşaya sevk etmesi gibi kargaşa yaratmaktadır.

Ayrıca şair İran’lı büyük şair Hafız’ı da zikrederek kendisini onunla kıyaslamıştır. “Hâfız’ın üslubu, sairlerimiz tarafından örnek alınan ve takdir edilen bir tarza sahiptir” (Yekbaş. 2009: 1140). Sevgilinin yokluğunda kederli olan gönül onun sesiyle adeta bir şenlik yerine dönüşmektedir ve bu hâl Haşir gününe kadar böylece devam edecektir.

İrmedim vaşlıña irmeklige yokdur imkân
Haşre kaldı işim ol huri cânân ile benim (104/5)

Ona kavuşamadım [zaten] ona kavuşmaya imkân da yoktur. O huri yüzlü sevgili ile işim Haşr’e kaldı.

Divan şiirinde âşık, mâşuka hiçbir zaman kavuşamaz ve kavuşmayı da istemez. Sevgilinin yokluğundan ve ilgisizliğinden gelen cefa âşığın gıdasıdır. Bu meyandan olarak şair, beyitte sevgiliye kavuşamadığını zaten bunun da imkân dâhilinde olmadığından yakınmaktadır. İşi haşre kalmak deyimini kullanan şair sevgiliyi cennet güzeli olan huriye teşbih yoluyla benzetmiştir. Sevgili, huri olunca ona kavuşmak için Haşir meydanındaki sorgudan sonra cennet'e vasıl olarak ona kavuşulur (telmih) yani bu dünyada vuslat imkânsızdır. Şair; Haşir, hûri sözcükleri ile tenasüp yapmıştır.

Çıkar dūd-ı taḥsir ḥaşre dek ḥâk-i mezârımdan
Gönlüde sūzîş-i hecriñ ile sönmez ocağım var (9/4)

Hasret dumanı mezarımın toprağından Hâşir gününe kadar çıkar. [çünkü] Gönlümde ayrılığın büyük acısıyla yanan sönmeyen ocağım var.

Bu beyitte şair, gönlünü içinde sürekli ateş yanan mekâna teşbih yoluyla benzetmiştir. Sevgilinin ayrılığı âşığın gönlünü öyle yakmıştır ki bu ateş Haşir gününe kadar sönmeyecektir. Öyle ki âşık bu dündayan göçse bile gönlündeki ayrılık ateşinin dumanı mezarından çıkmaya devam edecek ve böylece âşık ölümsüzleşecektir. Çünkü sevgili ölümsüzdür ve âşığını da ölümsüzlüğe sevkeder. Şair, ölümsüzlük vurgusuyla aşkının büyüklüğünü mübalağa yoluyla anlatmıştır.

Sıtkî Efendi'nin Bektaşî olduğunu göz önünde bulundurulursa beytin arka planında sevgilinin Allah cc. olduğu anlaşılacaktır. Haşir gününde Allah'ın (cc) insanlara cemâlini göstereceği bilinen bir gerçekliktir. Hâl böyle olunca da Allah (cc) kuluna bu dünyada ayrılık acısını lütfetmiş âşığını olgunlaştırarak cennet'e ehil hale getirmek istemiştir.

Bir daḥi ḥaşre kadar kâbil-i ta'mir olmaz
Öyle yakdı sitemiñ kim bu dil-i virânım (96/4)

Sitemin harap gönlümü öyle yaktı ki bir daha Hâşir gününe kadar tamir olması mümkün değil.

Gönül ülkesinin padişahı olan sevgilinin sitemi, âşığın zaten sevgilinin harab ettiği gönlünü öyle yakmıştır ki bu ateşi Haşir gününe kadar söndürmek mümkün değildir. Şair, içinde yanan ateşin Haşir gününe kadar sönmeyeceğini söyleyerek mübalağa yapmıştır.

Nigâhîñ öyle mest itdi beni kim
Şabâh-ı haşre dek yatsam ayılmam (102/6)

Bakışın beni öylesine sarhoş etti ki Hâşir sabahına kadar yatsam yine de ayılmam.

Şair sevgilinin bakışı ile sarhoş olarak kendinden geçmiştir. Sevgilin bakışı teşbih yoluyla sarhoşluk veren maddeye benzetilmiş olup bu maddeye düçar olan âşık kendinden geçmiştir. Çünkü sevgilinin bakışı ile onun ilgisine mazhar olmuştur. Bu ilgi ile kendinden geçen âşık telmihen sarhoşluğunun Haşir gününe kadar devam edeceğini zikrederek mübalağa yapmıştır.

Hevâ-yı serv-ğaddîñ ü lâle ħaddîñle ölürsem ben
Biter serv ü şakâyık haşre dek her zerre ħâkimden (120/4)

Ben servi boyunun ve lale yüzünün isteğiyle ölürsem eğer Haşir gününe kadar her zerre toprağımdan servi ve lale biter.

Şair teşbih yaparak sevgilinin boyunu serviye ve yüzünü de laleye benzetmiştir. Çünkü servi düzgün yapısıyla sevgilinin boyunu, lale ise kırmızılığı sebebiyle sevgilinin yanağını andırır. Sevgiliye kavuşmak arzusunda olan şair, eğer bu arzusu gerçekleşmeden bu dünyadan göçerse bu hasretin mezarındaki toprağa kadar işleyeceğini ve bu topraktan Haşir gününe kadar servi ve laleler yetişeceğini söyleyerek mübalağa yapmıştır.

4.2.1.10.3. ‘Arş

Arş, yaygın kelime anlamı tavan ve çardak olmakla beraber “taht” ve “sedir” anlamları da bulunmaktadır. Dokuzuncu kat göğün yahut göklerin en yüksek tabakası olarak bilinen Arş, bu hâliyle yere nisbetle en uzak ve en üst mesafeyi kasd etmek üzere kullanılan bir kavramdır. Evrenin çatısı yahut ilahî hükümrânlığın tahtı gibi de düşünülmüştür. Maddî anlamda ulaşılması mümkün olmaması sebebiyle daha çok Allah, melekler ve ruhlar gibi metafizik varlıkların buldukları bir mekân olarak düşünülür (Şentürk, 2016: 354).

Divan şiirinde Arş, varılacak en üst mesafeyi anlatmak için kullanılmış olup divanın incelenen varaklarında şair üç beyitte Arş’ı bu anlamıyla, bir beyitte ise yürü anlamıyla zikretmiştir.

‘Arşda ħânğâh-ı ħüsnüñe bâr-ı’ aşğ olsun

Yeter irşâd-ı mürîdânına bürhândır hatt (48/4)

Yanağındaki tüyler Arş 'da güzelliğinin misafirhanesinde aşk dağıtıcı olsun ki o müritlerine doğru yolu göstermek için delildir.

Divan şiirinde sevgilinin yüzü mushaf, yüzündeki tüyler ise gubari vs. hat ile yazılmış ayet olarak tasvir edilir. Çünkü sevgilinin güzelliği Allah'ın yaratma kudretini ve vahdeti simgeler. Tasavvufi öğelerin ağır bastığı bu beyitte şair “Arş'ta aşk dağıtıcı” sözleriyle sevgiliyi mürşide benzeterek, “delildir” sözcüğüyle Kuran ayetlerini kasederek telmih yapmıştır. Tüyleri aşk dağıtıcı, âşıkları ise mürit olarak niteleyerek istiare yapan şair irşad, delil ve mürîdân sözcükleri ile de tenasüp yapmıştır.

‘Arş’a ser çıksa da ‘ar’ardan umulmaz meyve
Câh-ı rif’atle muhannete aşâlet gelmez (30/17)

Dağ servisinin ucu Arş 'a kadar uzayıp gitse de onun meyvesi olmaz. [çünkü] yüce makamlara sahip olmakla namerd (alçak) soylu olmaz.

Şair, insanlara faydası olmayıp nâmını makamından alan insanı ar’ar ağacına teşbih yapmıştır. Çünkü ar’ar ağacı meyve vermez, insanlığa faydasız insan da meyvesiz ağaç gibidir. Faydasız insan ne kadar yüce makamda olursa olsun yine de şahıs olarak düşük seviyededir. Şair, bu beyitte insanı insan yapan ve âlî tabakalara yücelten unsurun maddi makam değil manevi makam olduğunu vurgulamıştır. Şair, ar’arı Arş ile birlikte kullanarak Arş’ın azameti karşısında ar’arın bodurluğunu vurgulayarak tezat yapmıştır. Aynı zamanda Arş, ser ile muhannet sözcüklerini de tezat oluşturacak şekilde kullanmıştır. Arş ile cah-ı rif’at ve ar’ar ile muhannet sözcükleri ile leff-ü neşr yapan şair “yüce makamlara sahip olmakla alçak soylu olmaz” atasözünü zikrederek darb-ı mesel yapmıştır.

‘Arş idüb leşker-i Hıtâ rahını bir yüzden
Ansızın mülket-i ‘aql u dili şebhün itdiñ (73/4)

Hıta askerleri mekânına bir taraftan ansızın yürüyerek akıl ve gönül mülküne gece baskını düzenledi.

Hıta, Çin’in kuzeyinde güzelleriyle ünlü bir bölgedir. Şair, Hıta sözcüğünü bu anlamıyla kullanarak sevgiliyi Hıta askerine benzeterek istiare yapmıştır. Arş sözcüğünü; sevgilinin mekânı Arş’dır çünkü o bir melek- huridir diyerek hem de Arş

etmek yani “yürü” anlamıyla kullanarak iham yapan şair, yine “yüz” sözcüğünü hem taraf hem de sevgilinin yüzü anlamıyla kullanmış olup ihâm yapmıştır. Ayrıca “akıl ve gönül mülkü” sözleriyle âşıkların duygu ve düşüncelerini kasederek mecaz-ı mürsel yapmıştır.

Ġubâr-ı pâyiña yüz sürmege müştâķ idi evvel
Sevindi ‘Arş-ı ‘alâ maķdem-i nüzhet-i rehiniñden (123/4)

Önceden ayağının tozuna yüz sürmeye arzuluydu. Yolunun temiz ayağıyla Arş’a basınca yüce Arş sevindi.

4.2.1.10.4. Cennet ve Cennet ile alâkalı mefhumlar

Cennet, Cenâb-ı Hakk’ın haşrden sonra mü’minlerin duhülü için vaad buyurduğu ebedi neşetgâh. Farsçası behişt, Türkçesi uçmaktır. Sekiz cennet tabakası olduğu nakledilir. Bunlar; Naîm, Adn, Huld, Firdevs, Me’va, A’la, Dârü’s-selâm ve Ravza’dır (Onay, 2000: 138-139).

Sıdkî Efendi, cennet adını tabakalarını zikretmekszin üç yerde zikretmiştir.

Cennet olsa meskeni raķat ider mi bir nefes
‘Âşık-ı zârîñ yanında dil-rübâsı olmasa (151/4)

Gözü yaşlı âşığın yanında gönül alan [sevgilisi] olmasa onun mekânı Cennet bile olsa bir nefeslik rahat edebilir mi?

Şair beyitte âşığın sevgilisinin yanında olduğu mekân ile cenneti kıyaslayarak bu mekânı mübalağa yaparak Cennet’ten üstün tutmuştur. Ayrıca şair cevabını bildiği şeyi soru şeklinde sorarak tecâhül-i ârif yapmıştır.

Vaşlın kılan temennâ cân u cihânı neyler
Ĥüsnün iden temâşâ seyr-i cinânı neyler (7/1)

Senden kavuşma selamını alan canını ve dünyayı neyler. Güzelliğini seyreden Cennet’i seyretmeyi neyler?

Sıtkî Efendi, bu beyitte sevgiliden vuslat selâmını alanların canından dolayısıyla dünyadan vazgeçeceğini söyleyerek mübalağa yoluyla selam ile canı kıyaslamış ve selamı üstün tutmuş, sevgilinin güzelliğini yani Cemalullah’ı seyretmenin de Cennet’i seyretmekten üstün olduğunu vurgulamıştır. Beytin arka planında ise Hz. Peygamber’in, “Ey insanlar! Allah-ü Teâlâ bir kulunu dünya ile âhîret

arasında, dünya nimetleri ile kendi katındaki nimetler arasında muhayyer kıldı, bunlardan birini seçmekte serbest bıraktı. O kul da Allah-u Teâlâ'ya vâsıl olmayı, âhiret âlemini tercih etti." sözüne telmihte bulunmuştur.

Bahar-ı vuslâtın reşk-âver-i gülzâr-ı cennetdir
Şafâsı hoşdur ammâ neyleyim cânâ vaqt-i nâzın (68/2)

Kavuşmanın baharı Cennet bahçelerini kıskandırır. Ey sevgili, gönül şenliği güzel ama neyleyeyim ki şimdi yalvarma zamanıdır.

Sevgili ile kavuşmak şairin gönlüne öyle mutluluk verir ki gönlü âdetâ bahar günleri gibi neşe ve sürur içinde olur. Şair bu beyitte telmihen cennet bahçelerinde gezinen insanın mutluluğu ile sevgiliye kavuşan âşığın sevincini karşılaştırır ve mübalağa yaparak âşığın sevincini üstün tutar. Şair ikinci mısradâ rücû yaparak kavuşmanın sevincinin elbette güzel olduğunu ancak sevgiliden uzak olan âşik için içinde bulunulan zamanın sevgiliye yalvarma yakarma vakti olduğunu söyler. Ayrıca vakt-i naz ifadesi ile ihâm yapan şair ifadeyi birinci anlamıyla sevgiliye yalvarma ikinci anlamıyla ise ibadet vaktinde Allah'a yalvarma şeklinde kullanmıştır.

a) Adn Cenneti

Mekânım gülşen olmuş neylerim cânımda rahat yok
Değil Bâğ-ı İrem 'Adn olsa teng ü tardır sensiz (20/3)

Mekânım gül bahçesine dönüşmüş ama neyleyeyim ki huzurum yok [çünkü] sensiz İrem Bağı değil de Adn Cennet'i olsa yine de bana karanlık ve sıkıntılıdır.

Beyitte şair yaşadığı mekânı teşbih yoluyla gül bahçesine benzetmiştir. İkinci mısradâ ise kendi mekânı için İrem Bağı ifadesini kullanarak açık istiare yapmıştır. Devamında ise şair, İrem bağı ile Adn Cenneti'ni karşılaştırarak Adn Cenneti'ni daha üstün tutmuştur. Telmihen İrem Bağı ile cennet tabakalarından Adn'ı zikreden şair, sevgilinin olmadığı bu mekânlar bile sıkıntılı ve dardır diyerek mübalağa yapmıştır. Beytin arka planında Hz. Âdem'in yaratıldıktan sonra cennette gönül eşi olmadan yalnız başına canının sıkıldığına atıf yapmıştır.

b) Firdevs Cenneti

Gülşen-i Firdevs'den bâğ-ı cemâliñdir gârağ
Cüy-ı Kevşerden şehâ la'li zülâliñdir gârağ (45/1)

Firdevs Cenneti'nin gül bahçesinden maksat güzelliğinin bahçesidir. Ey padişah! Kevser nehrinden maksat ise latif su [gibi gönlü ferahlatan] kırmızı dudağındır.

Bu beyitte telmihen Firdevs Cenneti'ni zikreden şair, Firdevs Cenneti'nin yaratılmasındaki gayenin, bakanların sevgilinin güzelliğini müşahede edebileceği bir bahçe yaratma arzusu olduğunu söyleyerek hüsn-ü talil yapmış olmakla beraber sevgilinin güzelliğini Firdevs Cenneti'nin gül bahçesine benzeterek teşbih yapmıştır. Ey padişah, nidasıyla sevgiliye seslenen şair; sevgilinin dudağını ise içenlerin bir daha susamayacağı, kardan soğuk, baldan tatlı suyu olan Kevser Irmağı'na benzeterek teşbih yapmıştır.

Naḥl-i Firdevs'e bile itmez idim 'atf-ı nazâr

Sâye şalsa ser-i tabutum serv ü semenim (104/3)

Tabutumun başına servi ve yaseminim gölge etseydi [eğer] Firdevs Cenneti'nin hurma ağacına bile bakıp meyletmezdim.

Şair sevgilinin boyu için serv, yüzü için yasemin mazmununu kullanarak açık istiare yapmıştır. Aşk derdiyle bu dünyadan göçen âşık için âşığın tabutunun üzerine düşen sevgilinin gölgesini Firdevs Cenneti'nin hurma fidanının gölgesi ile kıyaslayarak ondan daha değerli tutmuştur.

c) Me'va Cenneti

Ṭutub ey reşk-i ḥuri gülşen-i Me'vâda sen mesken

Bırakdıñ dūzah-ı hicrânda bu ḳalb-i maḥzūnu (179/3)

Ey huriyi kiskandıran [güzel sevgili] sen Me'va Cenneti'nin gül bahçesini mesken tutup, bu gamlı kalbi ayrılığın cehenneminde bıraktın.

Beyitte şair, telmihen sevgilinin güzelliği ile cennet güzeli olan hürinin güzelliğini karşılaştırarak sevgiliyi üstün tutmuştur. Sevgilinin mahallesini Me'va Cenneti'nin gül bahçesi olarak ifade ederek açık istiare yapmıştır. Sevgili cennette mutlu iken âşığını ayrılık ateşine gark etmiştir ki bu ateş âdeta cehennem ateşi gibi yakıcıdır. Şair, me'va, huri, mahzun ve dūzah sözcükleri ile tenasüp oluşturmuştur.

'Arızıñ verd-i ter-i Gülşen-i Me'vâ mı disem

Ḳâmet-i nâz-ı gül endâmiña ṭübâ mı disem (103/1)

Yanağına Me'va Cenneti'nin gül bahçesinin taze gülü mü desem. Gül gibi zarif boyuna Tuba Ağacı mı desem?

Şair beyitte sevgilinin yanağını teşbihen Me'va Cenneti'nin gül bahçesindeki taze güle, boyunu ise gülfidanı ve Tuba Ağacı'na benzeterek telmih yapmış olup anlatımı güçlü kılmak içinse istifham sanatını kullanmıştır.

d) Huri (hūr)

Görmedim zümre-i insanda emşâl saña

Bir perizâd mı yâ hūrî-i-i garâm mı disem (103/8)

İnsanlar arasında sana benzer görmedim. [acaba] sana peri mi ya da aşk hurisi mi desem.

Şair mübalağa yaparak sevgiliyi insanlar arasında benzerini görememekle bütün insanlık ile kıyaslayarak üstün tutmuştur çünkü sevgili dünyada tektir, naziri yoktur bundan dolayı sevgili olsa olsa ya huri ya da peridir. Sevgiliyi peri ya da hûriye benzeterek ona ilâhilik atfeden şair, görmedim kelimesini hem dünyada sana benzer görmedim anlamında hem de huri, peri gibi varlıklar görünmezler, onları görmedim şeklinde kullanan şair kelimeyi ihamlı kullanmıştır. Görmedim, perizâd ve huri-i garam kelimeleriyle tenasüp yapan şair “ mi desem” kelimesiyle de istifham yapmıştır.

İrmedim vaşlıña irmeklige yokdur imkân

Haşre kaldı işim ol huri cânân ile benim (104/5)

Ona kavuşamadım [zaten] ona kavuşmaya imkân da yoktur. O huri yüzlü sevgili ile işim Haşre kaldı.

Sevgilinin yüzünü teşbihen cennet hurisine benzeten şair huri yüzlü sevgiliye kavuşmanın imkânsız olduğuna vurgu yapmıştır. Çünkü huri, cennet güzeldir ve ona ancak mahşerden sonra cennete giden insan kavuşabilir. Şair, işim Haşr'e kaldı diyerek bu duruma kinaye yapmış olup huri, haşir kelimeleriyle tenasüp yapmıştır.

e) Tûba

Sidre'de bulunan ve kökü yukarıda dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen ilâhi bir ağaçtır. Divan şiirinde gölgesi ve boyu nedeniyle anılır.

Şair sevgilinin güzelliğini tasavvur ederken genellikle cennetle ilgili mefhumları kullanmış olup bunlardan birisi de Tuba ağacı'dır. Şair sevgilinin düzgün boyunu Tuba ağacı ile kıyaslamıştır. Divanın incelenen varaklarında Tuba ağacı ile ilgili benzetmeye bir beyitte yer verilmiştir.

'Arızın verd-i ter-i Gülşen-i Me'vâ mı desem
Kâmet-i nâz-ı gül endâmiña tûbâ mı desem (103/1)

Yanağına Me'va cennetinin gül bahçesi mi desem. Gül gibi zarif boyuna Tuba Ağacı mı desem.

Şair teşbihen güzellikte eşsiz ve kusursuz olan sevgilinin güzellik unsurlarından yüzünü Me'va cenneti olarak tasavvur ederken düzgün boyunu ise Tuba ağacı olarak tasvir etmiştir. Çünkü sevgilinin boyunun teşbih edildiği Tuba ağacı cennete hâkim bir noktada olup cenneti gölgelemektedir. Gülşen, verd, gül ve Me'va, Tuba kelimeleriyle tenasüp yapan şair "mı desem" kelimesi ile de istifham sanatı yapmıştır.

f) Kevser

Kevser, Cennet'te bir suyun adı olup, edebiyatta sevgilinin dudağı için benzeyen olur (Pala, 2013: 268).

Divan şiirinde sevgilinin dudağı tatlılığı ile Kevser'e benzetilir. İncelenen varaklarda iki beyitte sevgilinin dudağı Kevser ile beraber zikredilmiştir.

Çadd-i mevzûnuñ mudur serv-i şanevberden ğaraż
Lâ'li meygûnuñ mudur enhâr-ı kevşerden ğaraż (44/1)

Çam fıstığı servisinden maksat düzgün boyun mudur? Kevser nehrinden maksat [ise] lâl gibi dudağın mıdır?

Şair sevgiliyi medhederken ince bir hayal oluşturmak gayesiyle çeşitli benzetmelerden faydalanmış olup bu beyitte de sevgilinin boyunu teşbihen serviye, dudağını ise Kevser Nehri'ne benzetmiştir. Çünkü sevgilinin dudakları suyundan içildiğinde bir daha susuzluk hissedilmeyecek, baldan tatlı, kardan soğuk Kevser suyu gibidir ve sevgilinin âşığa dudaklarıyla sunduğu bir gülüş ya da söz âşık için bu dünyada ulaşılmazdır. Yaratılıştan maksat ifadesiyle şair sevgiliyi mübalağa yaparak öyle yüceltir ki Kevser suyunun ve servinin yaratış gayesinin sevgiliye hatırlatma olduğunu vurgulayarak sevgilin dudağını Kevser'den üstün tutar. Mevzunun mudur ve meygunun mudur, sorularıyla anlatımı yoğunlaştıran şair, istifham sanatını kullanmıştır.

Gülşen-i Firdevsden bâğ-ı cemâliñdir ğaraż
Cû-yı Kevşer'den şehâ la'li zülâliñdir ğaraż (45/1)

Firdevs Cenneti'nin gül bahçesinden maksat güzelliğinin bahçesidir. Ey padişah! Kevser nehrinden maksat ise latif su [gibi gönlü ferahlatan] kırmızı dudadır.

Sevgiliye “Ey padişah” diye seslenen şair nidâ ve açık istiare sanatını kullanmış olup sevgiliye üstünlük atfetmiştir. Şair beyitte hüsn-ü talil yaparak Firdevs Cenneti'nin ve Kevser Irmağı'nın sevgiliyi hatırlatmak için yaratıldıklarını vurgular. Sevgilinin güzelliğini medh ederken çeşitli mevhumlardan faydalanan şair; mübalağa yaparak sevgilinin güzelliğini Firdevs Cenneti'nin gül bahçesine, dudasını ise Kevser Irmağı'na benzetirken açık istiare sanatını kullanır. Şair ayrıca gülşen, bağ, cū, zülâl, Firdevs ve Kevser sözcükleriyle de tenasüp yapmıştır.

4.2.1.10.5. Ezel bezmi

Allah (cc) ruhları yarattığı vakit onlara “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sordu. Ruhlar da “Evet: Rabbimizsin.” dediler. Ezel bezmi işte bu ahitleşmenin olduğu meclistir.

Biz ki mest-i ba' de-i 'ahd-i ezel 'ayyâşiyuz
Rind-i rüsvâ merd-i pervâ kalender başiyuz (22/1)

Biz ezel bezminde verdiğimiz söz şarabının sarhoşluğu ile sarhoşuz. [Biz] rezil olarak görülüp dünyaya aldırmayan, korkusuz olan hakikat adamının başiyuz.

Bu beyitte Araf suresi 172'de meâlen, “Kıyamet gününde biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler.” ayetine telmih yaparak bu misaka vurgu yapmıştır. Şair, elest bezminde verdiği bu söze sadık kalmış ve verdiği söz ile âdeta kendinden geçmiştir. Böylece o, Allah'tan başka hiçbir korkuyu kalbinde barındırmaz ve aşk-ı hâkikiyi yaşar.

Beyitte ahd-i ezel tamlamasıyla telmih yapan şair; mest, bâde, ayyaş, rind sözcükleriyle de tenasüp sanatı yapmıştır.

İdince sâkî-i bezm-i ezel taksîm-i keyfiyyet
Mezâk-ı lâ'l-i nâbiñ rind-i derd-i aşâma düşmüşdür (10/4)

Sâki ezel bezminde nitelik bölüştürürken saf lâl'e benzeyen dudasının zevki, günahının derdiyle dünyaya aldırış etmeyenlere düştü.

Rindâne bir söyleyişle oluşturulmuş beyitte şair, Sâki-i Ezel olan Allah'ın (cc) elest bezminde kullarına farklı özellikler verdiğini vurgulamıştır. Bu mecliste herkesin nitelikleri paylaşılırken sevgilinin (Allah) dudağı yani sırların, aşkın zevki ise rindlere pay olarak düşmüştür.

Şair, Bezm-i Ezel tamlamasıyla telmih; bezm, sâki, mezak sözcükleri ile tenasüp; mezak ve derd sözcükleri ile de tezat, sâki sözcüğüyle de Allah'ı kastederek açık istiâre yapmıştır.

4.2.2. Tasavvuf

Tasavvuf sözcüğü Arapça olmasına rağmen kökeni hakkında ihtilaflar mevcuttur. Sözcüğün batı dilleri karşılığı mistisizmdir ve tasavvuf da orijinal İslam mistisizmidir. Tasavvuf, kulun Allah'ın karşısında aczini derk ederek ilâhi gazabı üzerine çekmemek, ilâhi rahmete vasıl olabilmek amacıyla kulun nefsâni ve dünyevi arzularına karşı nefsiyle yaptığı bir nevi cihattır. Kul nefsini tezkiye etmek ve masivadan arınmak için dünyalığı tek ederek riyazet ve çile ile zühd içinde yaşar. İbadetle başlayan süreçte kul, takva ile nefsi arıtma sürecinden geçer ve Allah'tan başka sevilecek varlığın olmadığını müşahede ederek gönlünde sadece Allah sevgisine yer verir. Böylece imanın tadına vararak kemâle erer ve herşeyde Allah'ın tecellisini görmeye başlar.

Divânda bulunan şiirlerinden anladığımıza göre Sıdkî Efendi, Bektaşî tarikatına müntesiptir ve mutasavvıf kişiliğe sahiptir. Şiirelerinde tasavvufi birçok remiz ve unsuru kullanan şair divânında ilahi hakikate ulaştıracak aşkı ön plânda tutar.

4.2.2.1. Tevhid

4.2.2.1.1. Gönül (dil, sine, kalp, yürek)

Aşkın başladığı ve bittiği yer. Allah'ın kemâlinin, cemâlinin ve nazarının tecelligâhı. Sırlar hazinesinin saklandığı, insanı insan yapan duyguların saklandığı kulsal mekân.

Nâle-i feryâdımız beyhûde mi her şeb bizim

Açdı biñ dâğ-ı felâket bu dil-i nâlâna hıtt

(49/4)

Bizim her gece inilti ve feryadımız boşuna mı? Yüzündeki tüyler bu inleyen gönülde bin tane belâ yanığı yarası açtı.

Gece âşıkların dertlerinin depreştiği zaman dilimidir ve şair de gece ağlama ve inlemelerim boşa değil çünkü sevgilinin yüzündeki tüyler gönlümü yaktı bu acıyla ağlar inlerim demektedir.

Beytin tasavvufi manasına bakılacak olursa; gece teheccüt namazına kalkarak Allah aşkından ağlayan âşık tasviri yapan şair, yüzdeki tüyleri mushaftaki ayetlere benzeterek bu ayetler gönülde belâ yanığı açtı demektedir. Zira belâ sözcüğünü hem sevgiliden ayrılığın verdiği hasret ateşi hem de elest bezminde verilen “kâlu: belâ (dediler: evet [rabbimizsin])” hadisesini hatırlatır biçimde kullanmıştır. Bu durumda Rabbini özleyen bir gönül ateşinin yanında bir de verdiği söze sadık kalabilmek için gösterilen gayret söz konusu edilmektedir. Bu durumda ise bu gözyaşları elbette boşa gitmez demektedir. Zira Hz. Peygamber bir hadisinde Allah korkusuyla dökülen bir damla gözyaşının cehennem ateşini söndüreceğini söylemiştir.

“Beyhude mi” sözcüğünü hem boşa değil çünkü yaralıyız ve onun acısından ağlarız hem de boşa gitmez elbette karşılığı vardır; belâ sözcüğünü de hem dediler, evet anlamıyla hem de üzüntü verecek durum manasıyla kullanarak ihâm yapmıştır. Sevgilinin yüzündeki tüyleri mushafa benzeterek açık istiâre; nâle, nâlân, feryâd, felaket sözcükleri ile de tenasüp yapmıştır.

Şanem âteşler ider pervâneye izhâr-ı şem‘

Ehl-i derde ‘arz ider süz-ı diliñ her bâr şem‘ (51/1)

Put gibi güzel olan (sevgil) mum gibi görünerek pervaneye ateş gösterir. Mum dert ehline her sefer gönül yangını takdim eder.

Sevgiliye muma benzeten şair, âşığı ise pervaneye benzetmiştir. Zira geceleri aydınlanmak amacıyla kullanılan mumun etrafında dönen pervâne kelebekleri bir müddet döndükten sonra kendini mumun alevleri arasına atarak can verir. Bu vesileyle mumu ilâhi aşka benzeten şair ehl-i tarikatı da vahdet sırrına ererek benliğini yok eden dervişe benzeterek ilâhi aşkın hakiki âşıklara gönül yangını verdiğini vurgulamaktadır. Âşık bu yangınla yanarak aşk-ı mutlakta fenâ bularak bekâya ulaşır.

Beyitte sevgili puta benzetilerek teşbih, şem ü pervâne olayı hatırlatılarak telmih, âşık pervaneye maşuk muma benzetilerek açık istiâre yapılmıştır.

Ey dil bu harâbâta sen âvere mi düşdüñ

Gülzâr-ı kadîmiñ bırağub hâre mi düşdüñ (62/1)

Ey gönül, sen başıboş olarak bu viraneye mi düştün? Ezeli gül bahçesini bırakıp dikene mi düştün?

Hz. Âdem (as) cennetten çıkarılmasını hatırlatan beyitte, ezel bezminde yâr-ı ezeliye âşık olan gönül, gül bahçesinden çıkarılarak dikenlerle yani türlü cefalarla dolu olan dünya virânesine gönderilmiştir.

Ey gönül diye seslenerek nidâ, aynı zamanda gönle başka birisi gibi seslenerek tecrid, virâne sözcüğüyle dünyayı ezeli gül bahçesi ile cenneti kastederek açık istiare, mi düştün sorusuyla istifham, Hz. Âdem (as) cennetten çıkarılmasına telmih yapmıştır.

Nergis-i mestiñ hevâsında vücûdum oldu hâk

Tiğ-i hecriñle ‘acib mi sinem olsa çâk çâk (63/1)

[ey sevgili] Sarhoş gözlerinin isteğiyle vücudum toprak oldu. Ayrılık okuyla kalbim parça parça olsa buna şaşılır mı?

Sevgilinin gözlerine bakabilme arzusuyla sevgilinin ayağının bastığı toprak hâline gelen âşık böylece arzusuna ulaşacağını ummaktadır. Zira sevgili yürürken âşığın toprak olan varlığına basıp geçmekle âşık sevgilinin ayağına vasıl olarak şereflenecek ve bu toprağa ettiği nazarla âşık mutlu olacaktır. Sevgilinin attığı ayrılık okuyla gönlü paramparça olsa da buna şaşılmayacağını söyleyen âşık bu durumdan hoşnut görünmektedir. Zira âşıklık sevgilinin uğruna çekilen cefa ile doğru orantılıdır.

Beyitte toprak kelimesini hem insanın ilk yaratılışının topraktan olduğunu düşündürür biçimde hem de gerçek toprak manasıyla kullanan şair kinâye, sine sözcüğünü uzak anlamıyla uyuklu göz yakın anlamıyla gönül olarak kullanarak tevriye, toprak sözcüğünü ilk yaratılışı hatırlatır biçimde kullanarak telmih yapmıştır.

Hasret-i la‘liñ ile sinem tir-i kân eylediñ

Zihnimi zülfüñ hevâsıyla perişân eylediñ (64/1)

Lâ’le gibi kırmızı dudağının hasretiyle kalbimi kan oku eyledin. Saçının isteğiyle zihnimi perişan eyledin.

Sevgilinin dudağı yoktur ve bu hâliyle vahdeti çağrıştırır. Sevgilide yok olmayı arzulayan gönlün bunun hasretiyle kalbi kan oku hâline gelmiştir ki “dudağın kırmızılığı ile kan aynı renktedir” her an her dakika bu oklarla âşığın kalbinin paramparça eder. Sevgilinin saçlarının isteği ise âşığın aklını başından almıştır.

Beyitte şair kalbimi kan eyledin, diyerek doğal bir olayı güzel bir sebebe bağlayarak hüsn-ü tâlil yapmıştır. Hevâ sözcüğünü ise hem arzu anlamıyla zikretmiş hem de hava anlamıyla kullanmıştır. Şöyle ki sevgilinin saçlarının rüzgârda savruluşu ve bundan meydana gelen hava âşığın aklını başından almıştır. Bu vesileyle hevâ sözcüğünü ihâmlı kullanmış, hasret ile perişan ve lâ'l ile kan sözcüklerini tenasüplü kullanmıştır.

4.2.2.1.2. Sır (esrâr) ve temaşa

Sır bilinen manasıyla gizli tutulan şey olmakla birlikte tasavvufî manada Allah'ın akıl ile kavranamayan hikmetidir.

Gülşen-i esrâr-ı 'aşka bülbül-ü şeydâ biziz
Gülüştân- bâğ-ı hasene gonca-i râ'nâ biziz (23/1)

Biz aşkın sırlarının gül bahçesinde divane bülbül, güzellik bağının gül bahçesinde revnak goncasıyız.

Açılmamış gonca gül, halvet hâlinde bulunan yani kendi kendisiyle ve Allah'la başbaşa kalmış kişinin durumunu simgeler ki bu durum binlerce sırrı ihtiva eder. Şair de bundan hareketle kendini sırrını gönlünde saklayan goncaya benzetmiştir. Ayrıca gülün Hz. Peygamber'in Miraç'ta terinden bittiği düşünülecek olursa âşık; bu gül bağının sırrına ermeye çalışan, ağlayan bülbül olarak düşünülebilir.

Beyitte şair kendisini bülbüle ve revnak goncaya benzeterek teşbih; gül ü bülbül efsanesine atıf yaparak telmih; gülşen, gülistan, gonca ve bülbül sözcükleri ile de tenasüp sanatını kullanmıştır.

Gaz te'dibiyle kesmişler ziyânın bezmde
Ehl-i bezme zâhir olmuş gâliba esrâr şem' (51/4)

Gazi edeblendirmek maksadıyla ışığını söndürmüşler. Galiba sırlar mecliste oturanlara açık olmuş.

Virir lezzet-i küşâdı tab'ı bir şirin mu'ammâdır
Dil-i esrâr müphem-i nükte-i serbestedir gül-fem (95/3)

Gül dudağı gizli manaların, sırların dilidir. Kitabı tatlı bir bilinmez hal ki (her okuyuşta) ilk lezzeti verir.

Dudak vahdeti simgeler ve âşığın ulaşabileceği son noktadır. Dudak yoktur ve bu haliyle sırdır ki bu sırta eren âşık fenâfillaha ermiş olacaktır. Sevgilide yok olan âşık için bu durum, tüm yaratılmışlar içindeki en tatlı şeydir. Sevgilinin yokluk sırrına erişmeye vesile olan kitabı (ki bu kâinat kitabı ve Kur'an-ı Kerim'dir) tefekkürle her bakışta, her okuyuşta aynı lezzeti verir.

Beyitte dudak ile Allah'ın yokluk sırrına vurgu yapılarak telmih; müamma, esrar, müphem sözcükleri ile de tenasüp yapmıştır.

Sırr-ı vahdet nüktesin keşf eylemez Manşür'un
Dâr-ı meydân-ı Ene'l Hakk üzre ber-dâr olmayan (109/3)

Ene'l Hakk meydanının dârında asılı olmayan Mansur'un birlik sırrını anlatan ince manalı sözlerini anlayamaz.

Hallaç Mansur "Ene'l-Hakk (Ben Hakk'ım) sözü üzerine idam edilerek öldürülmüştür. O, idam sehпасına gülerek gitmiş ve vefatı sırasında her azası "Ene'l-Hakk" demiştir. Başı kesilerek bedeni yakılmış ve külleri Dicle nehrine savrulmuştur. Hallaç'ın külleri nehir üzerinde "Ene'l-Hakk" şeklini aldığı rivayet edilir.

Mansur, vahdet sırrına ermiş hakiki bir âşık idi. O, vecd halinde Ene'l-Hakk (Ben Hakk'ım) demişti. Ancak ehl-i aşk olmayanlar bu sırrı anlayamadı. Çünkü her ne varsa âlemde Allah'tan bir yansımadır ki buna âyân-ı sâbite denir. Bu sırta da ancak aşk yolunda canını canana verebilenler anlarlar. Zira Mansur'a göre sevginin başı yanmak sonu ise ölmektir.

Nümâyân küntü kenzen nüktesi nūr-u cebîniñden
'Ayân sırr-ı 'âmâ târîk-i zülf-i dil-nişiniñden (123/1)

Künt-ü Kenzenin manası alınındaki nurdan anlaşılır. Latif zülüflerinin karanlığından ama sırrı açık olur.

Hz. Davud'un, "Allah'ım halkı niye yarattın" sorusuna Rabbü'l-âlemin şöyle cevap vermiştir: "Ben gizli bir hazine idim. Tanınma ve bilinmemi istedim de mahlukatı yarattım. Nimetlerimle onlara sevgimi gösterdim. Onlar da beni böylece tanıdılar."

Künt-ü kenz yani gizli hazine. Allah azze ve celenin hiçbir şey yokken varlığı. Her güzel güzelliğinin görünmesini arzu eder. Allah (cc)'da güzelliğini kesret aynasında görmek istemiş ve âlemi yaratmıştır ki varlığın yaratılış sebebi aşktır. Allah'ın varlık sırrı böylece tecelli eder ve insan aklı bu sırrı kavrayamaz.

Hz. Peygamber'in övüldüğü bu beyitte şair, onun alnında parlayan nura atıf yaparak Allah'ın nuru sende parlıyor ve bu da onun sırrını açık ediyor demektir. İlk yaratılan varlık olan Hz. Muhammed'in nurunu Allah azze ve celle kendi nurundan yaratmış ve O'na kendi ruhundan üflemiştir ki bundan ötürü Hz. Peygamber, Hak'tan bir parçadır. Hz. Peygamber'in siyah saçları bilinmeyen, karanlık odak olan bu sırra benzeyerek onu açık eder.

Sırr-ı 'aşkıñ şağlarım sînemde iymânım gibi
İnfikak İtmez özümde cevher-i cânım gibi (178/1)

Aşkın sırrını imanım gibi kalbimde saklarım. Canımın özü gibi özümde ayrılmaz.

Varlığın özü aşktır ki gerisi teferruattır. âlem-i ervâhta ruhlar "belâ" demiştir. Burada sevgiliyi görerek ona meftun olan âşık, dünya gurbetinde sevgiliden ayırır ancak o, aşkını gönlünde taşımaktadır. Aşk sırrına yani vahdet sırrına eren âşık, âşkını izhar etmemelidir zira ehli olmayan onu anlayamaz.

Diriğa gonca-i âmâlimiz açılmadın şoldu
Temâşâ-yı cemâle toymadım ol gül 'izârımdan (105/3)

Eyvahlar olsun! Arzu goncamız açılmadan soldu. O gül yanaklıının güzelliğini seyretmeye doyamadım

Şair bu beyitte ezel-i ervahta iken Allah'ın kullarına cemâlini göstermesine telmih yapmıştır. Ruhlar kadim sevgilinin cemâlini görünce kendinden geçmiş ve âşıklığın son haddesine varmışlardır. Sevgilinin cemâlini seyretmeye doyamayan âşiklar dünya gurbetiyle ondan ayrılmış olup tekrar kavuşma gününü beklemektedirler. Şair de işte bu duruma esef etmekte olup sevgiliyle vuslat arzusunun gerçekleşmeden ondan ayrı düştüğüne vurgu yapmaktadır. Şair beyitte eyvah sözcüğüyle nidâ, gülizar sözcüğü ile de sevgilinin yanağını kastederek teşbih yapmıştır.

Vaşlın kılan temennâ cân u cihânı neyler
Hüsnün iden temâşâ seyr-ü cinânı neyler (7/1)

Sana kavuşmayı arzulayanlar canını ve dünyayı neylesin. Güzelliğini görenler cenneti seyri neylesin.

Şair bu beyitte hakiki âşık portresi çizmiştir. Zira âşk-ı hakikiye kavuşan bir kul için ne can ne dünya kaygısı vardır, onun tek derdi bezm-i eleste görüp âşık olduğu sevgiliye kavuşmaktır ve bu uğurda candan, serden geçer. Sevgilinin cemâli ile cenneti karşılaştıran şair cemâli cennetten üstün tutmuş ve cemâline vasıl olan cenneti feda eder diyerek derin bir özlemi dile getirmiştir.

Ne görsemdi temâşâyı çemenzârîñ görüñmezdi
Ne dersemdi gül ruhsârîñî hârîñ görüñmezdi (195/1)

4.2.2.2. Dünya (cihân, âlem, dehr)

Allah'ın yarattığı her şey mutasavvıflara göre âlem Allah'ın tecelli ettiği yer olup âlemdeki her şey Allah'tan bir yansıma yani âyân-ı sâbitedir. Burada herkes bir misafirdir, kimse kalıcı değildir. Bundan dolayı esas âlem olan ahiret için hazırlık yapılan bir tarla hükmündedir ve onun şaşasına aldanmamak lazımdır.

Ba‘de-i lâ’liñ cihânı mest ü hayrân eylemiş
Fitne-i cişmiñ bütûn dünyayı virân eylemiş (33/1)

Dudağının şarabı bütûn cihanı sarhoş eylemiş. Varlığının karmaşası ise bütûn dünyayı alt üst etmiş.

Biz harâbât-ı cihân içre o rindânız kim
Olmayan mest-i ezel bilmedi keyfiyetimiz (27/5)

Biz cihan meyhanesindeki dünya işlerine aldırmayan o kişileriz ki ezel bezmi sarhoşu olmayanlar iç yüzümüzü anlamaz.

Şair bu beyitte kendini dünya işlerine aldırış etmeyen, dünyalık keder de sevinç de aynı konumda olan rindmeşreb olarak tanımlamıştır. Çünkü o ezel bezminde âşk-ı hakikiye ulaşmış olup cemâl-i mutlak ile sarhoştur. O gönlünü bu aşktan duyduğu mestlik üzerine bina etmiştir ve bu aşka tutulmayanlar yani aşkı zâhirde yaşayanlar onu anlayamaz.

Beyitte şair dünyayı meyhaneye benzeterek teşbih; ezel bezmine atıf yaparak telmih, harâbat ve mest sözcükleri ile de tenasüp sanatı yapmıştır.

Ağlatan ‘uşşâkı dil-dâr-ı sitem-cûlar mıdır
Nâr iden ‘âlemleri haţţ-ı siyeh-mûlar mıdır (8/1)

Âşıkları ağlatan sevgilinin cefa veren dudağı mıdır? Âlemleri ateşe veren ise sevgilinin siyah saçları mıdır?

Sevgilinin dudağı vahdeti simgeler ve sırdır. Bütün varlıklar Allah'tan (cc) birer yansımadır ancak O, maddi olarak görünmemektedir. Âşıklar ona ezelden vurgundur ancak dünya sürgününde ondan ayrı kalarak ona hasret çekmektedir. Âşıklar sevgilinin yansıması olan gölgelere bakıp sevgilinin cemâlini arzularak âh etmektedirler. Dünya ise sevgiliden ayrılık yurdu olduğundan âşığın hasretle ettiği ahlardan her taraf âdeta yangın yeridir ve karanlık duman içerisindedir. (Şair, güneşin batış anındaki kızılığın yangın yeri ve devamında gelen karanlığı ise sevgilinin siyah saçlarına benzetmiştir.)

Şair ateşe vermek deyimiyle kinaye, âlem sözcüğüyle insanı kastederek açık istiare, sitem-cu mudur ve siyeh-mular mıdır sözcükleri ile tecâhül-ü arif, güneşin batışındaki kızılık ve onu takip eden karanlığı doğa olayı yerine güzel nedene bağlayarak hüsn-ü talil yapmıştır.

Olmazız dîl-dâde-i zevk-i güliştân-ı 'âlem
Bülbül-i şüride-i mâtem-serâ-yı haydarız (16/4)

Âlemin gül bahçesinin zevkine gönül vermeyiz. [Biz] geceleri ağlayarak Hz. Ali'nin yasını tutan bülbülleriz.

Âlem sözcüğünü dünya anlamıyla kullanan şair, bu dünya zevklerine aldırmadığını vurgulayarak gerçek bir âşık portresi çizmektedir. Çünkü o, Hz. Ali'nin ayrılığı ile yanmakta ve geceleri onun için gözyaşı dökmektedir. (Tasavvufta Hz. Ali, en büyük pir olarak kabul edilmiştir. Şair de pirinin ayrılığından muzdariptir ve bunun yasını tutmaktadır)

Dünyayı gül bahçesine benzeterek teşbih yapan şair, Hz. Ali'yi zikrederek telmih, zevk ve mâtem sözcükleri ile de tezat yapmıştır.

Olmazız Şıdkî mükedder hâdisât-ı dehrden
Biz ki gerden-dâde-i tavk-ı rıza-yı haydarız (16/7)

Şıdkî, dünyanın hadiselerinden üzüntü duymayız. Biz ki Hz. Ali'nin rızasını boynuna gerdanlık yapan boynu bağlılarız.

Şair bu beyitte klasik bir rind tipi olarak karşımıza çıkmakta. Çünkü rindler dünya olaylarından üzüntü ya da sevinç duymazlar. Onlar âşk sarhoşudurlar ve sevgiliye vuslattan başka hiçbir şey onları mutlu etmez. Sufiler için mürşit Allah'a

varmak için en önemli vesiledir ve mürşitin her sözü sufi için can nefesidir. En büyük mürşit olarak ilim şehrinin kapısı olan Hz. Ali'yi kabul eden sufiler onun yolundan gitmeyi kendilerine şiar edinmişler ve rızasını kazanmayı en büyük pâyeye olarak görmüşlerdir. Şair de bu meyandan olarak kendisine onun kapısında boynu bağlı köle olarak görmüştür.

4.2.2.3. Bazı tasavvufi mefhumlar

4.2.2.3.1. Âb-ı Hayvân

Ölmezlik suyu, damlaları sonsuz hayat bağışlayan tatlı ve lezzetli su, bengisu (Pala, 2013: 3). Kur'an'da Kehf sûresinin 61. ve 64, Saffat 123. ve En'am 85. âyetlerinde Hz. Musâ, Hz. Hızır, Hz. İlyas ve Hz. Zülkarneyn vasıtasıyla adı geçen ölümsüzlük suyu olan âbı hayvân etrafında zengin mazmunlar oluşturulmuş ve bu mazmunlar divân şairlerince sıkça kullanılmıştır. Tasavvufi mefhumlardan olarak, bazen sevgilinin dudağı "dudak vahdeti simgeler" bazen şarap "aşk-ı ilahi olup hakikate ulaştırır" bazen de Hz. Peygamber'i simgesel olarak ifade eden âb-ı hayvân şairler için vazgeçilmez bir pınardır.

Sıdkî Efendi'de Ab-ı Hayvân'ı şarap yani hakikate ulaştıracak olan aşk olarak ele almış olup divanın incelenen kısımlarında bir beyitte bu mazmuna yer vermiştir.

Virirse âb-ı hayvân yüz şuyun şarf itmeziz hafra

Dil-i pîr-i mûgânîñ yayına kemter gedâyız biz (21/3)

Biz meyhanecinin gönül yayında fakir köleyiz. [o] ölümsüzlük suyunu bize verirse yüz suyunu çukura dökmeyiz.

Şair meyhâne sözcüğüyle tekkeyi kastetmiş mürşiti ise sâki olarak nitelemiştir (teşbih). Kendisini de teşbihen mürşitine gönül bağlamış ve ondan ilim ve himmet bekleyen bir fâkire benzeten şâir, mürşitin söylediği sözleri ve himmetini ise içene ölümsüzlük bahşeden, hastalara şifa veren Ab-ı hayvana telmihen benzetmiştir. Ab-ı hayvan yani şarap; vahdeti, ilâhi tecelliyi ve ledün ilmini simgeler. Ab-ı hayvanı anlam ilgisi bakımından şarap olarak tasavvur eden şairin istediği ilâhi aşktır. Aşk ki sonunda hakikâte ulaşıp hakiki sevgilide yok olmaya vesiledir. Şair bu nimete eğer kavuşursak yüz suyunu çukura dökmeyiz diyerek yüz suyu sözcüğünü ihâmlı kullanarak hem çok yalvarmamız boşa gitmez hem de mürşitin hayat veren sözlerinin yani gayb ilminin kıymetini biliriz demektedir. Şair ayrıca ab-ı hayvan ile pîr-i mûgan ve hafra ile gedâ sözcükleri arasında da müretteb leff-ü neşr yapmıştır.

4.2.2.3.2. Ağyar

Arapça, gayr kelimesinin çoğulu olup lügatta yabancı, el, başkası gibi manaları ihtiva eder. Tasavvufta hâkikate yabancı olanlar, vâkıf olmayanlar makamında kullanılır (Cebecioğlu, 1997: 12).

Ağyar sözcüğünün tasavvufî anlamı göz önüne alındığında ağyarın sufi için dünya, şeytan veya nefsânî arzular olduğu görülmektedir. Âşık maşûka (Allah) kavuşmak onun aşkında yok olmak ister ancak ten kafesi, dünyevi ihtiraslar buna izin vermez. Âşık, kendisini maşûktan uzaklaştırmaya çalışan, yüreğinde yanan aşk ateşinden dolayı onu zemm eden ağyarı hiç sevmez ve her fırsatta onu kötüler.

Sıdkî Efendi de ağyarı âşığa cefa ederek onu üzülmeye sebep olan birisi olarak anmıştır. Divanın incelenen varaklarında şair, ağyar sözcüğünü bir beyitte zikretmiştir.

Seniñ bîgâne haddiniñ âşinâ mecrûhuyum
Derd bu derd hem yâr hem ağyâr elinden dertliyim (89/3)

Senin ilgisiz yanağının tanıdık yaralıyım. Derd bu derttir ki hem dost hem yabancı yüzünden dertliyim.

Şair bu beyitte sevgilinin yanağını ilgisiz insan gibi düşünerek teşhis yapmakla birlikte yanak sözcüğünü sevgili için kullanmıştır (mecaz-ı mürsel). Âşık, maşûkun ilgi göstermemesinden yakınırken âşığı kınayan, sevgiliden uzaklaştıran ağyardan da yakınmaktadır ve onların verdiği üzüntüyü âdeta sevgilinin ilgisizlik acısına denk tutmaktadır. Yâr ve ağyâr ile bîgâne ve âşına sözcükleri ile tezdad oluşturan şair aynı zamanda bigâne ve ağyar ile aşına ve yâr sözcükleri ile de gayr-i müretteb leff-ü neşr yapmıştır.

Beytin tasavvufî manası düşünüldüğünde ezel bezminde Allah'ın didârını gören âşık ondan ayrılarak dünya gurbetine düşmüştür ve tekrar ona kavuşacağı zamanı beklemektedir ancak masivâ onun yolunda sevgiliye ulaşmak için engel teşkil etmekte âşığı âdeta ten kafesine hapsedmek istemektedir. Buna rağmen âşık ilgisiz sevgiliye âşinadır çünkü o hakikat şarabından içip ruhi zevke erişmiş, Hakk'ı bilmiştir. Hakk'ın cemalinden bu dünyada ayrı olsa da o eşyanın hakikatinde "bir"i görmüştür ancak vahdeti gölgeleyen kesretten de muzdariptir.

4.2.2.3.3. Âmâ

Âmâ, lügat manası olarak körlük, görmezlik, bilgisizlik, yağmur bulutudur. Tasavufi manada ise Allah azze ve cellenin âlemi yaratmazdan önce bulunduğu yer olup yokluk âlemidir. Bu âlem için Hz. Ali (ra) “El’âne alâ-mâ-kâ: Hâlâ da öyledir.” buyurmuştur.

Nümâyân küntü kenzen nüktesi nūr-u cebîniñden
‘Ayân sırr-ı ‘âmâ târîk-i zülf-i dil-nişiniñden (123/1)

Künt-ü Kenzenin manası alınındaki nurdan anlaşılır. Latif zülüflerinin karanlığından âmâ sırrı açık olur.

Hz. Davud’un “Allah’ım halkı niye yarattın” sorusuna Rabbü’l-âlemin şöyle cevap vermiştir: “Ben gizli bir hazine idim. Tanınma ve bilinmemi istedim de mahlûkatı yarattım. Nimetlerimle onlara sevgimi gösterdim. Onlar da beni böylece tanıdılar.”

Künt-ü kenz yani gizli hazine. Allah azze ve cellenin hiçbir şey yokken varlığı. Her güzel güzelliğinin görünmesini arzu eder. Allah (cc)’da güzelliğini kesret aynasında görmek istemiş ve âlemi yaratmıştır ki varlığın yaratılış sebebi aşktır. Allah’ın varlık sırrı böylece tecelli eder ve insan aklı bu sırrı kavrayamaz.

Hz. Peygamber’in övüldüğü bu beyitte şair, onun alnında parlayan nura atıf yaparak Allah’ın nuru sende parlıyor ve bu da onun sırrını açık ediyor demektedir. İlk yaratılan varlık olan Hz. Muhammed’in nurunu Allah azze ve celle kendi nurundan yaratmış ve O’na kendi ruhundan üflemiştir ki bundan ötürü Hz. Peygamber, Hak’tan bir parçadır. Hz. Peygamber’in siyah saçları bilinmeyen, karanlık odak olan bu sırra benzeyerek onu açık eder.

4.2.2.3.4. Âsitân

Farsça; eşik, dergâh, büyük tekke, başşehir anlamındadır. Ayrıca tarikat pirinin kaldığı tekke veya medfun olduğu yer. Mevlevî tarikatında ve çile çıkarılan büyük tekkelere de bu isim verilir. Tasavvufî edebiyatta ise şeyhin kapısıdır ki oradan himmet umulur (Cebecioğlu, 1997: 25).

Sıdkî Efendi de divanın incelenen kısımlarında bir beyitte âsitânı anlatıma zenginlik katmak amacıyla zikretmiştir.

Ne mümkün inkıta kim âsitân-ı âl-i haydardan

Esir-i hândânım Şıdkîyâ boynumda bâğım var (9/7)

*Ey Şıdkî o yiğidin evlatlarının yüce dergâhından ayrılmak ne mümkün.
[çünkü] ona bağılıyım, onun gülüşünün esiriyim.*

Bu beyitte şair Ehl-i Beyt'e olan sevgisini, bağlılığını dile getirirken Hz. Ali'nin yolundan ayrılmanın mümkün olmadığını dile getirmektedir. Şiirlerinden anlaşıldığına göre kendisi de Bektaşî olan Sıdkî Efendi, Ehl-i Beyt'e kalpten bağlıdır ve onu bu sevgiden, dergâhlarının yolundan ayırmaya hiçbir güç muvaffak olamayacaktır. Şairin Ehl-i Beyt'e sevgisi âşk derecesindedir ve o sevdiğinin esiridir. Aşk ki onu sevdiğine bend etmiş ondan ayrılmayı imkânsız hâle getirmiştir ki şair de esiri olduğu sevgilinin dergâhından yani kapı önünden ayrılamamaktadır.

Şair beyitte “Ey Sıdkî” nidasıyla kendine seslenerek şair tecrit ve nida sanatı yapmıştır. Âşığı boynu bağlı esirlere teşbihen benzeten şair inkıta, esir ve bağ sözcükleri ile de tenasüp yapmıştır.

4.2.2.3.5. Ayak

Yaygın kullanım itibariyle insanın yere bastığı organın adı olan ayak kelimesi aynı zamanda kadeh manasına da geldiğinden şiirde ayakla ilgili hemen bütün ifadelerde kadeh anlamının da birlikte kullanıldığı yahut ifade içinde gizlendiği görülür (Şentürk, age: 443).

Şair de ayak sözcüğünü hem kadeh hem de organ olan ayak anlamlarıyla zikretmiş olup iki yerde anmıştır.

Vâr ise yüze sürececek ayağıdır pîrîmiñ
Öpmeğe lâyıķ olan sâķî-i râ' nâ elidir (6/6)

Eğer yüze sürmeye layık bir şey varsa o da pirimin ayağıdır. Öpülmeye layık olan ise onun içki sunan güzel elidir.

Şair mürşitini teşbihen kadeh sunan sakiye benzetmiştir. Çünkü mürşit kalp yolculuğunda âşığa aşk şarabını sunan ve ona bu yolda kılavuzluk edendir. Bu yolda mürşitine kalpten bağlı olan şair, eli öpülecek ve ayağı yüze sürülecek kadar değerli biri varsa o da mürşitimidir demektedir. Ayak ve el sözcüğünü tevriyeli kullanan şair ayak sözcüğünü hem kadeh hem de organ olan ayak manasıyla; el sözcüğünü de hem organ olan el hem de mürşitten el almak manasında kullanmıştır. El ile ayak sözcüklerini tezat oluşturacak şekilde kullanan şair ayak ve sâki ile pîr ve el sözcükleri

arasında mürettep leff-ü neşr yapmıştır. Ayrıca sâki, ayak, pir ve el sözcükleri arasında da tenasüp vardır.

Hemân bir iki saġarla bařıñdan savma ey sâkî
Saña yâr olmazam minnetle ġamd olsun ayâġım var (9/6)

Ey saki! Bizi bir iki kadehle başından savma. Çok şükür ki Sana minnet ederek yardmcı olmam [çünkü] benim de kadehim (ayaġım) var.

şair bu beyitte sâkiye minnet duymamaktadır, çünkü o da artık aşk kadehinden bâde içmiş bir âşıktır. Seyr-ü sülûkta belli bir mertebeye yükseldiğini anladığımız bu beyitte şair artık irşad vazifesini ifâ etmeye başladığını imâ etmektedir. Baş ve ayak sözcükleri ile tezağ yapan şair, ey sâkî seslenişiyle nida; sâkî, saġar ve ayak sözcükleriyle de tenasüp yapmıştır.

4.2.2.3.6. Belâ (cevr, cefâ, mihnet)

Âşık, Elest Meclisi'nde görüp âşık olduġu sevgili yolunda birçok eza, cefa çeker. Âşıklık sevgili yolunda başa gelen her türlü ezânın zehrini sabırla yudumlamayı gerektirir. Çünkü Elest Meclisi'nde o "belâ" demiştir. Ancak âşık başına gelenlerden muzdarip deġil mutludur ve derdinin artmasını talep eder. Derde tahammülü olmayan aşka talip olamaz. Bundandır ki sevgili emredince İsmâiller kurban edilir, ateşin ortasına atılmak hoş gelir, bin tane baş olsa feda edilir, yanmış bedenın külleri sevgili diyerek savrulur. Sevgili yolunda çekilen cefa öyle ulvî bir mahiyettedir ki aşkı kemâle erdirir ve neticede de "oldurur." Cerirî "insan, çektiġi çile kadar insandır" derken buna işaret eder.

Dest-i cevriñden neler çekdiğim ne kânlar yutduğum
řerġ idüb ol dilber-i nâ-mihrbânım söylesün (113/3)

Bana ettiġi eziyetlerden dolayı neler çektiğimi [o] merhametsiz açıklayarak anlatsın.

Âşık sevgilinin ettiġi ezalardan dertlidir. Bu öyle bir derttir ki âşık sürekli ağlayıp inlemektedir ve bu durum artık onun ciġerlerinde yaralar açmıştır. Bu yaralardan dolayı âşığın ağzından ciġer kanı gelmekte âşık kan yutmaktadır. şair de bu beyitte bu duruma işaret etmiş olup aşk derdiyle ne hâllere düştüğünü kendisi deġil onu bu hâle getiren sevgilinin anlatmasını istemektedir. Çünkü onu bu hâle koyan

gaddar sevgili bile bunun ne denli büyük fedakârlık olduğunu bilmektedir ve bununla övünmektedir.

Şair kan yutmak deyimini hem ciğer kanı manasıyla hem de çok dert çekmek manasıyla kullanarak kinâye yapmış, cevır, kan yutmak ve nâ-mihribân sözcükleriyle de tenasüp yapmıştır.

Benim bir naḥl-i ğamm-perver ki bâġ-ı ‘aşk-ı dil-berde
Nümâyandır dem-a-dem reng-i mihnet berk ü bârımdan (105/2)

Güzellerin aşk bağında keder veren bir fidanım ki her vakit şimşek ve parıltılarımdan derdin rengi parıldar.

Âşık teşbihen aşk bağında yetişen bir fidana benzer ki onun toprağı da suyu da hep çiledir ve onun bu durumu etrafındakilere üzüntü dağıtır. O fidandan yansıyan ışıltıda bile çilenin rengi vardır, o bunu yansıtır. Şair naḥl ile bağ ve berk, bâr ile nümâyân sözcüklerini tenasüp içinde kullanmıştır.

Uçarken Şıdkıyâ ‘anḳâ-yı ṭab‘ım ne hevâlarda
Sana bir pençe-i cevır itti şebbâzâne bakışlar (2/7)

Ey sıdkî! Tabiat ankam nasıl da yükseklerde uçarken o doğan bakışlı [sevgili] sana bir eziyet pençesi vurdu

Bu beyitte şair kendisini teşbihen yükseklerde uçan ayağı yer basmayan Anka kuşuna benzetmektedir çünkü o kanaatkârlık ve hünerde en üst seviyededir. O aşk göğünde kendinden emin bir şekilde uçarken şahin bakışlı sevgili ona bir pençe vurarak onu aşk derdine salmıştır ve onu sevgilinin ayağının altına sermiştir. Ey Sıdkî nidasıyla kendine seslenerek tecrit sanatını kullanan şair uçmak, Anka, hevâ, şebbâz sözcüklerini tenasüp içinde kullanmıştır. Ayrıca hevâ sözcüğünü yakın anlamıyla gökyüzü, uzak anlamıyla da arzu manasıyla kullanan şair tevriye yapmıştır.

4.2.2.3.7. Beka

Devam, evvel ki hâl üzerinde kalma. Fenâ (yokluk) zıddı olarak kullanılır. Allah’ın zâtî sıfatlarındandır. O’nda bâkî olmak, denize katılan damla gibi Hakk’ın varlığında ebediliğe ermektir (Pala, 2013: 63).

Bu dünya sürgününde hayatını idâme ettiren insan fitratı üzere sonsuzluğu ister. Bundan dolayıdır ki âdemoğlu hep bengisuyu aramış ve bulmak için gayret etmiştir. Ancak beka Allah’a ait sıfatlardan olup tüm canlılar “her nefis ölümü

tadıcıdır” ayet-i celilinde belirtildiği üzere bir gün fenâ bulacaktır. Ancak Allah’ın aşkında fena bulanlar bundan müstesnadır çünkü onlar fâniyi bâkiye tercih etmişlerdir.

Şair divanın incelenen kısımlarında bir beyitte bekâ sözcüğünü zikretmiştir.

Bozar endâmiñi devr-i zaman ey serv ü bâlâ-ğadd
Bu bâğ-ı bî-bekada naḥvet ü nâziyla ırğanma (164/3)

Ey servi gibi düzgün ve uzun boylu [sevgili]! Bu geçici bağda gurur ve şımarıklığa kapılma [çünkü] geçen zaman senin de görünüşünü bozar.

Dünyayı geçiciliği yönünden devamlılığı olmayan, sonbaharla hazan olan bağa benzeten şair sevgiliye bu dünyanın geçici olduğunu, güzelliğe ve makama güvenmenin yanlışlığını, asıl hayatın bu dünya bağından elde edilen hâsılat ile gidilecek olan ahiret âlemi olduğunu vurgulamıştır. Şair ey serv nidasıyla sevgiliye seslenmiş ve serv sözcüğünü sevgili yerine, bağ-ı bî-beka tamlamasını da dünya yerine kullanarak açık istiare yapmıştır.

4.2.2.3.8. Cemâl

Cemâl lugat anlamıyla güzel, güzellik, iç ve dış güzelliğidir. Ayrıca Allah’ın sıfatlarından biri olan Cemâl hakiki güzelliği ifade eder. Allah (cc) güzelliğini izhar etmek istemiş ve âlemi yaratmıştır.

Sıdkî Efendi de incelenen kısımlarda bir beyitte cemâli zikretmiştir.

Diriğa gönca-i âmâlimiz açılmadın şoldu
Temâşâ-yı cemâle toymadım ol gül’ izârımdan (105/3)

Eyvahlar olsun! Arzu goncamız açılmadan soldu. O gül yanaklının güzelliğini seyretmeye doyamadım.

Şair bu beyitte ezel-i ervahta iken Allah’ın kullarına cemâlini göstermesine telmih yapmıştır. Ruhlar kadim sevgilinin cemâlini görünce kendinden geçmiş ve âşıklığın son haddesine varmışlardır. Sevgilinin cemâlini seyretmeye doyamayan âşiklar dünya gurbetiyle ondan ayrılmış olup tekrar kavuşma gününü beklemektedirler. Şair de işte bu duruma esef etmekte olup sevgiliyle vuslat arzusunun gerçekleşmeden ondan ayrı düştüğüne vurgu yapmaktadır. Şair beyitte eyvah sözcüğüyle nidâ, gülizar sözcüğü ile de sevgilinin yanağını kastederek teşbih yapmıştır.

4.2.2.3.9. Dergâh (hânkâh, harâbat, meyhâne)

Aşk şarabının içildiği yer olup âşık burada sâkinin (pîr-i mugânın) sunduğu aşk şarabını içerek mest olur. Burası feyz ve neşe kaynağıdır ki burada tüm dertler unutulur.

Harâbâtîliğim ta'ñ itme şūfi gerçi rüsvâyız
Muhibb-i hândân şehriyâr-ı Kerbelâ'yız biz (21/8)

Ey sofi meyhanelerde olduğumu ayıplama gerçi reziliz [amma] biz Kerbelâ padişahının gülümsediği dostlarız.

Ey sufi nidasıyla beyte başlayan şair kendini meyhane ehli olarak takdim etmekte ve bunun ayıplanmamasını istemektedir. Zira tasavvufi manada meyhane, tekke olarak anılmakla birlikte bu durumun künhüne varamayan kişilerce eleştirilmiştir. Şair bu duruma atıf yaparken ayıplanmış olsa da yine de mutlu olduğunu çünkü Kerbelâ hâdisesinin padişahı mesabesindeki Hz. Hüseyin'in (ra) dostu olduğunu ve bu dostluktan mutluluk duyduğunu dile getirmiştir. Şair ayıplanma ve mesrur sözcükleri ile tezat oluştururken Kerbelâ hâdisesine de telmih yapmıştır.

Yağılsun berde 'alem gam mıdır rind-i hârâbata
Bihamdülillah yine ser menzil meyhane şifalanmış (35/4)

Âlem soğuktan yansa da hiçbir şeye aldırmayan meyhane ehli buna aldırır mı? Hamdolsun ki durak yeri olan meyhanede bunun da şifası mevcut.

Müdavimleri için can kıblesi olan meyhane tasavvuf ehli için tekke olarak görülmüştür. Burada mürşit vasıtasıyla aşk şarabını içen mürit ezeli sevgiliye vasıl olabilmek amacıyla dünyadan geçmiş olmakla beraber tüm dertlerini unutmuştur. Çünkü meyhanede maddi ve manevi her türlü derdin devası mevcuttur. Şöyle ki Allah (cc) güneş gibidir ve o yansımasıyla bütün varlıkları kuşatır ve aydınlatır. Güneş gölge yani masivayla kapansa da buna üzülmeye gerek yoktur çünkü meyhanede bunun da çaresi vardır. Nefsi tezkiye yoluyla bu gölgeler ortadan kalkar ve güneş tekrar ruhu aydınlatma ve ısıtmaya başlar.

Şair berd ve yakılmak sözcükleri ile tezâd, gam mıdır sözcüğüyle tecahül-i arif, tekke yerine de harabat sözcüğüyle açık istiare yapmıştır.

Kaşñ mihrâbın ki secdegâhı nüş ider lâ'liñ
Zihi 'uşşâk cânâ mescîd ü meyhâneden çıkmaz (15/4)

Ey sevgili! Şu Âşıklar ki mescid ve meyhaneden çıkmayarak senin kaşını secde yeri yapar, lâl gibi kırmızıdudağını içerler.

Ey sevgili nidasıyla sevgiliye seslenen şair, âşıkların meyhane ve mescitten çıkmayarak sürekli secde halinde olmalarını sevgilinin kaşını secde yeri yaparak cemâle ulaşma çabasına bağlamıştır. Meyhanenin müdavimi olan âşık (sâlik) mürşitin telkiniyle ibadetlerini arttırır ve böylece Allah'ın cemâline ulaşmaya çalışır. Bu meyanda mürşitin sözleri ise aşk şarabı olup bu şarabı içen salığı sevgilinin kırmızı dudağına yani vahdet sırrına erdirir.

Şair beyitte sevgilinin kaşını mihraba benzeterek teşbih, mihrab-mescid-meyhane sözcükleri ile tenasüp, şarap sözcüğü yerine de la'l sözcüğünü kullanarak mecaz-ı mürsel yapmıştır.

Feyz-i meyhâne virir şâhib-i istilâda

Tekye de yatmaqla şahsa kerâmet gelmez

(30/22)

Meyhanenin bereketi, irfanıyla yüce derecelere ulaşılır, yoksa tekkede yatarak insan keramet göstermek gibi yüce sıfatlara ulaşamaz.

Şair yüce mertebelere ulaşmanın yolunun meyhanenin(tekke) bereketinden geçtiğini vurgularken yücelişin yani keramet sahibi olmanın mürşit gözetiminde nefsi tezkiye ederek ve bu vasıtayla seyr-ü sülûk yaparak mümkün olduğuna atıf yapmıştır. Aksi hâlde emek verilmeden tekkede bulunmanın bir anlamı yoktur ve bu durumdaki bir insan asla mesafe kat edemez.

Meyhane sözcüğüyle teşbih yapan şair, keramet sözcüğüyle de evliyalara telmih yapmıştır.

Olurken mahrem-i bâğ-ı cirm-i vuşlatıñ evvel

Ne oldı şimdi cânâ âsitânındañ bilmem düruz

(19/5)

Ey sevgili, evvel kavuşmanın ulu bağının mahremi iken şimdi ne oldu da dergâhından uzak düştük.

Şair âşıklığın gereği olarak bezm-i eleste gördüğü sevgiliden ayrı düşmüş ve onun hasretiyle yanmaktadır. Dergâh sevgilinin mahallesidir ve âşık sadakatle orada kulluk ettiği sürece aşk-ı hakikiye vasıl olacaktır. Şairde bu meyandan olarak kendini dergâha vakfetmiş bir derviş olarak görmüştür.

Ey sevgili nidasıyla sevgiliye seslenen şair sevgilinin mahallesini manevi olgunluğa erilen bir mekân olan dergah olarak niteleyerek teşbih yapmıştır. Ayrıca elest bezmine de atıf yaparak telmih yapmıştır.

4.2.2.3.10. Erkân

Sosyal veya dinî hayatta uyulması gereken kurallara denir ki özellikle tarikatların kendilerine has edep ve erkânları vardır. Mürid bu kurallara uyarak seyr ü sülûk yapar.

Şânma kim 'ilm ü 'ameldendir kıyâmı zâhîde

Kâbe-i feyz-i hüdüâ ıtnâb u erkân istemez (17/9)

Ey zâhit! Ayakta durmayı ilim ve amelden zannetme. Cenâb-ı Hakkın feyizli Kâbe'si esasları ve sözü boşa uzatmayı istemez.

Âşığı her fırsatta ayıplayan zâhid şeriat kurallarına sıkı sıkıya bağlıdır. Dinin özünü anlamayan zâhid yaptığı ibadetlerde kendi menfaatini düşünür. Onun tek kaygısı cennete vasıl olmaktır ve bu yönüyle âşıktan ayrılır. Çünkü âşığın tek gayesi sevgilide fenâ bulmaktır. Onun Kâbe'si sevgilinin olduğu yer, mihrabı da sevgilinin kaşlarıdır. Şair de bu beyitte zâhidin namazı uzatarak kılmasını tenkit ederek asıl olan amelin, ameldeki ihlâs olduğuna vurgu yapmıştır.

Şair beyitte ey zâhid diyerek nidâ, Kâbe'yi zikrederek telmih yapmıştır.

4.2.2.3.11. Feyz

Bolluk, bereket, ilim, irfan. Tasavvufî ıstılahta ise Allah'ın devamlı surette varlıklarda tecelli etmesidir.

Zemin-i zînet-efzâdır Muḥammed

Zâmâne feyz-baḥşâdır Muḥammed (227/1)

Yeryüzüne süs veren, zamana bereket bağışlayan Hz. Muhammed'dir.

Hz. Muhammed (sav), Allah'ın nurundan yaratılmış olup onun gelişiyile Allah'ın nuru yeryüzünde âşikâr olmuş, onun gelişiyile kâinat şenlenmiştir.

4.2.2.3.12. Habbe

Habbe, fındık büyüklüğünde veya daha küçük, akîk veya Nefes taşından yapılmış tanelere denir. Bunlar yuvarlak veya kesme olur. Bu taneler ince ve gümüş

bir zincire geçirilir. Düşmemesi için, aşağı ucunda, gümüş telden bir yuvarlak bulunur. Üst kısmı da iğnelidir. Bu şekilde iki habbe, gömleğin veya Hayderiyenin sağ ve soluna takılır. Bunu "Hasan- Hüseyin Sevgisi" ne işaret olmak üzere, Bektaşiler kullanırlardı. Özellikle, Hz. Muhammed (sav)'i, Fâtıma'yı ve oniki imamın kabirlerini ziyaret eden Bektaşiler, sağ ve sollarına yedişer habbe takarlardı (Cebecioğlu, 1997:96).

Çemenzâr-ı rahînda abbetü's-sevdâ ise hâlîñ
Cebiniñ üzere zibâ-yı perçemiñde feslegendendir (14/3)

Yanağındaki ben, yolunun çayırında sevda tanesi ise alnının üzerindeki süslü perçemin de fesleğendendir.

Yanağındaki ben, güzelliğini sevda tanesinden alırken süslü perçemin de güzelliğini fesleğenden alır, diyerek sevgilinin yanağındaki beni Necef taşından yapılmış tanelere benzetmiştir. Böylelikle tarikat yolunda Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e bağlılığın önemine vurgu yapmıştır.

Beni habbeye, perçemi ise fesleğene teşbih yapmıştır. Habbe taşımak olayına da telmih yapmıştır.

4.2.2.3.13. Hayret

Hayret lugat anlamıyla şaşkınlık demek olup tasavvufî ıstılahta âşığın Allah'ın güzelliği karşısında kendinden geçme halini ifade eder.

Sıtkî Efendi de iki beyitte hayret sözcüğünü anlatımına zenginlik katma maksadıyla zikretmiştir.

Ne sağar sundu bilmem sâkî devr etmeğe hep olmuş
Ser-a-ser bâde-i hayret ile ehl-i zaman serhoş (40/5)

Saki nasıl bir kadeh sundu bilmiyorum. Hayret şarabı ile zaman ehli baştan başa sarhoş olarak dönmeye başladı.

Sahib-i aşk olan Allah (cc) âşıklarına öyle bir aşk kadehi sundu ki onu içenlerin hepsi kendinden geçerek dönmeye başladı ifadesiyle şair, Mevlevilerin ayinlerde dönüşüne atıf yaptığı gibi âşıkların Mecnun gibi sahralarda sevgiliyi bulma ümidiyle döne döne arayışına da vurgu yapmıştır. Ayrıca bâde, sarhoş sözcüğü birlikte kullanılarak arka planda Cem âyinlerinde dönmek ritüelini kasetmiştir. Tasavvufi

manada ise salîğin Hakk'a olan vuslat ve ayrılık duygularına vurgu yaparak havf ve recâ arasında olan sâliğin yaşadığı duygu döngüsü anlatılmıştır.

Beyitte saki sözcüğüyle Allah (cc), kadeh sözcüğü ile de ilahi aşk kastedilmiş ama adı zikredilmeyerek açık istiare, kadeh sözcüğüyle içindeki şarap kastedilerek mecaz-ı mürsel, devr sözcüğüyle Mevlevî âyini ve Cem âyini hatırlatılarak telmih, sagar- sâki- sarhoş- bâde sözcükleri ile de tenasüp sanatı yapılmıştır.

Mest-i hayretdir gönül rencûr-ı hasret-i cân u ten
Çeşm-i bimârîndan itmişdir sirâyet 'illetim (101/4)

Gönül hayret sarhoşudur, can ve ten ise hasretle incinmiş. Senin hasta gözlerinden bana bu hastalık bulaştı.

Gönlüm hayret yâni sevgiliye kavuşma mutluluğuyla kendinden geçmişse de bu mutluluğu bedenim yaşayamamıştır çünkü sevgiliye ruhum vasıl olmuştur. Bedenim dünya sürgününde sevgilinin firakıyla yanmaktadır. Bu duruma sebep ise senin gözlerindir.

4.2.2.3.14. Hikmet

Hikmet eşyanın hakikatini, yaratılış sebebini bilerek ona göre hareket etmektir.

Hikmet söcüğünü şair bir beyitte zikrederek anlatıma ayrı bir çeşni katmıştır.

Bulunmaz kenz-i hikmet Şıdkıyâ ma' mure-i tende
Ararsıñ mevķit gencinesin virân olandan şor (5/7)

Ey Şıdkî, yeri bilinen hazineyi ararsan onu viran olanlardan sor [çünkü] mamur olanlarda hikmet hazinesi bulunmaz.

Hakikat bilgisine ulaşmak istersen nefsinizi tezkiye ederek, hevasâtından vazgeçerek ve maddi varlığını yok ederek gönül hazinenizi arttır ki hakikat dışı kırık dökük olduğu hâlde içi mamur olanlarda bulunur.

Beyitte şair “ey Sıdkî” ifadesiyle nida sanatı yaptığı gibi kendine başka birisi gibi seslenerek tecrid sanatına başvurmuştur. Ayrıca “Hazineler viranelerde saklanır.” atasözüne de dolaylı olarak atıf yaparak darb-ı mesel; mamur ve viran sözcükleri ile de tezâd yapmıştır.

4.2.2.3.15. İrfân

İrfan lügat manasıyla sezgi yoluyla elde edilen manevi bilgi olup ancak arif olanlar anlayabilir.

Sıtkî Efendi de üç beyitte anlatıma zenginlik katma maksadıyla zikretmiştir.

‘Azabın şöhet-i nâ-can-sitan erbâb-ı ‘irfânıñ

Bilmem dirseñ varub hem meclis-i nâdân olandan şor (5/6)

İrfan ehlinin sohbetinden sıkılmak nasıl bir şey dersen sen onu git cahillerin meclisinden sor.

Âşıkların muhabbetinden sıkılmanın nasıl bir duygu olduğunu anlamak, öğrenmek istersen gidip âşıklık nedir bilmeyen cahillerden sorabilirsin ki onlar ne sevmeyi ne de sevgili uğrunda çekilen çileyi bilmezler.

Kıymet-i rindânı taqđır etmese zâhid ne gam

Añlamaz ‘irfân ehlin ehl-i ‘irfân olmayan (125/2)

Zahid rind olanın kıymetini bilirse buna üzülünür mü? Çünkü irfan ehli olmayan irfan ehlini anlamaz.

Dinin özünü anlamayan, kabuğunda kalan zâhid, dünyaya aldırış etmeyen rindin kıymetini bilmezse onu küçümserse buna üzölmeye değmez. Çünkü zâhid cennet sevdalısıdır ve bu uğurda ibadet eder yani menfaatçidir; rindin ise tek gayesi sevgili-yi ezelin rızasını kazanmaktır. Rindde ne cennet sevdası vardır ne de cehennem korkusu hâkimdir ki o zaten sevgilinin ayrığında hasret ateşiyile yanmıştır, başka ateş onu yakmaz. Cennet ise sevgilinin cemâlinin yanında çok da değer verilecek bir yer değildir. Bu duygu ise ancak yaşanarak elde edilebilir ve bunu irfan ehli bilir.

Şıdkîyâ hikmet iken kema-kerdi-i merdü hakîm

Güher-i nazmıñ niçün erbâb-ı ‘irfân almaya (157/11)

Ey Sıdkî; manevi bilgi hikmet ehlinin boynu ise nazmımın incisini irfân ehli niçin alıp boynuna takmasın?

Manevi yolla elde edilen bilgi olan hikmet, ehlinin boynu ise benim hikmet dolu sözlerimi niçin alıp o boyunlarına gerdan olarak takmasınlar çünkü benim her sözümde ayrı bir hikmet vardır ve irfan ehli bunu anlar.

Ey sıdkî nidâsıyla kendine seslenen şair tecrid sanatını, sözlerini inciye benzeterek açık istiare yapmıştır.

4.2.2.3.16. Kanaat

Kanaat yetinmek manasıyla yeme içme gibi zaruri durumlarda dahi yeteri kadar ile iktifa etmek aşırıya kaçmamayı ifade eden bir kavramdır. Tasavvuf erbabı kanaati kendilerine şiar edinmiş kişilerdir ki onlar bulursa dağıtır bulmazsa şükrederler.

Sıtkî Efendi de kanaati yetinmek manasıyla bir beyitte zikretmiştir.

Mâla ol rütbe harîş oldu ki bu halk-ı cihân
Mal-ı Kârûn'u bütün yutsa kanâat gelmez (30/9)

Cihanın halkı mal sahibi olmaya o kadar hırs gösterdi ki Karun'un malını bütün yutsa yine de razı olmaz.

Şair insanların kanaatsizliğini, daha fazlasını istemesini Karun ile kıyaslayarak anlatmıştır. Tarihte zenginliği ile bilinen Karun'un rivayetlere göre mallarının bulunduğu ambarların anahtarını kırk katır taşımış. Bu kadar zenginlik Karun'u imansız olarak helâke sürüklemiş olup bu dünya kazancı onun ahretini kurtarmaya yetmemiştir. Sıdkî Efendi'de bu beyitte buna vurgu yaparak insanların servete olan düşkünlüğünü esefle kınamıştır. Hâlbuki kula zenginlik olarak kanaat yeter.

Beyitte Karun'u anan şair telmih yapmıştır.

4.2.2.3.17. Kemal

Olgunluk anlamındaki kemal varlıkların bütün merhalalardan geçerek olgunluğa ulaşmasıdır. Tasavvufi manada ise sâliğin seyr ü sülûkta ulaşacağı son nokta olup bu son nokta fenafillahtır.

Divanın incelenen kısımlarında şair kemal sözcüğünü bir beyitte zikretmiştir.

Devr-i sabıkta geçüb şöhret bulan seyr ü kemâlde
Şimdi cânâ sendeki müjgân-ı ayrular mıdır (8/3)

Ey sevgili! Önceki dönemlerden geçerek şimdi olgunluk ve ibretle bakmakta şöhret bulan sendeki çivi gibi delici kirpikler midir?

Önceki devirlerden geçip kemale eren kirpiklerden kasıt, seyr ü sülûk yapan müridin ulaştığı olgunluğu hatırlatmaktadır ki seyr sözcüğüyle hissettirilmiştir. Zira mürit Allah'a(cc) kurbet kazandıkça gönlü onun hasretiyle çak çak olacaktır.

Ey sevgili sözcüğüyle nida, seyr ve kemâl sözcükleri ile de seyr ü sülük yapan sâliği hatırlatarak telmih yapmıştır.

4.2.2.3.18. Kerem

Kerem, Arapça, cömertlik anlamındadır. Maddî veya manevî lütuflar bağışlar veya ihsan manasına kullanılır. Böyle bir lütufa eren sufi, "keremin var olsun" diye şükran ifadesinde bulunur.

Leîmin h̄ân-ı in'âm u keremiñ iltifatında

Ne şıklet ne leţâfet vardığın mihmân olandan şor (5/4)

Cimrinin yemek sofrasında ihsan ve lutf etmesinde nasıl bir ağırlık nasıl bir nezaket olduğunu misafir olandan sor.

Elinde olan malını harcamaktan çekinin insanın bu duygular altında misafirine lütuflarda bulunmasındaki ağırlığın ve onun bunu nasıl bir naziklikle yapacağını bilmek istersen ona misafir olmuş olandan sor.

Beyitte şair leim ile sıklet, inam ile kerem ve letafet sözcükleri ile müşevveş leff-ü neşr ayrıca leim ile kerem ve sıklet ile letafet sözcükleri ile de tezaad yapmıştır.

4.2.2.3.19. Keşf

Keşf; lügat manasıyla gizli örtülü olan şeyin açığa çıkmasını, hakikatini görmeyi ifade eder ki bu görme maddi değil manevi gözle olur. Tasavvufi ıstılahta sâliğin gönlü belli bir makamdan sonra eşyanın, olayların hakikatini görmeye başlar. Böylece artık insan-ı kâmil olma yolunda keşf başlamıştır. Sıtkî Efendi de anlatıma zenginlik katma amacıyla keşif sözcüğünü tasavvufi manasıyla bir beyitte zikretmiştir.

Sırr-ı vaḥdet-i nüktesîn keşf eylemez Manşurun

Dâr-ı meydân-ı Ene'l Hakk üzre ber-dâr olmayan (109/3)

Ene'l Hakk meydanının dârında asılı olmayan Mansur'un birlik sırrını anlatan ince manalı sözlerini anlayamaz.

Seyr ü sülük yapan sâliğin gönlü zamanla bazı gaybi sırlara vakıf olur ancak bunu sâliğin ehlinden başkasına anlatmaması gerekmektedir. Hallaç Mansur'da bu sırlara muttali olmuş ancak, vecd hâlinde kendinden geçerek "Enel Hakk" yani "Allah'tan başka varlık yoktur ben de ondan bir parçayım." demiştir. Ancak ehline söylenmeyen bu söz anlaşılammış ve Hallaç'ın idam olmasına sebep olmuştur. Şair

de bu beyitte Mansur'un sözlerini anlamanın ancak onun ruh hâlini yaşamak ile mümkün olacağını vurgulamıştır.

Beyitte Hallaç Mansur hatırlatılarak telmih, sır ve keşf sözcükleri ile tenasüp yapmıştır.

4.2.2.3.20. Kurban

Kurban; Allah rızası için onun yolunda hayvan türünden bir şeyi kesme, öldürme anlamlarına gelmekle birlikte tasavvufta salığın hayvani arzularını Hakk rızası için öldürmesidir.

Şair de bir beyitte sevgiliye can sunma manasıyla kullanarak anlatımı çeşitlendirmiştir.

‘İydegâh-ı vuşlatıñda zihi olunmaz gusfend
‘Âşığın cânından özge anda kurbân istemez (17/5)

Kavuşma bayramında koyuna rağbet olunmaz. [çünkü sevgili] âşığın canından başka kurban istemez.

Âşık için ta ezel bezminde âşık olduğu sevgiliye kavuşma günü bayramdır. Bugünde fakirler, âşıklar sevindirilir. Ancak âşıklar bayram da kurban olarak sevgiliye canlarını sunarlar. Tasavvufi olarak ise ezel-i sevgiliye kavuşmak için nefsi öldürmek gerekir ki böylece sevgiliye vuslat hâsıl olur ve sevgilide yok olma gerçekleşmiş olur.

Beyitte ıyd, vuslat, gusfend ve kurban sözcükleri tenasüp içinde kullanılmış, kurban ve gusfend sözcükleri ile de Kurban Bayramı hatırlatılarak telmih, âşığı ise sevgili uğrunda can verecek kurbanı benzeterek teşbih yapılmıştır.

4.2.2.3.21. Kün

“Ol” demektir. Allah bir şeyin olmasını arzu ettiği zaman “ol” der o da oluverir ki birçok âyet-i kerimede bu duruma işaret edilmiştir. Kaf ve Nun harflerinden teşekkül eden “kün” akla ve nefse işaret ettiği rivayetlerinin yanında Hz. Âdem ve Hz. Havva’ya da teşbih edilir. Zira varlıklar yoklukta iken “kün” emriyle yokluktan varlığa çıkarılmıştır.

Hâk-tıynet şüretâ bir kalb-i bi-hüdeyiz
Lîk lafz-ı kün fe-kâna güher ma‘na biziz (23/3)

Görünüşte boş bir gönle sahibiz ancak “ol-hemen oldu.” Sözüünün inci gibi olan anlamı biziz.

“Ol, hemen oldu (Bakara 217, Al-i İmrân 47) ayetinin tecellisi biziz ki biz zahiren boş gibi görünsek de batınımız süslüdür ifadesiyle tam bir âşık portresi çizen şair, yaratılışın Allah’ın sadece “Ol” demesi kadar kolay olduğunu, tüm varlıkların O’na tabi olduğunu vurgularken bizim de yaratılışımız boşuna değildir demektedir.

Beyitte “Kün fe-kân” lafzıyla iktibas yapan şair, aynı zamanda hilkate telmih yapmıştır. Ayrıca bu ayetin manası bizde tecelli eder diyerek mübalağa yapmıştır.

4.2.2.3.22. Marifet

İlahî bilgi, sır. Seyr ü sülûk yapan sâliğin belli bir mertebeden sonra varlığın gizli sırlarına muttali olmasını ifâde eder ki sâlik eşyanın ve hadiselerin hikmetine vakıftır.

Âşînâ-yı bezm-i vahdet mest-i câm-ı ma’rifet
Sâkin-i hum-hâne-i rind ü ‘âşık-ı rüsvâ biziz (23/2)

Birlik meclisine tanıdığı, marifet şarabının sarhoşuyuz. Rindlik meyhanesinin oturanları ayıplanan âşıkları biziz.

Şair bu beyitte kendisini görünüşte dünyaya aldırış etmeyen ve bu durumundan dolayı sürekli ayıplanan rind olarak tasavvur etmekle beraber kendi özüne yabancı olan zahidin onu anlamadığından ayıpladığını vurgulamıştır. Zahid akılla elde edeceği cennet nimetini düşünürken rind ise aşk şarabını içmeyi sevgiliyle yekvücut olmayı tahayyül eder. Zâhid surete aldanmaktadır ve gerçeği görememektedir oysaki suretler sevgiliden birer yansımadır. Hakiki sevgiliye varmak ancak aşk ile olur ve rind bunun bilincindedir. Rind hararetli bir âşıktır her ne kadar ayıplansa da sevgilinin kapısında (tekke) sebat eder ve bu yolda çektiği eziyetler onun övünç kaynağı olur. Şair de meyhane olarak andığı tekke de sabırla beklemiş, türlü çileler çekmiş ve bunun sonucunda kendisine ihsan edilen aşk şarabını içerek vahdet sırrına nail olarak birlik zevkine varmıştır ve bu sürurla kendinden geçmiştir. O artık olayların zahiri görüntüsüne değil hikmetinin ne olduğuna odaklıdır.

Aşînâ sözcüğünü hem tanıdık hem de hakikate ererek kendinden geçen âşık manasıyla kullanan şair ihâm yapmıştır. Ayrıca marifet ve rüsva sözcükleri ile de tezad yapmıştır.

4.2.2.3.23. Menzil

Varılması hedeflenen ve varılacak olan son noktadır burada dertler, çileler son bulur.

Yakılsun berde ‘alem gam mıdır rind-i hârâbata

Bihamdülillah yine ser menzil meyhane şifalanmış (35/4)

Âlem soğuktan yansa da hiçbir şeye aldırmayan meyhane ehli buna aldırır mı? Hamdolsun ki durak yeri olan meyhanede bunun da şifası mevcut.

Müdavimleri için can kiblesi ve asıl ev olan meyhane tasavvuf ehli için tekke olarak görülmüştür. Burada mürşit vasıtasıyla aşk şarabını içen mürid ezeli sevgiliye vasıl olabilmek amacıyla dünyadan geçmiş olmakla beraber tüm dertlerini unutmuştur. Çünkü meyhanede maddi ve manevi her türlü derdin devası mevcuttur. Şöyle ki Allah (cc) güneş gibidir ve o yansımaları bütün varlıkları kuşatır ve aydınlatır. Güneş gölge yani masivayla kapansa da buna üzölmeye gerek yoktur çünkü meyhanede bunun da çaresi vardır. Nefsi tezkiye yoluyla bu gölgeler ortadan kalkar ve güneş tekrar ruhu aydınlatma ve ısıtmaya başlar. Özetle “ne olursan ol yine gel.” sözü âşığın düsturudur, ne kadar sıkıntı verecek hadise olursa olsun bunlar tekkede son bulacaktır.

Şair berd ve yakılmak sözcükleri ile tezâd, gam mıdır sözcüğüyle tecahül-i arif, tekke yerine de harabat sözcüğüyle açık istiare yapmıştır.

4.2.2.3.24. Mihrab

Camide imamın namaz kıldırıldığı yer. Divan şiirinde ise sevgilin kaşısıdır ki âşık, sevgilinin cemâline ulaşarak kaşısında asılı kalmak ister. Zahid mihraba yönelirken âşık mihraba yönelir.

Kaşın mihrâbına kim secdegâh-ı nüş ider lâ’liñ

Zih-i ‘uşşâk cânâ mescid ü meyhânedden çıkmaz (15/4)

Ey sevgili! Şu Âşıklar ki mescid ve meyhaneden çıkmayarak senin kaşını secde yeri yapar, lâl gibi kırmızı dudağını içerler.

Ey sevgili nidasıyla sevgiliye seslenen şair, âşıkların meyhane ve mescitten çıkmayarak sürekli secde halinde olmalarını sevgilinin kaşını secde yeri yaparak cemâle ulaşma çabasına bağlamıştır.

Şair beyitte sevgilinin kaşını mihraba benzeterek teşbih, mihrab-mescid-meyhane sözcükleri ile tenasüb, şarap sözcüğü yerine de la'l sözcüğünü kullanarak mecaz-ı mürsel yapmıştır.

4.2.2.3.25. Nefs (heva)

İstek, arzu, gelip geçici heves insana verilmiş hoşlanma duygusunu tatmin eden arzulardır ki Allah rızasına uygun kullanılmadığı takdirde rıza-yı ilâhiyi kaybetmeye sebep olur.

Gezüb tozdum pü-nefs ü hevâda
Şavurdum hâşîlat-ı 'ömrü yâda (225/3)

Nefsin arzularının peşinde koşarak gezip tozdum. Ömrümün kazançlarını hep ellere savurdum.

Nefs hep kötülüğü emreder ve eğer nefse râm olunursa bütün kazançlar boşa gider. Çünkü hadis-i şerifte buyrulduğu gibi nefsin hevâsına kapılan insan Allah'ın huzuruna müflis olarak varacaktır ki onun biriktirdiği sevabı hakkına girdiği insanlara verilerek kendisine bir hâsîlat kalmayacaktır.

Hâl-i ruhsarı hevâsıyla ne hâle düşüğüm
Lâle-veş sînemdeki dâğ-ı nihânım söylesün (114/2)

Gül yüzündeki benin arzusuyla ne hâllere düştüğümü yüreğindeki lale gibi gizli yaralarım söylesin.

Sevgilinin gül gibi kırmızı yüzündeki siyah bene ulaşma arzusu âşığın yüreğini kızıl alevler gibi yakar ve bu haliyle yürek laleye benzer. Sevgilinin benine benzemeye çalışan lale kıskançlıktan bağrını dağlar ki lalenin ortasındaki siyahlık bu dağ yanığıdır.

Şair beyitte sevgilinin yüzünü güle benzeterek teşbih-i belîğ ve yine yüreği laleye benzeterek teşbih, hâl sözcüğünü ise hem yüzdeki ben hem de durum manasıyla kullanarak tevriye, yaralarım söylesin diyerek de teşhis sanatı yapmıştır.

Aklımı zülfüñ hevâsıdır perişân eyleyen
Hâtırım sevdâ-yı hâlîndir hirasân eyleyen (114/1)

Aklımı perişân eyleyen saçının arzusudur. Fikrimi çekingenleştiren ise beninin sevdasıdır.

Âşığın gönlü sevgilinin dağınık saçları gibi perişandır ki sevgilinin dağınık saçlarından yayılan hava âşığın aklını da perişan etmektedir. Ayrıca hevâ sözcüğünün istek anlamı göz öüne alındığında âşık, sevgilinin saçlarına ulaşma ve orada asılı kalma arzusu ile tutuşmaktadır. Zira saçlara asılı olan âşık uzun ince, sevgilinin siyah saçları gibi karanlık yani çileli bir yolda ilerleyerek sevgilinin didârına vasıl olacaktır. Zira saç kesret cemâl ise vahdettir. Ayrıca Allah'ı cemâl ve celâl sıfatlarını simgeleyen, sevgilinin cim harfi gibi olan zülfüne vasıl olan âşık, böylece cimin noktası olan bene de kavuşacaktır.

Şair beyitte hevâ sözcüğünü hem hava hem de istek manasıyla kullanarak ihâm sanatını kullanmıştır.

4.2.2.3.26. Ruh

Can, öz, hülâsa, Kur'an, Hz. Cebrail (as)'dır. Ruh maddi olarak görülmemekle birlikte canlıların yaşamını idame ettiren özdür.

Şıdkîya rûh-ı meşrûr mu 'aceb nazm-ı terîñ
Tâir-i kudî midir semt-i semâdan mı gelür (3/7)

Ey Sıdkî! Taze şiirlerin acaba göklerden uçarak gelen kutsal bir [söz müdür] ki ruha şenlik verir.

Şair şiirlerini Kur'an ile kıyaslamış, Kur'an gibi okuyana ferahlık verdiğini söyleyerek şiirlerine kutsallık atfetmiştir.

Beyitte şair, şiirlerini Kur'an ile kıyaslayarak gulüvv derecesinde mübalağa yapmıştır.

4.2.2.3.27. Safa

Eğlence, şenlik. Tasavvufi manada ise gönlün masivadan temizlenmesi, dupruru olmasıdır.

Serv-i nâzım 'acaba seyr ü şafadan mı gelür
Yoksa bir âb-ı revân cüy-ı adadan mı gelür (3/1)

Dalları yanlara sarkmış servi [gibi olan sevgili] acaba gezme ve eğlenceden mi geliyor, yoksa bir akarsu mu akıyor?

Elini kolunu sallayarak yürüyen, âşığa kayıtsız kalan sevgili dalları sarkmış selvi ağacına benzetilmiştir. Burada sevgilinin rahat yürüyüşünü eğlence meclisinde kendinden ve çevresinden geçmiş kimsenin yürüyüşüne benzeten şair, onun eğlence meclisinden geldiğine kanaat getirmiştir. Tasavvufi manada ise gönlünü nefsanî arzularından temizlemiş, aşk şarabıyla sarhoş olmuş âşığın durumunu tasvir etmiştir. İkinci mısradan ise sevgilinin boyunu akıp giden suya benzetmiştir.

Bu beyitte şair servi ve ab-ı revan sözcükleri ile açık istiare, “mı gelür” sözcükleri ile de istifham sanatı yapmıştır.

Humâr-ı çeşm-i mestiñ neş‘esin mestân olandan şor
Şafâ-yı câm-ı bezm-i ‘işret-i rindân olandan şor (5/1)

Sarhoş gözün sersemliğinin neşesini sarhoşlardan sor. İçki meclisinin kadehinin eğlencesini ise rindlerden sor.

Aşk şarabını içmekteki tatlılığı; bu şarapla kendinden, dünyadan geçmenin güzelliğinin lezzetini aşk meclisinin müdâvimlerine sor ki bunu ancak onlar anlarlar. Zira aşk ehli olmayan ne şarabın ne de sarhoşluğun tatlılığını bilemez.

4.2.2.3.28. Sehâ

Cömertlik demektir. Sehâ, Allah'ın sıfatlarından olup cömerd-i mutlak olan O'dur. Allah, kullarını hiç kimseye muhtaç etmeyendir.

Burc-ı ‘aķaride iken mâh-ı şebistân-ı emel
Nazar u rikķâtimiz sũ-i sehâdan mı gelür (3/5)

Arzuların harem odasının ayı, köşkünde yıldız iken bakışımız ve yufka yürekliliğimiz cimriliğimizden mi kaynaklanıyor?

Allah (cc) kullarına her an her saniye binlerce nimet bahşetmektedir ancak kullar olarak bizler dualarımız acaba kabul görür mü endişesinde bulunmakta ve yarın endişesi taşımaktayız ki bu da bizim tevekkülsüzlüğümüzden kaynaklanmaktadır.

4.2.2.3.29. Sıdk (vefâ)

Verilen sözde durmak, ahdine sadakat gösterme, dostlukta devamlılık gösterme. Tasavvufi manada ise hayatı Allah'ın rızasına uygun şekilde yaşamak, emir ve yasaklarına riayet etmektir.

Kim der ki begüm ‘ahde vefâlar saña maķşüş

‘Uşşâkla hemân cevır ü cefâlar saña maşşûş (42/1)

Beyim, kimsenin için verdiği sözde durur derse yanılır, [çünkü] senin için âşıklara cevır ve cefa etmektir.

Sevgilinin işi âşığa çile çektirmektir ki bu âşığın âşkında sadakatini ölçmeye yönelik bir eylemdir. Âşık ise bu çilelere sabır ederek bu çilelerin hiç bitmemesini ister. Sevgilinin cefa oklarına göğsünü hedef eden âşık ondan sürekli cefa gelmesini ister ki bu âşıklığın bir gereğidir. Cefa çekmeyen, sevgiliden vuslat uman kişi ayıplanır ve gerçek âşık sayılmaz. Zira ezel bezminde âşık “bela” diyerek çile talebinde bulunmuştur.

Sevgiliye “begüm” diye seslenerek nidâ yapan şair sevgiliye “begüm” diye hitap ederek onu Hint prenslerinin eşlerine benzeterek teşbih yapmıştır.

İ’timâd eyleyecek kimse mi var ‘âlemde
Gitti erbâb-ı vefâ ‘ahd-i şikenler kâldı (172/3)

Âlemde güvenecek kimse mi kaldı? Sözünün eri olanlar gitti sözünde durmayanlar kaldı.

Ahde vefa göstermeyenlerden yakınılan beyitte şair, söz senedir düsturuna sadık olanların bu dünyadan irtihal ettiğini geride kalanların ise söz verip sözünde durmayanlar olduğuna atıf yaparak sosyal eleştiri yapmıştır.

Gör vefâsızlığını pir-i muğân dehrîñ
Attı hâke kâddimi çarh gibi câm-ı Cem’i (208/7)

Ey meyhaneci! Dünyanın vefasızlığını gör ki Cem’in kadehi gibi dönen boyumu [bedenimi] yere serdi.

Beyit şöyle değerlendirilebilir:

Bu dünya vefa dünyası değildir gelen gider kimse kalıcı değildir. Vefasızlığını şundan anla ki bir zamanlar meyhanede Cem’in kadehi gibi elden ele gezen bedenim şimdi yatalak oldu. Şair elden ele sözcüğüyle musafaha eden bir kişiyi anımsattığı gibi içki kadehinin ellerde dolaşmasını hatırlatır. Cem sözcüğü ile kelime oyunu yapan şair hem şarabın mucidi olan Cem’i anar hem de Alevi- Bektaşilere özgü olan Cem ayininde sema yapan bir şahsı da hatıra getirir.

Beyitte şair ey meyhaneci diye seslenerek nida; dünyaya insana ait vefa vasfını yükleyerek teşhis; şarabın mucidi Cem’i ve Cem ayinlerini hatırlatarak telmih;

Cem sözcüğünü hem şarabın mucidi hem de ayin anlamıyla kullanarak tevriye; câm, cem ve pir-i mugan sözcükleri ile de tenasüp sanatı yapmıştır.

İ'tibâr itti meğer ol şâha ikbâlim vefâ
Sikke-i nazmım dem-a-dem Şıdkîyâ bî-gışşlenür (1/5)

Ey Sıdkî! Nazmımın mührü an be an saflaşır. O padişaha hürmet etmekle talihim değişti.

4.2.2.3.30. Şerbet

Aşk şarabı, ilâhi feyz. Hakiki sevgiliye vasıl olma yolunda pîr-i mugânın sunduğu şaraptır.

Menhuşdır şerbet eltâfına timârımız
Haste-i dem-beste-i darü's-şifâ-yı haydarız (16/5)

Şerbet lütfunda hizmetimiz zayıftır zira biz o yiğidin (Hz. Ali'nin] şifa kapısının suskun hastalarıyız.

Tasavvuf erbabınca Hz. Ali en büyük pîr kabul edilir. Pirinin elinden aşk şarabı içerek derdine derman bulacak olan şair, onun kapısında suskun bir şekilde sabırla beklemektedir. Kendisi aşk şarabına doymadığı için başkasına da ikram etme hizmetinde bulunamamaktadır.

4.2.2.3.31. Şem

İlâhî nur, mum, ışıktır. Tasavvufî ıstılahta ise insan-ı kâmil olma yolundaki sâliği simgeler. Seyr ü sülûk yapan sâlik mumun erimesi gibi benliğini eriterek kemâle erer. Ayrıca divân şiirinde sevgiliyi temsil eder ki âşık sevgilinin ışığının (güzelliğinin) büyüüne kapılarak kendini pervâne böceği gibi ateşe atar ve aşk şehidi olur.

Bir âteş-i şavkıyla yanar 'aşık u mâ'sūk
Vu'slatla yağa Şem'ile Pervâneye gelmez (31/4)

Şem'ü pervâne gönî-i Şıdkî-i şeydâ sâkî
Bezm-i işretde bu şeb ehl-i hevâ şebler imiş (36/5)

4.2.2.3.32. Tennûre

Mevlevi tabirlerinden olup Mevlevilerin giydikleri kolsuz, yakası yırtmaçlı, bel tarafı kırmalı, geniş ve uzun entariye denir ki Mevleviler sema ayine sırasından bu entariyi giyerek dönerler.

Eliñden mi seniñ feryâd ider sayh-ı maḥzun mu
Tennûre-i ğâmda cânâ çevrülüb biryân olandan şor (5/3)

(Ey sevgili! Âşık) Senin yüzünden mi feryad eder üzüntüden mi bağırır. Sen onu gam fırınında çevrilerek kebab olandan sor.

Bu beyitte âşığı ayrılık ateşi o kadar yakmıştır ki âdeta o közde döne döne pişen kebâp gibi olmuştur. Böylece ayrılık acısı çeken âşık ile ateşte pişen kebab arasında ilgi kurularak mübalâğa yapılmıştır.

4.2.2.3.33. Zühd

Zühd, dünyalık olan şeylere meyletmemek ve ibadet ile meşgul olma.

Mayası âb-ı şekâvetle mahmur olanıñ
Zühd ü takvâ ile zâtına sa'adet gelmez (30/14)

Temeli eşkiyalık suyu ile sarhoşlaşmış olan zühd ve takva ile Allah rızasına eremez.

Eğer biri imân ettim diyor da Allah'ın tüm emirlerini kabul etmek yerine emir ve yasaklarına karşı gelmekte devam ediyorsa bu kişi her ne kadar ibadet etse de dünyalık olan şeyleri terk etse de yine Allah rızasını kazanamaz. Çünkü Allah'ın rızası tüm emir ve yasaklarını ayırt etmeden kabul etmekten geçer ki buna iman edenler kurtuluşa erenlerdir.

4.2.2.4. Tasavvufi tipler

4.2.2.4.1. Âşık (uşşâk)

Seven, müptela, tutkun. Divan şiirinde her şair âşıktır ve her şeyi aşk eksenli görür ve değerlendirir. Aşk, tüm varlıkların yaratılış sebebidir ki âşığı ilâhi sevgiliye ulaştıracak olan bir buraktır. Âşığın, âşıklık yolunda kılavuzu gönüldür çünkü âşıklık gönül işidir. Âşığın gönlü yangın yeridir, hasret ateşiyle mutad olarak yanar ve âşığı olgunlaştırır. Âşık sürekli üzüntülüdür, onun gıdası çiledir. Sevgili yolunda çekilen çile âşığın övünç kaynağıdır ki çilesiz bir aşk ayıplanır ve bu kişi âşık sayılmaz.

Ṭavkınmaz 'âşıkıñ bağrına gör şubḥ-ı vişâliñden
Ne kara günlere kalmış ne bed-eyyâma düşmüşdür (10/6)

Kavuşma sabahına erişen âşığın bağı güçlü olmaz. [çünkü] o ne zor günleri ne de kötü görmüştür.

Beyit ayrılık acısının âşığı güçlendirdiği imajı üzerine kurulmuştur. Ezel bezminde âşık olduğu sevgilinin ayrılık acısına tahammül etmek dünyadaki en ağır imtihandır ve bu zorluğa tahammül göstererek tekâmül sürecini tamamlayan kişi ayrılık acısından daha kolay olan diğer dertlere, acılara karşı güçlü bir mukavemet gösterecektir. Beytin arka planında şair; aşktan anlamayan, âşığı ayıplayan zahide gönderme yaparak onun aşk acısıyla bağı kebab olmuş âşığı anlayamayacağını vurgulamıştır. Çünkü zâhid çıkarımı düşünür onun tek derdi Cennet'e vasıl olmaktır, âşık ise ezel bezminde âşık olduğu ve dünya gurbetinde ayrı kaldığı sevgiliye kavuşmayı düşünür. Aradaki benlik düşüncesinden dolayı zâhid dünyadaki ayân-ı sâbiteyi yani varlığın Hakk'tan birer yansıma olduğunu görmez ve cemâl-i mutlak olan Allah'ın cemâline vasıl olamaz.

Biz gulâm-ı kemterin ḥakpâye-yi haydarız
Beste-i zencir-i 'âşıkız müptelâ-yı haydarız (16/1)

Biz [o] yiğidin ayağının tozu, fakir askeriyiz. Biz [o] yiğide tutkun, onun aşk zincirine bağlanmışız.

Şair bu beyitte tevazunun en edna derecesinde kalarak teşbihen kendini Hz. Ali'nin ayağının tozu olarak görmektedir. Mecaz-ı mürsel sanatı ile “haydar” sözcüğünü yiğitliğine ithafen Esedullah namı Hz. Ali'nin yerine kullanarak onu mürşit olarak zikretmiştir. Zira Hz. Ali ledün ilmine sahiptir ve o ilim şehrinin kapısıdır ki bu kapıda ancak sebatla duranlar hakikat ilmine vakıf olurlar. Şair de kendini bu meyandan olarak bu kapıya bend olmuş, mürşitinden gelecek emri bekleyen bir asker gibi görmekle birlikte mürşitinin büyüklüğünü methetmek maksadıyla kendisini pirinin ayağının tozu olarak görmektedir. Ayağının tozu ifadesinde Hz. Ali'nin “ebu türab” yani toprağın oğlu lakabını da düşündüren şair bu benzetmeyi telmih yapmak amacıyla özellikle seçmiştir. Şair aşkının büyüklüğünü ifade etmek amacıyla da âşıklığın gereği olarak aşka tutulunca aklının başından gittiğini ve iradesinin sevgilide yok olduğunu ifade ederek teşbihen kendini zincire bağlı çılgın olarak nitelemiştir. Gulam, haydar, müptelâ ve zincir sözcükleri ile tenasüp yapmıştır.

Âşînâ-yı bezm-i vahdet mest-i câm-ı ma'rifet
Sâkin-i hum-ğâne-i rind ü 'âşık-ı rüsvâ biziz (23/2)

Birlik meclisine tanıdığı, marifet şarabının sarhoşuyuz. Rindlik meyhanesinin oturanları, ayıplanan âşıkları biziz.

Şair bu beyitte kendisini görünüşte dünyaya aldırış etmeyen ve bu durumundan dolayı sürekli ayıplanan rind olarak tasavvur etmekle beraber kendi özüne yabancı olan zahidin onu anlamadığından ayıpladığını vurgulamıştır. Zahid akılla elde edeceği cennet nimetini düşünürken rind ise aşk şarabını içmeyi sevgiliyle yekvücut olmayı tahayyül eder. Zâhid surete aldanmaktadır ve gerçeği görememektedir oysaki suretler sevgiliden birer yansımadır. Hakiki sevgiliye varmak ancak aşk ile olur ve rind bunun bilincindedir. Rind hararetli bir âşıktır her ne kadar ayıplansa da sevgilinin kapısında (tekke) sebat eder ve bu yolda çektiği eziyetler onun övünç kaynağı olur. Şair de meyhane olarak andığı tekke de sabırla beklemiş mürşitinin sunduğu aşk şarabını içerek vahdet sırrına nail olarak birlik zevkine varmıştır ve bu sürurla kendinden geçmiştir.

Âşînâ sözcüğünü hem tanıdık hem de hakikate ererek kendinden geçen âşık manasıyla kullanan şair ihâm yapmıştır. Ayrıca marifet ve rüsva sözcükleri ile de tezdad yapmıştır.

Bilse evvel mekrini yüz mi virirdi kıl kadar
Âşînâ tarzında geldi 'âşığa bi-gâne hatt (49/6)

[Âşık] hileni önceden bilseydi sana kıl kadar yüz verir miydi? Yüzündeki tüylerin ilgisizliği âşığa tanıdık bir şekilde geldi.

Şair mecaz-ı mürsel yoluyla sevgilinin yüzündeki tüyleri zikrederek maşukun ilgisizliğinden yakınmaktadır. Maşuk âşığa kayıtsızdır, onunla ilgilenmez ve bu hâlde âşığın aşkını arttır. Âşık her ne kadar bu durumdan şikâyetçi gibi görünse de hâlimden memnundur çünkü sevgili yolunda çekilen çileler aşkını kemâle erdirecektir. Şair “kıl kadar yüz mü verirdi” ifadesiyle tecahül-ü arif yaparak anlamı pekiştirmiş, yüz vermek sözcüklerini hem ilgilenmeme hem de yüzünü göstermeme anlamıyla kullanarak kinâye yapmış, Kıl sözcüğünü hem çok az manasıyla hem de ikinci mısradaki yüzdeki tüylerle ilgili olarak kullanarak ihâm yapmıştır.

Beytin arka planında ise şair sevgiliye aldanma sebebini onun vahdet sırrına ermiş, dünyaya ilgi göstermeyen biri olarak görünmesine bağlar, oysaki o bu haslete

sahip değildir. Şair kinaye yoluyla özü ile sözü uyuşmayan, görüldüğü gibi olmayan insanları yermiştir.

Nola zincirler zabt itse ‘uşşâkıñ ey âfet
Müselsel zülfüne dil-bend olan divânelenmez mi (193/2)

Ey güzel sevgili! Âşıklarını zincirler bağlasa buna şaşılır mı? Sıralanmış zülfüne gönül bağlayan aklını kaybetmez mi?

Âşık odur ki sevgili yolunda canından, aklından ve bütün varından vazgeçendir. Eğer birisi âşığım diyor da hâlâ canını, malını ve bütün varını sevebiliyorsa gerçek âşık sayılmaz. Âşıklığın gereği çılgınlıktır ve bu asla ayıplanmaz bilakis bu övünç kaynağıdır. Sevgili öyle yücedir ki aşkı uğrunda candan, serden, dünyadan hatta ukbadan geçilir. Varlığın var oluş sebebidir aşk. “Bana seni gerek seni” diyebilmektir aşk ve hakiki âşıklık da bunu gerektirir.

Şair de bu beyitte ey sevgili nidasıyla sevgiliye seslenerek teşbihen âşıkları zincirli delilere benzetmiştir. “şaşılır mı ve kaybetmez mi” sözcükleriyle tecâhül-ü arif sanatına başvuran şair, zülfü kesret olarak görmüş, saç tellerinin sevgilinin cemalini kapattığı için âşığın ayrılık acısıyla aklını kaybetmesinin mümkün olduğunu vurgulamıştır.

4.2.2.4.2. Pir (pir-i mugân, sâki)

İçki kadehi sunan kişidir. Tasavvufî ıstılahta ise tarikat pîri olan mürşid-i kâmilidir ki sâliği eğitir, ona aşk-ı hakiki yolunda kılavuzluk eder, ona ilâhi aşk olan kadehi sunar.

Virirse âb-ı hayvân yüz şuyun şarf itmeziz hafra
Dil-i pîr-i mûgâniñ yayına kemter gedâyız biz (21/3)

Biz meyhanecinin gönül yayında fakir köleyiz. [o] ölümsüzlük suyunu bize verirse yüz suyunu çukura dökmeyiz.

Şair meyhâne sözcüğüyle tekkeyi kastetmiş mürşiti ise sâki olarak nitelemiştir (teşbih). Kendisini de teşbihen mürşitine gönül bağlamış ve ondan ilim ve himmet bekleyen bir fâkire benzeten şâir, mürşitin söylediği sözleri ve himmetini ise içene ölümsüzlük bahşeden, hastalara şifa veren ab-ı hayvana telmihen benzetmiştir. Ab-ı hayvanı yani şarap vahdeti, ilâhi tecelliye simgeler. Ab-ı hayvanı anlam ilgisi bakımından şarap olarak tasavvur eden şairin istediği ilâhi aşktır. Aşk ki sonunda

hakikâte ulaşıp hakiki sevgilide yok olmaya vesiledir. Şair bu nimete eğer kavuşursak yüz suyunu çukura dökmeyiz diyerek yüz suyu sözcüğünü ihâmlı kullanarak hem çok yalvarmamız boşa gitmez hem de mürşitin hayat veren sözlerinin kıymetini biliriz demektedir. Şair ayrıca ab-ı hayvan ile pîr-i mûgan ve hafra ile gedâ sözcükleri arasında da müretteb leff-ü neşr yapmıştır.

Şakın ğavġâya şalma başıñı ey rind-i pervâ
Bugün meyhânede şâkî yine ayâġı denk almış (38/6)

Ey korkusuz rind! Sakın kavgaya girişme ki saki bugün meyhanede yine kadehi şaşırmış.

Ey korkusuz rind! Sakın kavgaya girişme ki saki bugün meyhanede önlem almış.

Beyiti birinci manasıyla, “Hiçbir şeye aldirmeden korkusuzca bütün kadehleri içen rind, bugün meyhanede saki kadehleri karıştırarak sana fazladan verebilir ki sen bunu içerek kendinden geçip kavgaya girişmeyesin.”

İkinci manasıyla, “Sâki kadehi şaşırarak sana farklı bir kadeh sunarsa onunla sakın kavga etme zira o bilmeden yapmıştır.”

Üçüncü manasıyla ise, “Kadeh sarhoşluğu ile sakın kavgaya girişme ki sâki her türlü önlemi almıştır.” şeklinde düşünülebilir.

Beyitte şair, ayaġı denk almak deyimini kullanarak darb-ı mesel, ey rind-i pervâ tamalamasıyla nidâ, baş ve ayak sözcükleri ile tezâd, ayak sözcüğünü hem kadeh hem organ manasıyla kullanarak tevriye sanatı yapmıştır.

4.2.2.4.3. Rind

Dünya işlerine önem vermeyen, dünyanın kendi nazarında hiçbir değerinin olmadığı kişidir. Onun nazarında üzüntü de sevinç de aynı mesabededir, o hiçbir şeye aldırış etmez. Rind, zahirde dünya süslerinden arınmış ancak batında gönlü Hakk’ın nuru ile süslenmiş arif kimsedir.

İtme rindân ġarâbâta ġaġaretle nazar
Genc ekşer bulunur cây-ı ġarab altında (165/5)

Ey rindler! Viranelere hakaret ederek bakmayın ki genellikle hazine viranelerde bulunur.

Âşık harabat ehlidir. Harabat tekkedir ve burada salık mürşitin gözetiminde onun sunduğu kadehi içerek yani aşk ile ezeli sevgiliye kavuşmayı hedefler, ancak rind bunu anlamaz ve âşığı kınar. Rindin bilmediği bir durum vardır ki o da hazinelerin viranelerde saklı olduğudur. Bu durumda harabat dışı yıkık dökük ama içi mamur bir yapı âşık da hazine hükmündedir.

Beyitte şair, rindân sözcüğüyle nida, genc cây-ı harab altında bulunur cümlesiyle de darb-ı mesel sanatı yapmıştır.

Biz Һarâbât-ı cihân içre o rindânız kim
Olmayan mest-i ezel bilmedi keyfiyetimiz (27/5)

Biz cihan meyhanesindeki dünya işlerine aldırmayan o kişileriz ki ezel bezmi sarhoşu olmayanlar iç yüzümüzü anlamaz.

Şair bu beyitte kendini dünya işlerine aldırış etmeyen, dünyalık keder de sevinç de aynı konumda olan rindmeşreb olarak tanımlamıştır. Çünkü o ezel bezminde aşk-ı hakikiye ulaşmış olup cemâl-i mutlak ile sarhoştur. O gönlünü bu aşktan duyduğu mestlik üzerine bina etmiştir ve bu aşka tutulmayanlar yani aşkı zâhirde yaşayanlar onu anlayamaz.

Beyitte şair dünyayı meyhaneye benzeterek teşbih, ezel bezmine atıf yaparak telmih ve harâbat ie mest sözcükleri ilede tenasüp sanatı yapmıştır.

Һumâr-ı çeşm-i mestiñ neş‘esin mestân olandan şor
Şafâ-yı câm-ı bezm-i ‘işreti rindân olandan şor (5/1)

Sarhoş gözün sersemliğinin neşesini sarhoşlardan sor. İçki meclisinin kadehinin eğlencesini ise rindlerden sor.

Aşk şarabını içmekteki tatlılığı; bu şarapla kendinden, dünyadan geçmenin güzelliğın, lezzetini aşk meclisinin müdâvimlerine sor ki bunu ancak onlar anlarlar. Zira aşk ehli olmayan ne şarabın ne de sarhoşluğın tatlılığını bilemez.

4.2.2.4.4. Mest (mahmur, hayran)

Duyulan haz karşısında kendinden geçmektir hayret halindeki sâliğın içinde bulunduğu durumu ifade eder.

Şunâr sâķi dem-a-dem sağar-ı lebrîz-i endühu
Mey-i mihnetle Şıdkî mest ü hayrân olduğun bilmez (18/7)

Ey Sıdkî! Saki sürekli taşkın keder kadehini sunar. [o] dert şarabıyla kendinden geçtiği bilmiyor.

Sâki ardı ardına hüzün kadehini sunuyor ama ben zaten dert şarabını önceden içerek kendimden geçmişim onun bundan haberi yok diyerek tâ ezelden âşık olduğunu, dert ve hüznünün ezeli var olduğunu vurgulamaktadır. Şair “Ey Sıdkî” nidasıyla kendine seslenerek tecrid; sâki, sagar, mey, mest ve hayran sözcükleri ile de tenasüp yapmıştır.

Değil sermeşt iden uşşâk-ı zârı bâde ey sâkî
Humâr-ı neş'e-i câm-ı leb-i la'liñle maḥmûruz (19/2)

Ey saki! Ağlayan âşıkları kendinden geçiren içki değildir. Biz lâ'le benzeyen dudağının şarabının neşesinin verdiği baş ağrısı ile baygın bir şekildeyiz.

Âşık baygın hâdedir, sürekli gözyaşı dökmektedir. Öyle ki sevgili dahi yanına gelse göremeyecek durumdadır. O, içmeden sarhoştur çünkü âşık câma benzeyen bedenini tezkiye suretiyle aşk badesini içmiştir. Zira o, sevgilinin dudağının şarabıyla mesttir. Çünkü dudak vahdettir ve aşk-ı hakikiye muttali olan âşıklar sevgiliyle birlik sırrına ererek kendilerinden vazgeçmişlerdir. Şair ey sâki diye seslenerek nida; sermest, bâde, sâki, humar, câm sözcükleri ile tenâsüp; sermest ile mahmur ve bâde ile la'l-i leb-i câm sözcükleri ile de müşevveş leff-ü neşr yapmıştır.

Cihânı mest ü hayran eyledi mestâne bakışlar
Şarâb-ı nâz-ı naḥvetden o maḥmûrâne bakışlar (2/1)

Sarhoşçasına bakışlar, gurur şımarıklığının şarabından olan o baygın bakışlar bütün cihanı kendinden geçirip sarhoş eyledi.

Sarhoşçasına, baygın yani mâşuğu dikkate almayan, önemsemeyen bakışlar şarap misali tüm varlıkları kendinden geçirerek sarhoş eyledi ki hepsi sevgiliden ve sevgilinin cemâlini bir kez daha görme ümidinden başka bir şey düşünmez oldular.

4.2.2.4.5. Mey (bade, şarap, câm, sâgar, peymâne, ayak)

Kadeh, içki. Divan şiirinde sarhoşluk veren içecek anlamının yanında tasavvufî manada ilâhi aşk manasında kullanılmıştır. Âşık sakinin sunduğu kadehi sürekli içer ancak kanmaz, içtikçe şaraba olan iştihayı artar.

Neş'e-baḥş-ı bezm-i eḥibbâyız şafâ-yı tab'ıla

Hem şürâhi hem kadeh hem bâ' de-i şahba biziz (23/6)

Tabiatımızın safasıyla, neşe ihsan eden meclisin dostlarıyız. Biz hem sürahi hem kadeh hem şarabız.

Âşığın mekânı meyhanedir zira âşık için meyhâne can kıblesidir. Şair de meyhâneyi tekke olarak ele alarak şarabı aşk, kadehi gönül, mürşiti ise yol gösterici gönüllere aşk dolmasını sağlayan sürahi olarak nitelemiştir.

Görüb gül-ruhlarıñ bülbül gibi hasretle giryânız
Lebiñ yâdıyla nüş-u câm-ı meyden mest ü hayrânız (24/1)

Gül yanaklı güzeli görüb Bülbül gibi hasretle göz yaşı dökeriz. [sevgilinin] Dudağını andıran içki kadehini içmekten sarhoşuz.

Sevgilinin dudağı varılabilecek nihai nokta olup buraya vasıl olan âşık, aşk-ı hakikiye ulaşmış yani vahdet sırrına ermiştir. Şair de bu aşka vasıl olarak kendinden geçmiştir. Ayrıca açılmış gül çoklukta tekliği simgeleyen bir unsur olup şair de gülde ilahi sevgiliyi görerek ona âşık olmuştur. Ancak o dünya gurbetine sürgün edilmiş ve bülbül gibi sevgilinin hasretiyle ah vah ederek sılana dön emrini beklemektedir. Zira âşığın ana vatanı cemâl-i mutlak olan sevgilinin yanıdır.

Beyitte sevgiliyi güle, kendisini bülbüle, dudağı içki kadehine benzeterек teşbih; bül ü bülbül hikâyesine telmih; mest, hayran, câm, nuş sözcükleriyle tenasüp yapmıştır.

Zehr olur her kaçresi nüş itdigim peymâneniñ
Neş'e-yâb itmez iseñ la'l-i zülâliñden beni (204/5)

[ey sevgili] La'l gibi kırmızı dudağının tatlı suyundan içirerek beni sevindirmezsen, dolu kadehten içtiğim her damla bana zehir olur

Dudak aşkı simgeler ki sevgilinin âşığı dikkate alarak ona yönelmesine vesiledir. Sevgiliden iltifat gören âşık bu durumla mest olarak kendinden geçer. Eğer sevgili bana bigâne kalırsa benim gönül kadehimde ne kadar fâni sevgi olursa olsun ben yine de mutsuz olurum ve hasret zehrini yudumlarım diyen şair beyitte dudağı la'le kırmızılık yönünden benzeterек gönlü de kadehe benzeterек teşbih; tatlı ve zehir (acılık) sözcükleri ile de tezdad yapmıştır.

Tâze mazmunla olur neş'e-fezâ nazm-ı terim
Sâgar-ı bâde gibi Şıdkî gezüb elden ele (162/7)

Ey Sıdkî! Yeni şiirlerim hiç söylenmemiş ince manalar içerdiğinden şarap kadehi gibi elden ele gezerek neşe verici olur.

Şarap nasıl ki elden ele dolaşarak içenlere neşe veriyorsa benim şiirlerimde ilk defa söylenmiş manaları içerdiğinden onu okuyanlar yeni bir şeyler öğrenmenin zevki içinde mutlu olurlar.

Beyitte şair kendini içki sunan sâkiye, şiirlerini de içenleri mest eden şaraba benzeterek teşbih, ey Sıdkî seslenişiyile nidâ ve aynı zamanda kendine başka biri gibi seslenerek tecrid sanatı yapmıştır.

4.2.2.4.6. Sûfî

Âşığm tam karşısında olan sufi tasavvuf ehli olup âşığı anlamaz. Divan şiirinde zâhid ile aynı düzlemde bulunan sufi, akıl ile hareket eder ve ârif olan âşığı anlamaz, ona nasihatler verir. Oysa onun sözü ile özü birbirine zıttır. Bu haliyle âşığın alay malzemesi olur.

Harâb-ı nergîs-i fettânım bir şüh-ı mey-hurun

Beni ta'n eyleme şûfi şarâba inhimâkimden (120/6)

Ey sufi! Beni şaraba düşkünlümden dolayı ayıplama. [çünkü] bir mey içici nazlının fitne çıkaran nergis gözlerinin perişanım.

Sûfiyi dini şeklen yaşayan ve kurallara bağlı bir tip olarak zikreden şair onun meyhaneye ehlini yani âşığı anlamayacağı imajı üzerine kurduğu beyitte perişan bir âşık portresi çizer. Zira meyhanede (tekke) saki (mürşit), şarap (aşk) dağıtır ve şarabı içtikçe âşık kendinden geçer. Zira sevgili mey içicidir, kırmızılığundan dolayı bu mey âşığın ciğer kanıdır, âşık da ona tabidir. Ancak dini özünde yaşamayan sufi bunu anlayamaz ve âşığı kınar.

4.2.2.4.7. Zâhid

Dinin kurallarına sıkı sıkı bağlı zühd ve takva ehli kimsedir. O, dünya sevgisine önem vermeyen dünya ile ahiret arasında tercih yapmak zorunda kaldığında ahireti tercih edendir ki böylece Allah'ın rızasına kavuşmayı ümit eder. Divân şiirinde âşığın tam karşısındadır ve bundan dolayı âşık tarafından alay edilir. Çünkü âşık gönlü esas alırken zahid akli esas alır. Âşığın sevgilinin cemaline vasıl olmak arzusuna karşılık zahidin tek derdi cennete vasıl olmaktır. Bundan dolayı o çıkarıcıdır ve yaptığı ibadetlerde kendi çıkarını düşünür.

Mekân eylerse zâhid nola gör kûy-ı râkîbânı
O kim kıptî tabî'at hâne-i çingeneden çıkmaz (15/6)

Zahid rakiplerin mahallesini mekân eylese buna şaşılmaz [çünkü] o Çingene tabiatlı Çingene evlerinden çıkmaz.

Lezzet mi bulur zâhid har içsede de hoşâb
Şirin lebiñ emmekde şafâlar baña maşşuş (43/4)

Zahid hoşafın dibini içse de lezzet almaz. Çünkü dudaklarını emmenin lezzeti sadece bana özgüdür.

Câm-ı bezme behcetim zühhâd bilmez hürmetim
Her dimâg-ı eferrde zevk eyler mi ya güftim (101/1)

Meclis şarabının tatlılığıym, zahid hürmetimi anlamaz [çünkü] sürekli kaçmakla meşgul olan zihin benim sözlerimden zevk alır mı?

4.2.2.5. Tasavvufî şahsiyetler

4.2.2.5.1. Hallaç Mansur

Asıl adı Ebü'l-Muğisü'l-Hüseyn bin Mansuru'l-Beyzâvî olup Tûr'da (857) doğmuştur. Tasavvuf tarihi açısından ünlü bir mutasavvıf olan Mansûr, Cüneydî Bağdâdî hazretleri ile sohbetlerde bulunmuştur.

Hallaç Mansur “Ene'l-Hakk (Ben Hakk'ım) sözü üzerine idam edilerek öldürülmüştür. O, idam sehпасına gülerek gitmiş ve vefatı sırasında her azası “Ene'l-Hakk” demiştir. Başı kesilerek bedeni yakılmış ve külleri Dicle Nehri'ne savrulmuştur. Hallaç'ın külleri nehir üzerinde “Ene'l-Hakk” şeklini aldığı rivayet edilir (Schimmel, 2001: 80-94).

Mansur, vahdet sırrına ermiş hakiki bir âşık idi. O, vecd halinde Ene'l-Hakk (Ben Hakk'ım) demişti. Ancak ehl-i aşk olmayanlar bu sırrı anlayamadı. Çünkü her ne varsa âlemde Allah'tan bir yansımadır ki buna âyân-ı sâbite denir. Bu sırda da ancak aşk yolunda canını canana verebilenler anlarlar. Zira Mansur'a göre sevginin başı yanmak sonu ise ölmektir.

Sırr-ı vahdet-i nüktesîn keşf eylemez Manşûrun
Dâr-ı meydân-ı Ene'l Hakk üzre ber-dâr olmayan (109/3)

Ene'l Hakk meydanının dârında asılı olmayan Mansur'un birlik sırrını anlatan ince manalı sözlerini anlayamaz.

Ser fedâ eyler mi hüküm-ü vahdete Mansûr tek

Bâ'di-i câm-ı Ene'l-Hak̄ ile sekrân olmayan (125/7)

“Ben Hakkım” kadehini aşikâren bilmekle sarhoş olmayan Mansur gibi birlik makamına başını feda eyler mi?

4.2.2.5.2. Mevlâna

Asıl adı Mesnevi’de kaydettiğine göre Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî’dir.1207’de Horasan’ın Belh şehrinde dünyaya gelmiş olup babası ulemâ ailesine mensup olan Bahattin Velet’tir. Çeşitli sebeplerden dolayı babasıyla çeşitli ülkelerde bulunan Mevlâna, Konya’da “Gönül Arslanı” dediği Şemsî Tebrizî ile tanışmış ve onunla feyzli sohbetlerde bulunmuştur.

Büyük bir mutasavvıf olan Mevlânâ, Mevlevilik tarikatın kurucusudur. Tüm İslam dünyasında engin hoşgörüsü ile anılan Mevlânâ, divan şiirinde daha çok insan-ı kâmilî simgeleyen ney, semâ ayini gibi sebeplerle zikredilir (Güzel, 2009: 527-532).

Feyz-yâb oldu meger himmet-i Mevlâna’dan

Şdkîyâ nağme-fezâ oldu yine nây-ı kalem (86/8)

Ey Sıdkî! Ney gibi [sesler çıkararak] kalem yine nağme verici oldu. Meğerse Mevlana’ın manevi yardımıyla bereketlendi.

4.2.3. Diğer Şahsiyetler

4.2.3.1. Yunânî şahsiyetler

Divan edebiyatında Yunanî şahsiyetler, tıpkı diğer tarihî, mitolojik ve efsanevî isimler gibi belli amaçlarla kullanılmışlardır. Öyle ki zamanla bu şahısların etrafında belli kelimeler etrafında tenasüp oluşturulmuş, bu isimler birer imge ve sembol hâline gelmişlerdir. Yani Yunânî şahsiyetler, divan şairi için duygu ve düşüncelerini aktarmada birer araç hâline gelmişlerdir (Yekbaş, 2010:286).

Altı asırlık bir kültür birikimine sahip olan divân şâiri sadece kendi kültürümüzü kaynak olarak almamış tarihte iz bırakan birçok hadise ve şahısları şiirinde malzeme olarak kullanmıştır. Böylece şâirler muhayyile güçlerini gösterme,

kendinden öncekilerin bir adım önüne geçme ve kâriye geçmişi unutturmamak arzusuyla bu tarihi şahısları şiirlerinde çeşitli sanat ve sembollerle zikretmişlerdir.

Biz de çalışmamızın bu bölümünde Yunânî şahsiyetleri incelemiş olup divânın incelenen kısımlarında iki tane Yunânî şahsiyet tespit edilmiştir.

4.2.3.1.1. Eflatun

M.Ö. 430-348 yılları arasınada yaşamış Sokrat'ın öğrencisi, Aristo'nun hocası olan Yunanlı filozof olup asıl adı Platon'dur. Rivayetlere göre omuzlarının genişliği yüzünden ona Platon denilmiştir. İslam kültür dairesinde Eflâtun diye anılır. Eflâtun'da Aristo gibi Emeviler döneminde başlayıp Abbasiler döneminde devam eden tercüme faaliyetleri sonucu İslam dünyasında tanınmıştır. Aristo ile birlikte İskender'in akıl hocalığını yapmış olup simya gibi bazı gizli ilimlere vakıf olduğuna inanılırdı. Eflâtun, ud adlı çalgıyı icâd etmiştir. İslam âlimlerinden bazılarına göre Eflatun bir peygamberdir.

Vezin gereği Felâtun diye zikredilen Eflâtun şiirde akıl, re'y ve iyi tedbir sembolü olarak anılır. Memdühla kıyaslandığında memdühun akli ve tedbiri genellikle Eflâtun'dan üstün tutulur (Canım, 2016:264-265).

Divânın incelenen kısımlarında şair iki beyitte Eflâtun'u zikrederek sevgiliyi yüceltmış ve şiirlerine hayal zenginliği katmıştır.

Beste-nâr-ı nigâh eyler Felâtun olsa da
Tarf-ı Cadûdur nigâra çeşm-i sehğârîñ seniñ (67/2)

Ey put gibi güzel sevgili senin büyüleyici gözlerin âdeta cadı bakışı gibidir ki sana bakan Eflâtun bile olsa bakışının yakıcılığının bestesini yapar.

Çodu hasretde yâd-ı nergişiñ 'aql-ı Felâtunu
Uyardı Leylî-i zülfüñ hevâ-yı rûh-u Mecnûn'u (179/1)

Nergis gözlerini anmak Felâtun'un aklını hasrette koydu. Zülüflerinin siyahlığı Mecnûn'un ruhunun isteğini uyardı.

Şair beyitte telmihen sevgilinin gözlerini anınca aklın sembolü olan Eflâtun'un bile aklının başından gittiğini söyleyerek sevgiliyi yüceltmıştır. Yine sevgilinin gece karası gibi olan saçları Mecnûn'un sevgiliye olan aşkını uyandırmıştır. Şâir beyitte aklın sembolü olan Eflâtun ile deliliğin sembolü olan Mecnûn'u birlikte zikrederek tezât yapmıştır. Ayrıca şâir, leylî kelimesini hem gece hem aşk kahramanı

Leyla olarak zikretmiş, Mecnûn kelimesini hem deli hem de yine Leyla'ya âşık olan şahsiyet olarak kullanarak tevriye sanatını kullanmıştır. Ve yine şâir, sevgilinin zülûflerinin sevgilinin yüzünü kapatarak Mecnûn'un yüzü ile aralarına mesafe koyduğunu kinâye yoluyla vurgulamıştır.

4.2.3.1.2. Aristo

Klâsik felsefenin kurucularından olup Melikü'l-hükemâ lakabıyla anılmıştır. Eskajire şehrinde doğmuş, Eflâtun'un kurduğu Akademia'da yirmi yıl boyunca ona asistanlık yapmıştır. Daha sonra ise on iki yıl Yunanistan'ı gezerek dersler vermiştir. Hocası Eflâtun ile iskender'in danışmanlığını yapmış edebiyat ve dil ile de yakından ilgilenmiştir.

Divân şiirinde vezin gereği Risto şeklinde de anılan Aristo şiirlerde akıl, hikmet ve tedbirli düşüncenin sembolü olarak zikredilir (Canım, 2016: 241).

Zengin bir kültürel birikime sahip olan Sıtkî Efendi divanın incelen kısımlarında bir yerde Aristo'yu zikrederek muhtevayı zenginleştirmiştir.

Görüb nâ-kâbil sencîde-i şun' u hikmeti saķî

Aristo topladı meydândan seng ü terâzüyu (213/5)

Sâki hayırlı, uygun ve temkinli olarak yapılan işi imkânsız gördü. [sanki] Aristo meydandan temkin ve uygunluğu topladı.

Şair bu beyitte telmihen Aristo'yu zikrederek akıl ve hikmetin Aristo ile son bulduğunu söyleyerek sâkinin sunduğu kadehi içerek âşk sarhoşu olanda akıl ve mantığın olamayacağına vurgu yapmış, ayrıca hikmet, sencîde, terâzu ve Aristo sözcükleri arasında tenâsüb oluşturmuştur.

4.2.3.2. Türkî şahsiyetler

Divânın incelenen varaklarında şair Türkî şahsiyetlerden Timur ve Hülâgü'nun adını anmıştır.

4.2.3.2.1. Timur

Timurlular Devleti'nin kurucusu olup Türk- Moğol soyundandır. Cesur ve ihtiraslı kişiliği ile bilinen Timur, I. Bayezid ile Ankara Savaşı'nı yapmış ve galip olmuştur. Bu dönemde Anadolu'da birçok yeri yakmış yıkmıştır (Pala, 2004: 458).

Divân şiirinde Timur ihtirasları ve yaptığı zulümle anılır.

Cihânı yakdı yıkdı zulmle Timur-tek ğamzeñ
Nigâh-ı fitne-ħiziñ añdırır devr-i Hülâğūyu (213/2)

*[sevgili] Süzgün bakışın Timur gibi zulmederek bütün kainâtı yakıp yıktı.
Karışıklık çıkaran bakışın ise Hülâğū devrini hatırlatıyor.*

4.2.3.2.2. Hülâğū

İlhanlılar Devleti'nin kurucusudur. 1217'de doğmuş olup Cengiz'in torunudur. Halife Mutasım'a karşı oluşturulan bir ordunun başında Bağdat'a gelen Hülâğū Bağdat'ın altını üstüne getirmiş ve sekiz yüz bin kişiyi ve halifeyi hunharca katletmiştir. Divân şiirinde Hülâğū kan dökücüsü, acımasızlığı ve zalimliği ile sevgiliye teşbih edilerek anılır (Canım, 2016: 287).

Zulmle vîrân iden Bağdâd-veş ĥâtırları
Ĝamze-i Tatar ĥün-rîz-i Hülâğüler midir (8/2)

Gönülleri Bağdat gibi harabeye çeviren Hülâğū gibi kan dökücü olan gözlerin mi?

Fitne-i devrân mı ey dil-dâr-ı meh-rū gözleriñ
Yakdı dil mülkin ĥarâb itti Hülâğū gözleriñ (69/1)

Ey ay yüzlü sevgili! Gözlerin zamanın kargaşa çıkarıcısı mıdır? Hülâğū gibi kan dökücü gözlerin gönül mülkünü yakıp yıkarak harabeye çevirdi.

Cihânı yakdı yıkdı zulmle Timur-tek ğamzeñ
Nigâh-ı fitne-ħiziñ Añdırır devr-i Hülâğūyu (213/2)

*[sevgili] süzgün bakışın Timur gibi zulmederek bütün kainâtı yakıp yıktı.
Karışıklık çıkaran bakışın ise Hülâğū devrini hatırlatıyor.*

Yaķar tüccâr olursa mülk-i göñlün iħtirâz itmez
Ne kâfirdir Hülâğū ğamzeni gör dil-şikenlikte (143/4)

Hülâğū gibi kan dökücü gözlerinin kalp kırmakta ne kadar acımasız olduğunu gör ki tüccar olsa gönül mülkünü yakıp yıkmaktan çekinmez.

Füsün u fitnede meştur-ı (...) dehre bir geldik
Hülâğū Hân'a ğamzeñ tâş çıkarır ĥun-feşânlıkta

4.2.3.3. Rus şahsiyetler

Şair divânın incelenen varaklarında Rus şahsiyetlerden sadece Lenin'i zikretmiştir.

Lenin

Rus Kominist Partisinin kurucusu, sosyalist fikirlerin ilk tatbikçisi, yazar, ihtilâlcı ve diktatördür.

1870 yılında bugünkü adıyla Simbirs şehrinde doğdu. Aslen Yahudi olup iyi bir hukuk eğitimi almış, 23 yaşında da ateşli bir Marksist olmuştur. 1895'te ihtilâlcı faaliyetlere karıştığı için tutuklanmış ve 14 ay sonra Sibiryaya sürülmüştür. Sosyalizmin babası Karl Marx'tan etkilenmiş ve hayatının önemli bir kısmını çeşitli ülkelerde sosyalist rejimin Rusya'da hakim olması için faaliyetlere katılarak geçirmiştir. Birinci Dünya Savaşı, Lenin'in istediği fırsatı ortaya çıkarmış, Bolşevik İhtilâl'i ile Lenin, Rusya'nın yeni devlet başkanı olmuştur.

Lenin, Komünizm'in başarılı olması için Rusya'daki Müslümanlara büyük bir kıyım harekâtı başlatmış ancak İslâm'ın kökünü kazımaya muvaffak olamamıştır. İktidarda kaldığı süre içinde kendisine baş eğmeyen ve Müslüman olan milyonlarca insanı öldürmüştür. 1924'te vefat etmiştir (Saygılı, 2012: 178-182).

Sıtkî Efendi, şiirlerinin muhtevasını zenginleştirmek amacıyla Lenin'i zikretmiş olup divânın incelenen kısımlarında bir beyitte adı geçmiştir.

Belde altunlu kemer takmış gümüş gerdâna zer

Dehre virdi zelzele halhâ Lenin efsânesi (209/8)

Beline altun kemer, gümüş gibi beyaz olan gerdanına altun takmış. [o bu hâliyle] Lenin efsânesi gibi halkı ve dünyayı sarsıntıya verdi.

4.2.3.4. Mitolojik şahsiyetler

Divân şiiri birçok menbâdan beslenen ummandır ki divân şairleri de bu menbâlardan mutlaka su içmişlerdir. Mitoloji de bu menbâlar arasında olup divân şiirinin birçok vazgeçilmez unsurunu bünyesinde ihata eder. Özellikle de İran mitolojisinde mevcut olan unsurlar ön plandadır. Bunda etkili olan neden ise divân şiirinin İran vasıtasıyla edebiyatımıza girmiş olmasıdır.

4.2.3.4.1. Cem/ Cemşîd

İran’da ilk önce saltanat süren Pişdâdiyan sülâlesinin dördüncü ve en büyük hükümdarı olup rivayetlere göre yedi yüz yıl yaşamıştır. Cem, büyük padişah anlamında olup sonradan adına ışık anlamında şîd eklenmiştir. İnanişâ göre içkiyi o bulmuştur. Divân şiirinde adı genellikle eğlence meclisi, zevk ve içki ile alâkalı olarak zikredilir (Pala, 2004: 86, 87).

Sâğar-ı Cemşid olursa etmeziz ‘atf-ı nazar
Teşne-i leb-i rîz-i câm cânferâ-yı haydarız (16/3)

Cemşid’in kadehi olsa bile bakmayız [zira] biz kadehi döken susamışlara ferahlık verenleriz.

İtmeziz ‘atf-ı nazar câm-ı Cem ü Cemşide
Kâniyiz kuy-ı hârâbatta fincanlayız (25/2)

Cem’in ve Cemşid’in kadehine bakmayız [çünkü] biz harabatta fincanla sürekli beraber olduğumuz için kadehe kanmışız.

Fenâ-yı bezm-i Cemşîd ü Cem’in efsânesin Şîdkî
Zebân-ı şem’den gūş eyleyenler dehre aldanmaz (26/6)

Ey Sıdkî! Cem ve Cemşid’in meclislerinin son bulmasının efsanesini mumun dilinden dinleyenler dünyaya aldanmaz.

Şikest itdi nice bezm-i kâdimiñ intizâmın çarh
Ne Cemşîd oldu bâkî dehrde ne câm-ı Cem kaldı (180/6)

Dünya nice uzun ömürlü meclislerin düzenini bozdu [gör ki] ne Cemşid sonsuz oldu dünyada ne de Cem’in kadehi kaldı.

4.2.3.4.2. Rüstem

İran’ın ünlü kahramanı yenilmezliğin, cesaretin ve kuvvetin sembolüdür. Divân şiirinde sevgilinin göz, kaş, kâkül ve gamzesi gibi hilekâr ve öldürücü özellikleri ile anılır (Levend, 2015: 168, 169).

Gönüller kân içerken gamze-i Rüstem hâdenginden
Rehâ bulsun mu cebîn-i fitne vü hâtt-ı frenginden (117/1)

Gönüller Rüstem'in oku gibi olan bakışından kana bulanırken frengi sakalın ve karışıklık çıkararak alnından nasıl kurtuluşa ersinler.

4.2.3.4.3. Karûn

Kur'an'da adı Firavun ve Hâman ile birlikte anılan Karûn, rivayetlere göre Musa (as)'ın akrabasıdır. Önceleri fakir olan Karûn, Musa (as)'ın ona kimya ilmini öğretmesiyle zengin olmuştur. Rivâyetlere göre hazinelerinin anahtarını kırk iki katır taşımış. Malının zekâtını vermemesi üzerine Musa (as)'ın duası neticesinde malıyla beraber yere gömülmüş gitmiştir. Divân şiirinde zenginlik ve cimriliğin sembolüdür (Pala, 2004: 258).

Mâla ol rabt-ı harîş oldu ki bu halk-ı cihân
Mal-ı Kârûn'u bütün yutsa kanâ'at gelmez (30/9)

İnsanları öyle bir mal hırsı bürümüş ki ki Karûn'un malının hepsi kendinde olsan yine de doymaz, fazlasını ister.

Mâlla Kârûn-ı 'asr olsañ olursuñ nâ-bedîd
Var mı bir şervet ki aşhâbın zemine şalmaya (157/8)

Servet konusunda asrın Karûn'u olsan yine de yok olup gideceksin. Hiçbir servet gördün mü ki sahiplerini toprağın altına girmekten men etsin.

4.2.3.4.4. Numân

İran meliklerinden olan Numân bin Münzir divan şiirinde yaptırdığı eşsiz Havernak sarayı ve onun mimarı olan Sinimmar ile beyitlere konu olur. Rivayetlere göre eşsiz bir saray yaptıran Numân bu sarayın mimarını bir başkasına aynı saraydan yapmasını diyerek öldürmüş, mükâfat bekleyen mimar ise sarayın ayakta kalmasını sağlayacak olan şifreli taşın hangisi olduğunu söyleyemeden can vermiştir. Numân ise sarayı ayakta tutacak olan taşı bilemediğinden saray çöküp gitmiştir (Pala, 2008: 51-53).

Sıdkî Efendi de içeriğe zenginlik katmak amacıyla Numân'ı Havernak sarayı vesilesiyle bir beyitte zikretmiştir.

Kimin kârın tamam itdi sipihr-i kînever Şıdkî
Ne kaldı kısar-ı Nu'mân'ın ne gülzâr-ı İrem kaldı (180/7)

[ey] Sıdkî! Kader kimin gücünü sonuna kadar kullandırdı ki bak hele ne Numân'ın sarayı ne de İrem bağları kaldı.

4.2.3.5. Efsanevi aşk kahramanları

Şairler âşıklık konusunda kendilerini efsanevi aşk kahramanları ile karşılaştırır ve kendilerinin onlardan üstün olduğunu savunurlar. Sıdkî Efendi'de divânında bu kahramanlardan adı en çok bilinen Leyla ile Mecnun ve Ferhat ile Şirin'i anmıştır. İncelenen beyitlerde bu kahramanlar ile kendini karşılaştıran şair kendisinin aşk davasında onlardan çok daha üstün olduğunu iddia etmiştir. Divanda on beyitte ve bir dörtlükte doğrudan bu kahramanlara atıf yapılmıştır.

4.2.3.5.1. Leyla/Mecnun

Ğussa-i gamda mufaşşal olan efsane-i Qays
Çekdiğim derd ü gâmin bir varak mücmelidir (6/2)

Kays efsanesinin çok geniş anlatılan kederi benim çektiğim kederin kısa, öz olarak anlatılmış bir sayfasıdır.

Mecnûn-ı kayd-ı zülfüñ Mülk-i Hıta'yı nitsün
Meftûn-u hâl ü haţţıñ Hind u sitânı neyler (7/3)

Saçlarına bağlanarak aklını yitiren Hıta mülkünü neylesin. Benine ve yüzündeki tüylere tutulan Hindistanı neyler.

Ölürsem hasret-i leylî-i zülf-ü yârile Şıdkî
Oğur ders-i cününü Qayslar seng-i mezârımdan
'Acib mi Qays tek ser dâde-i dest-i cünün olsam
Esir oldum yine bir zülfü leyl çeşmi âhûya
Ruḥ-ı Mecnûna nola eylersem irsâl-i mesel
Vâr mevedd-i ma'nevî dîvâneden dîvâneye
Qays u Leylâ ile aḥvâl dilinde baḥş idüb
Geçdi Şıdkî bu gice efsâneden efsâneye
Farḳ idüb zarfın şikest itmezdi dest-i lütufla
Leylî-i nâzende Qays'ın âşinâsı olmasa

4.2.3.5.2. Ferhat/Şirin

Oķunsa mâcerâ-yı ķand-i la'liñ bezm-i 'alemde
Meziyet mi ķalur efsâne-i Ferhâd u Şîrin'e (153/4)

Kâinat meclisinde la'l gibi dudağının şekerinin macerası okunsa Ferhat u Şirin efsanesinin hiçbir özelliği kalmaz.

Zülf-ü Leyl ü leb-i Şîrin demekle âh kim
Geçdi 'ömrüm kışşâ-i Ferhâd ile Mecnun'la

Yârînin ğayrına suver olsa baķar mı 'âşık
Ķays u Leylî gibi yok Hüsrev ü Şîrin gibi

Muvaffaķ olmadı bûs-ı leb-i şîrin dildâre
Nice Ferhâdlar ser virdi Şidķî kuhkeninlikte

4.2.3.6. Divanda ismi zikredilen şairler

Divan şairlerinin kendilerini övmeleri ve kendilerin üstat şairler ile karşılaşmaları bilinen bir durum olup genellikle de şairler kendilerinin sözlerinin onlardan daha üstün olduğunu savunurlar. Kendilerinin sözleri dokunulmamış inci gibidir, ilk defa kendileri kullanmıştır. Ancak Sıdkî Efendi bu konuda mütevazı davranarak onları kendisinden üstün görmüştür. Divanında üç beyitte (172/7, 123/7, 50/5) Bakî, Nabi, Şevket, Füzülî ve Hâfız'ı zikreden şair onları gönül ehli olarak tanımlamış ve şiirde onlara ulaşamayacağını ifâde etmiştir.

Bâķî vü Nâbî vü Füzülî key erbâb-ı dilin
Yerini Şidķî gibi saçma sühânlar ķaldı (172/7)

Bâķî, Nâbî ve Fuzulî gibi gönül ehlinin yerini Sıdkî gibi saçma söz söyleyenler aldı.

Bozuldu Şevket-i İrân tiğ-i ebru u âniñla
'Aden engüşt ber-leb ķaldı dendân-ı sîniñden (123/7)

Raşd-engiz-i 'ömr oldu şadâ-yı fitne-perdâziñ
'İmâret bağdamam ta haşre dek virân kim Hâfız (50/5)

Ömrümü yol gözleyerek tahrib eden fitne tertib eden sesindir. [Artık] Haşır gününe kadar kederli Hafız gibi şenlikten hiç nefret etmem.

4.2.3.7. Divanda adı geçen ülkeler- şehirler

Birçok kaynaktan beslenen divân şiirinde coğrafi mekânların yer almaması düşünülemez. Gerek muhteva gerek düşünüş olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun mahsülü olan divân şiirinde coğrafi mekânlar göz ardı edilmemiş ve coğrafi mekânlar çeşitli vesilelerle anılmıştır. Şair de bu geleneğe bigâne kalmamış divânında birçok coğrafi mekâna atıf yapmıştır.

Aden

Nazm-ı rûzî-i zekiyyeye olabilmez tanzîr
Şıdkıya gerçi nişâr eylemişim dürr-i 'Aden (112/5)

Çin

Bozar dîn-i kadîmi Çin'de ateş-perestler
Eger bir nokta bilse âyet-i hasen-i mübîniñden (123/5)

Şabâ neşr itse büy-ı zülf ü hâliñ kişver-i Çin'e
Düşer kân peymânemizden dil-i âhû-yu miskîne (154/1)

Menzil-i mesken içün zümre-i hûbâna çilüñ
Kişver-i Çin'de güyâ ki nigâr-hân çilüñ (71/1)

Fas

Leşker-i Hindü şalub zabt itmek ister şâh-ı Fas'ı
Şanki cânâ pâyitaht-ı Avrupa'dır kâkülün (70/2)

Habeş

Hıtâ mülkin müşevveş eyledi gisû-yı mişkîniñ
Habeş iklimi revnağ buldu hâl-i 'anberiniñden (123/6)

Hıta- Hotan

Hıtâ mülkin müşevveş eyledi gisû-yı mişkîniñ
Habeş iklimi revnağ buldu hâl-i 'anberiniñden (123/6)

Nigâh-ı nâzla hayret-fezâ-yı mülk-i sevdâdır
İder meşq-i nezâket çeşmiñ âhu-yu Hotanlarla (145/5)

- Mecnūn-ı kayd-ı zülfüñ Mülk-i Hıta'yı nitsün
Meftūn-u hāl ü haṭṭıñ Hind u sitānı neyler (7/3)
- Nisbet-i mişk-i hıṭā zülfüne nisbet ne haṭa
İmtiyāz almış iken benleri 'anberlikde 138/3)
- Kesb-i āsāyiş ider elbet şemîmenden meşām
Perçemiñ şebū daḥi mişk-i Hıṭadır kākülün (70/3)
- Hatālar eyleyüb misk-i Hıṭā yazdumsa 'ayb itme
Acib sevdāya düşen oldum hevā-yı haṭṭ u hālîñden (122/3)
- Mekānîñdan haber alsaydı āhū-yu hoten elbet
Gelüb 'aşk-ı nigāh eyler idi çeşm-i gāzālîñden (122/4)
- Būy-ı miskini hıṭa mülküne sermāye idi
Tār-ı perçini cihān baḡına pîrān idi
Her teli silsile-i 'ömr-i kerāmet-māye idi
Öldürür 'aşığı bu gaḡā yetirmez biline (134/3)
- Hind**
- Kaküllerîñ ey āfet şebbū mu nedir bilmem
Hāl-i siyehiñ yüzde hindūmu nedir bilmem (91/1)
- Ansızın mülk-ü şāh-ı hüsñüñ iden istilā
Haṭṭ-ı yağmā ger ya leşker-i Hindū mu deyim (100/1)
- Gören hāl-i siyāhiñ gerdan-ı şāf billūruñda
Oturmuş zann ider sultan-ı Hind ü қаşr-ı sîmine (153 /3)
- Kandehar**
- Hevā-yı būs-ı la 'l-i yārla h'āhiş gelüb Şıdķî
Şavuşdu Қandehār'ı hāmemiz şeker-feşānlıķda (144/5)
- Kenan**
- Sensiz oldu gülşen-i 'ālem baña beytü'l-ḥazan
Fırķatiñle Yusuf-u Ken'an'im aḡlatma beni (198/5)

Maçin

Bağışdı Süre-i nur cemāliñ çün Maçin'e
Virir nihayetle şüret nüsha-i zer dest-i dîrîne (153/1)

Mısır

Halâvet-yâb olanlar lezzet-i h̄'ün-ı vişâliñden
Bulur güftâr-ı şîriniñde Mısır'ın şekerinden fark (56/5)

Kibâr-ı Mışırdan ümid-i eltâf itmedik ammâ
Dem-a-dem Şıdkıyâ pâmâl-i yây-ı imtinân olduk (58/7)

Nedir ey tütî-i Mışrî-i melâhat sendeki hâlet
Açıldı tab'-ı Şıdkî şive-i şirin maqâlîñdan (122/9)

Necef- Kerbela

Harâbâtılığim ta'ñ itme şüfi gerçi rüsvâyız
Muhibb-i hândân-ı şehriyâr-ı Kerbelâ'yız biz (21/8)

Bizde kân-ı mürtezâ müştakı şâh-ı Kerbelâ
Çâker-i âl-i 'âbâ hâk-i dürr-i Zehrâ biziz (23/5)

Biz muhibb-i hândân haydar-i kerrâriyuz
Arzümüz dem-i-dem didâr-ı şahrâ-yı Necef (54/5)

Cân u dilden bende-i âl-i 'abâyım Şıdkıyâ
(...) Dide-i âmâlim haq-i Necef (55/7)

İsfahan

Hâk eyleyeli cişmimi sevdâ-yı nigâhıñ
Reşk-âver olur kühl-i Şıfâhan tozum üzre (146/2)

İstanbul

Ne kırıkdır hele bir görseñ o İstanbulumu
İnce telden de başılsa der içim üzdün ây (184/6)

İran-Bağdat-Tatar

Zulme vîrân iden Bağdâd-veş hâtırları
Çamze-i Tatar h̄un-rîz-i Hülâgüler midir (8/2)

Bozuldu Şevket-i İrān tiğ-i ebru u āniñla
 ‘Aden engüşt ber-leb ıaldı dendān-ı sīniñden (123/7)

Rum

Gerden u rūyuñda hāl-i ‘anberinin mi ‘aceb
 Yoksa eţfāl-i ħabs Rum içre tutmuşdır miĥal (83/2)

Kişver-i Hind çeker ise ‘acib mi ġamını
 Fitneler şaldı ser-e-ser bu sitem Rum iline (134/4)

Şabā zülfüñ tağıttı mülk-i Rūm’uñ bozdu ħanūnun
 Çıkdırırsa nola şirāzeden aqlım şirāzı (187/2)

Sebe

Eger bir noġta bulsa āyet –i Şems-i cebīniñden
 Sücūd itmezdi Belĥıs-ı Sebā hūrşid vü pervīne (153/2)

Yemen

Leb-i şîriniñe nisbet mi olur la’l-i Yemen
 Sineñden zāikā-i ruĥa ĥalāvet gelmez (29/2)

4.3. METİN

6Cihân ey nûr-ı çeşm-i ‘âşık dilzâr-ı çeşmiñdir
 Ser-a-ser pâymâl gamze-i ğaddâr çeşmiñden

 Yine tarâca virdiñ ‘ömrü nim nigâhıñdan
 Ten ü cânım bütün yağma ger Tatar çeşmiñden

 Değil müjgânlar [...] tutmuş ğârat-ı dîne
 Seniñ ey şeh-levendim leşker-i küffâr çeşmiñden

 N’olâ deşt-i cünûn-ı gamda giryân olsa dört gözden
 Göñül ey gözleri ahû seniñ dücâ çeşmiñden

 Yerin bî- hûde mi çâh eylemiş Mârut-ı Bâbil’de
 Esîr-i şîve-i efsûnger vü şehhâr çeşmiñden

 Ne gül kaldı ne bülbül olmadık üftâde-i hanķ
 Çeşminde nergis-i ra’na daħi bimâr çeşmiñden

 Aylamaz haşre dek biñ sille yirse dest-i miñnedden
 Hârâbât içre Şıdkî çünkü ber hâmmâr çeşmiñden

 Ğamıñdan çekdiğm ey âfet devr-i zamân gel gör
 Baña sensiz neler itti firâķıñ el-aman gel gör

 Açıldı lâle-veş biñ dağ-ı miñnet bağ-ı sînemde
 Bu taraf-ı lâlezârıñ seyrin ey rûķ-ı revân gel gör

 Siyâsetgâh-ı ‘aşķında yatar hâk üzre hûn-âlud
 Şehîd-i gamze-i cellâdıñ ey şâh-ı cihân gel gör

 Dem urma yâd-ı ruhsârıñla güller-i zevķ-i şahbâdan
 Hârâb nergis-i mestânıñ olmuş erguvân gel gör

 [...] kesb-i tarâvet itdi sünbüller
 ‘Îzâr ü zülfüñ ‘arz it sende o nevrese gel gör

6 Bu iki gazel çalışmamıza dâhil olmayan bir önceki varağa ait olup incelemeye tabi tutulmamıştır.

49.a

(1)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Kevkeb hüsnuñ sipihr-i şîvede mehveşlenür
 Ğāliba bir mihr-i ‘ālem-i sāye her dem işlenür
 Cūybār-ı çeşmiñin cāy-ı hayāl kāmeti
 Serv-i nāzım göz göre şimdi baña serkeşlenür
 Şöyle yaqtı táb-ı hecrin kim derün-ı sînemi
 Şerbet-i la‘liñ bile nūş eylesem āteşlenür
 Seyf-ebrū çeşm-cādu hāl-hindū zülf-mū
 Dert iken āşüb-ı hüsnuñ haţtıñ ile beslenür
 İ‘tibār İtti meğer ol şāha iķbālim vefā
 Sikke-i nazmım dem-a-dem Şıdķıyā bî-gışşlenür

(2)

Mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

Cihānı mest ü hayran eyledi mestāne baķışlar
 Şarāb-ı nāz-ı naķvetden o maķmūrāne baķışlar
 Ne serler çaldı hāke zillet üzere evc-i ‘izzeden
 O hūni ğamze ki fermān iden şāhāne baķışlar
 Zebun-u kayd-ı zülfüñ eyledi çok şîr-i ğarratı
 Gazāl-i nāzeninim āh ol fettāne baķışlar
 İki ķoldan yine tārāca virdi mülk-i ārāmı
 Hemān ‘arş eyledikde leşker-i müjġāne baķışlar
 Değüldür haşre dek ta‘mire ķābil mülk-i dil-i cāna
 Temelden itdi zîrā ser-be-ser virāne baķışlar
 Kūyuñdan dūr isem de derd-i hecriñ hem-nişānımdır
 Revā mı āşinā-yı kūyuña bîġāne baķışlar
 Uçarken Şıdķıyā ‘anķā-yı táb‘ım ne hevālarda
 Sana bir pençe-i cevri itti şehbāzāne

(3)

Fâilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feilün

Serv-i nâzım ‘acaba seyr ü şafadan mı gelür

Yoksa bir âb-ı revân cüy-ı adadan mı gelür

Sevķ-i sevdâdaki sermâyesidir naķd-i şu ‘ur

Nükhet-i zülfü bize bād ü hevâdan mı gelür

Ĥançer-i ġamzeleri ser-be-ser âlûde-i Ĥün

Şıdķiyâ kâfirun yâr ġazâdan mı gelür

49.b

Tîr-i misginiñ miydi işletti nigâhıñ özime

Nâvek-i fitne midir ķavs-ı ķazadan mı gelür

Burc-ı ‘aķaride iken mâh-ı şebistân-ı emel

Nazar u rikķâtimiz sũ-i sehâdan mı gelür

‘Arz-ı câhı nider pâk ise ‘arķ-ı ġüheriñ

Hoş-süret ġüzel renk ķabâdan mı gelür.

Şıdķıya rûĤ-ı meşrûr mu ‘aceb nazm-ı teriñ

Tâir-i ķudsî midir semt-i semâdan mı gelür

(4)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/failün

Ĥadd-i mevzũnuñ mı şimşâd-ı leĤâfet-cũ mudur

Bâġ-ı Ĥüsnũñ mü irem mi ġülşen-i mîñũ mudur

Lebleriñ mi Ĥoķķa-i yâķut mu i yâķut mu

Gerdâniñ mı şişe-i elmas içinde şũ mudur

Bâliş-i zer-kâra ser ķoymuş iki zencür mü

Gözlerün mü baş başa virmiş iki âhũ mudur

Mülk-i dil ġârâtına çıķmış boġazdan at şalub

Ĥâl-i zengiler midir ya leşker-i Hindũ mudur

Öldürüb peyk-i tir ile 'uşşâkı bezr-i ham açıldı
 Ğamze-i hün-rîz mi şahv midir cadū mudur
 İstikâmetten iden erbâb-ı zühd-i munharif
 Geç gelse âfet-i zen 'ayyâr-ı tersâ bu mudur
 Şekeristân eyleyen nazmıyla tab-ı 'âlemi
 Şıdķı-i şirin edâ mı şa'ir-i hoş-gū mudur

(5)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Humâr-ı çeşm-i mestiñ neş'esin mestân olandan şor
 Şafâ-yı cām-ı bezm-i 'işret-i rindân olandan şor
 Ne bilsün her dimâğ-ı eferrde zevķ-i ba'de-i vaşlıñ
 Anı sen hasret-i la'linle bağrı kân olandan şor
 Eliñden mi seniñ feryâd ider sayķ-ı maḥzun mu
 Tennüre-i ğâmda cānâ çevrülüb biryân olandan şor
 Leîmin ḥ'ân in'am u keremiñ iltifatında
 Ne şıķlet ne leṭâfet vardığın mihmân olandan şor
 Nedendir nâle-i dil-süzunu benden su'al itme
 Delüb derdiyle bağrını bâ'is-i efgân olandan şor
 'Azabın şöḥbet-i nâ-can-sitan erbâb-ı 'irfâniñ
 Bilmem dirseñ varub hem meclis-i nādân olandan şor

50.a

Bulunmaz kenz-i ḥikmet Şıdķiyâ ma'mure-i tende
 Ararsıñ mevķit gencinesin virân olandan şor

(6)

Fâilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feilün

Hırman aklımı berbâd iden âhım yelidir
 Ğarķ-ı tūfân kılan cişmimi eşkim seylidir

Ğussa-i ğamda mufaşşal olan efsane-i Ğays
Çekdiğim derd ü ğamın bir varak mücmelidir

Şaldırır her arafa tıĝ-i nigāhın ol şuĝ
Delikanlı mı disem yoksa ki anlu dilidir

Ğatı u ğāl-i siyehiñ ‘arz-ı ālıñda görüb
Zann ider Rum arasında ‘aristān ilidir

Şuĝ-u māder bi-ĝata olsa da şürette ğālīm
Esb-i nā-cinsi gibi rāķibine çiftelidir

Vār ise yüze sürececek ayaĝıdır pîrîmiñ
Öpmeĝe lāyık olan sāķi-i rā‘ nā elidir

Ṭavķ-ı zincir ile baĝlansa da ip utmaz iken
Zabt iden Şıdkı-i divāneyi zülfüñ telidir

(7)

Mefülü/ failātün/ mefulü/ failātün

Vaşlın kılan temennā cān u cihānı neyler
Ğüsnün iden temāşā seyr-ü cinānı neyler

Sermest-i cām-ı la‘liñ almaz cāmı ĝasebe
Serbāz-ı kuy-ı ‘aşķıñ tāc-ı keyānı neyler

Mecnün-ı kayd-ı zülfüñ mülk-i Ğıta'yı nitsün
Meftün-u ğāl ü ĝatıñ Hind u sitānı neyler

anlı müjeñ belālu ayrūlarıñ tururken
Şayd-ı dile nigāhıñ tîr-i kemānı neyler

Ālüfte-i gülāb künh-ü sifāl kūyun
Şāhān meclisinde şeker-i ĝuvānı neyler

Yıllarca firķātinde giryān eden dü-eşmin
Cānān ilin görünce vermez de cānı neyler

Dildāde-i cemāl cānān olan giriftār
Māl menāle baķmaz ya ĝānumānı neyler

Nādān ḥar-ı ṭabi'at dānā-dili ne yapsun
 Ḥarbinde bulsa esb Lā ḡayrı me'ani neyler
 Teshir edince Şıdkî şekeristān nazmı
 Ṭūṭi-i ṭab'-ı 'alem hūmāzendir anı neyler

50.b

(8)

Fāilātün/ fāilātün/ fāilātün/ fāilün

Aḡlatan 'uşşākı dildār-ı sitem-cūlar mıdır
 Nār iden 'ālemleri ḥaṭṭ-ı siyeh-mūlar mıdır

Zulme vîrān iden Bağdād-veş ḥāṭırları
 Ğamze-i Tatar ḥūn-rîz-i Hülāgüler midir

Devr-i sabıkta geçüb şöhret bulan seyr-i kemâlde
 Şimdi cānā sendeki müjgān-ı ayrūlar mıdır

Genc-i ḥüsnüñ zabt idüb māni' olan nazaraya
 Çifte ejderhā mı rühsārında gisūlar mıdır

Çeşm-i bîmārın mıdır hā' bîde-i bālin nāz
 Baş başa virmiş iki nāzende āhūlar mıdır

Gerden-ı siminde şaḡ-ı bend-i istîla olan
 Leşker-i şāh-ı Ḥabeş mi ḥāl-i Hindūlar mıdır

Gülşen-i vaşfında cānāniñ olanlar naḡme-sāz
 Şıdkı-i şeydā mıdır ṭūṭi-i hoş-gūlar mıdır

(9)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Eḡerçi zevḡ-i nüzhētḡāh-ı 'alemden firāḡım var
 Çemenzār-ı ḥarābāt içre nāsib olmuş otaḡım var

Hemān bir gül-i nihāl-i nevresin meftūnuyum ancak
 Hezār lāne berdūşum ne gülzārım ne baḡım var

Ne deñlü şem´ tek yansam yaqılsam bezm-i ´aşkında
 Dimez bir gün o ateş-i ruḥ benim de bir çerāğım var
 Çıkar dūd-ı taḥsir ḥaşre dek ḥāk-i mezārımdan
 Göñülde sūzîş-i hecriñ ile sönmez ocağım var
 Seniñ hāl-i siyāhıñ var ise ruḥsār-ı alıñda
 Benim de lāle-veş pür-hün sinem üzre dağım var
 Hemān bir iki sağarla başıñdan savma ey sākî
 Saña yār olmazam minnetle ḥamd olsun ayāğım var
 Ne mümkün inqıta kim āsîtan-ı āl-i ḥaydardan
 Esir-i ḥāndānım Şıdkîyā boynumda bāğım var

(10)

Mefāîlün/ mefāîlün/ mefāîlün/ mefāîlün (hezec)

Temennā-yı visāliñ kim dîl-i nā-kāma düşmüşdür
 Yazık dermānsız derd-i mihen-i encāma düşmüşdür
 Ne hāle uğramış bilmem görenler ḥāl-i misginiñ
 Kara sevdāya mı yoksa ḥayal-i ḥāme düşmüşdür
 ´Acib mi infıkkak itmez isem zincir-i zülfüñden
 Rehā mümkün müdür ol mürğ için kim dāma düşmüşdür
 İdince sākî-i bezm-i ezel taksîm-i keyfiyet
 Mezāk-ı lā´li nābıñ rind-i derd-i aşāma düşmüşdür
 Gören rüyün miyān zülf-ü şebgūnuñda zanneyler
 Tutulmuş menzil-i akāride māh-ı aḥşāma düşmüşdür

51.a

Ṭavḫınmaz ´aşıkıñ bağrına gör şubḥ-ı vişāliñden
 Ne kara günlere kalmış ne bed-eyyāma düşmüşdür
 Nola ḫaddim ḥamîde olsa Şıdkî yar-ı miḥnetten
 Dîl-i divāneleri bir serv-i sim-endāma düşmüşdür

(11)

Fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/ fâilün

'Azm-i gülzâr eyle señ ey serv-kâmet gül-i zâr

Hep temâşâya çıkar şimşâd u ezhâr u hezâr

Perçem-i perçiniñ içre meh-i cebiniñ mi 'aceb

Yoksa hürşîd eylemiş mi burc-u aķaride karar

Sâ'ir simîn zibâda muraşsa' bâz u bend

Şan yed-i beyzâyı şur-u 'aynda zerrin süver

Kız mısıñ oĝlan mısın bilmem 'acib nâzendesiñ

Zümre-i nisvânda merdâne olduñ şeh-vâr

Perdede pinhân idi mir'at-i hüsniñ bir zaman

Nâzara-i pâkim saña verdi bu deñlü iştihâr

Kuşe-i çeşmim maķâm etmiş hâliñ şöyle kim

Hâli olmaz bir nefes senden göñül leyl ü nehâr

Oldu göñlüm mürĝ-veş tennur-u hecriñde kebâb

Büs-ı la'liñle nemek-pâş olsan ey âfet ne var

Eşheb-i nahvetle pâmâl eyleme üftâdeñi

Tiz geçir hengâm-ı hüsniñ nitekim faşl-ı bahar

Nere çekseñ gusfend-âsâ gider Şıdkî kuluñ

Boynuna zencir-i zülfünden taķılmıştır mihâr

(12)

Mefülü/mefâilü/mefâilü/feülün

(.....) seniñ ey şâh-ı levendim hazerin var

Gel külbe-i aķzânıma başımda yeriñ var

Alçaklar ile ülfet edüp düşme ayaĝa

Ķiyetli gühersin güzelim pek gerek var

Güldürdü gülü bülbülü ağlattı çemende
 Ey şüh-ı gül-endām ‘acib şiveleriñ var
 Rengiñ güle şebboylara büyün esir etmiş
 Zannım buñca gülşen-i cānā güzariñ var
 Gül mü seni nālende eden yoksa diken mi
 Ey bülbül-i şüride yine nāleleriñ var
 Kim na‘il olur fetħine gencine-i vaşlıñ
 Mādem miyāniñda mutalsam kemeriñ var
 Şarf etmeğe rāhiñda zeriñ yoğise Şıdkî
 Cānāniñi vaşf eyle çüñ nazm-ı teriñ var

51.b

(13)

Mefāilün/mefāilün/feülün

Şalın nāzile ey serv ü semen-ber
 Görüb kıddiñi kıddin bilsün ‘ar‘ar
 Hicābıñ nābıñı ey goncā-i ter
 Açıl şevkinle açılsun gönüller

Güzelsiñ bî-bedelsin dil-rübāsiñ
 Nigār-ı sim-ten nāzik-edāsiñ
 Züleyhā peyker u Yusuf-likāsiñ
 ‘Aceb var mı cihānda saña beñzer

Rāhiñ gül-gonce-i bāğ-ı melāhat
 Kıddiñ serv-i çemenzār-ı leṭafet
 Saña maḥşūştur nāz u nezāket
 Bulunmaz sen gibi nāzende dilber

Göz açdırmaz firākıñ derd ü ğamdan
 Açılmaz ḫatırım teng ü elemden
 Dem-a-dem attıgıñ tir-i sitemden
 Açıldı yāreler sînemde yer yer

Görünce kâle-i eş'âre rağbet
 Gelür Şıdkî küşâyiş tab'ıma elbet
 Oğursan nazm-ı pâkiñ özge devlet
 O şüh-u nâzenîn u nâz-perver

(14)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Göñülde pîç u tab'im varsa zülf-ü perişâniñdandır
 Hâmide kâmetim ol nev-nihâl-i nârûñdandır
 Çekildi haddeden teller gibi bu cişm-i nâ-çarım
 Aransa hâl ü kâlim cümlesi bir sa'atîndir
 Çemenzâr-ı rañında hâbbetü's-sevdâ ise hâlîñ
 Cebiniñ üzere zibâ-yı perçemiñde feslegendendir
 Bulur mir'ât-i dilde başka revnağ peyker hüsniñ
 Nuğuşın ab u tâb dil-güşâsı câmeñindendir
 Esâs-ı tarh olunmuş dâr-ı 'aşkîñ devr-i âdemden
 Anı zânn itmek kim Kays'dan yâ küh-kendendir
 Getürmez meyl ü rağbet mal u manşıb şahş-ı bed-hûya
 Sevilmek rûy-ı zibâdan değil halk-ı hasendendir
 İder erbâb-ı dil taqdîr Şıdkî güher-i nazmîñ
 Ne gam efserde diller dirse saçmâ-yı sühândandır

(15)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Hayâl-i hâl-i rûyîñ tab'ı tâb-efşâneden çıkmaz
 Şeydâ-âsâ tutuşmuş âteş-i süzâneden çıkmaz
 N'ola şehbâz çeşmiñ hiss idüb dil-i kâl turreñde
 Görünce mürğ-ı sayyâdı kebüter lânedden çıkmaz
 Hevâ-yı mâr-ı zülfüñ hatırımda birleşüb kaldı
 O bir vaşşi yılândır bir nefes virânedden çıkmaz

52.a

Kaşñ mihrâbın ki secdegâhı nüş ider lâ'liñ
 Zihi 'uşşâk cānâ mescîd ü meyhāneden çıkmaz
 Mezelletle düşer mi kıadrden erbâb-ı 'işmed hiç
 Güher düşmekle hūke nazara-i şāhāneden çıkmaz
 Mekān eylerse zāhid nola ger kūy-ı rākîbānı
 O kim kıptî ṭabi'at hāne-i çengāneden çıkmaz
 Açar piş-i perdede şāhid-i me'ani yüzün Şıdkî
 Eğerçi sor ta her meclis-i bîganeden çıkmaz

(16)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Biz gulām-ı kemterin hūkpāye-yi haydarız
 Beste-i zencir-i 'aşkız müptelā-yı haydarız
 Bir gedāmız şāh-ı heft-iklime etmez serfürü
 Yine kân-ı āsitān-ı 'arşiyā-yı haydarız
 Sāgar-ı Cemşid olursa etmeziz 'atf-ı nazar
 Teşne-i leb-rîz-i cām cānferā-yı haydarız
 Olmazız dîl-dāde-i zevk-i Güliştān-ı 'ālem
 Bülbül-i şüride-i mātem-serā-yı haydarız
 Menhūşdır şerbet eltāfına timārımız
 Haste-i dem-beste-i darü's-şifā-yı haydarız
 Hurmet-i münker-i ha'rici ṭabi' olan kāfirlere
 Tiğ-i āteş-pār-ı āhile kıazay-ı haydarız
 Olmazız Şıdkî mükedder hādisāt-ı dehrden
 Biz ki gerden-dāde-i ṭavk-ı rıza-yı haydarız

(17)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/failün

Hatt u hâliñ yād iden takib-i Qur'an istemez

Nokta-i hüsnuñ bilen te'vil-i tıbyān istemez

Serve itmez mā'il serv ıaddiñe 'atf-ı nigāh

Nāzar-ı bāğ-ı rāhıñ seyr-i gülşen istemez

Hem-hāl-i 'ayş olan cānā gül-āb kūyına

Bezm-i hāşş şāhlarda şükrin-i h'ān istemez

Qābil-i şihhat değıl çeşmiñdeki beyazlık

'İllet-i zātındır tedbir-i dermān istemez

'İydegāh-ı vuşlatıñda zihi olunmaz gusfend

'Āşığın cānından özge anda kurbān istemez

Ol ki etmiş rāhı 'aşkıñda külāhın āsmān

Qoysalar da bāşı üzre tāt-ı sulţan istemez

Ġam bırakmaz gelse de şādī derūn-ı sineye

Ṭarf-ı 'adettir bu kim mihmānı mihmān istemez

52.b

Leylî-i vuşlatta sundurdum çerāğ-ı 'ayşımı

Māh hüsnuñ var iken şem'-i fūrūzān istemez

Şānma kim 'ilm ü 'ameldendir kıyāmı zāhide

Qābe-i feyz-i Hüdā itnāb u erkān istemez

Şevket-i tır-i kemānı neylesün şahş-ı cebîn

Çeşm-i i'amı ziyet ebrū vü müjgān istemez

Bende-i 'al-i 'ābā olmak pür şöhret aña

Her iki 'alemde Şıdkî başka 'unvān istemez

(18)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Ġām-ı 'aşkında bağrım yār sūzān olduğun bilmez
 Mişālidir 'andelibiñ ğoncā-i giryān olduğun bilmez
 Nigāhından vefā me'mūl ider dil ol cefākārıñ
 'Acibdir kim naşīb-i tîğ-i birān olduğun bilmez
 Şabā meşāta-i 'anberle zūlfūñ şāneler amma
 Dil-i şūrīdeniñ hāl-i perişān olduğun bilmez
 Derında görse de 'uşşākı görmezden gelür cānān
 Ne şaḥib-i ḥāne kim yanında mihmān olduğun bilmez
 Vişāl-i yār ile kesb-i ğurūr eyler rakib amma
 'Acibdir rüz-i vaşlıñ şām-ı hicrān olduğun bilmez
 Görüb Yaḳub iden uşşāq-ı nālānın bu ḥasretle
 O şūḥuñ ğālība āşūb-u devrān olduğun bilmez
 Şunār sākī dem-a-dem saġar leb-rīz-i endūhu
 Mey-i mihnetle Şıdkī mest ü hayrān olduğun bilmez

(19)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Görüb eġānımız ṭā'n itme ey gül reḥiñe ma'zūruz
 Güliştān-ı vişālīñden ne demlerdir ki mehcūruz
 Deġil sermeşt iden uşşāq-ı zārı bāde ey sākī
 Ḥumār-ı neş'e-i cām-ı leb-i la'liñle maḥmūruz
 Bizi ḥummā-yı 'aşkıñ çaldı āḥir pister-i hecre
 Şabaḥa çıkması müşkil şeb-i firḳatte zencūruz
 Nolā pā-beste-i zencir cevri-i çarḥ-ı dūn olsam
 Felek-meşreb müselsel ṭurreli bir şūḥa mecbūruz

Olurken mahrem-i bâğ-ı cirm-i vuşlatıñ evvel
Ne oldı şimdi cānā āsitānındañ bilmem düruz

Harāb tişe-i cevr-i civānān oldu dil mülki
Harābāt-ı revişle Şıdkîya 'alemde meşhuruz

(20)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/feülün

Esb-i 'aşk kim hecriñle dil-i bimārdır sensiz
Bir dem-a-dem derdle āsūdegi düşvārdır sensiz

53.a

Ümid-i maqdeminiñle āşıkıñ bir hāle düşmüş kim
Hazîn ü zār u hayrān cāndan bî-zārdır sensiz
Mekānım gülşen olmuş neylerim cānımda rahat yok
Değil bâğ-ı İrem 'Adn olsa teng ü tardır sensiz
Şu hāl-i miñneti omzumda terk ittin beni cānā
Vücūdum ney gibi per-pāre nālem zārdur sensiz
Kim 'arz eylesün rāz-ı derūnuñ Şıdkî-i zārıñ
Teh-i virānede hem-derd-i mūr u mārdir sensiz

(21)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Eğerçi şa'dette bir hāk fütür-ı hebāyız biz
Yine inzār-ı erbāb-ı hünerde kimyāyız biz
Tokunmaz giceler efsānemiz Leylî-i zülfüñden
O kāfir mācerādan Qays-tek pür-mācerāyız biz
Virirse āb-ı hayvān yüz şuyun şarf itmeziz hafra
Dil-i pîr-i mūğāniñ yayına kemter gedāyız biz
Gül-ü bâğ-ı vefāyız luţfile desd-i ehibbāya
Adū-yu bed-liqāniñ çeşmine hār-ı cefāyız biz

Şafâmız var nesîm-i şubh-veş rind-i sebük-rûha

Şeb-i taklitte ammâ zâhide bār-u belâyız biz

Tevâzu' ehliniñ ednâ türâbız zir ü pâyında

Tekebbürde şükr ehline mürğ-u hümâyız biz

Bize bigâneye bigânelikte itmeziz takşir

Görürsek biñ cefâsın âşinâya âşinâyız biz

Harâbâtılığım ta'ñ itme şüfi gerçi rüsvâyız

Muhibb-i hândân şehriyâr-ı Kerbelâ'yız biz

Nolâ tahsîn iderse rûh-ı kudsî nazmımız Şıdkî

'Ulvî himmetile şâ'ir-i mu'ciz-edâyız biz

(22)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün

Biz ki mest-i ba'de-i 'ahd-i ezel 'ayyâşuyuz

Rind-i rüsvâ merd-i bî-pervâ kalender başuyuz

Olmazız bigâne-i bezm-i harîm-i vuşlat

Mey-i fûrüşîñ maḥremi duḥt-ı zeriñ aynaşuyuz

Râzî-i hüküm-ü kazâ dil-teşne-i câm-ı rehâ

Çâker-i ḥâk-i der âl-i 'abâ Bektâşiyüz

Nolâ erman iştiğâl itse bize mülk-i cünün

Bi- veled-i mefkud olan Mecnün'uñ öz qardaşuyuz

Pençe-i şî'r niğâhında zebün olduksa da

Bir gözi âhû ile şahrada cân yoldâşuyuz

53.b

Her kemân-ebrü-yı rehnâr bizde hüdânın cevri

Şan (.....) nişân için taḫılmış taşuyuz

Başka şüret virse çok mu tarz-ı şî'ire hâmemiz

Biz nigâristân-ı nazmîñ Şıdkıyâ nakḫâşuyuz

(23)

Müfteilün/müfteilün/müfteilün/failün

Gülşen-i esrār-ı 'aşka bülbül-ü şeydā biziz

Gülüştān- bāğ-ı ḥasene ḡonca-i rā'nā biziz

Āşīnā-yı bezm-i vaḥdet mest-i cām-ı ma'rifet

Sākin-i ḥum-ḥāne-i rind ü 'āşık-ı rüsvā biziz

Hāk-ı tıynet şüretā bir ḳalb-i beyhüdeyiz

Lîk lafz-ı kün fe-kāna güher ma'na biziz

Bizde 'aks-i endāz olur resm-i nuḳuş-u ka'ināt

Levhā-i 'alem-nümā āyine-i mücellā biziz

Bizde kân-ı mürtezā müştakı şāh-ı Kerbelā

Çāker-i āl-i 'ābā ḥāk-i dürr-i Zehrā biziz

Neş'e-baḥş bezm-i eḥibbāyız şafā-yı tab'ıla

Hem şürāḥi hem ḳadeḥ hem bā'de-i şahba biziz

Düşmeziz ḥübān-ı ebnā-yı zamanın dāmenine

Lāne-i ḳāf-ı ḥāḳīḳāt bekleyen 'anḳā biziz

Lezzet-efzādır dimāğ-ı 'āleme efsānemiz

Sükker-mestān-ı hünerde tūṭi-i (...) Biziz

Derd-i 'aşkıdır bizi kūyā iden bir dilberin

Şanma Şıdkı zevḳle böyle süḥan-pervā biziz

(24)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Görüb gül-ruḥlarıñ bülbül gibi ḥasretle giryānız

Lebiñ yādıyla nūş-u cām-ı meyden mest ü ḥayrānız

Yanar āteş ser üzre dūd-ı āğār-ı eflāk dil iñler

Bu ḥālî setr içün her rüz u şeb nargile tüteniz

Düşüb sevdā-yı ḥāme ārzū-yu ḥāl ü zilfüñle

Dil-i divāne kah nalān-ı ḡam ḡāhi perişānız

Ne yüzden el virir saydı deyü ol vahşi āhunun
 Kemend-i fikr ile şahra-yı hülyalarda püyânız
 O kāfir mācerāyı Şıdkî eşkiñle yaz 'arz it
 Niçün rahm eylemez ħalimize bizde Müselmanız

(25)

Feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Severiz cāniyle bizi seveni cānlayız
 Sevmeziz sevmeyeni minnet-i ihsanlayız

54.a

İtmeziz 'atf-ı nazar cām-ı Cem ü Cemşid'e
 Qāniyiz kuy-ı ħārābatta fincānlayız
 Virdi tarācā gönül mülküne sevdā-yı cünün
 Qalmışdır dağdağada zülf-ü perîşānlayız
 Bunca yıl gerçi müdarāda kusur eylemedik
 İmtizāc itmedik ol āfet-i devrānlayız

Bir zaman toymazdıq vaşlına ol māh-veşiñ
 Şimdi yıldız şayarız firqat-i hicrānlayız

Çıkarub dāmenin elden ol peri rühsārîñ
 Şimdi uğraşmadayız çāk-ı girîbān ileyiz

Ĥayfa girdi mi raqibā-yı kāfir mābedimize
 Şıdkî hem-dem iken cān gibi cānānlayız

(26)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Bilenler tār-ı hecri rüşenā-yı vuşlata qanmaz
 Şebistān-ı emelde şem'-i zevki da'imi şanmaz
 Görürken muşterîq hem-cinsini bimāre pervāne
 Yine çār-pāre özin şimdi 'acib dîvāne uşlanmaz

O kim fânūs-veş şalmış ziyālar bezm-i iķbāle
Yaķar anın da bağrın nār-ı ğām amma ki añlatmaz
Olur gerçi fūrüzān bir zaman şem´-i şeb-i zālīm
Söner bād-ı nezelemele şabaķ-ı Haşre dek yanmaz
Yaķan gündüz çerāđın rüz-ı şervette İdüb isrāf
Şeb-i iflasda şem-´i murādı gibi paralanmaz
Fenā-yı bezm-i Cemşīd ü Cem´in efsānesin Şıdķı
Zebān-ı şem´den ğuş eyleyenler dehre aldanmaz

(27)

Failātün/feilātün/feilātün/feilün

Şimdi yoğise ķapuñda şanma rağbetimiz
Bildirir bir ğün olur ķarķ saña kıymetimiz
Bozdu cemiyetin tel ķırub encām-ı şabā
Beste-i zülf-ü perişānıñ iken şohbetimiz
Ħa ğörüb ölmüş iken yoluna müjğānlarım
Ħılca gelmez yine cānā ğöziñe Ħidmetimiz
Ħutalım mücib-i taķķir ise takşir bize
Saña rāci´mi değil ´izzetimiz zilletimiz
Biz Ħarābāt-ı cihān içre o rindānız kim
Olmayan mest-i ezel bilmedi keyfiyetimiz
Ne kemān ķaşlara olduķ hedef-i tir-i cefā
Olalı vaķt-i keşā-keş dil-i pür-mihnetimiz

54.b

Ħavrımız münteķab-ı ´alem iken Ħayfā Kim
Şıdķıya bilmedi gitti o peri şarametimiz

(28)

Failātün/feilātün/feilātün/feilün

Gerçi koyduk yoluña şıdqla cān u seri biz
Degmedi bir pula amma bu kadar işlerimiz

Bilürüz ma'ni-i efkārıñı bilmezleniriz
Budala mı görüşür yoksa saña bikrimiz

Biz kemangāh-ı 'arağda o 'ayyārız kim
Resen-i āvihte-i çarğ olur en aḥḥarımız

Hünerim ḥaşak gibi şanma kaba zihnimizi
Nem ḡapar ebr-i hevādan dil-i nāzikterimiz

Ser-girān oldu biz ettikçe tevāzu' ol mah
Şıdḡıyā yoğ yere pest etmeyelim güherimiz

(29)

Mefailün/feilātün/mefailün/fā'lün

Seniñ ey āfet-i cān 'aşḡıña ṭāḡat gelmez
Gelse de ḡatṭ-ı rāḡıñ ḡüsñüñe ḡāyet gelmez

Leb-i şîriniñe nisbet mi olur la'l-i Yemen
Sineñden zāikā-i ruḡa ḡalāvet gelmez

Çeşm-i āhūlarına mā'il olan dil-i sādeniñ
Seyr-i şaḡradaki şevḡine nihāyet gelmez

Göricek ḡāmet-i mevzunuñu ey serv-i sehi
Utanır toğrusu kim derse Ḳıyāmet gelmez

Ḥidmet-i kūyıña mu'tād olan erbāb-ı dilin
Seḡā-i ḡatırına zevḡ-i imāret gelmez

Bezm-i vaḡdette rızā sāḡarını nüş idenin
Elem ü ḡam ile ṭab'ına merāret gelmez

Pāsbān olsa nola kūy-ı dil-ārāda raḡīb
İt ḡafasın dikecek ḡülşene āfet gelmez

Tutmuşuz dāğınā āli 'abānın ancak
 Dergeh-i Haqq'a yarar bizden 'ibādet gelmez
 Şıdkî nizāmıñ ıder ehl-i dile irāş-ı şahife
 Zāhidiñ tab'ına ammā ki leṭāfet gelmez

(30)

Fāilātün/feilātün/feilātün/feilün

Derd ü ğamdan dil-i bîmāre ferāğat gelmez
 Görülen renc ü ta'dāya nihāyet gelmez
 Birbirin veli iderek gelse de der tîr-i belā
 Çekilen çille-i bî-ğāyeye ṭāqat gelmez

55.a

Mihri süngerle sildi varağ-ı 'alemden
 Hāmelerden bile elfāz-ı semāhat gelmez
 Kalmadı 'ahde vefā oldu emānet mefkūd
 Bil ki aḥbābdan eḥibbāya şadākat gelmez
 Görseler ḥazreti külāhın kapar imanayı zamān
 Haqq tanzim aña birde ri'ayet gelmez
 Hal ü ḥürmet dökünüb oldu ḥülasa ahkām.
 Kimseniñ ḥatırına rüz-u kıyāmet gelmez
 Nāsire kaldı hele nakd-i hamiyet elde
 Kimseden güher ü nāmusa ḥimāyet gelmez
 Kapadı ağızını dükkān-ı vefānın devrān
 Kimseden kimseye bir luṭuf u 'ināyet gelmez
 Māla ol rabt-ı ḥarīş oldu ki bu ḥalk-ı cihān
 Mal-ı Kārūn'u bütün yutsa ḳanā'at gelmez
 Fikri tervîc olunur şimdi fūru-māyelerin
 Rā'-i' ālem-i nisbe hiç ri'ayet gelmez

Her fezayil çehreye isnād olamaz vech-i ḥasen

Lāleye ḥumret renkle melāḥat gelmez

Güher-i 'ızz u şeref kân-ı nübüvvettendir

Ḳāvm-i sefîyâne imâretle şerâfet gelmez

Düzme қоşma gözle 'aқıl ider mi râğib

Ġonca-i sâḥiteden tab'a leṭâfet gelmez

Mayası âb-ı şekâvetle mahmur olanıñ

Zühd ü taқvâ ile zâtına sa'adet gelmez

Nân u ḥuvânı ne қadar olsa le'imiñ müzdâd

Rüşenden yine âşâr-ı niḥâyet gelmez

Mihr-veş 'aleme ḥükm eylese de merd-i kerim

Kimseye zerre қadar andan isâet gelmez

'Arşâ ser çıksa da 'ar'ardan umulmaz meyve

Câh-ı rif'atle muḥannete aşâlet gelmez

Keşret-i Malla 'âlî olamaz şahş-ı deni

Köpek ü қurt müyile şecâ'at gelmez

Pâk-ṭıynette olur olsa yine şerm ü edeb

Taḥşir-i mâyeye kubḥile nedâmet gelmez

Zâ'il olmaz şerefi düşse de ḥâke muşḥaf

'Âleme tıga-yı câhille ḥaқaret gelmez

O da bir tesbih-i 'aṭâdır қula mevlâsından

Kimseye şervet ü samanla raḥat gelmez

Feyz-i meyḥâne virir şâḥib-i istilâda

Tekye de yatmaқla şahsa kerâmet gelmez

55.b

Bu zaman eṭvârını tağbîr ḥavâdişle şecî'

Girse zincire daḥi şîre cebânet gelmez

Herkesin maḥz-ı k̄asemnāda yapılmış kārı
 Dest-i ḥayatdan icra-yı felāḥat gelmez
 Yaşamakla olamaz cehl-i merkeb za'il
 Ahmaķa tūl zamanıyla feķāhet gelmez
 Bilir erbāb-ı hūner kıymet-i nazmıñ Őıdkı
 Gerçi kim tab'-ı edāniye t̄arāvet gelmez

(31)

Mefūlü/mefāilü/mefāilü/feūlün

Ol Őūḥ niçün gāhice meyḥāneye gelmez
 Mestān-ı-reviş meclis-i rindāneye gelmez
 Seyrāna bakışlarla ḥārāb etdi cihānı
 Őefķatle negü nergis-i mestānāye gelmez
 Sökse dil-i ferzāne söker 'uķde-i zūlfün
 Ol müşkil-i ḥāl itmiş her řāneye gelmez
 Bir āteř-i řavķıyla yanar 'ařık u mā' řūk
 Vu'şlatla yaķa şem'ile Pervāneye gelmez
 Ḥānde gele řāyeste olur bülbüle girye
 Zevķiyle ḥārāb 'aşık nālāneye gelmez
 Ğā'ib ideli ol şanem yoşma edāyı
 Terk eyledi Şıdkı baba pinḥāneye gelmez

(32)

Fāilātün/feilātün/feilātün/feilün

İtme ey dil řaķın ol ğamze-i ğaddara heves
 řaķınan canını eyler mi sitemķare heves
 Tiĝ-i ebrūları kan eyler bî-kes baĝrımızı
 Niçün eyler o peri ḥaņçer-i ḥūñḥāre heves

Bilse mürğ-ı gönül üftāde-i dām olduğunu

Kıl kadar itmez idi turre-i dildāre heves

Ṭūṭi-i tab'ımı gör kim ne şekerler çiner

Ġāliba itdi yine lā'li şeker-bāre heves

Ne bahalarla şatardım dürr-i nazmım Şıdķı

İtse hūbān-ı zaman güher-i eş'are heves

(33)

Müfteilün/müfteilün/müfteilün/fāilün

Bā'de-i lā'liñ cihānı mest ü hayrān eylemiş

Fitne-i cişmiñ bütün dünyayı virān eylemiş

Rüstem hüsnuñ kurub cānā kemen ebrularıñ

Bir nice üftādeyi mecrūḥ-u peykān eylemiş

56.a

Nola ger bülbüllenürse güliştān-ı 'aşķda

Vaşf-ı ruhsārıñ dil-i zārım nevā-ḥān eylemiş

Nāzenin reftār u nāziñ tarz-ı nāzende nigāh

Ser-be-ser anda iki āşüb u devrān eylemiş

Nice yıllar bin emek şarf eyledim Şıdķı o şāh

Derde bak kim ḥān-ı vaşla ğayrı mihmān eylemiş

(34)

Fāilātün/fāilātün/fāiltün/fāilātün

Bezm-i dehriñ pür-neşāṭı āver-serāyı kılmamış

Zevķe da'ir çalınur çenk ü rebābı kılmamış

Hep eylemiş şadme-i ğamdan şafā baygınları

Cām u şevķin oduyla bir mest ü ḥarābı kılmamış

Ḥār alub etrafını gül-goncā-i ruhsārınıñ

Güliştān-ı ḥas-bārın āb u tābı kılmamış

Zahm-ı ğamzeñ merhem-i hattıñla bulmuş (...)

‘Aşık - ı mecrūhuñ eski ıztırābı kalmamış

Su sepilmiş ebr-i zülfüñden meger ruhsarıña

Şāh-ı mülk-ü fitnenin çeşminde h̄ābı kalmamış

Kās’a-lisiñ ğayrına h̄ān-ı keremden behre yok

‘Alemin bir menem ‘āli-cenābı kalmamış

Olalı ğavvaş-ı h̄āmem baħr-i nazm Şıdkıya

‘Aleme neşr olmadık bir dürr-i nāb kalmamış

(35)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Bahār-ı vaşlıñ irmiş gülşen-i rüyüñ çemenlenmiş

Hele şeftalü-yi bāğ rahıñ tāze benlenmiş

Bozulmuş āb-ı tābıñ ravzanıñ te’sir-i tābindan

Gül-ü ruhsar alıñ nev-nihalim yāsemenlenmiş

Biterken pîç ü tāb-ı ğatırım ceşş-i cebîniñden

Acib baħt-ı siyāhım görki zülfüñde şikestlenmiş

Yağılsun berde ‘alem ğam mıdır rind-i h̄ārābata

Bihamdülillah yine ser menzil meyħane şifalanmış

Verir her bir teli biñ nefħa engüşt-ü teħayürden

Hezārān perdeden sāz mülki ğüya düzenlenmiş

Şekerler ezdi ‘anķā-yı kalemle vaşf-ı la’inde

Görüb mirat-i ğüsnüñ tuṭi-i ṭab‘ım süħanlanmış

‘Acib mi yan gelüb sürse şafasın Şıdkı-i şeyda

Bahar-ı vaşlın ermiş gülşen-i ruyüñ çemenlenmiş

(36)

Fāilātün/feilātün/feilātün/feilün

Ebr-i ‘aşkıñla yağan başıma āteşler imiş

Nāvek-i ebru biñ işarati keşākeşler imiş

Nāzenin-baḥşā dediğim didelerin
Dile tir-i siteme baḳ ne yaman işler imiş

56.b

Söyle cānāna şabā kākülün āşufteleri
Sensiz ey māh gelüb gör ne müşevveşler imiş

Rindler nūş-ı mey-i la'liñ ile kāni' iken
Hecrile meygede-i ğamda sebūkeşler imiş

Şem' ü pervāne göñl-i Şıdkı-i şeydā sākı
Bezm-i 'işretde bu şeb ehl-i hevā şebler imiş

(37)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Qızardı hışmdan güyā ki oldu gülüzār āteş
Yine baĝ-ı emelde yaqdı hayfā rüzgār āteş

Ṭutuşdu sū-yu taḥarrik bād-ı hasredimle
Bıraqdı hurūş şabr u qarāra intizār āteş

Olurken revnāḳ-efzā-yı çemen bārān-ı raḫmetle
Belālı başım üzre yaĝdırır ebr-i bahār āteş

Egerçi kül-türāb oldu ğām-ı 'aşkıñla bu cişmim
Ocāḳ-āsā derūnumda yine her dem yanar āteş

Muşavverdir verā-yı perde-i sinemde timşālīñ
Yanar ḳandil-i dilde şem' tek leyl-i neḫār āteş

Selāmetle perî-resm ḫuḳūku eylediñ icrā
Bize terk eyleyüb hecriñ gibi bir yādigār āteş

Bu dāĝ-ı per-mūḫallerle görenler cişm-i pür-ḫünım
Şanurlar Şıdkıyā yanmışdı olmuş lalezar āteş

(38)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Dil-i mecrûhu dest-i cevrine bir şûh sineñ almış
 Şikest-i bâl-ı murğı şâhbâz tizcenin almış
 Kemân ebrûlarıñ kavı-ı kazâdan zira edüb ikrâz
 Nigâhıñ kasdı câna berķ-ı hatfeden hadenk almış
 Raķibân sipihr ü kûy-ı vaşlın şöyle zabt etmiş
 Ki güyâ mülk-i mışrî leşker-i kavm-i Frenk almış
 Zebün etmiş ol âhû gözleriñ çok şir-i ğarâtı
 Nola taraf-ı ğazâlim dehrde nâm-ı pelenk almış
 Degil beyhüde rûhsârında zîb-i zülf-i zer-tarıñ
 Şâh-ı iklim hüsnuñ bâl-ü ânkâdan çelenk almış
 Şaķın ğavĝâya şalma başıñı ey rind-i pervâ
 Bugün meyhânedede şakî yine ayâĝı denk almış
 Ciger kanıyla yazdı şerh-i hâlim sûy-ı cânânâ
 Lebiñden Şıdkıyâ güyâ zebân-ı hâme renk almış
 Ne tenhâdır cihân nergiş-i sūd u cirân u virânın
 Hem şeyrân-ı mirân hastâ-i çeşm-i ğazâldanmış
 Ner pîç ü tâb-ı ğamı cem 'iyyet-i hatırınca yapar
 Esir-i halka-i gisûy-i perçin u perişânınmış

(39)

OKUNAMADI

57.a

(40)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Gelür meyhânededen nahvetle ol serv-i revân serhoş
 Levendâne revişle elde hañçer gözde kan serhoş
 Sarılmış her biri şimşir u tîr kasd-ı 'uşşâķa
 Kemân ebrûlarıyla ğamze-i nâvek feşân serhoş

Ser-i 'uşşakını rizān eder berk-i ḥazan-āsā
 Şalinsa nazla baĝ içre ol serv-i revān serḥoş
 Ḥumār-ı nergiş-i şaḥbā-yı ḳudretten midir bilmem
 'Aceb nedir görülmek 'alem içre ahvān serḥoş
 Ne saĝar sundu bilmem sākî devr etmeĝe hep olmuş
 Ser-a-ser bāde-i ḥayret ile ehl-i zaman serḥoş
 Görüb naḥş-ı nigāh iltifātıyla dehre aldanma
 Şalur başıñ belā-yı nāgihana ol yaman serḥoş
 Öürsem Şıdķı ol nevres-i civāniñ şevķ-i la'linden
 Yazılsın peykerim serbalde (... ..) nūvān serḥoş

(41)

Mefülü/mefāilü/mefāilü/feülün

Bir kere nolur ey bütşin bezme ayak baş
 Ammā ki saķın gelmesün aĝyār ṭayaķ baş
 Küsmüş bize ol muĝbeçe meyhāneye gelmez
 Ben yalvarayım ey peri-mekān seb de yayaķ baş
 Başında ḳabaķ patlasun ey saḥne-i devrān
 Kim dedi saña gice gezüb sabaḥa konak baş
 Zāĝ-ı siyehiñ lāneñe ḳonmaķda gözi var
 Şebbāzım aman aç gözin gāhi suyāk baş
 Şıdķı seni şayd itmege āmādedir aĝyār
 Bir semt-i şabādan sayulub dāme uzak baş

57.b

(42)

Mefülü/mefāilü/mefāilü/feülün

Kim der ki begüm 'ahde vefālar saña maḥşüş
 'Uşşakla hemān cevri ü cefālar saña maḥşüş

Bu tarz-ı levendâne hırām u bu tenāsüb
 Bu yoşma kesim teng-ķabalar saña maḥşūs
 Her şūḥ perî-ķehrede olunmaz nezāket
 Bu cilve bu nāzende edālar saña maḥşūs
 Şayķalzedede-i şive-i naķķaş ķaderdir
 Mir'at-i ḥüsnde bu cilālar saña maḥşūs
 Sevdā-yı seriñde ıolaşur perķem-i yāriñ
 Şıdkı yine püsküllü belālār saña maḥşūs

(43)

Mefülü/mefāilü/mefāilü/feülün

Ol şūḥdaki cevır ü cefālar baña maḥşūs
 Ol tündengi edālar baña maḥşūs
 Kıoymaz bilürüm Atmağa ağıyār pelıde
 Nergişteki heb tır-i belālār baña maḥşūs
 Ey gül ne bilür zāğ-ı siyāḥ vaşf-ı cemāliñ
 Ol bāğ-ı leṫāfetde nevālar baña maḥşūs
 Lezzet mi bulur zāhid ḥar içsede de ḥoşāb
 Şirin lebiñ emmekde şafālar baña maḥşūs
 Şıdkı zürefā ile tekellümde yüzüm yok
 Etfālle ammā ki şaķalar baña maḥşūs

(44)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Ķadd-i mevzūnuñ mudur serv-i şanevberden ĝaraż
 Lā'li meygūnuñ mudur enhār-ı Kevşer'den ĝaraż
 Nergiş çeşmiñdeki ebrū-yu müğāniñ seniñ
 (...) ķavs-ı ķaıza tir-i muķadderden ĝaraż
 Berg-i yah-ı semre bulmazdı bunca iştihār
 Olmasa zülfüñ beyān-ı sünbül-ü terden ĝaraż

Rū-yu raḥṣānıñ dehān-ı nükte-pervāzıñ imiŝ
Nokta-i cüvāladan yaḳut-u eŝmardan ğaraz

Tiĝ-i ḳahr hazret-i Kahhardır a‘dāsına
Zülfikār-ı cān –ŝikār ŝāh-ı haydardan ğaraz

Künt-ü kenz nüktesin tabirden ğayrı nedir
Zümre-i insana irsāl-i peyem-berden ğaraz

Ŗıdkı āl-i abānın rütbesin izhārdır
Hilḳāt-ı ekvāndan tertib-i maḥŝerden ğaraz

58.a

(45)

Fāilātün/fāilātün-fāilātün-fāilün

Gülşen-i Firdevs’den bāĝ-ı cemālīñdir ğaraz
Cū-yı Kevŝer’den ŝehā la‘li zülālīñdir ğaraz

Hāl-i künd-ü mükevveniñe Ādem ki virmiş cenneti
Ĝālība dünyaya gelmekden viŝālīñdir ğaraz

Gerçı nāzil oldu Ḳur’an ‘āleme ahkām içün
Neşr-i feyz-i lezzet şirin maḳalīñdır ğaraz

Ka‘be-i ‘aliye başubdur baĝrına mestiñ siyah
Dāĝlamaḳdan sinenin efkār-ı hālīñdir ğaraz

‘Andelib-i zār her şeb dideden ḳanlar döker
Arzu-yu ĝonca ruḥsār-ı ālīñdir ğaraz

Bedr iken māh-ı felek cismiñ ki ĝam eyler nizām
Seyr-i mihr-ü yekle ebrū-yu hilālindir ğaraz

Bunca ḳādirdir seniñ evŝāfiña Ŗıdkı ḳuluñ
Fıḫrat-ı dünya vü māfiha kemālīñdir ğaraz

(46)

Failātün/Failātün/Failātün/failün

Eyledim derd-i dil-i zārım dürr-i dildāre ‘arz⁷
 İhtiyacın bendeler elbet ider hünkāra ‘arz
 Nev-nihālim şun baña şeftālū-yü bāğ-ı raḥıñ
 Meyve-i meyḥoşu hoşdur eylemek bimāre ‘arz
 Nāledir mu ‘tadıñ ey bülbül hemān bu bağda
 İtmediñ bir kere aḥvālīñ ol gül-ruḥsāre ‘arz
 Sen ki ey pervāne her şeb ‘azm idersin bezmine
 Eyle bu sūz-u dilim şem ‘- icemāl yāre ‘arz
 Yaz ciger kınyile Şıdkî gānzesiñden çekdiğīñ
 Sende eyle ḥālīn ol şāh-ı ‘adeletkāra ‘arz

(47)

Mefülü/mefailü/mefailü/feülün

İtsem nola ol şūḥ-u sitemkāre ta‘riż
 Eylesem cevr-i dil-i zāre ta‘riż
 İtdi küllerini (....) ol ḥūn-nigāhıñ
 Beyhūde ider dide-i ḥūn-bārā ta‘riż
 Bozduñ yine şirāzesini mülket-i ‘aqlıñ
 Ey şāne idüb kakül-i dil-dāre ta‘riż
 Her şeb ne çanağlar qarılır ḥāngāhında
 Şeyhi kim ider rind-i kadehkāre ta‘riż
 Bir günehin ‘aba zirine dünyāyı alanlar
 İtmez de nider aḥlas-ı zer-tāre ta‘riż
 Her kim ki dimāğı beri ola zehr-i ḥaseddden
 İkrām oña itmek gibidir māre ta‘riż

⁷ ğaraz

58.b

Şıdkî bilür erbâbı her kıymet-i na'zımın
Cühela ne gam itsede bir pare ta'rîz

(48)

Feilâtün/feilâtün/feilâtün/fa'lün

Taze sünbül gibi vechinde nümâyandır ھاٹھ
Güzelim bağçe-yi hüsnüñe rümhîyandır ھاٹھ

Zâhir-i eşalisi yok lebiñ köyündürdü bizi
Teb-i hummâ gibi pinhân fûrûzândır ھاٹھ

Allah Allah ne kara günlere kaldık ki bize
Âhir-i 'ömrde bir mehleke-i cândır ھاٹھ

'Arşda hânkâh hüsnüñe bâr-ı aşk olsun
Yeter irşâd-ı mürîdânına bürhândır ھاٹھ

Gerçi düşmânımız ammâ yine hürmet lâzım
Şıdkîyâ itme teneffür bize mihmândır ھاٹھ

(49)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün

Şanma revnâk virdi ey dil gülşen-i cânâna ھاٹھ
Hâr dökdi her tarafâ hayfa ki ol bostana ھاٹھ

Leşker-i Hindü gibi birden bire baş kaldurub
Şâldı bir bir fitneler bu mülket-i devrâna ھاٹھ

Va'd-i bûs-ı la'liñ itmişdi ferâmuş ol peri
Şoĥbet oldu şimdi eski ettiĝi peymâne ھاٹھ

Nâle-i feryâdımız beyhüde mi her şeb bizim
Açdı biñ dâĝ-ı felâket bu dil-i nâlâna ھاٹھ

Zatımîrâsını inkâr iderken sükker kim
Kendi mühri ile ibrâz eyledim meydâne ھاٹھ

Bilse evvel mekrini yüz mi virirdi kıl kadar

Âşinā tarzında geldi ‘aşıka bi-gāne hıtt

Küllü şey’in cā imiş maḥbūb maḥbūb deyüp

Sende yazdıñ Şıdkî nāçār olub divāne hıtt

(50)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Esir-i şive-i güftār kand-efşān kim Hāfiz

Şehid-i tiğ-i cevr-i gamze-i fettān kim Hāfiz

Qıyāmetler kopardı bāşım üzre kıdd-i şimşādıñ

Olub dehşetle sersem vālā vü hayran kim Hāfiz

Ne hāle uğradım gör neş’e-i şahbā nigāhıñdan

Ayāğ üftādesi bir mest-i sergerdān kim Hāfiz

Ser-a-pa nefḥa-i cān-sūz avāzıñla sūzānım

Per ü bālî tıtuşmuş bülbül-ü nālān kim Hāfiz

59.a

Raşdengiz-i ‘ömr oldu şadā-yı fitne-perdāzıñ

‘İmāret bağıdamam ta Haşre dek virān kim Hāfiz

Çıkarısın evce gāhi gāh urursun būselikden dem

Gehi me’yūs gehi ḥāhişger-i iḥsan kim Hāfiz

Nola taḥsîn etvarıñda ḥāmem nev-gāzel yaratsa

Mişmāl-i Şıdkı-i şeydā sitāyiş-ḥān kim Hāfiz

(51)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Şānem āteşler ider pervāneye izhār-ı şem‘

Ehl-i derde ‘arz ider sūz-ı diliñ her bār şem‘

Bağrıñ yağımıdır ya eşk-i hasret mi döker

Yağdırır bārān amma ebr-i āteş-bār şem‘

Dil-i āgāza virmez ayılmaz t̄ab-ı ğamdan bir nefes
Gerçi tedriçle dirler her gice bimār Şem‘

Gaz te‘dibiyle kesmişler ziyānın bezmde
Ehl-i bezme zāhir olmuş ğāliba esrār Şem‘

Yandurub ciŐmin yine ħandān olur Őıdķı gibi
Hem yanar hem de ider sūziŐlerin inkār Őem‘

(52)

Fāilātūn/fāilātūn/fāilātūn/fāilūn

İtdi muṭrib ğāliba bir başķa nefħa ihtirā'
Eylediîrās ehl-i meclise vecd ü semā‘

Āfitāb ‘aleme irā kaldı nezdden de sehā
Eyledikce pertev mihr ü cemāliñ iltimā‘

‘İlm-i bi-a‘m‘ālden aşhabına gelmez fūrūĝ
Őem-i bi-nūrdan ehline ‘aks itmez Őu‘a

Gör ziyāfetĝāh-ı mevlānın kemāl ü vüs‘atiñ
Őıdd iken zūhhadla rindān eyler içtima‘

Matbahında bir kesiñk herĝün piŐerken semn
Diĝerinin destine yıllarca geçmez bir kıra‘

Öyle māhir oldu kim maḥlūķ mekr ü fitnede
Kendi üstādı olan İblise de eyler ħud‘a

Řalmadı bir kūŐesinde cā-yı rāħat kimseye
Őıdķıyā itmek gerek ĝayrı cihāna elveda‘

(53)

Fāilātūn/fāilātūn/fāilātūn/fāilūn

Ĝāliba itmektesin ey serv-i nāzım ‘azm-i baĝ
Ĥāzır olmuş lāle-veş bezm içre yüz la‘li ayaĝ

Güller açmıŐ Őānem-i ĝülzār içre teŐrifiñ Őuyub
Bāĝbān-ı dehr cānā suyu yākmıŐ çerāĝ

İntizārım merhem-i haṭṭıñ idi zahm-ı dile
 Āh açdı ovada dāğım üstüne bir taze dāğ
 Bağrı k̄an olmaz mı zār ü nāleden bülbüllerin
 Ğonca rūhsārıña şarkıntılık itdikçe zāğ
 Şu 'le-i fānūs şanmak leyle-i tārikde
 Ateş-i āhım baña kūy-ı ğam olmuş serāğ
 Hük-m-i k̄anūn-ı cedīdiñ muḳtezāsı mı 'aceb
 Devr-i hūbān-ı zaman içre vefā olmuş yasağ

59.b

Günde biñ kere ölür şirîn lebiñ öpdükçe el
 Şanki çok hulu İmiş Şıdkı kuluñ kalmışda şağ

(54)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Gerçi kıldım yoluña naḳdine-i 'ömrüm telef
 Sāye-i 'aşkıñda amma eyledim kesb-i şeref
 Sāye şal hāk-i mezārım üzre şād it rūhumu
 Serv-ḳaddim senden özge yoğ baña hayr-ı halef
 Āyet-i hūsnūñ idüb tefsir erbāb-ı 'ülüm
 Lafzan olmuş müttehad amma ki ma'nen muhtelif
 Ğam mıdır olsa raḫıñ pūşide-i haṭṭ-ı siyah
 Rūy-ı māh bi-derde elbet nümāyandır kelef
 Biz muḫıbb-i hāndān haydar-i kerrāriyuz
 Arzūmuz dem-i-dem didār-ı şahrā-yı Necef
 Ḳavs-ı ḳudretten ne kim vārid olur virdin rızā
 Sīnemiz tir-i ḳazā-yı Hāḳḳa olmuştur hedef
 Ḳıymet-i nazmım bulur ğavvaş-ı baḫr-i ma'rifet
 Güher-i ma'nāya olmuş Şıdkıyā ṭab'im şadef

(55)

Failātün/fāilātün/failātün/failün

Nola olsa derd-i 'aşkıñla ten ü cānım telef

İttiñ ey āfet-liķā peykāñıña sīnem hedef

Haṭṭ-ı nev-irās nokşan eylemez rūhsārıñı

'Aybdan ma' dūd olmaz vech-i mah üzre kelef

Reng-i hūn isnādı 'ayb olmaz leb-i meygūnuña

Lā'li rengin olmasa ķānile bulmazdı şeref

Tā ezelden ben seniñ perverde-i ihsāñım

Naķd-i cān itsem fedā rāhıñda şayılmaz şarf

Neş'etiñ fehm eyle zāyi' itme naķd-i fıtratıñ

Tā saña zāhir ola aḥvāl-i sırr-ı men 'arif

Pak-ṭıynetler yirin ṭutdu fūrū-māye neseb

Kase-i yakūta sebķat eyledi zarrāf-ı muzaaf

Cān u dilden bende-i āl-i 'abāyım Şıdkıyā

(.....) dide-i āmālime ḥāķ-i Necef

(56)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

İder mi itmeyen taķlid ü aşlı diğlerinden fark

Nigārıñ ḥüsn ü ān-ı dil-rübāsın peykerinden fark

Olan dil-dāde-i ḥurşîd-rūyuñ u leylî-i zūlfüñ

Şeb-i tārikin eyler mi nehār-ı envārından fark

Açar biñ yara dilde taşraya İcrā-yı hūn itmez

Budur tîr-i meşkle rekz-i nāzik neşterinden fark

Değil ḥālî leb-i yakūt fāmıñ ḥālet-i meyden

Veli müşkil olur etmek şarābı sağārından fark

Ḥalāvet-yāb olanlar lezzet-i ḥūn-ı vişālîñden

Bulur güftâr-ı şîriniñde Mışırın şekerinden fark
 Ne zevk alsun raķib-i zâg-siret bâg-ı hüsniñden
 Has u hâşâkı itmez gülşenin verd-i terinden fark

60.a

Serin meydân-ı tecrîde şalan merd fakr itmez
 Külâh-ı köhnesin şâh-ı zamanın efserinden Fark
 Dimâg-ı efrde nâ-sencide taraf-ı zamân itmez
 Bustan-ı zeminiñ seng-i hâmin güherinden fark
 Kapu yoldaşuyuz babında biz ol şâha ‘ayb olmaz
 Gül-âb (.....) itmezse Şıdkî-i çâkerinden fark

(57)

Mefâilün/mefâilüm/mefâilün/mefâilün

Cihânda görmedim bir gün ki ğamdan ıztırarım yok
 Geçirmem bir nefes kim anda biñ feryâd u zârım yok
 Sorar mı kimse hâlim miñnet-i devrândan başka
 Belâdan ğayrı bir yâr-ı şefikim ğam-güsârım yok
 Bu baĝ-ı köhnede bî-hûde şeydâlık şî‘ar ettim
 Egerçi ‘andelibim zârım añlar gülizârım yok
 Taĝıtmış bu gice güyâ şabâ gisû-yu cânânı
 Gözümden gitti h‘âbım bir nefes şabr u kararım yok
 Gehi aĝyâre karşu rüşen et kâşânem ey meh-rû
 Bilürsün senden özge nûr-u çeşmim iftiħarım yok
 Baña zühd ü verâ‘dân zâhidâ bîhûdedir bahşîñ
 Benim ‘ömrümde bilki öyle vâdiden güzârım yok
 Dıraht-ı bî verd-tek Şıdkıyâ bir sâde ten kaldık
 Dökübdür mihr ü cân fitne hayfâ berg-bârım yok

(58)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Esir-i dām-ı ğam dil-ḥaste-i cüretbān olduk
 Hüdāniñ ğamze-i ḥübān-ı devrāna nişān olduk

Ne püsküllü belā oldu bize ol kākül-ü Leylā
 Olub Qayd u cünün-pişe rüsvā-yı cihān olduk

Bid‘a-yı ‘alemin parmak taḳarken ḳavline ḥayfa
 Ḥarābāta düşüb ūkest-i cevr-i zamān olduk

Maḳam-ı buselikden nağme irādıyla tel kırdık
 Nevāmız rāst iken semt-i muḥāllikde kemān olduk

Ne ğam menfūr bezm-i āşinā olduḳsa ey sākī
 Varub bigānelerle sāğar-ı ülfet-keşān olduk

‘Adūnın zaḥm-ı tīri gerçi cāna itmedi te’sir
 Toḳundu neşter-āsā dost ṭağ-ı ḥun-feşān olduk

Kibār-ı Mışırdan ümid-i elṭāf itmedik ammā
 Dem-a-dem ūdkiyā pāmāl-i yāy-ı imtinān olduk

(59)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/failün

Şanma enhār-ı taleblerde ṭolandık ṭalmadık
 Yay-ı serv ü maḳşudı belki bulandık bulmadık

Ey nihāl-i nevresim bîhūde ekşitme yüzüñ
 Ğabğabın nārince ancaḳ uzandık almadık

Dām-ı zülf-ü yāre düş olmuşdu dil-i divānesi
 Ūş behāsı naḳd-i cān kıldık (.....) ḳalmadık

Bir peri şüretle hem-pisterlik eylerdik ḥayāl
 ‘Alemin ma’na imiş āḥir uyandık olmadık

60.b

İ'tilā-yı ter'iş-i güftār-ı rākib olduksa da
 Bir mā'keslik vaqtimiz tutdı tayandık tolmadık
 Çaldırır devrān kavallar bir tākım ayulara
 Biz düdük olsun dediñ çünki çobandık çalmadık
 Gerçi dāmen kesdi vuşlatdan o serv-i nāzenin
 Ya niye çamur-tek Şıdķı şuvandık şalmadık

(60)**Feilātün/feilātün/feilātün/feilün**

Ƙara sevdalara şaldı bizi bir Ƙara yāyāƘ
 Ƙara yerlerde Ƙalub oldu göñül Ƙara bataƘ
 Ƙara çeşm Ƙara ebrū Ƙara perçem Ƙara hāl
 Ne Ƙara günlere Ƙoydu bizi devrān hele baƘ
 Ƙara kiprikler Ƙıldı bu Ƙara bağrımı Ƙān
 Şapladı sineme güyā ki Ƙara şaplı bıçak
 Evc-i vaşlında uçan bahtı Ƙara murğ-ı dile
 Ƙara Ƙuş gibi nigāhı süzülüb urdı şuyak
 Kanamazken Ƙara yanuƘ gibi didārīña biz
 Ƙara güñ yaƘdı ten ü cānımızı tāb-ı firāk
 Ƙara Ƙarga gibi ƘonduƘda o gülzāre rakīb
 'Andelibi Ƙara sarılığa uğratdı merāk
 Ƙara Ƙan Ƙuşşa nola hāme-i nazmım Şıdķı
 Ƙara hummaya tutuldu o da yaşlardan irak

(61)**Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fā'lün**

Nazla şiveyle her baña boynun bükerek
 Gelür ol kebk der-i semt-i çimenden sekerek

Dil-i sevdāzādeyi itdi kızıl Divāne
 ‘Arz-ı āline gisū-yu siyāhın dökerek
 Eyledim şahın-ı dili mezra‘ hasb-e’l-sevdā
 Dāne-i hāl raḥ-ı yār-ı ḥayalın anarak
 Eyledi ḳaddimi ḥam-ı yay gibi bār-ı sitem
 Çille vü cevri bir ḳaşı kemānıñ çekerek
 Naz u sū‘ ile cānāndan ayırdı raḳīb
 Çıḳası gözlerini ‘āşık-ı zāre dikerek
 Ḳapadı sohbetimizi yārla mānend-i kābus
 Zāhid-i bed-menişin sıklı bezme çökerek
 Şıḳıyā etdi ecel ḥāne-i ‘ömrü taḥrīb
 Tişe-i cevri bir taşını günde sökerek

(62)

Mefülü/mefāîlü/mefülü/mefāîlün

Ey dil bu ḥarābāta sen āvere mi düşdüñ
 Gülzār-ı ḳadīmiñ bıraḳub ḥāre mi düşdüñ
 İḳbālle ‘izzetde iken evc-i şerefde
 İndiñ bu mezelletge idbāre mı düşdüñ
 Dolanub ṭolaşub desd-i cünün içre nihāyet
 Bir ṭurre-i ṭarrār-ı siyekāre mi düşdün
 Şad-pāre ider baḡrıñı şimşir-i sitemle
 Bî-mihr ü vefā ḡamze-i ḡaddara mı düşdün

61.a

Bāde-leb la‘li ile bir taraf-ı nigārīñ
 Mecbūr olub mülk-ü meyḥāre mi düşdüñ
 ‘Aḳlunı alub itdi seni vāle vü cirān
 Bir çilesi çok dilber-i ‘ayyāre mi düşdüñ

Şıdkî çıkarub 'ömr ü girānmāyeyi elden
Şaşkınlık ile vādi-i eş'are mi düşdüñ

(63)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Nergis-i mestiñ hevāsında vücūdum oldu hāk
Tiğ-i hecriñle 'acib mi sinem olsa çāk çāk
Olmadım bir gün bu miḥnethānede āsūde hāl
Derd-i 'aşkıñ korqarım bir gün beni eyler helāk
Cür'a-endāz-ı şarāb-ı vuşlat olsañ kabrime
Şevk-i la'liñle biter her zerre-i hākimde tāk
Cilve-i hüsn-ü kadīmin 'aleme ibrāz için
Eylemiş şun '-i ḥare mir'at rüyuñ nāb-nāk
Eyledi kayd-ı 'alā yaqđın nice āzāde ser
Mürşid-i 'aşkıñ gibi 'ālemde yoqđur pîr ü pāk
Sāki-i gül-çehre olduğça bu resm-i cilve-sāz
Kūşe-i meyḥāneden eyler mi göñlüm infikak
Olmazım Şıdkî der-i lütf-ü Hüdā'dan nā-ümid
Her ne deñlü eylesem cürm ü günāha inhimaq

(64)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Ḥasret-i la'liñ ile sinem tir-i kân eylediñ
Zihnimi zülfüñ hevāsıyla perîşān eylediñ
Gül gülābiñ itdi mi bülbül dāḥi bağrın kebāb
Serv-i nāzım gālībā 'azm-i güliştān eylediñ
Pāy-māl-i eşhab-nāz oldu hep üftādelər
Biz türāb olduğça sen cevri ferāvān eylediñ
Yāğ sürüb nān-ı rakibe çerb-güftāriñ ile
Ateş-i gāmla dil-i mecrūḥu biryān eylediñ

Şormadıñ bir ekşi limon ile hasta hâtırım
 Portakal ğabğabıñ aġyäre ihsân eyledin
 Derd-i hicrânıñla yıldız şaydırub ‘uşşâkıña
 Bezm-i ğayrı şem ‘-i hüsünüñle fûrûzân eyledin
 Şıdķı çekmişdi ayaġın menzil-i meyhânedin
 Sen yeñi başdan anı ser-mest ü hayrân eylediñ

(65)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Ayaġıñ aldı sâķı rind-î mey-i aşâma yüz virdiñ
 Kudu meydana rengiñ saġarı gül-fâme yüz virdiñ
 ‘Acib mi qaralı bayram iderse ‘aşık-ı zârıñ
 Kopardı fitneler haţţ u haţır encâma yüz virdiñ

61.b

Feţva-yı ġurâfiñ çıkardı senden uğrun ey perî-peyker
 O şüret-i hâyını âyine-i ressâma yüz virdiñ
 Kanatmış diş alub la ‘l-i lebiñ hengâm-ı vuşlatta
 Ne enişle sen aġyäre bed-fercâme yüz virdiñ
 Öper oħşâr atar âħir seni âġuş-ı ‘izzetden
 Yanıldıñ tıfl-ı nâzım dâye-i eyyâma yüz virdiñ
 Belâ-yı perçimi akşamladı başında encâmı
 Hatasın bilüb ey dil hayal-i hâme yüz virdiñ
 Raħıñ būs itmege zülfüñ gibi şarkındılık eyler
 Egerçi luţf kıldıñ Şıdķı-i nâ-kâma yüz virdin

(66)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Ġâlibâ mihr-i cihân anasıdır muġbeçeniñ
 Mâh deġilde bedri yanasıdır muġbeçeniñ

La‘li cān baħşına reşk itse ‘acib mi ‘İsā
Cān viren mürdeye peymānesidir muğbeçeniñ

Cezb iden şimdi kiliseye bütün İslām’ı
Reviş-i ħasen-i levendānesidir muğbeçeniñ

Fitne-i çeşmi yaķub ‘alemi başdan ayaġa
Yeñi dünyā daħi virānesidir muğbeçeniñ

Bütperest oldu görüb şüret-i ħasin Şıdkî
Menzili şimdi (.....) muğbeçeniñ

(67)

Failātün/feilātün/feilātün/feilün (remel)

Eyledi ķaddim ħamīde rerv-i reftārıñ seniñ
Nola baġrım ķān iderse yād-ı rüġsārıñ seniñ

Beste-nār-ı nigāh eyler Felāṭun olsa da
Ṭarf-ı cadūdur nigāra çeşm-i sehġārıñ seniñ

Dām-ı zülfüñden rehā bulmaķ ne mümkin mürġ-ı dile
Dāne-i sevdā iken ħāl-i siyekārıñ seniñ

Zaħm-ı navek ġamzeler işler oñulmaz sīnede
Olduġum ġündenberi cāna giriftārıñ seniñ

Kāh atub tir-i cefā ġāhi çeküb tiġ-i sītem
Ġalibā ‘uşşāķı öldürmekdir efkārıñ seniñ

Şerbet-i vaşlıñla yoķdur mu müdāva eylemek
Derd-i hicrāñıñ ile olduķsa bimārıñ seniñ

Nāy-ı kilik-i şi‘irden icrā ider ķand-i nebāt
Yād idüb Şıdkî leb-i la‘li şeker-bārıñ seniñ

(68)

Mefailün/mefailün/mefailün/mefailün

Müretteb bezm-i ‘işrete cām-ı pür-i şahbā vaķt-i nāzıñ
Müzeyyen raħimîn sākî ise rumhna vaķt-i nāzıñ

Bahar-ı vuslâtıñ reşk-âver gülzâr-ı cennetdir
 Şafâsı hoşdur ammâ neyleyim cânâ vaqt-i nâzıñ
 Sihr-i teşrif kııl ey serv-i nâzım bezm-i ‘uşşâkı
 Ne zevk olsun bugün akşamdır halâ vaqt-i nâzıñ
 Ulaşdır sâkiyâ peyveste câm-ı la ‘l-i gülgünü
 Kâlub eglenmesün ol şüh-u müsteşna vaqt-i nâzıñ

62.a

Ne kanlar yuttuğum cellâd ğamzeñ tiğ-i kahrından
 Saña şerh eylerim ey şâh-ı Hüseyn ammâ vaqt-i nâzıñ
 Yağarsıñ ihtirâz et nâle-i dil-süzla bâğı
 Yeter bunca fiğân ey bülbül-ü şeydâ vaqt-i nâzıñ
 Mizâc-ı nâzı pek nâzik o şâh-ı kişver nâzın
 Beyân-ı hâlden Şıdkî hazer kııl hâ vaqti nâzıñ

(69)

Müfteilün/fâilün/müfteilün/fâilün

Fitne-i devrân mı ey dil-dâr-ı meh-rû gözleriñ
 Yağdı dil mülkin harâb itti Hülâgü gözleriñ
 Dil-i perîşân sine-i süzân bağrımız kân eyledi
 Zülf ü hâliñ ‘ârz-ı alıñ sitem-cü gözleriñ
 Şarf-ı hâlet kim olur şi ‘r-i ğazanferler zebün
 Nim nigâh-ı nâzla bağıdıka ahû gözleriñ
 Zir tâk ebr u ânında tutaldan âşiyân
 ‘Alem-i bir mûya bend itdi perestû gözleriñ
 Gösterir kavş-ı kazâ tîr-i kaderden şiveler
 Ebr u ân ğamze-i Tatar Hindü gözleriñ
 Derd ü ğamdan göz açar mı Şıdkî-i şikeste dil
 Câm-ı meyden hoşlandıkça belâlu gözlerin

(70)

Failātün/failātün/failātün/failün

Kim demişdir sünbül-ü bağ-ı vefâdır kâkülün

‘Âşıkın başında püsküllü belâdır kâkülün

Leşker-i Hindü şalub zabt itmek ister şâh-ı Fas’ı

Şanki cānā pāyitaht-ı Avrupa’dır kâkülün

Kesb-i āsāyiş ider elbet şemîmenden meşām

Perçemiñ sebū daği mişk-i Hıttadır kâkülün

Habs-i timār hâne-i ğamdır dil-i divānemiz

Gerden u pâyında zincir-i cefâdır kâkülün

Baş şalub eyler temennā vuşlat-ı ruhsārıñı

Hüsünüñe Şıdki gibi pek mübtelâdır kâkülün

(71)

Feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Menzil-i mesken için zümre-i hübāna çilün

Kişver-i Çin’de Güyā ki nigār-hân çilün

Nice hürşîd-i şaffet dilber-i ra’naları var

Nola maḥz eyler ise mihr cihān-âne çilün

Görcek serv -kaddiñ duhter-i nevresteleriñ

Rüz u şeb tağa okur ravza-i raḥvāne çilün

Olsa sırrı ḥabl-i ḳurra ha-yı bahsine ‘acib

Nāçe-i Gölbaşı’nıñ başı levendān çilün

Resm-i mihrāb-veş ebruları hübānlarıñ

Şaşırır kıblesini nice müslümāna çilün

62.b

Seyre vardıkça pınar başına erbāb-ı şafā

Su başında düşürür āteş i sūzāna çilün

Gül-fidān ğonca dehān taze civān yoşma edā
Dil-rübālarla döner řıdķı ğülüřtāne ğilün

(72)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Yetiřdin ey ğül-i nev-ğonca zīb-i ğülüřtān olduñ
Nemā buldu ķaddiñ servi gibi ra‘na fidān olduñ
Ne ħālin asitāne ‘arz ‘uřřāķın ider cür’et
Ne sen fehm eyleyüb derd-i derūnun mihribān oldun
Görüb naķř-ı nüvāzın cān virürken ‘ařķıña ğöñlüm
Niķün uyduñ da ķeřm-i fitne-perdāza yamān olduñ
Peri ħalketmiř āyā melek seyretmiş cānā
Ħayal-āsā ğöründüñ ķeřmime şonra nihān olduñ
Ne erdiñ vuřlata ne būs ķıldıñ la‘l-i dil-dārı
Hemān dilden dile beyhūde řıdķi dastān olduñ

(73)

Feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Ħasret-i la‘l-i lebiñle cigerim ħūn itdiñ
řitem-icevriñi ğünden ğüne efzūn itdiñ
Nola ger eyler isem keřt-i beyābān-ı cūnūn
Beni āhu-yı niğāhiñ ile meftūn itdiñ
Ney gibi nālelerim perdede tütmuştu ķarār
Dile izĥār-ı fiğān itmegi ķānūn itdiñ
‘Arş idüb leşker ĥaķķ-ı raķıña bir yüzden
Ansızın mülket-i ‘aķl u dili řebĥūn itdiñ
Cān virirken reh-i vařlıñda ķuluñ řıdķi-i zār
Yokmu raķmiñ ğam u hicrānına merhūn İtdiñ

(74)

Feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Naḳdi tiz vir bulub kıymeti bi-vāyeleriñ

Ḳalbe çaḳdı hüneri şahib-i sermāyeleriñ

Nola ger olsa ḥamide-ḳad erbāb-ı himem

Çekülür yay degül tavr-ı fūrū-māyelerin

İlticā eyleyeniñ baḡrını pūr-ḥūn eyler

Def-‘i ḥar u ḡam iken ḥāşiyet-i sāyeleriñ

Süfli ṭabi‘at ider süfli tabi‘attan ḥazż

Çünki hem baḥr olur hemde mey pes-pāyeleriñ

Nola uyursa zen-i dehr ḳucaḡında denî

Cāy-ı me‘hūd nisādır maḳarr-ı ḥāyeleriñ

Mekr-i ḳundaḳdan alışmaḳtadır ebnā-yı zaman

Māye-i ḥayl olur virdiḡi sūt dāyeleriñ

Nola ḳān ağlasa dest-i siteminden Şıdḳî

Cānına yetdi felek miḥnet-i bî-gāyeleriñ

63.a

(75)

Mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün

Gülüştān-ı melāḥatda nihāl-i nāzeninimsiñ

Revāḳ-ı ḳandeden tir-i ḡoncadan [nāzikterimsiñ]⁸

Çerāḡ-ı bezm-i ‘ayş u ‘işretim sermāye-i ‘ömrüm

Żiyā-yı çeşm-i ümidim nigār mah-ı cebînimsiñ

Ne mümkündür şāḳınmaḳ neşter-i zenbūr cevriñden

Benim dil-teşne cānā sen şārāb-ı enginimsiñ

Ḳalır mu ḥāne-i dil bir nefes ḥāli ḥayaliñden

⁸ nāzikterinimsiñ

Ėam-ı ‘aşkıñla virān olsa da sen dil-nişinimsiñ

Ser-i bālınce bir sāye şāl bu ĥasta ĥālim şor

Bilürsün serv-ķaddim bādi-i ah u eninimsiñ

Gelürseñ ķabrim üzre dāmen-i vaşlıñ tutar destim

Belî dünyada vü ‘uķbāda da ĥabl-i metñinimsiñ

Tefevvuķ eylerim şāhān ‘aşra ‘ızz ü rif‘atte

Deseñ bir kere Şıdķı bende-i kemter keminimsiñ

(76)

Feilātün/feilātün/feilātün/feilün(remel)

Olduk Ey reşk-i peri-ĥüsnde maĥsūd-u mülk

Görmedi sen gibi bir mehlikā çeşm-i felek

Gerden u la‘li lebiñ ‘aşık-ı dil-ĥastelere

Ballı ķaymaķlı ĥalāvetli tarāvetli yemek

Kimse inkār idemez ĥun-ı vişāliñ zevķin

İzdiĥām-ı rakıbā olmasa mānendi sinek

O nezāketle bitsem nola öldirse bizi

Cāna ķasd itmesi seyrinde olurmuş gülerək

Tek nazla ‘anķāları şayd eyler iken

Saña bu zağ u zağanlar ile ülfet ne gerek

Neşve-i çeşm ĥumārıñ bizi bīmār itdi

Şerbet-i la‘liñ cānā hele muĥtacız pek

Ėoķular ĥonca-i ruĥsārımı hergün eller

Bülbülüñ yanına ķaldı çekilen bunca emek

Ni‘am-ı doşla ķanatmış ser-i kūyüñda rakıb

Ėarkānur ‘aşkıñı görse o bed ĥuyılı köpek

Şıdķıyā olsa idim kaşķi maĥrūm-u vişāl

Görmeseydim o peri peykeri ağyār ile tek

(77)

Failātün/failātün/failātün/failün

Başıma sevdā getürdi ḥal-i 'ızz u būlarıñ
Zi-himmet-i teşvîşe uğratdı sin gisūlarıñ

Tir-i müjgānıñ işābet itdirüb tā cānıma
Egdirir (.....) kemān ebrūların

Eyledi ser-dāde-i dest-i cünün üftādeñi
Böyle seyrāne baqışlı dide-i āhūlarıñ

Olmāmağ kâbilmidir pā-beste mürğ-ı ḥāṭırım
Dām iken bāğ-ı cemāliñde müselsel mūlarıñ

Çeşm-i fettānıñ mı öğretti füsün u fitneyi
Şaldı sevdālar cihāna ğamze-i cadūlarıñ

Zümre-i ḥübānda yoğdur naziriñ āh eğer
Olmasaydı ey perî-meşreb sitem-cū ḥūlarıñ

63.b

Nazm-ı rengingedā key şirin edālar Şıdkîyā
Ṭab'ın itmez mi küşāde ṭūṭi-i ḥoşgūlarıñ

(78)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/feülün

Meh-i burc-u şabāḥat Güher-kān-ı melāḥatsiñ
Nihāl-i nāzik endām çemenzār-ı nezāketsiñ
Büt-i rengin-edā ğaret-ger imān u 'aқidsiñ
Cefā cū (...) sengin dil u ḥūni ṭabi'atsın

Gözün cellād ğamzeñ ḥançer-i ḥūn-riz-i bi-pervā
Kaşıñ kavv-ı każā kiprikleriñ tır-i ḳadr-i şafā
Ser-i 'uşşāka oldu ḥāl u zülfün māye-i sevdā
Bu hoş pür-fitenle 'aқla fetret cāna āfetsiñ

Cemāl-i bî-misālîñ zînet-efzâ-yı cihân oldu
 Nigâh-ı cân-sitâniñ fitne-i devr-i zaman oldu
 Görün şun´-ı bedi´-i hilkatiñ tesbih-hʻân oldu
 Na´ci-gâh-ı erbâb nazâr-ı şâyân hayretiñ

İdersiñ hâne-i ağıyâra hüsniñ şem´ bezm-efzûz
 Olursuñ aşık-ı nâlâna amma berķ´ alemsûz
 Urursuñ sine-i mecrûha her dem nâvek-i dil-dûz
 Baña badî-i miñnet ğayra esbâb-ı meserretiñ

Göñüller (...) Gisû-yu perçiniñ kemter itdiñ
 Pereştu gibi halk-ı alemi bir müya bend itdiñ
 Kelâm-ı zehr-i nâkiñ Şıdkî-i şeydâya kand itdiñ
 Fünûn-ı şivede bir sâhir şâhib-i mihâr itdiñ

(79)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün

Derd-i aşkıñla neler çekdiklerim itme su'al
 Şüret-i zaħm-ı dilim nâsiye-i hâlimden al
 Şüretiñ işbât ider ağıyâre hem-bezm olduğuñ
 Tâb-ı meyden ğonca-i rûhsârîñ olmuş al al
 Çekmeĝe taķat mi kaldı çile-i ebrûlarıñ
 Yâr cevriñ kâmet-i mevzûnum âhir etti dâl
 Vaşf-ı hüsniñ hücetin [imza imiş]⁹ erbâb-ı dile
 Mû miyâniñ sîm endâmiñda kalmış kıl u kâl
 Gitti eyyâ-mı şebâbet yetti hengâm-ı ecel
 Na'il-i maķsûd olmaķ ba´dezîn ömr-ü muhâl
 Mâ'il olmaz naķş-ı âb u tabına aķıl olan

⁹ imzalı

Haclegāh-ı dehr bir bāzice-i zıll-i hayāl

Gülüş ü vaşında yāriñ bülbül gūyā iken
Miḥnet-i eyyāmdan Şıdkî zebānım oldu lāl

(80)

Mefāilün/mefāilün/feülün

Bozuldu bağlarıñ zevk u şafāsı
Yöneldi gülşenden yabana bülbül
Miḥnetle tağıldı yurdu yuvası
Çarpıldı āfet-i zamana bülbül
Çekdi bu gülşeniñ zevkından elin
Lāleden sünbülde kesdi emelin

64.a

Şiddet-i temāşada şaşırđı yolun
Şaldırdı koştu dumana bülbül

Hālin söylemege tutmuyor dili
‘Arz-u ḥāl yazmağa yetmiyor eli
Şararmış endāmı bükülmüş beli
Uğramış miḥnet-i ḥazana bülbül

Gül gitdi yerini dikenler aldı
Kumru pervāz İtdi zağçaler kaldı
Hümālar çekildi bāygurlar geldi
Mesken eyledi vîrāne bülbül

Şāhîn pençesine düşmüş hevāda
Kırılmış kanadı kalmış ovāda
Kızıl yavruların koymuş yuvāda
Başladı ḥasretle figāna bülbül

Bitse de yetmese ‘ömrünüñ sālî
Göñlüñden gider mi gülüñ hayālî

Bir dem derd ü gamdan olmaz ki hālî
Gözün açub baq cihāna bülbül

Sām esmiş çürütmüş gonca gülünü
Kime şekvā itsin derd-i dilini
Yāda götürdükce yārin elini
Olur Şıdkî gibi dîvāne bülbül

(81)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Teraḥḥum eyleyüb semt-i vefāda bülbüle bir gül
Cemāl-i ‘arz itdi gülzār-ı şafāda bülbüle bir gül
Niçün gülzār-ı vaşla zāğlar sarkındılık eyler
‘Aceb düşmez mi şu bağ-ı fenāda bülbüle bir gül

Olunca neş’e-i cām-ı mey şebnemle gök kızıl
Sihri zerrin kadehle şundu bāde bülbüle bir gül
Çıkarılmışken nevāsın devr-i gülde evc-i şehnāza
Urur baq büselikden dem şabāda bülbüle bir gül

Yıkılmış yerde ‘alem gam degil varsun ḥarāb olsun
Yeter Şıdkî baña bir şūḥ-u sāde bülbüle bir gül

(82)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Hırām et seyr-i gülzār etmege şūḥ-ı cihānım gel
Şafa hengāmıdır nüş-ı şarāb it dil-sitānım gel

Nezāket niyetiyle kaddiñe nisbet iden servî
Bugün görsün utansun bağda nevres-fidānım gel

Şekerler çinemişdiñ va ‘d-i vaşlıñla ‘uşşāka
Müzeyyen eyle bezmi bu gice şirin dehānım gel

Ayaq baş ḥaṅgāh-ı meclise pirāne ḥor baqma
Gehi ey nāz-perver tıfl-ı nāzik nev-civānım gel

Yakılmış intizār-ı maḳdemiñle ‘aşıkın Şıdkî
Götür toprağdan luṭf eyle şāh-ı ‘alîşānım gel

64.b

(83)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/failün

Fitne-i cāndır gözün ayrūlarıñ ḳavs-ı ecel
Tir-i ğamzeñ bahişde peykanla eyler cidal
Gerden u rüyuñda ḥāl-i ‘anberinin mi ‘aceb
Yoksa eṭfāl ḥabsi rum içre tütmuşdır miḥal

Elif ḳaddiñ lām zūlfüñ naḳşın isbāt idüb
Lā demem Elā derim Sen şūḥa müstesnā güzel

Süre-i ve’lleyl ḥatim olsa firāḳ-ı yārda
Belki fecr-i vaşda ve’şşemsi oḳunmaḳ muhtemel

Rāh-ı vuşlat Şıdkıya dūr ise de ğaram Eylerim
‘Aşıḳa Bağdad uzağ olmaz denilmişdir mesel

(84)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/failün

Ġālibā teşrif-i bāğ itmiş yine ol gül-nihāl
Ḥāke düşdi servîler şimsād ḳaddiñ ḳıldı dāl
Yazmamış naḳḳāş-ı ḳudret şāḥife-i ekvānda
Sūret-i ḥüsnüñ gibi cānā seniñ zîbā-yı cemāl
Ebrū vü āniñ cebhe-i berrāḳda tütmuş mekān
Şanki ḥürşîd üzre naḳşolmuş ebk-i resim helāl
Dāne-i ḥāliñle düşmüş dām-ı zūlfüñ şaydıdır
Mürğ-ı dil pā-beste-i zincir olub işkat ḥāl
İnceden ince düşüb ḥulyālara şarmaḳ için
Eylemiş fikr-i miyāniñ Şıdkı-i zārı ḥayāl

(85)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/failün

Ꞑangı bezmi eylediñ teşrîf ey zîbâ-yı nihāl

Neş'e-i şahba ile rûhsârîñ olmuş al al

Mezheb-i hûbāndan aḥz eylemiş fetvā meger

Hûn-u 'uşşâkı merām-ı gözleriñ etmiş ḥalāl

Mürğ-ı ḥâtır düşmemek kâbil mi dām-ı zülfüñe

Vāriken zîrinde cānā dāne-i rengîn ḥal

Ġabğab -ı simin fevķinde görün şirin lebiñ

Ža'n ider kim bir gümüş taş içre ḳonmuş tâze bāl

Gidemez koğsañda ḳuyından dil-i üftādeyi

Deprenür mü gülşeninden bülbül eşkisine bāl

Ꞑānlu nem endüh-ı ğam bir dem göz açdırmaz baña

Devr-i ḥanıñda nigār okur müdam āsüde ḥal

Eylemiş Şıdkî der-'ağuş miyānıñ der-miyān

Sāl-i yetmiş yetmiş itmiş temennā-yı visāl

(86)

Fāilātün/feilātün/feilātün/feilün

Dilde ğam dîdede nem başda hevā tende sitem

Levḥa-i cişmde teşkîl-i yekün İtti elem

Zevķ-yāb oldu mey-i la'l-i lebiñden iller

Hisse düşdi bize desāğar-ı zehr-āb sitem

65.a

Çeşm-i fettānıñ ile ğamze-i ğaddārıñdan

Her baķışda çakılır sineme yüz nāvek gam

Yeridir olsa yerim kûşe-i meyhâne benim
İtdi imânımı ğaratında bir yoşma şanem
Dehr hiç kimseye itdirmedi iķmâl-i merâm
Baķ nasîb oldu mu Şeddad'a temâşâ-yı İrem
Nâmı mevcûd delî oldu vücûdu nâbûd
Mürĝ-ı 'anķa gibi mevhûmdur erbâb-ı kerem
Def' idermi ħasid hâsidi luţf -ı maĥsûd
Ķâbil-i ħûkm-i tedâvi mi olur dâm-ı verem
Feyz-yâb oldu meger himmet-i Mevlâna'dan
Şdkîyâ naĝme-fezâ oldu yine nây-ı ķalem

(87)

Feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Yıķtı tufân-ı belâ-seyl-i mihenle temelim
Olmadı ķâbil-i ta' mir binâ-yı emelim
Ķaldı mevķûf çemenzâr 'adem neyl-i ümid
Yetmedi meyve-i makşûd yetişdi ecelim
Şarf-ı meyhâne-i 'aşķ oldu naķûd-ı 'ömrüm
Şunmadı destime bir sâĝar-ı şahbâ güzelim
Zorla ħasen-i dil-i âşûbuna oldum meftûn
Çekdigim derd ü elem kendi cezâ-yı 'amelim
Bizi rindânda yâd olmaĝa Şıdkî nâmım
Yâdigâr eyledim erbâb-ı şafâya ĝazelim

(88)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün

Bülbülüm ammâ ki ħâristân-ı ĝamdır ĝülşenim
Derddendir öyle bimârım ki tîmârım benim
Dilde âteş gözde nem tende neĝâr vü serde dûd
Tarf-ı ħamâmım âķar âbım söyünmez külĝanım

Mā' ilim bir çeşm-i şehbâz felek-pervâza kim
Küşte-i çengâlıdır hamame-i cân u terim

Parlâdunca bezm-i gayrı şubh tek şem- 'i rahîñ
Nâr-ı gayretten sihr-âsâ tutuşdu dâmanım

Ben ölürsem hasret-i çeşm-i gazaliñden seniñ
Gelsün aḫûlar mezârım üzre tutsun seyrânım

Haṭṭ u müjgâniñ ḫâyaliyle şeb-i hicrânda
Şâne-i mütâf olur cişmimdeki pirehenim

Ben muḫibb-i ḫândân-ı Mustafa'yım zâhire
Âl-i Süfyânı teşâhub eyleyendir düşmenim

Âsitân-ı hazret-i Zehrâda kelb-i kemterim
Beste-tavḳ-ı rızâ-yı murtezâdır gerdenim

Olmadım gencine-i maḳşûda rehyâb-ı zafir
Gerçi Şıdkî rûz u şeb virânelerdir meskenim

65.b

(89)

Faiältün/fâilâtün/fâilâtün/failün

Nâle kim bir dilber-i 'ayyâr elinden dertliyim
Çeşmi 'afet ḡamzesi ḡaddâr elinden dertliyim

Eşk-i ḫünînim şîr-âb itdi ḳara baḡrım kebâb
Bir gözü serḫoş özi ḫünḫâr elinden dertliyim

Seniñ bigâne ḫaddeniñ âşinâ mecrûḫuyum
Derd bu derd hem yâr hem aḡyâr elinden dertliyim

Nâvek-i ḡamdan göz açdırmaz cihânda bir nefes
Neyleyim bu çarḫ-ı ḳubḫ-ı refṭâr elinden dertliyim

Derd ü ḡamla terk idüb gitdi bu Şıdkî bendesin
Cevri çok iḫsânı yok bir yâr elinden dertliyim

(90)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Giriftâr-ı kemend-i kâkül-i dildâr olub qaldım

Siyâsetgâh-ı ‘aşk-ı yârda ber-dâr olub qaldım

Hayâliyle olub ber-ğaste güzel-i âfetin me’nûsu

Tutuldum ‘illet-i sâriyeye bîmâr olub qaldım

Felek aldı nigâr-ı gül‘izârım elde vârim hep

Hazân-ı hecriyle mahrûm-ı berk ü bâr olub qaldım

Olurken mahrem-i ħalvet serâ-yı vaşl-ı yâr evvel

Düşüb şimdi cüdâ reşk-âver-i ağıyâr olub qaldım

Temâşâ-yı cemâl-i yâre ħayfâ toymadım Şıdkî

Egerçi nice yıllar nâzır-ı didâr olub qaldım

(91)

Mefülü/fâilâtün/mefülü/fâilâtün

Kakülleriñ ey âfet şebbû mu nedir bilmem

Ĥâl-i siyehiñ yüzde hindûmu nedir bilmem

Şimşîr-i kazâ dirler bâ-çifte iki ħançer

Ĥünin kılan bağırim ebrû mu nedir bilmem

Çeşmiñ kodu ħayrette ‘uşşâkı (.....)

Bir nergiş-i zibâmı âhû mu nedir bilmem

Ruĥsârların cânâ gülzâr-ı melâĥatdir

Yâ bâğ-ı leĥâfetdir mînû mu nedir bilmem

Şıdkî bizi cezb eyledi ol şûĥ-u cefapış

Bir sâĥir mah-rû mu cadû mu nedir bilmem

(92)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Ebr-i ħalka-i gisû-yu mişk-efşân cânânım

Belâ-yı pinĥâb çarĥdan ħal-i perişânım

Muvaffak olmadım bus-ı reh-i gül-renk dil-dāre
Egerçi ‘andelīb zār-veş yıllarca giribānım

Ne hāle koydu ‘aşk-ı cān-güdāzıñ gör beni cānā
Leyāl-i firkātiñde şem‘-veş serden fūrūzānım

Nişāndır hūsnünüñ menşūruna tuğrā-yı ebrūlar
Sezā derse ol āfet-i kişver-i ḥasen üzre sulṭanım

Tegāyürden murādım vaşl-ı yār-ı bulmadır ammā

66.a Eser görmem hemān beyhūde Şıdķı böyle puyānım

(93)

Mefülü/mefāilü/mefāilü/feülün

Küstüñmü baña yoksa gözüm cānım efendim

Üzdüñ beni de söylemediñ lebleri ḳandım

Şeftālū bāğ-ı rāḥına ḥāhişim efzūn

Ağzım şulanırsa nola ey serv-i bülendim

Bir saķı-i gül-çehre elinden iki üç cām

Nüş itmek için bezmde dün çok oyalandım

Şem‘-i raḥ-ı yāre raķib

Ben reşkile külḥaş key āteşlere yandım

Vaşfında ne dürler dökerim ol büt-i sengin

Şıdķı-i virāse bu gazeliñ işini beğendim

(94)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Bezm-i vaşlıñda şehā bağrım kebāb itmezmiydim

Cām-ı didem sāğar u eşkim şarāb itmez miydim

Ġamzeler tiğ-i zebānıyla şoranda ḥātırım

Bin dehān-ı zaḥmla redd-i cevāb itmez miydim

Zimmetim ibrāsına hattıñla çekmişdi sened
Meger ki bilsem o dem kat´-ı hesāb itmez miydim

Fehm kılsaydım tarîk-i nāzeninmiş meslegiñ
Ben saña cānā ezelden intisāb itmez miydim

Andığın derk itsem eyvān-ı vişāliñden beni
Tāk-ı gerdūnu bir āh ile hārāb itmez miydim

İtmiş olsa şerbet-i bendiñ eṣr ü e´zā baña
Terk-i cām-ı aşk idüb meyl-i kitāb itmez miydim

Meyl-i bezm-i işret itse Şıdkıyā yarım nim
Cām-ı didem sāgar u eşkim şarāb itmez miydim

(95)

Mefāilü/mefāilü/mefāilü/mefāilün

Leṭāfet-i gülşende ğonca-i nevrestedir gül-fem
Bahāristān hoş izhārına ser-riştedir gül-fem

Olur mu saḳıyā ser-bezm-i işret neş'e-yāb ansız
Ki bir cām-ı neşāṭ-efzā şafā peyvestedir gül-fem

Virir lezzet-i küşādı ṭab´ı bir şirin mu´ammādır
Dil-i esrār müphem nükte-i serbestedir gül-fem

Zihî daru-yı şıḫḫat ile memlū derc-i hikmetdir
Devā-yı derd-i aşk aşık-ı dil-ḫastadır gül-fem

Ne şekerler ezüb lafzıda eyler pāy-ı güftarı
Hele āġāz-ı şohbetde ne hoş āhestedir gül-fem

Nola şohbet-i manzūm-u melaḫat olsa nev maẓmūn
İki ziyā-yı müselleme mışra´-ı bercestedir gül-fem

Acib mi bülbül-āsā naġme-ḫūn bāġ-ı vaşf olsam
Ne deñli medḫ idersem Şıdkı şāyestedir gül-fem

Fāilātün/feilātün/feilātün/feilün remel)

Şem‘ olub meclis-i aġyāre bu şeb cānānım
Yandı pervāne gibi reşkile cism ü cānım

Terk idüb naġmesin ey gül odā yanmışdı baña
Cevr-i hāriñla görüb bülbül-i zār efgānım

O ne tekdîr idi ey şūh-u cefā-piŝe bize
Kurudu mevt-i müfācee key tende cānım

Bir daġı haşre kadar kıabil-i ta‘mir olmaz
Öyle yakdı sitemiñ kim bu dil-i virānım

Olunur meyleri fedā hādes olan aġyāre
Eski şıdkı dedigün çākerin ey sultānım

(97)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

İdüb pür-hün bāġrım ol ruġ-ı hamrā mıdır bilmem
Koyan hayrette gönülüm nergiş-i ŝehlāda mıdır bilmem

Cünün-u ġamla sevdāya şalan ‘uŝşāk-ı nālāniñ
Siyeh hālın mi cānā kākül-i Leylāda mıdır bilmem

Kızarmış çeşm-i mestiñ hıŝma gelmiş tıġā el urmuŝ
Ġazablanmıŝdır ammā hālet-i ŝahbā mıdır bilmem

Ŧolanmıŝ halka halka genc-i hüsnüñ her tarāf şarmış
‘Aceb gisūların mı çifte ejderhā mıdır bilmem

Cemāliñ gülşeninde naġme-h‘ān-ı vaşf olan her dem
Kuluñ şıdkı mıdır bir bülbül-ü ŝeydā mıdır bilmem

(98)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Ŧolaŝdım dām-ı zülf-ü yāre mu‘tād-telāŝ oldum
İliŝdim çeng-i ŝehbāz-nigāha dil-hırāŝ oldum

Açıldı zahmlar sînemde bir bir tîğ-i firqatle
Düşüb âhir ayakdan hânedede sâhib-fırâş oldum

Ne küller şavrulur başıma gör ocağ-ı hecrinden
Egerçi vaşl umub mecbûr şûh-ı nev-tirâş oldum

Bırakdı dâne-i 'ömrüm felek tã hûn u derde
Sitemle gâh ezildim gâh büzüldüm hürde-hâş oldum

Gülüştân-ı şâfâda orta yollu 'ayşa kâni 'ken
Gelüb bezm-i ğama mehcûrlar hâbline bâş oldum

Çok ölçüldüm biçildim gelmedim endâze-i kadre
Bisât-ı pây-ı cânân olmağa reşk-kumâş oldum

Ucun Şıdkî yitürdüm rişte-i arâm-ı âmâliñ
Tolaşdim dâm-ı zülf-i yâre mu'tâd-telâş oldum

(99)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün

Maşâallah kim saña ben yâr iken âgyâr olmam
Derd-i 'aşkıñ var iken başımda ğayra yâr olmam

Ger dilersem uğrayım cellâd-ı ğamzen tiğine
Kâkülünden özge bir zincir ile ber-dâre olmam

Şorduğum beyhude mi keyfiyet-i kıand-i lebiñ
İstedim ol zevkile tûti-i şeker-bâr olmam

¹⁰67.a

(100)

Mefâilün/feilâtün/mefâilün/fâ'lün

Ansızın mülk-ü şâh-ı hüsnuñ iden istilâ
Haţt-ı yağmâ ger ya leşker-i Hindü mu deyim

¹⁰ Bu varaktan önceki varağın eksik olduğu tespit edildi.

Yine tir-i sitemiñ cānā kadar işlettiñ
Saña ben ğayr-ı kemāndār belā-cū mu deyim.

Şıdkıya vaşf-ı leb-i yārda şekerler ezer
Hāme-i nazmıña tūṭi-i sühan-gū mu deyim

(101)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/failün

Cām-ı bezme behcetim zühhād bilmez hürmetim
Her dimāğ-ı eferrde zevk eyler mi ya güftim

Zillet-i meyḥāneyi virmem serîr-i 'ızzete
Şāh-ı rindim oldu rüsvālîk vakār u rehbetim

Āşiyān-ı efgende kâf-ı sitāğnayım nola
Zir-i şehbāl ile 'anḳā-yı mürğ himmetim

Mest-i ḥayretidir gönül rencūr-ı ḥasret-i cān u ten
Çeşm-i bimārıñdan itmişdir sirāyet 'illetim

Dāğıdub zülfüñ şabā āḫir perîşān eyledi
Ġonca-i ruḥsārıñıñ dūrındaki cem 'iyyetim

Cūy-ı bî-āb içre ben maḥlūṭ seng-rîzeyim
Güher-i nā-pāyım erbābı añlar kıymetim

Dil-i ḥayāl zülf-ü perçeniñledir āsūde ḥāl
Özge mecnūnum şehā zencirlendir rāḫatım

Ġamda gül-kim kadar isem nezdik-bār-ı 'aşrda
Gün-be-gün artar ḥarābāt içre Şıdkî rif'atim

(102)

Mefāilün/mefāilün/feülün

Virüb şıḳlet saña menfūruñ olmam
Ortaya kendim iştigāle şalmam

Uşandıkça almañ nūr-u 'aynım.

Gelüb bendesini ta'cîz kılmam

Hayâliñ gözdedir 'aşkıñ gönülde
Cüdâ olsamda senden hâlî kalmam

Nevâzişle esîrin itdiñ evvel
Neden i'râz kıldıñ soñra bilmem

[...] Beni sevseñde sevmezseñ de sağ ol
Cihânda senden özge yâr bulmam

Nigâhıñ öyle mest itdi beni kim
Şabâh-ı haşre dek yatsam ayılmam

Beni Şıdkî gibi gözden düşürme
Bugün ölmez isem yârın da gelmem

67.b

(103)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

'Arızıñ verd-i ter-i gülşen-i Me'vâ mı disem
Kâmet-i nâz-ı gül endâmiña Tübâ mı disem

Hem hâlevet getürür tab'a virir hem neş'e
Gülbeşeker mi disem la'liñe şahbâ mı disem

Bırağan vâdî-i hasretde dil-i uşşâkı
Çeşm-i âhû mı 'aceb nergis-i şehlâ mı disem

Cân virir mürdeye güftâr-ı melâhatkârıñ
Nuţq-ı cân bahşına âşâr-ı meyhâne mi disem

Hasen-ı hûbân-ı cihân sen de nümâyandır heb
Rû-yı rahşanıña âyine-i mücellâ mı disem

Gösterür her iki milletden eser şîveleriñ
Şuğ-ı Müslim mi saña dilber-tersâ mı disem

Saña maşşuş bu nâzenda edâ yoşma likâ
Hüsnüñe nâdire-i mülket-i dünya mı disem

Görmedim zümre-i insanda emşâl saña
 Bir perizād mı yā hūrî-i-i ğarām mı disem
 Sāl-i hefttād da mecbūr olan ey māh saña
 Pir-i fertūt mudur Şıdķı-i şeydā mı disem

(104)

Fāilātün/feilātün/feilātün/feilün

H̄āhiş-i bus-ı dehāniñla şulandı dehenim
 Muḥabbet-i zülfüñle uzandıķca uzandı sühanım
 Cān virirsem heves-i zülf u raḥ u ḥālîñ ile
 Merķadım şahn-ı çemen lāleden olsun kefenim
 Naḥl-i Firdevs'e bile itmez idim 'aṭf-ı nażar
 Sāye şalsa ser-i tabutuma serv ü semenim
 H̄āb-ı rāḥat göremez dīde ğam-ı hecriñ ile
 Cism-i şane-i mütāf olur pirehenim
 İrmedim vaşlıña irmeklige yoķdur imkān
 Ḥaşre ķaldı işim ol ḥuri cānān ile benim
 Demiş ol āfet-i cān kimdir olan vāreste
 Vār iken bāĝ-ı cemālimde bu cāh-ı zeķanıım
 Şıdķıyā nazire-i taḥsin bir ehl-i hüneriñ
 Taze mażmūnla parlatdı bu nazmım kühenim

(105)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Döner dūd-ı tahsir başım üzre āh u zārıımdan
 Yaĝar bārān-ı ḥūn-efşān çeşm-i eşk-bārıımdan
 Benim bir naḥl-i ğamm-perver ki bāĝ-ı 'aşķ-ı dilberde
 Nümāyandır dem-a-dem reng-i mihnet berk ü bārıımdan
 Diriĝa ĝonca-i āmālimiz açılmadıı şoldu

Temâşâ-yı cemâle toymadım ol gül' izârımdan
 Görüb ruhsârı rûz-dem lâle-tek sinemdeki dâğım
 Alur erbâb-ı dil feyz hâzânımdan bahârımdan

Hâyal-i mihr-rûyuñ hâl-i şebgünüñla ey âfet
 Ne demlerdir haberdâr olmadım leyl ü nehârımdan

68.a

Hevâ-yı nergis-i mestiñ beni bir hâle koymuş kim
 Gelür bu-yı tahayyür hâk olursam da gubârımdan
 Öürsem hasret-i Leylî-i zülf-ü yârile Şıdkî
 Oğur ders-i cününü Kayslar seng-i mezârımdan

(106)

Failâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Gösterir perde-i hüsnüñde nice naķış u füsün
 Aldadur halk-ı zamanı o büt-i işve-nümün

Uğradup sevdâ oğuna mâder-i eyyâm key
 Eski 'uşşâķı bırağdı arada zâr u zebün

Derd-i hecrin ile kân ağlar iken bülbüller
 Seniñ ey gonca dehen kimdir iden bağrını hün

Rah-ı âliñla çimenzâra şafa-aver iken
 'Acaba sende nedir lâle key dağ-ı derün

Burc-u hilkatde nümâyân olalı ihtarımız
 Ne felâketlere uğraddı bizi baht-ı nigün

Devr iderîdî-i nâ-pâkte çün taş-ı hamam
 Hiz meşreblî bu dünya-yı fûrû mâye-i dün

Arturur cevriñi artduğca cemâli yârîñ
 Nola Şıdkıñın olursa ğam-ı endühu füzün

(107)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Geçer nâz u nezâket senden ey âfet-i likâ birgün
 Hazân-ı dehr ider bu gülşen-i hüsnüñ hebâ birgün
 Gidüb h`ab-ı teğâfül nergis-i naḥvet-şi`arıñdan
 Baña itdikleriñ yâd itdirir devrân saña birgün
 Husûfa uğrayub mihr ü ruḥuñ ḥatt-ı siyâhıñla
 Olur baḥtım gibi ism-i `ayşıñ kâb-füru birgün
 Ğam u hecriñde bağrım kân iden `uşşâk-ı bimârın
 Gelüb rahm u su`alle itmez o kâfir macera birgün
 Dil-ü dinin bolluğda şarf iden vaqt-i bi-sârıñda
 Bitince serv-tek itmez nazar senden baña birgün
 Temâdi eyler amma devr-i zâlim bir zaman gerçi
 Bulur elbet de ireli geçeli zulmüñden cezâ birgün
 Görüb erbâb-ı mal mecmu`a-i `alemde eş`arın
 Añlamaz mı `aceb bu Şıdkî rengin-edâ birgün

(108)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Dolaşdım dâm-ı sevdâ-yı ḥama zülfüñ siyâhıñdan
 Sataşdım derd ü dermâna bimâr-ı nigâhıñdan
 Ne devletdi baña evvel nedîm-i bezm-i vaşlıñdım
 Ne miḥnetdir cüdâlık şimdi bûy-ı ḥâk-i râhıñdan

68.b

Raḥ-ı cânân mestür-u seḥâb firḫat olduḡca
 Ziyâ bulmaz gözüm ey çarḫ bir dem mihr ü mâhıñdan
 Nola nişb-i ḥıyâm eylerse ordu-yu ğamıñ dilde
 Şehâ ḫalsuñ mu ḥâlî kişveriñ kendi siyâhıñdan
 Olurken neş`e-yâb câm-ı la`liñ nice billurdur

İçre hûn çeker ‘uşşâk hecr tir-i mûgâhîñdan
 Yezîd-i tab‘ olub zâhid maḥbuba eli daḥil itme
 Bize bizden şoralar sen şaḥın kendi günahîñdan

Gül-âbîñla hıraldaşmaḥdan özge kûy-ı vaşlıñda
 Gedâ Şıdkı ne bulmuşdır der-i devlet-i penâhîñdan

(109)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün

Dertli hâlîn añlamaz derde giriftâr olmayan
 Vâkıf olamaz ḥasta aḥvâline bimâr olmayan
 Neş‘e bulmaz her dimâğ-ı efsürde la‘l-i yârdan
 Ḥâlet-i şahbâyı zevḳ eyler mi ḥumâr olmayan
 Sırr-ı vaḥdet-i nüktesîn keşf eylemez Manşûr’un
 Dâr-ı meydân-ı Ene’l Hakk üzre ber-dâr olmayan
 Merd-i câhil şohbet-i kemilden itmez iltizâz
 Nâfi ḳadirin eylemez taḳdîr ‘Atṭâr olmayan
 Pâk-tıynet ḳavl u fî‘linde ider ḥüsn-i şebât
 ‘Ahd-i peymânın şikest eyler mi ḡaddâr olmayan
 Ḳadr-i erbâb-ı dili ancak bilür erbâb-ı dil
 Güher-i nâ-yâbı fark eyler mi tüccâr olmayan
 Ehline taḳdîm ḳıl ḳâla-yı nazmıñ Şıdkıyâ
 Zevḳ alır mu şi‘irden erbâb-ı eş‘ar olmayan

(110)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Ne demlerdir bugün çıḳmaz o tıfl-ı nâzenîn evden
 Yine bilmem ne vaḳı‘a oldu devr-i çarḫ-ı geçrûden
 Bakar mı dîde-i giryânıma ol şûḫ gendüm-gün

Yanında dürr-ü eşkiñ farkı var mı dâne-i cüdan

Olub āyine-i ekvāna ‘aks-i endār-ı ruhsārıñ

Cihānı kıldı rüşen mihr-veş likā-yı pertevden

Uşanmışdır gedā-yı āsitānı ol şehiñ senden

Ne bulduñ ey raķıb-i kelb bu beyhüde ‘av‘avdan

Ne hoş reftār ider Şıdkî bu kūya āheste āheste

Meger ta‘lim kalmış na‘lim u nāzım şîve-i nevden

(111)

OKUNAMADI

69.a

(112)

Fâilātün/feilātün/feilātün/feilün

‘Azm-i semt-i rah-ı dildār ideyim dirken ben

Ťakdı hayfā ki felek pāyıma zincir ü resen

Tiğ-i ğamzeñle şehîdim nola ey hūn-i edā

Ťanlu bir āhen olsa cişm-i nizārımda kefen

Cānā minnet rah-ı cānānda cān virme bize

İtmişüz tāb-ı ğam-ı ‘aşķla efnā-yı beden

Kūy-ı ğurbetde hayāli raķ u la‘liñle seniñ

Ťān döker dîdelerim āh idüb añdıķca vaţan

Nazm-ı rüzî-i zekiyyeye olabilmez tanzîr

Şıdkıya gerçi nişār eylemişim dürr-i ‘Aden

(113)

Fâialtün/fâilātün/fâilātün/fâilün

Sergüzeşt-i hālimi kaşı kemānım söylesün

Ťaddimi dal eyleyen serv-i revānım söylesün

Hāl-i ruhsarı hevāsıyla ne hāle düşdügüm

Lāle-veş sînemdeki dāğ-ı nihānım söylesün

Dest-i cevriñden neler çekdiğim ne kânlar yutduğum
Şerh idüb ol dilber-i nā-mihrbānım söylesün

Sen bırak bülbül biraz bu nāle-i dil-sūzıñı
Bir zaman ol tūṭı-i şirîn zebānım söylesün

Firķāt-i cānānla beste-dehānım Şıdķiyā
Derd-i ‘aşķım hāme-i āteş-feşānım söylesün

(114)

Faiāltün/fāilātün/faiāltün/failün

‘Aklımı zülfüñ hevāsıdır perişān eyleyen
Hāṭırım sevdā-yı hāliñdir hırasān eyleyen

Ah kim ķılmış beni pā-beste-i zincir-i ‘aşķ
Hüsle cānā seni aşüb-ı devrān eyleyen

69.b

Ah u nālem gūş idüb gülse nolā ol gonca fem
Zār-ı bülbüldür gül-i gülşende ḥandān eyleyen

Gūşdan sîr-āb İder keminveş şimdi bizi
Va‘d-i vaşlıyla ol ‘ahd u peymān eyleyen

Yok mu rahmıñ ey şeh-i mülk-i melāḥat rahm ķıl
Āsitaniñda ķuluñ Şıdķıdır efgān eyleyen

(115)

Mefülü/mefāilü/mefāilü/feülün

Āşüfteyim ol turrā-i ṭarrarıñ ucundan
Sevdāzedeyim hāl-i siyekārıñ ucundan

Elden uçurub sülük-ü vişālin o periniñ
Ṭutduķ yine ser-rişte-i efkārıñ ucundan

Küyüñde raķıbānla itsem nola da‘vā

İtlerle ğarare girilür yāriñ ucundan

Ekşiye koruk birgün olur şabr ile helvā

Hecri çekilür vuşlat-ı dil-dāriñ ucundan

Şıdķı göricek āyine-i sîne-i yāri

Güftāre gelür la‘l-i şeker-bāriñ ucundan

(116)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Ḳandesin ey ğonca-i bāğ-ı cemālim Ḳandesin

Ḳandesin ey nāzenîn-i bî-mişālim Ḳandesin

Ḳande gitdüñ ‘aşık-ı dil-ḥaste-i zāriñ terk idüb

Ḳılca cānım Ḳalmadı Ḳaşı hilālīm Ḳandesin

Kendi destimle yıḳub gülşen-serā-yı devletim

Ağlarım bülbül gibi ey gül-nihālīm Ḳandesin

Cām-ı la‘liñ kim iĉer kimlerle hem-bezm olduñ āh

Sāķi-i rengîn-edā la‘l-i zülālīm Ḳandesin

Bār-ı hecriñ Ḳaddimi dāl eyledi Şıdķı gibi

El-meded yoḳdur mu inşāfiñ a zālīm Ḳandesin

(117)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Göñüller Ḳān iĉerken ğamze-i Rüstem ḥādenginden

Rehā bulsun mu cebîn-i fitne-yi ḥaṭṭ-ı frenginden

Şaḳın engüşt-i ta‘riż urma zîrā şişe-i tab‘ım

Ezelden çatlamıştır sevdigim bîğāne senginden

Aman depretme şebbāz nigāhiñ luṭf idüb yoḳsa

Ḥalāş-ı mürĝ-ı dil mümkün müdür ser-tîz-i çenginden

Āt uĝratdıñ gibi şahn-ı cefāda şaff-ı aĝyāre

Gelürsün şehsüvārım ğāliba küffār cenginden

Güzel ref'târ iderdi kebg-i hâmem vâdi-i nazma
Emin olsaydı Şıdkî çarh-ı şayyâdiñ cenginden

70.a

(118)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Düşdü gön'lüm heves-i gamze-i yâre yeñiden

Açdı şimşîr-i kaža sineme yare yeñiden

İtdim inhâ emelim 'arz der-i dil-dâra

Kayd olundu yine ma'tlûb-u kenâre yeñiden

'Ukde-i müşkülümüz açmağa diller uzadub

Şâne-veş girdi gönül kâkül-ü yâre yeñiden

Yok mu inşâfiñ a zâlim baña bir kere raħm it

Eyle bu derd-i dil-zârıma çare yeñiden

Çün açılmadı bu bāğ içre gül-ü makşudımız

Şıdkîya başlatalım nâle vü zâre yeñiden

(119)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Beni ey mâh-peyker şûret divâr iden sensin

Firâk-ı la'ile dem-beste-i güftâr iden sensin

Bulur bulmaz mizâcım istikâmet eski derdimden

Yeñi başdan üzüb Serv-ğaddim bimâr iden sensin

Düşürdüñ dâne-i hâliñle âhir dâm-ı sevdâya

Gönül mürğün esîr-i tûrra-i tarrâr iden sensin

Nola şeydâlanursam bülbül-âsâ bāğ-ı 'aşkıñda

İşim efgân u nâle cây-gâhım hâr iden sensin

Nola Şıdkî gibi ikrâh idersem halk-ı 'alemden

Enisim küşe-i miñnetde mûr u mâr iden sensin

(120)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Seyr itdiñ tegâfûl-i hasretiñle sîne-i çâkimden
 Saña gelmez mi riķkat nâle-yi hây-ı derd-nâķımdan
 7okunma göñlüme âsüde ķalmasun dâm-ı zülfüñde
 Şikest-İ bâl-i mürğım sūd yokdur infikâķımdan
 Vebâl-i küşteden cellâd-ı bî-dâr ihtirâz itmez
 Şaķınmazsa ‘acib mi çeşm-i hûn-riziñ helâķimden
 Hevâ-yı serv-ķaddiñ lâle haddiñle ölürsem ben
 Biter serv ü şaķâyıķ Haşre dek her zerre hûķimden
 Baña yegdir kelb ü köpek ile hem-hûl olmak
 Nigârâ bezm-i vaşlıñda rakıble iştirâķimden.
 Hûrâb-ı nergîs-i fettânım bir şüh-ı mey-hurun
 Beni ta‘n eyleme şüfi şarâba inhimâķimden
 Ne bilsün her dimâğ-ı efsürde Şıdķı zevķ-i eş‘arı
 Halâvet-yâb olur erbâb-ı ma‘ni nazm-ı pâķimden

70.b

(121)

Mefûlü/mefûlü/mefâilü/feülün

Yüz sürmek için pâyiña ey serv-i hırâman
 Ey serv ü hûbân
 Gerdün ider ķaddini ham eşkini rizân
 Her sa‘at her ân
 Hürşîd raķıñ şevķi ile bağrın idüb hûn
 Çün ‘aşık-ı maħzûn
 Âfâķ-ı behr şubķı ider çâķ-ı girîbân
 Serkeşte vü hayrân
 Lâyığımdır ey pâdişah mışr-i melâķat
 Ey kân-ı şabâķat

‘Uşşâkıña itmek yokdur cev̄r ü ferāvān
Anlar daḡi insan

Mürġ-ı dilimi dāne-i ḡālīñle şaşırdıñ
Bir dāme düşürdüñ
İtdiñ beni zülfüñ gibi pā-mal u perîşān
Nālende vü giryān

Gör fitne-i āşūbların nergiş-i mestiñ
Ol bade-perestin
Mekri ile dünyayı bütün aldı virān
Ol āfet-i devrān

Gülşende gelüb nüş idicek bā‘de-i gül-fām
Ey şūḡ-ı gül-endām
Bülbül özini eyler idi bezmiñe biryān
Olsañ idi mihmān

İtdiñ ise ‘uşşâkıñı öldürmege niyet
Şıdķıyā ne minnet
Olmuş ezeli ‘ıydıñ vaşlıña ḡurbān
Vir ḡatline fermān

(122)

Mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün

Ḥasretyāb olur dil dil-berā seyr-i cemālīñden
Alur pür neş‘e-i muḡteriz zevḡ-i visālīñden
Ne mümkündür rehā teşvîş-i ḡamdan ḡātır-zāre
Ṭolaşmış pîç ü tāb ṭurra-i ḡayret ü māliñden
Ḥatālar eyleyüb misk-i Ḥıṭā yazdumsa ‘ayb itme
‘Acib sevdāya düşen oldum hevā-yı ḡaṭṭ u ḡālīñden
Mekāniñdan ḡaber alsaydı āhū-yu ḡoten elbet

Gelüb 'aşk-ı nigāh eyler idi çeşm-i gazālînden
 Sığışmazsa 'acib mi yād-ı hūbān ey perî-zādem
 Muhal yokdur dil-i virānede hāl-i hayālînden

O şuret-ı uğrusu āyine-i ğaddāra baqdıñ mı
 Aşıldı töhmet-i sirkātle izhār-ı mişālînden

Çalış da merd isen ey hoca kalk hāle tahvîl et
 Saña yok hālet-i nez'inde nuşret kıl u kālînden

Ne taşşîl eylediñ yüz karasından ğayrı 'alemde
 Saña gelmez mi haclet ey gönül heft-ād sālînden

Nedir ey tūtî-i mısrî-i melāhat sendeki hālet
 Açıldı tab'-ı Şıdkî şive-i şirin maqālîndan

(123)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Nümâyān küntü kenzen nüktesi nūr-u cebîniinden
 'Āyān sırr-ı 'āmā tārîk-i zülf-i dil-nişiniinden

'Arķ mı katre-i gül mü şarāb-ı bezm-i vahdet mi
 Teraşşuh eyleyen ruhsār-ı pāk nāzeniniinden

Dirilmezdi dem-i 'ayş ile ecsām bālîde
 Meded-h'āh olmuş feyz-i leb-i hikmet-ķarîniinden

Ġubār-ı pāyîña yüz sürmege müştāk idi evvel
 Sevindi 'arş-ı 'Ālā maqdem-i nüzhet-i rehiniinden

71.a

Bozar dîn-i ķadîmi Ćinde ateş-perestler
 Eger bir nokta bilse āyet-i hasen-i mübîniinden
 Hıtā mülkin müşevveş eyledi gisū-yı mişkîniñ
 Habeş iklimi revnaķ buldu hāl-i 'anberiniinden

Bozuldu Şevket-i İrân tiğ-i ebru u âniñla
 ‘Aden engüşt ber-leb kaldı dendân-ı sîniñden
 Nola zenbūr-veş iñler ise zindân-ı firkatde
 Dil-i ‘uşşâķ-ı zârîñ yād-ı la‘l-i enginiñden
 ‘Aceb Ka‘be’de kaçığı rişteye destin dırâz eyler
 Olanlar munķatı ‘dünyadaki habl-i metîniñden
 Seni vaşf etmeğe lâyıķ ne hāmem ne lisānım var
 Şayılmaktır murādım yine kân-ı kemteriniñden
 Kuşurumla ümidim kesmem eltāf-ı ‘umūmiñden
 Diriğ etme şeha ihsāniñi Şıdkî-i hāzîniñden

(124)

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Hâli kalmaz bezmiñ ey âfet-i liķā ağıyardan
 Bilmezem kârîñ nedir cem‘iyyet-i bedkârdan
 Sen güliştân-ı melâhâtte gül-i nev-ğoncāsın
 Nâzik endâmiñ niçün azurde olsun hârdan
 Uykusuzlukdan mıdır yoksa humâr-ı bāde mi
 Böyle düşkünlük nedendir dide-i bimârdan
 Bir nigāh-ı nâziña kâni‘ iken biçāre dil
 Günde biñ tir-i sîtem bir gamze-i ğaddârdan
 ‘Arızın būs etmege her dem eder şarkıntılık
 Bir çekilmez tavırdır bu turre-i çarrârdan
 Şem‘-i ruhsârîñ çerāğ-ı bezmi ağıyar eylediñ
 İhtirâziñ yok mu cānā āh-ı âteşbârdan
 Kand-rîz olmaķdadır tütî-i tab‘ın Şıdkî
 Zevķ-yāb olduñ meger la‘l-i şeker-ğüftârdan

(125)

Fâiältün/fâiältün/fâilâtün/fâilün

Dinini dünyāya şarf eyler müselmān olmayan

Žāyi‘ eyler güherin aşhāb-ı ‘iz‘ān olmayan

Kıymet-i rindānı taqdīr etmese zāhid ne ğam

Añlamaz ‘irfān ehlin ehl-i ‘irfān olmayan

Yer bulur mu kubbe-i vuşlatta cidd ü sa‘yle

Hañcer-i hunh‘ār-ı dil-dārile ħurbān olmayan

Ni‘met elden gitmedikçe kimse bilmez ħadrini

Zevħ alır mu vaşldan düçār-ı hicrān olmayan

Cism ü cāniñ maħv kıl maħsud eğer cānān ise

Gence mażhar mı olur ‘ālemde virān olmayan

71.b

Fehm ider mi nār-ı firħatte subħu miħmet neydidün

Çevrilüb tenvīr devrān içre biryān olmayan

Ser fedā eyler mi ħükm-ü vaħdete Mansūr-tek

Bā‘di-i cām-ı Ene‘l-Ħaħħ ile sekrān olmayan

Bunda ħandān olsun ‘uħbāda raħat bulsun

Mātem ālī ‘ābadan zār u giryān olmayan

Olamaz na‘ili küşād ğonca-i maţlūb

Derd ü ğamla Şıdkıyā baĝrı tolu ħān olmayan

(126)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Ħusūf-u ħaţla māh-ı raħıñ pinhān olur birgün

Şebistān-ı visāliñ ‘aşıħa zindān olur birgün

İder terk-i terennüm ‘andelib-i ğülşen-i küyuñ

Hü mā-yı tāk ħüsnüñ lāneden pîrān olur birgün

Esir-i bülbüller yerine sünbül ü reyħān kisvetiñ

Bu bāĝıñ berk ü bār-ı behçeti reyzān olur birgün

Kalur mu nergis-i mestiñde böyle h̄āb-ı istignā
Olub bî-dār cevri-i devrle giryān olur birgün

Gelüb haṭṭ karbānı sevḳ-ı vaşlıñ (.....)

Metā´-ı buse-i la´l lîk erzān olur birgün

Binā-yı kaşrı-ı ´ömründen düşer günden güne bir taş
Temelden tîşe-i eyyāmla virān olur birgün

İrişmese āsmāna zālimiñ kaşrı nirān-dūdı
Şerār-ı āh mazlūmānla sūzān olur birgün

Olanlar neş´e-yāb cām-ı naḥvet-i bezm ´izzetde
Düşüb hāk-i mezellet üzre sergerdān olur birgün

Esir-i kūy-ı nāmıñı ibkā ise ´alemde maḳşūduñ
Bu ´izz ü ihtişāmıñ hākile yeksān olur birgün

Ten ü cānıñ yolunda hāndānıñ vaḳf iden Şıdkî
Der-i āl-i ´abādan na´il-i ihsān olur birgün

(127)

Failātün/failātün/failātün/failün

Añladım ben derd-i ´aşkla āfet-i cān olduḡın
Tişe-i hecriyle dil-i bünyādı virān olduḡın

Daḡıdır her dem şaba gisū-yu misk-efşānıñı
Bilmez ammā ´aşık-ı zārıñ perîşān olduḡın

Baḡrı yanmış ´aşıkıñ cānā itmez mi görüb
Şem´-i rüyıñ bezm-i ġayr içre fūrūzān olduḡın

Zülf-i ḡamri ḡam miyānıñda gören ruḡsārıñı
Bildi māhın menzili aḳārıde iskān olduḡın

Ġamze-i ḡünîleriñ kırdı geçirdi ´alemi
Görmüşüz bir kâne karşu nice biñ kân olduḡın

Bilmedim ayrū vü çeşmiñ mekkarını meyl eyledim
Tir-i müjgān cānım ser-tîz-i peykān olduĝun

Vuşlat-ı cānāna itmezdim heves Şıdkî gibi
Fehm ideydim vaşlıniñ ardında hicrān olduĝun

(128)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/feülün

Severseñ ‘alem içre bir nihāl-i nāz-perver sev
Hezār-āsā bu bāĝ-ı dehrde bir ĝonca-i ter sev
Uyub āyîne-i pir-i muĝāniñ destini būs it
Girüb meyḥāne-i ‘aşq içre bir nāzende-peyker sev
Gelürseñ nāzeninim tekye-i virān-ı ‘uşşāka
Ḥarābat ehline hem-şürb ol rind de kuldur sev
Hevādan başıñı sevdā-yı ḥāme şalmağ isterseñ
Göñül bend eyleyüb zülf-ü nigāra ḥāl-i ‘anber sev
Başımdan bir dem eksik olmasun derd ü belā dirseñ
Cihānda Şıdkî-i şeydā gibi yār-ı sitemkār sev

(129)

Fâilātün/fâilātün/fâilātün/failün

Çeşm pür-ḥün ĝamze-i fettāniñ eyler arzū
Dāĝ-ı sîtem ḥançer müjgāniñ eyler arzū
Serv ü nāzım ḳaddiñe āşuftedir şimşād-ı bāĝ
Nāzla reftār idüb seyrāniñ eyler arzū
Bir nihāyetsiz şeb-i zulmette ḳaldı göñlümüz
Dem-i-dem şubḥ raḥ-ı raḥşāniñ eyler arzū
Sāḳiyā mestāne dil bezm içre feryād eyleyüb
Bāde-i la‘l-i leb ḥandāniñ eyler arzū
Zümre-i erbāb-ı dil ĝuş eyleyüb eş‘arını
Şıdkîyā mülk-ü güher-efşāniñ eyler arzū

(130)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/fa'lün

Şānem senden saña ey serv şikāyetdir bu

Şerḥ-i derd-i ğama güyā ki ḥikāyetdir bu

Çekülür mü ‘acaba tîr- müjeñ yāreleri

Haşre dek sīnede işler ne cerāḥatdır bu

‘Ālemi yaqdı ḥarāb eyledi cevr ü sitemi

Ġamze mi fitne-i devrān mı ne āfetdir bu

Ne ḥaṭa eyledim oldum da esîr-i zülfüñ

Şormadıñ ḥāl-i perişānı ne ḥāletdir bu

Vādi-i ḥayrete şaldıñ bizi ey ṭarf-ı nigāḥ

Başka bir nāz u edā başka nezākettir bu

Kimse kıldırmadı ḥāk üzre yatur üftādeñ

Dostu olmaz düşeniñ dehrde ‘ādetdir bu

Beni öldürmek ise maqşadıñ ey rūḥ-u revān

72.b Şıdkî-i zār gibi cānıma minnetdir bu

(131)

OKUNMADI

(132)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fa'lün

Arzū eyler iken vech-i ḥasenden ḥasene

İtdi düçār bizi çarḥ mihnedden mihnede

Va‘di-i būsı lîk itmedim ifşā ammā

Devr ider saġir-i mey gibi dehenden dehene

Olalı bŷy-i Güliştān-ı vişāliñden eşir

Atılır mürġ-i dil-i zār çemenden çemene

Gāhi zülfüne gāhi perçemine ma‘il olub

Aşılır hâtır-ı 'uşşâk resenden resene
 Şançılur bir gül-i nev-hîz temennâsında
 Sitte-i bülbül nâlende dökenden dökene

Dehr göstermedi erbâb-ı dile sūr u sūrūr
 Eder iskân hemen beyt-i hâzandan hâzana
 Kahr u lütfundañ idüb şükr ü şikâyet Şıdkî
 Geçti va' di-i tahayyülde sühandan sühana

(133)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Nazârıñ görmemiştir kimse ammâ dil-sitânlıkda
 Birâz meyliñ de olsa nola cânâ mihribânlıkta
 Çerâğ et manşıb-ı vuşlatta bir düde-i 'aşkıñ
 Du'a al pirlerden nâzeninim nev-civânlıkta
 Füsün u fitnede meştur (.....) dehre bir geldik
 Hülâgü hâna ğamzeñ tâş çıkarır hunfeşânlıkta
 Gelüb hatt-ı siyâh püşide kaldı mihr-ü ruhsârıñ
 Karağdı kaldı gönüm kara bahtım-veş karanlıkta
 Mukeħhal eylemiş toğmaksızın meşâta-i kudret
 Aranmaz sürme âhü gözleriñçün sürmedânlıkta
 İki şemmâmeler kim sînede bir âhenin şağlar
 Turuncu portakalı hıfz ederler câmekânlıkta

73.a

Bilür 'acziñ bağrın kân ider vaşf-ı dehânında
 Ne deñlü kıl yararsa hâme Şıdkî nüktedânlıkta

(134)

Feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Kıyamazken o siyâh perçeminiñ bir teline

Aldı miḳrāz cefā-piše bî-berber eliñe
 Kesdi raḥm eylemeyüb bāğ-ı emel sünbülünü
 Açdı biñ zaḥm-ı belā ‘aşıḳ-ı zārıñ diline

Ne cesāret ile kıydı aña ol ḥāne ḥarāb
 ‘Acabā ‘aşıḳ-ı nālāndan itmez mi ḥicāb
 İki desti kesülüb ḥaşre ḳadar çeksün ‘azāb
 Uğrasun ḥāne-i ümmidi felāket seyline

Büy-ı miskini ḥıṭa mülküne sermāye idi
 Tār-ı perçini cihān bağına pîrān idi
 Her teli silsile-i ‘ömr-i kerāmet-māye idi
 Öldürür ‘aşıḳı bu ḡaḏā yetirmez biline

Dāğdār itdi bu teşvîş ḥabis ‘alemmini
 Ḳaralar bağıladı sevdān tutub mātemini
 Kişver-i Hind çeker ise ‘acıb mi ḡamını
 Fitneler şaldı ser-e-ser bu sitem Rum iline

Gözini çaḳsun o miḳrāz İle şānesini
 Yaḳdı bir bir teres-i mürğ-ı dilin lānesini
 Ḳodu Şıdkınıñ açıḳda dil-i divānesini
 Aşılıb ḳalsa taḥsirle nola kākülüne

(135)

Faiāltün/fāilātün/fāilātün/failün

Şaldı ol āfet yine ferḥāl ferḥāl üstüne
 Çaldı mürğ-ı ḥāṭıra çengāl çengāl üstüne
 Başḳa bir ḥālet virüb ḥasen üzre ḥasenıñ artırır
 La‘l-i meygūnuñdaki tebhāl üstüne
 Şüret-i ḥübānla olmuş dil erteng-i ḥayāl
 Şan mengüş-ı şafḥadır eşkāl eşkāl üstüne
 Ḥāsılāt-ı ‘ömrüm almış iltizāma bir perî

Devr için irsâl ider keyyâl keyyâl üstüne

Ķaf-1 vaşl-1 yârda ‘anĶâlanurken Şıdkî
Şimdi yapıdı lâneler fersâl fersâl üstüne

Sevdi gönüm çün yine dil-dâr dil-dâr üstüne
Ķurdu sevĶ-i dehrde bazar bazâr üstüne

Kimse ta‘mir itmedi gülşen-serâ-yı maĶşadım
Gerçi ma‘mûr eyledim mi‘mâr mi‘mâr üstüne

73.b

Âsitân-1 yâr imiş dârü‘ş-şifâ-yı ‘aşıĶân
Çün gelüb gitmektedir bimâr bimâr üstüne
Bûs-1 la‘liyle der-aĶûş-u miyânın va‘d idüb
İtdi ol şâhib-i kerem iĶrâr iĶrâr üstüne
Şıdkîyâ yâd eyleyüb Ķand-i leb-i cânâneyi
Söylerüz tûĶî gibi güĶtâr güĶtâr üstüne

(136)

Mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün

Mülükân oymaĶından düşdü dil bir şûĶ-u zibâya
Virir ol Ķamze-i Tâtârî mülk-i ‘aĶlı yaĶmaya
Henüz açılmadıĶ bir Ķonca-i nevrestedir ammâ
Ne Ķânlar yutdurur âĶir hezâr zâr-1 şeydâya
Siyâh Ķâlini şaff-beste Ķılmış Ķara ĶâĶ üzre
Bırakmış fitnelerle rum ilin âşub-1 ĶavĶaya
Nezâketle Ķıramân olsa ol dâĶ üstü bâĶ üzre
Nola baş egdirirse nâzla ser ü semen-sâya
Kenârın dilberi nâzik de olsa nâzenin olmaz
Dinilür baĶma Ķışmı (...) içinde böyle yoşmaya
Emüb la‘lin kocardım mu-miyân-1 nâzın ey Şıdkî

Düşürseydim o tıfl-ı serkeşi bir bezm-i tenhāya

(137)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Nola mu 'tād olursam ḥasretiñle zār u efgāna
 Raḥiñ yādıyla niyāz u hemdem oldum 'andelibāne
 Ḥayāl-i ḥāmdan āsūde-i devrān iken şimdi
 Göñül düş oldu ḥayfā ḥāl ü zülf-ü 'anber-feşāna
 Şeb-i şoḥbetde sākî rindler keyfiyet-i la'liñ
 Okurlar zevkle güyā ki bir şirîn efsāne
 Şakınsın kim severse cānını āfet-i ḥışmından
 Şalub āt şehvārim elde tişe geldi meydane
 Nola her laḥza kan ağlarsa Şıdkî dest-i cevrenden
 Esîr olmuş o kāfir ğamzeli āşüb-ı devrāne

(138)

Fāilātün/feilātün/feilātün/feilün

Bilmem ey māh ne bulduñ bu sitemkārılıkda
 Yoksa 'adet mi cefā 'aşıka dilberlikde
 Gör ne küller koyacak başımıza baht-ı siyāh
 Dāğımız tazeledi yār ḥatt- āverlikde
 Nisbet-i Mişk-i ḥıṭā zülfüne nisbet ne ḥaṭa
 İmtiyāz almış iken benleri 'anberlikde
 Taraftır dīde-i cādusına ta'bir-i ğazāl
 Kaşd-ı cān eyler iken tavrı ğazanferlikde
 Neş'esidir nazîr-i behācet 'āli himemiñ
 Çün mahāret bulacak Şıdkî sūḥanverlikde

74.a

(139)

Failātün/failātün/failātün/failün

addiñ idi serv ü semen gittikçe balalanma da
 Cilve-i nāz-ı hırāmānıñla ra' nālanma da
 Mihr-i 'aşkıñ parladır āyîne-i endāmıñı
 Nazarā-i pākimle hüsnuñ revnāk-efzālanma da
 'Aks-i reng-i bāde' -i çeşmiñ mi hālet-bağş olan
 Rağlarıñ bir neş'e-i diğlerle şahbālanma da
 Nā-ümid-i vaşl idim hışm-ı nigāhıñdan senin
 Ğayrı çeşmiñ vuşlat-ı 'uşşāka imālanmada
 Sane-i inzār-ı feyzle bir ehl-i himmetiñ
 Şāhid nazmım dem-a-dem Şıdkî 'alālanmada

(140)

Failātün/failātün/failātün/failün

Dal idüb addim o serv ü nāzeninim gitti ah
 Gülşen-i bāğ-ı emelden yār-ı semtim gitti ah
 Gör ne sevdālar getürdü başıma devr-i felek
 Zülf-ü misk-efşān u hāl-ü 'anberinim gitti ah
 Nola ger zembür-veş iñlerse dil subh u mesā
 Talh idüb 'ayşım o la'li enginim gitti ah
 Bülbül-āsā bād-ı firat-i āşiyānım dağıdub
 Raat u zev diltār-ı hazīnim gitti ah
 Çeşm-i şehbāzın süzüb şayd itdi mürğ-ı gönümü
 Semt-i şehbāya uçub bāz u simīnim gitti ah
 Kimler olsun destgirim hāngāh-ı dehrde
 Desgirim hemdemim yārim mu'inim gitti ah
 Elvedā' itdikde Şıdkî tende cānım ayrulub
 Dāl idüb addim o serv ü nāzeninim gitti ah

(141)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

O tıfl-ı nāzenin āşub-ı devrān oldu gitdikce

Cilvesi itdi serîr-nāze sultān oldu gitdikce

O mah ruḥum gibi bir dem yanımdan gitmesün derdim

Veli ‘ömrüm gibi benden girîzān oldu gitdikce

İdüb sādpare bağrım senc-i cevre düzdi ber-kāfir

O cāḥ-ı mihnet içre yandı biryān oldu gitdikce

Tağıtdıñ ey sabā kāküllerin ol nevresiñ amma

Dil-i şürideniñ ḥāli perîşān oldu gitdikce

Nigāh-ı iltifātın görmedim beyhūde zahm açdı

Nasîbim dîdesinden tîğ-i bārān oldu gitdikce

Dil-i maḥzūnumuz ‘alemde ḥandān oldu gitdi

Bu çeşm-i ḥūn-feşānım gerçi giryān oldu gitdikce

Sanub āsān esîr-i ‘aşkıñ oldu ey perî amma

Görünce cevriñi Şıdkî peşimān oldu gitdikce

74.b

(142)

Faiāltün/faiāltün/fāilātün/fāilün

Dem-be-dem ḥasret-keş-i ruḥsār-ı cānān oldum ah

Bülbül-āsā yād idüb gülzār-ı nālān oldum ah

Arzū-yu la‘lle sevdā-yı zülf ü ḥālden

Dîde-i pür-kān dil-i perîşān sine sūzān oldum ah

Zevrāk-ı dil ḫaldı girdāb-ı belā-yı hecrde

Yol bulunmaz semt-i vaşl-ı yāre ḥayrān oldum ah

Cevr-i yār ta‘ne-i aġyār u āzār-ı felek
 Eyledi berbād ‘ömrüm gör ne virān oldu ah
 Sevdim ey māh bilmedim evvel cefākār olduğun
 Cāna kār itmedi ġamıñ āḫir peşîmān oldum ah
 Her ne içsem kār olur saḫbā-yı la‘liñden cüdā
 Sākîyā sensiz esîr-i derd-i hicrān oldum ah
 Olmadı ḫandān bir kez Şıdkıyā luṭfıyla dil
 Nice yıllar bir bütün ‘aşkıyla giryān oldum ah

(143)

Mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün

Bulunmaz mişāliñ ey ġonca dehānım şūḫ-ı şenlikde
 Açılmaz sen gibi ra‘nā çiçek her bir çimenlikde
 Saña maḫşūşdur böyle tenāsüb böyle zibāyiş
 İder beyhūde da‘va serv-ķametler semenlikde
 Gelüb ḫaṭṭ-ı nefit ġülşen-serā-yı bāġ-ı ḫüsnüñden
 Dil (.....) süründü ķaldı ḫatırım dikenlikte
 Yaķar tüccār olursa mülk-i ġöñlün iḫtirāz itmez
 Ne kāfirdir Hülāġü ġamzeni gör dil-şikenlikte
 Egerçi ķāl oldum pūte-i ‘aşkıñda ḫübāniñ
 Seniñ tek bulmadım ḫāliş ‘ayyārı sitemenlikde
 Boġazdan öyle bi naḫvetle çıķdı zengi-i ḫāliñ
 Şah-ı mülk-i ḫabeş-tek atlıdır yanında bütlükte
 Muvaffaķ olmadı būs-ı leb-i şirîn dildāre
 Nice Ferḫādlar ser virdi Şıdkî kuheninlikte

(144)

Mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün

Raḫıñla ķāmetiñ seyr eyleyenler erġüvanlıkda
 Nihāl-i ġülde ra‘nā ġül şanurlar ġüliştānlıkda

Ḥayālîñ zib-baḥş ḥāne-i mir'at göñlümdür
Perîdir güyâ tütmuş mekânı cāmekānlıkda

(.....) efşān olub bir gün uyarır hışm-ı ḥün-bārım
Ḳalır mı nergiş-i mestiñ bu h'āb-ı ser-girānlıkda

Kemān itdi ḳaddim bārı şaḳın te'sîr-i āhımdan
Siper olma yazıḳ tir-i belāya nev-civānlıkda

Hevā-yı būs-ı la'l-i yārla ḥ'āhiş gelüb Şıdkî
Şavuşdu Ḳandeḥār'ı ḥāmemiz şeker-feşānlıkda

75.a

(145)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

[.....] Kān itdi ḥayfâ baḡrımız derd-i mihnetlerle
Bırakdı başımız ḡavḡaya şūḥ-ı pür-fitenlerle

[...] Cāy oldu ḡayrı genc-i mihnet-ḥāne-i ḥasret
Yitürdük zevḳ-ı vaşlıñ neş'e-i bezm-i çemenlerle

Siyāset-gāh-ı 'aşḳıñda zebün-ı ḳayd zülfüñdür
Şol arslanlar ki zabt olmazdı zincir ü setlerle

Olan ḡülçîn-i vuşlat her nihāl-i nāz-perverden
Ḳalır elbette āşüb-u çöllerde dikenlerle

Nigāh-ı nāzla ḥayret-fezā-yı mülk-i sevdādır
İder meşḳ-i nezāket çeşmiñ āhu-yu Ḥotanlarla

[.....] Zühtün müşevveş şūriş-i tertibātından
İden aslını taḡyîr terkib ü düzenlerle

Nola ḳāl olsa nazmım ḥālime nisbetle ey Sıdkî
Ki ḳaldım püte-i ilḳaatde ḥayli sitemenlerle

(146)

Mefülü/mefâilü/mefâilü/feülün

[Tir-i.....] cevriñe fermān ide ḡamzeñ özüm üzre

İnfâz iderim hükümünü başım gözüm üzre
 Hâk eyleyeli cişmimi sevdâ-yı nigâhıñ
 Reşk-âver olur kühl-i Şıfâhan tozum üzre
 Dil toymadı didârına amma ki ne çâre
 Gitdikse sa'adete efendim yüzüm üzre
 Çarh eyledi hasretzede güftârına hayfa
 Söz olmaz iken pişâgehiñde sözüm üzre
 Hürşid-i rahıñ zulmet ü hata etmede pinhân
 Şıdkî gibi artmağda gicem gündüzüm üzre

(147)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Tolaşur devr rah u kâkül ü ham ber-hamına
 Kaldı sevdâda gönül ma'il olub perçemine
 Câm-ı la'linden içer bâde-i gül-gün iller
 Çekeriz hün-u dil biz de erenler demine
 Zevk-i büseyle sulandı dehan tütî -i dil
 Kurb-u vuşlat bulucağ vaşla şeker-femine
 [.....] hışm-ı nigâh olsa (.....) ne 'aceb
 Neşter-i sebkat ider rikzinin merhemine
 Pir ü pāk oldu gönül tekye-i 'aşka soyunub
 Vakf-ı cān itdim ise sim-bedenler gamına
 'Ārif ahkârı döksün mü e'azz u cühelâ
 Kim alur ritl-ı nemâsı zehebin dirheme
 Kıl yarar fırka-i nezâketde düşünce bezme
 Bakma Şıdkî beyânıñ bu revîş-i (.....)

75.b

(148)

Mefülü/mefâilü/mefâilü/fa'lün

Gül geldi güliştānımıza h̄arla best
Yārîñ gülüşün neyleyim aġyārla best

Gencine-i iġbāli felek başına döksün
Miskinlere göstericek mārla best

Hal eyleyemez ‘ukdesini şāne-i fikret
Bir dil ki ola kākül-ü dil-dārla best

Münfekk olamaz mevtle de ħayd-ı emelden
Dünya olucaġ h̄atır-ı bimārla best

‘Akıl iseñ at ħaml-i sīvāyı üzeriñden
Menzîl alamaz esb olucaġ yārla best

Pervāz idemez sāmî tevĥid-i ħudāda
Bir mürġ ki ola rişte-i inkārla best

Şıdķî ne için ġonca gibi olmaya dil-ġūn
Gül geldi güliştānımıza h̄arla best

(149)

Mefülü/mefailü/mefailü/feülün

Derdiñ gönül ol şūġ-u sitemkāra tıyurma
‘Aşıklıġıñı ġamze-i ġaddara tıyurma

Med-huş mı nāz iken ol çeşm-i ħumārîñ
Büsü ile rahne turre-i tarrāra tıyurma

Maġfice şunub cām-ı mey la‘liñi sākî
Mestāneligim bezmde aġyāre tıyurma

Gülşende zarîfāne bulun gül ile tenhā
Ey bülbül nālende saġın ħāre tıyurma

Çözdükde miyāniñ kemerin tāb-ı hevādan
Cānā üzülü rŞıdķî-i bimāra tıyurma

(150)

Fāilātün/feilātün/feilātün/feilün

Sāye-endāz olalı yevm-i belā ḥānemize

Mürğ-ı iḳbāl güzar eylemedi lānemize

Tār-ı gisīsuna pāyende olalı cānā tek

Ṭaḳılur Ḳays daḥi bu dil-i divānemize

Ḥasret-i lāle raḥıñ bağrımı ḳān eyleyli

Dāğlar urdu felek sīne-i virānemize

Bizi bir bezme çerāğ eyledi kim mürşid-i ‘aşḳ

Reşḳ ider ṭāir-i ḳudsî pervānemize

Yağsa bārān yerine ‘āleme şahbā-yı emel

Düşmez eyvāh ki bir ḳatresi peymānemize

Genc olsaḳda bize gencler eyler mi heves

Güş ṭutmaz birisi soḥbet-i pirānemize

Öyle mestāneleriz meygede-i dehrde kim

Çarḥ ḥayretde ḳalır şīve-i rindānemize

Ġam-ı endūhla ol rütbede ṭolmuşdur begüm

Giremez bād-ı şabā gelse de kāšenemize

76.a

Ḥün-dili ḥāme-i müjgānla yazsam Şıdkî

İtmez ol ḳaşı kemān bir nazar efsānemize

(151)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Kim çeker cām-ı meyiñ derdin şafāsı olmasa

Kim gider meyḥāneye la‘liñ hevāsı olmasa

Dām-ı zülfünde esîr itmezdi mürğ-ı hâtırım
Ol perizâdîñ baña mihr-ü vefâsı olmasa

Na' il olmağ vaşlına müşkil demekdir toğrusu
Ah kim ol genc-i hüsnüñ ejdehâsı olmasa

Cennet olsa meskeni rahat ider mi bir nefes
‘Âşık-ı zârîñ yanında dil-rübâsı olmasa

Haclegâhından zen-i dünyânîñ itmezdim firâr
Tab‘ı her dem hâ‘ri kanlı mâcerâsı olmasa

Fark idüb zarfın şikest itmezdi dest-i luţufla
Leylî-i nâzende Kaysîñ âşinâsı olmasa

Şerh iderdim ğamze-i ğaddârîñ aĥvâlin saña
Dergâh-ı Mevlâ’da ğammâzîñ cezâsı olmasa

Toğrulur mu yâr-i miĥnetden ĥamide kâmeti
Pîr-i zaĥmet dîdeniñ elde ‘asâsı olmasa

Gördüğüm her şürete meyl eylemem Şıdkî gibi
Dilbere dil bağlamam ĥüsn-ü edâsı olmasa

(152)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Nola mu ‘tâd olursam gice gündüz nâle vü zâre
Dil-i divâne mecbûr oldu bir şüh-ı sîtemkâre

Ser-uşşâk olur rîzân ĥâk üzre ĥazân-âsâ
Ĥırâman olsa serv-i nâzeninim semt-i gülzâre

Yüze çıkdı nihâyet yüz bulub eyyâm ĥüsnünde
Begim yüz virmeseydiñ kâşki ol ĥatṭ-ı jengâre

Bulundı maĥzeninde kâle-i diz dîde-i ĥüsnüñ
O şüret-i uğrûsı mirât aşılma çok degil dâra

Görmüş mü vefâsı ‘ahd ü peymânında bir şaĥşa

Günümüz merd-i 'aқıl devlet-i devrān ğaddāra
 Eger pir bulsa erbāb-ı hüner eyvān-ı 'izzetde
 Mekān olmazdı ahur-ı mezellet esb-i rehväre
 Olub bir gence mā'il mevsim-i eyyām pîrîde
 Yine buldu zemini tāze Şıdkî nazm-ı eş'are

(153)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Baқışdı Süre-i nur cemāliñ çün Maçin'e
 Virir niḫayetle şüret nüşā-i zer dest-i dîrine

76.b

Eger bir noқta bulsa āyet –i şems-i cebîniñden
 Sücüd itmezdi Belkıs-ı Sebā hürşid vü pervîne
 Gören ḫāl-i siyāhiñ gerdan-ı şāf billüruñda
 Oturmuş zann ider sultan-ı Hind ü қаşr-ı sîmine
 Oқunsa mācerā-yı қand-i la'liñ bezm-i 'alemde
 Meziyet mi қalur Efsāne-i Ferhād ü Şirin'e
 Қаçarken mürğ-ı ḫātır tir-i müjeñ ü қavs-ı ayrūdan
 Tolaşdı bāğ-ı ruḫsarıñda zülf-ü mār-ı perçine
 Yazulsun levḫā-i tabūtum üzere ḫün-u ālla
 Nazar eylesüñ şehid gamze-i ğaddār bî-dîne
 Söz ider naқş olunsa Şıdkî nażmıñ rüy-ı eflāke
 Eger mażhar olursa nezd-i cānāniñda tahsine

(154)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Şabā neşr itse büy-ı zülf ü ḫāliñ kişver-i Çine
 Düşer қān peymānemizden dil-i āhū-yu miskîne
 Gümüşten resm olunmuş bir nihāl-i serve beñzetmiş
 Baқanlar қadd-i mevzūnuñ ile endām-ı sîmine

Dü-çeşmiñ mi iki āhū mu virmiş bāş başa yoksa
 İki bimār ser koymuş mu bir bālîn zerresine
 Eger cāy itmese ‘aks-i cemālîñ kalb-i pākiñde
 Telāşından iderdi cişmini sad-çak āyîne
 Anadan toğma gözler sürmelidir vesmeli ebrū
 Perîzādım ne hācet şüretiñ tertib ü tezyine
 Baçar bir ah cāngāhıyla qar-ı mülket-i hüsnüñ
 Toğunma şeh-levendim hātır-ı ‘uşşākı ‘aksiñe
 Tevāzu‘ ile Hākk’a evc-i istiğnāda ‘anķā ol
 Temellük eyleme Şıdķı varub her şahş-ı hodbîne

(155)

Mefailün/feilātün/mefailün/feülün

Pertev gibi çeşmiñ ‘alemi bend itdi bir mūya
 Muşādif olmadı Bābil’de kimse böyle cāduya
 Şeb-i tārîk-i firķatte ider kuşlar gibi feryād
 Aşıldı mürğ-ı şeb āviz-veş dil-tār-ı gisūya
 ‘Acib mi Qays tek ser-dāde-i dest-i cünün olsam
 Esir oldum yine bir zülfü leyl çeşmi āhūya
 Nola giryān olursam derd-i hicrānıyla dört gözden
 Dil-i divāne çarpıldı o şūh-ı çār-ı ebrūya
 ‘Aceb na‘il olan kim bi-mirāt-i vaşl-ı şirîne
 Güzār itdi bu ‘alemden nice perviz u şeb-rūya
 Dehān mūra geçende ölürmü kürre-i gerdün
 Gelür mi şun‘-i Mevlā ‘aķıl u hikmetle terāzuya
 Şalındı cîfesi gelüb ‘akuruñ dār-ı zilletde
 Sezādır ol haķāret zālim bî-din bed-hūya
 Rehā mümkün mü ey cāni cezā-yı intikāmıñdan

Taḥşin Eyleseñde kal'a-yı Burc u bāruya

77.a

Açılmaz görmese mir'at-i rüyuñ tūṭî -i tab'
 'Aceb sermāye-i ḥüsnüñ nazm-ı Şıdkî-i süḥangūya

(156)

Fāiāltün/fāiāltün/fāilātün/fāilün

Ḥastayım renc-i nigāh-ı nāz derd-i efzūnla
 Uğraşur göñlüm ḥayāl-i ḥ'āb-ı gün-a-günla
 Cāna kaşd eyler eger cānāna canıdır disem
 Gerçi kim maḥkumdur her ğamzesi biñ ḥūnla
 Zülf-ü Leyl ü leb Şirîn dimekle āh kim
 Geçdi 'ömrüm kışşā-i Ferhād ile Mecnun'la
 Rāḥat isterseñ eger bu teng-sā-yı dehrde
 İtme da'vi vü cedal mā-fevḳle mā-dūnla
 Kahrla āḥir alār āġūş-ı 'izzetden seni
 İmtizāç itseñ ne deñlü dāye-i gerdūnla
 Luṭfla taġbir-i tab' itmez ḥasūd-ı bed-fi'il
 Kimseye olmaz musaḥḥar-ı mār kör efsūnla
 Ḥayat-ı māder zādı def' olmaz leimin pendle
 Pāk olur mu külü biñ kez yayḳasañ şabunla
 Birleşür bazence gāh cāha ayu olsa da
 Na'il-i kābil olanlar ṭāli'-i meyhunla
 Ya eşşek yādından 'ārî erāzil olmalı
 İtmek isterseñ terḳ-i ḥāṭır memnunla
 'Aḳla şıġmaz bir mu'ammādır ömür-ü kā'ināt
 Ḥalline yol bulmadı kimse çira ü çūnla

Halka göstermez idim bir vecihle rüy-ı melâl
Başa çıksaydım eger Şıdkî dil-i maḥzûnla

(157)

Fâilâtün/fâialâtün/fâilâtün/fâilün

Var mı bir nefes-i mu‘azzez kim meḥinle ölmeye
Var mı bir devlet ki dehr içre zevâlin bulmaya

Bâl yedirmez başa dek bir kimseye çarḥ-ı denî
Var mı bir lezzet ki ardınca ḥarâret gelmeye

Sâğir-i câhıñ bu zâr u keyfin ḥumârı infişâl
Var mı bir peymâne kim zehr-âb ḥasret ṭolmaya

‘Akıbet berbâd ider gülberg ‘ayşın rüzgâr
Var mı bir gül kim güliştân-ı cihânda şolmaya

Pâk güher olamaz vâreste cevr-i devrden
Var mı bir der-i dâne kim devrân bağrın delmeye

Ḥ‘âb-ı gafltetden seni bidâr ider birgün ecel
Var mıdır bir gice kim anın şabaḥı olmaya

Hâlet-i rıḥletde âsûde odur kim gözleri
Fevt-i âmâle tehrle verâda ḳalmaya

77.b

Mâlla Ḳârûn-ı ‘asr olsañ olursuñ nâ-bedîd
Var mı bir şervet ki aşḥâbın zemine şalmaya

Câhil pestpâyeler günden güne rif‘atlenür
Ḳadr-i erbâb-ı hüner bilmem niçün yüselmeye

Müstaḳım ol itme kesti-i sadâḳâtten ‘adul
Raḥat u ‘ayşın tâ ki ṭufân-ı belâya ṭalmaya

Şıdkıyâ ḥikmet iken kema-kerdi-i merd ü ḥakîm
Güher-i nazmıñ niçün erbâb-ı ‘irfân almaya

(158)

Fāialātün/fāilātün/fāialtün/failün

Dehr gezdirdi beni meyḥāneden meyḥāneye
Olmadı döküdü kısmetim peymāneden peymāneye

Bir bet rengin edāniñ ‘aşkına düçār olub
Devr İder dīvāne dil pinḥāneden pinḥāneye

Rūḥ-ı mecnūna nola eylersem irsāl-i selām
Vār mevedd-i ma‘nevî dīvāneden dīvāneye

Ülfet itmez bir gönüilde ‘aқılla ‘aşq-ı nigār
Āşinālıq mı olur bîgāneden bîgāneye

Kimseye bāқи degil ḥumḥāne-i iқbāl ü cāh
İntikāl eyler geçüb mestāneden mestāneye

Terk iden bülbül gülistān қadīm fiṭratın
Büm-tek pervāz ider virāneden virāneye

Bir külung Ḥaққ қаsr-ı ziyāde ider ‘izzet nişin
Sevқ ider bir digerin külḥāneden külḥāneye

Naқl ider bir dünden bir düne dünyā-yı denî
Post-u ḥar mirās olur cengāneden cengāneye

Қays u Leylā ile aḥvāl dilinde baḥş idüb
Geçdi Şıdқı bu gice efsāneden efsāneye

(159)

Fāialātün/fāialātün/fāilātün/failün

Var mıdır bir ‘arż-ı zibā ki ḥaṭṭ gelmeye
Var mı bir ḥurşid-i tal‘at kim zevālin bulmaya

Kākül-ü mişkin ü ḥāl-i ‘anberiniñ vār iken

Kankı 'āşıkdır serîn sevdâ-yı hāme şalmaya
 Hâli kalmaz hâne-i hâtır gam-ı eyyâmdan
 Var mı mihmânḥâne kim anda misâfir kalmaya
 Kimseniñ yaqmaz çerâğın şabaḥa dek bu rüzgâr
 Var mı bir vuşlat ki encâmında hicrân olmaya
 Kāse-i âmâl boş kalmaz şarâb-ı ba'isden
 Var mı bir sâgir kim şahbâ-yı mükedder tölme
 Nâle vü feryâd- tab'-ı yâre te'sîr eylemez
 Kim ki derd-i 'aşkla ney gibi gibi bağrın delmeye

78.a

Bozdu Şıdkî şarşar-ı pîri nazmıñı
 Var mı bir gülzâr kim vaqt-i ḥazânda şolmaya

(160)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

'Acib olmaz tutsada dâğ-ı sînem merhem altında
 Vücüdüm nâr-ı hecriñ kül-türâb itdi gam altında
 Esîr-i dâm-ı 'aşq olmazda neyler mürğ-ı dil cānâ
 Görünce dâne-i ḥâl-i siyâhiñ perçem altında
 Tütüb ḥâtt-ı siyâh mihr-i raḥıñ ağlatdı 'uşşâkı
 'Acib mi mübtelâlar gün geçirse mâtem altında
 Perestû gözleriñ âsüde olmaz mâr-ı gisüdan
 Yañılmış lâne tütmuş tāk ebrü-yu ḥam altında
 Bulur revnâk 'arq-rîz olsa rüyıñ zîr-ü kākülde
 Gül-i zîbâ ki vaqt-i seherde şebnem altında
 Göz açdırmaz felek bir dem baña endüh-ı mihnetten
 Geçer leyl ü nehârım heb belâ-yı cürm altında

(161)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Ayak başmışdı bu şeb bezme ol āfet ĥabersizce
Ĥabersiz ben de nūř ittim leb-i la'liñ ĥazersizce

Olub ser-dide-i bālin nāz o tıfl-ı nevrete
Kūřāde sīne-i billūr nāzik bel kemersizce

Bittim öldüm zekāt-ı vaşlına bir tācir ĥüsnüñ
Alub dürr-i yetīm-asa der-āğūřa pedersizce

Ĥalāvetyāb olur mu bezm ey řirīn dehān sensiz
Biřir ĥelvā-yı řoĥbeti lebiñ lezzeti yoķ şekersizce

Metā'-ı vuşlat-ı cānāna şarf ittimse cān naķdīn
Ĥavuřdu řıdkıyā bazarımız āĥir ĥarirsizce

(162)

Feilātün/feilātün/feiātün/feilün

Ĥār yıldızı bizi ol bağda' (.....) gözle
Ĥarman-ı 'ömrümü ġam virdi yabalarla yele

Olmaz ol řūĥ-dehā mürtebit ġayd u sāl
Ĥālība kaġtı ipin ucu yed-i mübtezele

Ĥemen-i ĥüsnde perverde nihāl-i nāza
Yaķuřur mu yā diken bülbül-ü ġonmağda hele

Lāne yapıdı sükker tüt dibine mezbelede
Nice 'anķā ki süngülmez idi her 'asele

řebe maĥřūřdur efsāne-i vařl-ı dilber
Subĥa dek sürse (...) ister mesele

Cā-bā-ber ġahve-i tahsīn ġız-āne senden aña
Kim ki dāmad ola keyfince 'arūs-ı emele

Tāze maźmunla olur neř'e-fezā naźm-ı terim
Sāgar-ı bāde gibi řıdkī gezüb elden ele

¹¹Ḥayāt-ı tāze buldu tab‘-ı Şıdkî nazmım ‘akiften
Alub gitmiş idi çoktan derd ü ğam altında

78.b

(163)

Feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Semm şunar saķî-i devrân baña dem yirine
Şanculu nāvek-i ğam yarama merhem yirine

Göriccek cāyıñı sensiz nola kân aĝlar isem
Aĝlar erbāb-ı ‘azā uğrasa mātem yirine

‘Akif-i ka‘be vaşlıña olabilmez sîr-āb
Āb-ı cāh zeķanıñ içmese Zemzem yirine

Görinen hañçeri berrân mı yā taraf-ı hilāl
Cebhe-i pākde ebrū-yı müressem yirine

Yazıcaķ kātib şun‘ āyet vech-i hüsünüñ
Serḫāle noķta-i mevḫüm ķomuş fem yirine

Naķd-i ‘ömrün iden itlāf metā‘-ı dehre
Şarf ider güher ü zî-ķıymeti dirhem yirine

Şıdkî takdir eyler erbāb-ı hüner ķıymetiñi
Ğam degildir cühelā ķoymasa ādem yirine

(164)

Mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün

Zen-i dehre ķapılma ḫileVü tezvîrine ķanma
‘Acib mekkāre-i dirînedir āline aldanma

Nice nāzik bedenler yatdılar ḫāke mezellette
Serā-yı ‘izz u nāzı kimseye bāķî ķalur şanma

Bozar endāmıñı devr-i zaman ey serv ü bālā-ķadd

¹¹ Bu beyit 160 numaralı gazelin makta beytidir.

Bu bāğ-ı bî-beğada naḥvet ü nāzıyla ırğanma
 Yetişmez naqd-i 'ömrüñ maşraf-ı efkār u âmāle
 Teemmül eyle kār ḥibre şarf it şerre davranma
 Seni tefrîk ider rāh-ı sa'adetden olub zencîr
 Düşüb sevdā-i ḥāme turre-i dil-dāre bağlanma
 Gider bu āb u tāb u renk u bŷyñ ḥayn u rıḥlette
 Güliştān-ı fenāda lāle-veş zinetle dağlanma
 Şeb-i 'ömrüñ şabaḥa irse eylerler seni iṭṭifā
 Vücūduñ bezm-i ğayra şem' idüb āteşlere yanma
 Dökünmez cîfe-i dünya yemekle ey sen bed-ḥū
 Naşibiñ neyse kāni' ol baḫub etrafa ḫarḫanma
 Naḥl-tek meyve-i şirîni ḥāşıl olmaḫ isterseñ
 Şebāt it istikāmet merkezinde taşra kıvrınma
 Cihāniñ ḥall ü 'akdi feyz-i ḫudrette da'irdir
 Teşādüf eyler iseñ müşkilāta ḫalka suzranma
 Bu ḫāristān-ı ğamda ğonca-i maḫşūda el irmez
 Biz Şıdkıyız ğayrı dıraḫt-ı ḫırşa tırmanma

(165)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fa'lün

Perdeler ḫüsnünü ol māḥ ḫicāb altında
 Nitekim perdelenür mihr sehāb altında
 Şayd içün mürğ-ı dil-i zārıñı üftādelerüñ
 Dām-ı zülfüni nihān itti niḫab altında
 Görünür gisū-yu zertārda san lü'lü-i nāb
 Ten-i nāzikteri zerafet-i siyāb altında

79.a

Tabiñi ṭa'ne-i aġyār u ğam-ı hecr-i nigār

Haşre dek mi qalayım renc ü ‘azāb altında
 İtme rindān harābāta haqaretle nazar
 Genc ekşer bulunur cāy-ı harab altında
 ‘Aybını ‘ilmi ile setr iden erbāb-ı riyā
 Setr ider sāğir şahbāyı kitāb altında
 Sāye şalsa o gül-endām mezārım üzre
 Meskenim gülşen olur Şıdkî türāb altında

(166)

Mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün

Uruldum āh bir hūni ṭabi ‘at şūh-ı fettāna
 Haddiniñ ğamze-i cellādımı işletti tā cāna
 Pür eyler bŷy-ı mişkini meşām-ı cān ‘uşşākı
 Tökuñduqça sihrlerde şabā gisŷy-ı cānāna
 Nola itsem hayāl-i yāre menzil perde-i çeşmim
 Virirler cāme-i h‘ābiñ nāzikin hŷrmetlü mihmāna
 Virirsem cānımı yād-ı şarāb la‘l-i nābiñla
 Türābımdan yapılsun zümre-i rindāna peymāna
 Harāb-ı nergiş-i mestiñ olan merd-i harābātıñ
 Mŷsāvîdir gözünde ‘itibār-ı hāne-i meyhāne
 Hevā-yı kākŷlŷñ eyler mutırr hātır-ı zārı
 Perîşān-hāl olan raḥm eyler aḥvāl-i perîşāna
 Mecālîñ qalması cevlnāna vādi-it tegazzŷlde
 Bilŷb ‘acziñi Şıdkî at sŷrŷb atlama meydāna

(167)

Mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün/mefāîlün

Göñŷl bağlar mı hiç ‘āqıl olan bu köhne virāna
 Görŷrken āḥirinde intikālen yevm-i nādāna

Hedefdir tir-i kıtl vü hâl'a biri diğeri haşfa
 Vefası var mı cāh u sütünun şāh-āne māh-āne
 Alur herkesi naşîbin harrman-ı naḥn-u kâsemnâdan
 Virir Rezzâk-ı 'âlem kısmetin mār-āna mur-āne
 Nuşuş-ı dil-firîb dehre ma' il olma tıfl-āsâ
 Urur dendân-ı zehr âlûdı yârâna mārâna
 [Evvel ki] şahibin terk eylemezdi anda ḥayr olsa
 Tefâḥur itmeye nâ' il olduğıñ genc ferāvâne
 Merāk itme yüzün döndürse senden bî-vefâ dünya
 Zen-i âlüfte eyler mi ri'ayet 'ahd ü peymāna
 Şakın olma tufeyl aç olsañda ḥuvân-ı nāmerde
 Saña şaldırmasıñ ol şaḥış sen siret-i 'ākırâne
 Kıpunda her tarafından Şıdkîyâ rāh-ı ḥalâsı ancak
 Ümîd-i mağfiret itdi tevfiķa luḥf-ı Raḥmân'a

79.b

(168)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Raḥ-ı gönülünde ḥâl-i siyeh misk-veşi
 Dir gören şaḥn-ı gülistānda tıfl-ı ḥabeşî
 Seyr iden çār hevā renginde sîm endāmıñ
 Münkesif oldu şanur semt-i hevāda güneşi
 Kim çeker yayını ebrûlarıñ ey âfet-i cān
 Yine 'uşşâk-ı cefâkeş çeker ol keşmekeşi
 Heves-i la'liñ ile meygedeyi miskin idüb
 Çekeriz cām-ı mey-i gül ğidâtin ü 'aşi
 İtse teşrîf o şeh külbe-i aḥzânımıza
 Kâle-i cān olur elbetde anıñ peşkeşi
 Yañılıb serv kıddim kimseye bel virme şakın
 Şaydırırlar saña bir oyun idüb penc u şeşi

Meger āyînedede mişlin göresin ey Şıdkî
Yoksa yok zümre-i hûbânda cānānîñ işi

(169)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/fa'lün

Sevdiğimden beri ol yoşma civān gülüşü
Bedenim eyledi peykān-ı belā tir-i keşi

Derd-i hecr ile yıldız şayarım şubha degin
Başmadım hāle gibi bağıma ol māh-veşi

Cān taḥammül mü ider olsa da ferzān polat
Çekilür çille mi kavı-ı felegiñ keşmekeşi

Dubāra ile bizi yıkdı felek encāmı
İki bir geldi nihāyette ararken düşüşü

Hüsünle māl ise de cālib-i inzār-ı 'avām
Sevdirir şahşı ḥaḳıḳātte yine ḥulk u ḥoşı

İsmiñi añmağa yol qoymadı ebnā-yı zaman
Fenn-i telbisde (.....) iken İblis'in işini

Yaḳılıb āḫiri meydān-ı melāmetde qalır
Kendi mā-fevḳi ile her kim iderse güreşi

Revişin terk idüb eylerse tecāvüz ḥaddin
Ḥar-ı bedir-tek ağına ururlar şişi

Şıdkiyā ḥāk-i der Hazret-i Zehrā'yım isem ben
Melce'imdir benim ol mihr-i sipihre qarşı

(170)

Mefülü/mefâilü/mefâilü/feülün

Ebrularıñı vesme ile tozladılar mı
Gisularıñ altunla yaldızladılar mı

Ṭurreñde nedendir 'acaba tāb u ṭarāvet

Gül şuyu ile şâne urub düzlediler mi
 Bilmem ne için hastalamış nergis-i mestiñ
 Erbâb-ı nazâr yoksa anı gözlediler mi
 Beyhûde degil sende halâvetle melâhat
 Toğduğda seni şeker ile tuzladılar mı

80.a

Aldı mı ‘aceb kucağına ‘aceb mâder-i eyyâm
 Sen gibi nigârı analar kızladılar mı
 Pâyıñla mı gittiñ bu gice bezm-i rakîbe
 İcbâr ile yoksa seni omuzladılar mı
 Şad pâre idüb sîneñi ey Şıdkî sitemle
 Hubân-ı cihân derd-i diliñ yüzlediler mi

(171)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Seyr iden perde-i hımamda ol (...)
 Münhasif oldu şanur hâlede nısf-ı kameri
 Kâmet-i serve şarılmış şanırum mâr-ı sefidi
 Göricek yâr miyânındaki sîmîn kemeri
 Ulâşur bûy-ı dil-âvizi mesâm-ı cânâ
 Zülf-ü cânâna toğunduğca nesîm-i seheri
 H’âbda genc bulan sa’il me’yûs döner
 Alan ağuş-u vişâle o büt-i işvegeri
 Bununla başdı o nâzendeyi bed-çehre rakîb
 Tağdı hayfa ki felek boynuna gülbin güheri
 Tağsalarda sürünür sikke-i metrûke gice
 Koymuyor kesesine kimse nuğûd-ı hüneri
 Şıdkiyâ câyım olur Hâşre kadar bâğ-ı Cinân

O gül endāmiñ eger qabrime düşse közi

(172)

Failātün/feilātün/feilātün/feilün

Taze rular çekilüb pir-i kühenler qaldı
Mevsim-i gül güzerān itdi dikenler qaldı

Būs-ı şirin lebiñe na' il olur mu kimse
Şanma ol şekkere şāyān dehenler qaldı

İ'timād eyleyecek kimse mi var 'ālemde
Gitti erbāb-ı vefā 'ahd-i şikenler qaldı

Bozdı asāyişini 'ālemiñ ahkām-ı kaža
Maḥv olub zevk ü şafā derd ü miḥenler qaldı

İtse teşkil zemin içre nola ma'den-i sîm
Toprak altında nice sîm bedenler qaldı

Gice[nice] şerḥ eylesün aḥvāl-i dilin 'āşık-ı zār
Derd-i 'aşkı ne görenler ne bilenler qaldı

Bāqî vü Nābî vü Füzülî key erbāb-ı dilin
Yerine Şıdkî gibi saçma süḥanlar qaldı

(173)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/feülün

Dem-a-dem yād-ı emeliñ bağrımı ḥasretle ḥün itdi
Hevā-yı kākülün günden güne derdim füzün itdi

Uçarken mürğ-ı dil 'anqalar-āsā evc-i naḥvetde
Urub şebbāz-ı çeşmiñ 'aķıbet zār u zebün itdi

80.b

Perestü gibi zülfün dilleri bend İtdi bir mūya
'Aceb cadü nigāhından mı ta'lim-i füsün itdi

Raķıb ḥor ṭabi'at dişleyüb sib-i zeneḥdāniñ
O vaz'nā-be-cāyı 'aşıķa zaḥm-ı derün itdi

Bu bezm-i 'alem içre sâğır âmâl mi devrân
Çevirdi t̄ālî 'vârunum-âsâ ser-nigûn itdi

Bozub tertib-i nazmın nağme-i nâ-sazla muṭrib
Uşûl-i intizâm meclis-i perde-birûn itdi

Alub 'aql u şu'urum Şıdkî bir şüh-ı peri-meşreb
Dil-i divâne mi ser-dâde-i dest-i cünûn itdi

(174)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Öldürür 'aşıkımı kâfir-i bî-din gibi
Var mı ğaddâr o çeşm-i sitem-âyîn gibi

Nedir ol hâlet-i nâdîde leb-i la'liñde
Neş'e-baḥş-ı dil olur bâde-i rengîn gibi

Dâne-i hâlîle mürğ-ı dil şayd itmek için
Dâm olur mu hele ol ṭurre-i perçin gibi

Cilve-gâhıñ ne revâ kim ideli âğuş-ı rakîb
Şadr-ı cengânedeki sâ'at-i zerrin gibi

İtme âzürde teniñ meclis-i nâdâna girüb
Mecmâ-ı kelbi düşün âhû-yı mişkin gibi

Yârînin ğayrına suver olsa baḡar mı 'aşık
Ḳays u Leylî gibi yok Hüsrev ü Şîrîn gibi

Gösterür sîne-i şâfında nuḡuş u kevnî
Kim ki bî-renk olsa mir'at-i cihân-bin gibi

Ḳâliñi hâl idegör var ise elde hünerin
Hâmil olma saḡın ğayrı süḡan-çîn gibi

Ey şeh-i ḡasen dirîğ itme zekât-ı vaşlıñ
Geldi Şıdkî ḡapuña sa'il-i miskîn gibi

(175)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Harâbatîliğim ol nergiş-i mestânelerden mi
Bu hâlet bize sâkî şundugun peymânelerden mi

O sarhoşâne reftârınla kıldın 'âlemi meftün
Gelen âyâ nihâl-i nevresim meyhânelerden mi

Açılmaz 'ukde-i ser-beste-i gisû-yu mişginiñ
Şabâdan mı rehâvet bunda bilmem şânelerden mi

Kayırmaz vârını itlâf iderse râh-ı vaşlıñda
Seniñ 'uşşâkıñ öyle bildiğñ divânelerden mi

Nedir çevreñde bunca izdiğâm ey şem' bezm-efrüz
Bu hây u hüylar heb kesret-i pervânelerden mi

Rakîbiñ kavlı u fi'lin mezhebin fehm itdik ammâ
'Aceb ol div-siret millet-i cengânelerden mi

81.a

Sen inşâf itde söyle Şıdkî bî-çâre bâbıñda
Kadîm âşinâlardan midir bigânelerden mi

(176)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Bahâr-ı eyyâmı erdi mevsim zevk u çimen geldi
Yetişdi lâle nergiş sünbül-i ter yasemen geldi

Gözün âydım gözün ey bülbül nâlede handân ol
Açıldı gonca-i bâğ-ı emel serv ü semen geldi

Nola şahrâ-yı Çin'e dönse 'âlem misk ü büyundan
Melâhat kişverinden taraf-ı ahû-yu Hoten Geldi

Kudümüyle halâvetyâb idüb bezm-i ahibâbı

Ḥabersizce hemān ol dilber şîrîn-dehen geldi

Ṭolaşdı zihn-i ḥāme vādî-i fikr ü taḥayyürde
Meger kim yādına ol zülf- perçîn-şiken geldi

Dilerken ḥasta dil şeftālū-yü bāğ reḥ-i yārin
Şeb-i vuşlatda tā ki [ağzına] sîb-i zeḳan geldi

Revādır şerbet-i la' liñle ikrām eyleseñ cānā
Saña ḥoş āmādeye Şıdkî-i mū' ciz-sühan geldi

(177)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Perî mi ḥûri mi insan mı rûḥ-u muşavver mi
Vücūd-ı nāzeniniñ yoksa bir nādide peyker mi

Ḳabul-u nisbet-i şimşād kılmaz ḳadd-i mevzūnuñ
Çimenzār-ı melāḥatde meger serv ü şanevber mi

Ḳovdı bülbülleri ṭūṭî leri cürette güftārîñ
'Aceb şirin dehāniñ gül-şeker mi verd-i aḥmer mi

İden pürḥûn bağrın bir niğehla 'āşık-ı zārîñ
Ol āḥû gözleriñ mi ḡamze-i ser-tiz ḥançer mi

Düşüb sevdā-yı bî-encāma muḥtellü'ş-şu'ur oldum
Viren gisū mudur yağmaya 'aqlım ḥāl-i 'anber mi

Gülüştān-ı bahār ḥüsnüñü tezyîn iden cānā
Seniñ ol lāle ruḥsārîñ mı la' l ḡonca-i ter mi

Ḥayāl-i ḥāme düşdüñ Şıdkiyā hengām-ı pîrîde
Meşāmîñ bûy-ı zülf yārdan āyā mu'atṭar mı

(178)

Fâilātün/fâilātün/fâilātün/failün

Sırr-ı 'aşkıñ şaḳlarım sînemde iymānım gibi
İnfikak itmez özümden cevher-i cānım gibi

Derd ü ğamdan olmazım āsūde sensiz bir nefes
 Rū'yet-i didārīña meftūn dermānım gibi
 Sīne-i mecrūhum eyler mi qabul iltiyām
 Her ʔarafdan ʔāk ʔāk olmuş girībānım gibi
 ʔahrla ta'zīb iderse luṭfla tetyib ider
 Bende perver görmedim 'alemde sulṭānım gibi

81.b

Bir müşevveş hāle uğratdı bu ʔarḫ eyyāmımız
 Zülf-ü cānānile aḫvāl-i perişānım gibi
 Öyle yaḫdı kim felek zūlm u sitemle 'ālemi
 ʔābil-i ta'mir olmaz ʔalb-i virānım gibi
 Mevsim-i peride düçār olduğum endūh-u ğam
 Şıdḫıyā boynumda ʔaldı bār-ı 'isyānım gibi

(179)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

ʔodu ḫasretde yād-ı nergişin 'aḫl-ı Felātun'u
 Uyardı Leylî-i zülfün hevā-yı rūḫ-u Mecnūn'u
 İdelden baĝrımız ʔanıyla memlū firḫāt-i la'liñ
 Unutdurdu bize cānā şafā-yı cām-ı gülgünü
 ʔutub ey reşk-i ḫuri gülşen-i Me'vā'da sen mesken
 Bırakdıñ düzaḫ-ı hicrānda bu ʔalb-i maḫzūnu
 Çeker 'āşık ḫumārın bāde-i vaşlın içre eller
 Ezelden bezm-i 'aşkın vaz' olunmuş böyle ʔanūnu
 Le'imin ḫabs-ı tab'in ref' ider mi 'izzet ü mansıb
 ʔabūl itmez sevād-cişm zengi ḫükm-ü sābūnu
 Meger kim görmek ister ḫ'ūbda sen ʔeşm-i āḫūyu
 Dil-i Şıdḫî ider seyrān her şeb küḫ ü hāmunu

(180)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Nesîm-i bûy-ı zülfûñ gitdi serde derd ü ğam aldı

Mezâķ-ı bûs-ı la‘liñ bitdi gözde anlu nem aldı

Raķib itdi temâşâ-yı ğüliştân ħüsñüñü ancaķ

Benim addim nihâl-i âmetiñ hecriyle ħam aldı

Naşibin aldı herkes ireli ğiçeli genc-i vaşlıñdan

Hemân ‘uşşâķ-ı zâra sikke-i derd ü elem aldı

Bu ħâristân-ı ‘alemde açılmaz ğonca-i maķşûd

Saña ey dil teselli baķş olan bâğ-ı ‘adem aldı

Nola dirsem devşürsem rahtımı bazar-ı ‘âlemden

Tökindü ‘ömrümñ sermâyesi bilmem ki nem aldı

Şikest itdi nice bezm-i adimiñ intizâmın çarķ

Ne Cemşid oldu bâķî dehrde ne câm-ı Cem aldı

Kimin kârın tamam itdi sipihr-i kinever Şıdķı

Ne aldı asr-ı Nu‘mânın ne ğülzâr-ı İrem aldı

(181)

Mefülü/mefâilü/mefâilü/feülün

Devr itmedigim sâğir mey ü peymânemi aldı

Yan başmadığım kûşe-i meyħâne mi aldı

Fehm itmedi asla birisi sırr-ı nihânım

Yâr olmadığım ‘âķıl u divâne mi aldı

Göstermedi yüz ħayfa ki yüz sûret-i ümîd

Yüz tutmadığım Ka‘be vü büt-ħâne mi aldı

82.a

Bir nâvek müğgân mı var dilimde bağrım

Ƙan yutmadığım ğamze-i fettān mı ƙaldı

Bir serve olub fahite-veş her gice mihmān

Bu mürĝ-ı diliñ ƙonmadığı lāne mi ƙaldı

Derdest huşul olmadı gencine-i maṭlūb

Cāy itmediğim sāḫā-i virāne mi ƙaldı

Şidkî ṭotalı kūy-ı ḫarābatta mesken

‘Aynımda benim ḫāne vü kāşāne mi ƙaldı

(182)

Failātün/fāiltün/fāilatün/failün

La ‘l-i meygūnuñla mu ‘tād şarāb itdiñ beni

Çeşm-i maḫmuruñ gibi mest-i ḫarāb itdiñ beni

Bir ocāĝ üftādesi benden iken raḫm itmeyüb

Öyle bir yaqdıñ ki şāḫım kül türāb itdiñ beni

Cānā yandımsa ne ğam hicrān-ı ḫ’ūn-ı vaşlda

Ƙoymadıñ maḫrum-ı dil esîr-i ‘itāb itdiñ beni

Evc-i istiĝnāda ‘anḫā-veş olurken lānesaz

Şeker la ‘liñ hevāsıyla zebāb itdiñ beni

Nola kör olsa ğazanferler zebūn naḫvetim

Çünki arslanım gül-ābıñdan ḫesāb itdiñ beni

Neş’e-efsūn ḫāl-i ‘arızıñla ‘āḫıbet

Ḥasta-i bî-tāb iken maĝlub-ı ḫā’b İtdiñ beni

Zülf-ü cānāna toḫundurduñ meger efsāneyi

Şidḫıyā nolduñ ki mes’ul-ü cevāb itdiñ beni

(183)

Failātün/fāilatün/fāilatün/failün

Ğonca-i bāĝ murādım ḫārlar mu ‘tadım mı

Yoksa dil beyhüde ah u zârlar mu‘tadım mı

Biñ göñül bend itdi bir müyuna dilber fitnede

Ey şanem gisûlarıñ zünnârlar mu‘tadı mı

Rüz u şeb kanın içer ‘uşşâkıñ ey âfet nigâh

Nola ğamzeñ hañçer hûn-hârlar mu‘tadı mı

Nâle eyler ‘âşık-ı dil-haste bâğ-ı derdde

Bülbül-âsâ şüh gül ruhsârlar mu‘tadı mı

Pîç ü tâb eksik degil zihniñde Şıdkî bilmezem

‘Aql u fikriñ turre-i dil-dârlar mu‘tadı mı

(184)

Feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Alalı gönlümü ol gözleri esrik kaşı yay

Kıldı oq kipriği bu kanlı gözüm yaşını çay

Göster ol gün yüzüñ ey yoşma kamaşsun gözler

Bağa kalmasın hele bağ heb saña yohsül ile bay

Şalma dizgin şalub at üstüme pek sıkma beni

Yazıgım saña gelür yoksa baña olma kolay

82.b

Deli oldum görelî gezdigiñi eller ile

Çarpulsam delikanlım saña yerde deli şay

Söze yatarsamda (.....) güzel sevme güç

Yol öğrettim gibi iki yaşında toru çay

Ne farkdır hele bir görseñ o İstanbulumu

İnce telden de başılsa der içim üzdüñ ây

Gülegez Şıdkî sen öğmede sözle sitem midir

(.....) ferdleri varsa da Türklüğüne şay

(185)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Esir-i halka-i gisû-yı hübân olduğum kaldı
 Hayâl-i 'arzı cānāne hayrân olduğum kaldı
 Felek belâ-yı ümidim 'arûs-u bezm-i ğayr itdi
 Benim dest-i cünun-u ğamda püyân olduğum kaldı
 Büyütdüm besledim kuhvâre-i sînemde ol tıflı
 Der-âğuş itdi eyleyen zâr u giryân olduğum kaldı
 Leyâl-i hecrde şubḥ ümidüm olmadı zâhir
 Dem-a-dem dîde-bân mihr ü raḥşân olduğum kaldı
 Ziyâdâr ittiñ ey meh bezm-i ğayrı şem-i ḥüsnüñle
 Benim pervâne-tek reşkile süzân olduğum kaldı
 O kâfir mâceranıñ ğamze-i ḥün-rîz cevrenden
 Nice kanlar yutub bimâr-ı hicrân olduğum kaldı
 Taḥassür-bin firâk-ı yâr olub tütî -i dil Şıdkî
 Leb-vaşfinda ancak şeker- efsân olduğum kaldı

(186)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/failün

Ḥüsn-ü cānân bir belâ-yı ğamze-i ğaddâr iki
 Şâh bir ammâ ki cellâd-ı sitemkâr-ı dâr iki
 Zevk-i vuşlat bim-i firkat bâdi-i şâdi vü ğam
 Ḥâṭır-ı maḥzûn bir 'uşşâkda efkâr iki
 Gâh şaġa şalınub gâhi sola eyler ḥırâm
 Kâmet-i mevzûn edâ bir şîve-i reftâr iki
 Ejder-âsâ şarmış etrafı raḥş-ı gisûları

Genc-i mülk hüs-n-ü dilber bir muṭalsım-ı mār iki

Hastalanmış ‘illet-i meyle dü-çeşm mest-i nāz

Bağ ‘icābet-i derde sen kim derd bir bimār iki

Hüs-n ü ānı cezb ider dükkān ı vaşla müşteri

Kāle-i āmāl bir bazarda simsār iki

Cāy-gır olmuş iki māhın ḥayāli sīnede

Ṭarf-ı ḥālettir ki Şıdkî taht bir hünkār iki

(187)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Süzülse çeşm-i mestiñ gāh şive gah idüb nāzı

Esîr eyler nigāhın pençe-i tîzile şehbāzı

83.a

Şabā zülfün tağıttı mülk-i rūmuñ bozdu ḳanūnun

Çıḳardırsa nola şirāzeden aqlım şirāzı

Olurken ḥande zen devrāne ey dil nerîmān gör kim

Saña güldürdü bugün bezmde ol ṭıfl-ı ṭınāzı

Ururken būselikden bezm-i ‘uşşāk içre dem muṭrîb

Muḥālife düşdü terk-i rast idüb serd itdi şehnāzı

Ne deñlü şaḳlasam sîret ü dehānın Şıdkıyā dilde

Yine sāy‘ ider ḥāme bu müphem nükte-i rāzı

(188)

Mefülü/mefāilü/mefāilü/feülün

Ol serv-i revān ḳaddimi dāl eyledi gitti

Cismim ğam-ı ‘aşkıyla hilāl eyledi gitti

Ebrū-yu siyah dîde-i mest ğamze-i cādū

‘Uşşākı bütün şifte-ḥāl eyledi gitti

Ol kākül-ü Leylā’ya gönü bend ideli āh

Mecnûna bizi hem-dem ü hâl eyledi gitti

Şaldı yine sevdâ bizi zincîr-i belâya

Divâne gönül fikr ü sâl eyledi gitti

Bülbül gibi gülzâr-ı fesâhatte öterken

Bir gönca dehan Şıdkîyi lâl eyledi gitti

(189)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Ayâ hubân gördüğün peri-veş şûh mu‘tezi

Ne sihr içinde meşş ittiñ fünün-ı şive-i nâzı

Bu hasen u ân bu sihr-i revişler bu nezâketler

İder elbet seni erbâb-ı hüsnüñ heb serfirâzı

‘Azâr u zülf ü hâlîñ kıymetini virseler almam

Nigâristân-ı çin mülk-i Habeş iklim-i Şirâz’ı

Şikâr itmez de neyler mürğ-ı gönülün Şıdkî-i zârîñ

Esîr itmiş nigâh-ı cân-sitâniñ nice şebbâzı

(190)

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün

Hañçer gamzeleriñ cânâ tırkeş ezeli

Bildi hañçerindir ey mülk-i melâhat güzeli

Cân atub turreñe zülfüñde kapanmış kalmış

Mürğ-ı dil saydına şebbâz nigâhıñ süzeli

Kadirden düşdi kesâd oldu hele kand-i nebât

Pes şirîn dehenim sözde şekerler ezeli

Yandı virmez dil-âgazı ‘aşık-ı bîmâr üzülüb

Sâkiyâ neş‘elenüb bend-i mi‘yanın çizeli

Şihhat-i bezm-i küşâyış gösterüb tab‘-ı dile

Yandıguñ kandil iken Şıdkî bozma gâzeli

83.b

(191)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün

Haşre dek işler oñulmaz tiğ-i ğamzeñ yarası
Öyle mühlik derd kim ölsemde yokdur çāresi

Cāna minnet bilsem çokmudur ğamıñ üftādeler
Ya çekilmez mi seniñ cevriñ cigerler yāresi

‘Azm-i kūy-ı yār iden merdi hevā bî-meşrebiñ
Şābit olmaz dehre şāh olsa dil-i āvāresi

Mācerāmız bahş-i zülfüñle uzun efsānedir
Olacaq cānā mişāl-i Qays u Leylā vāresi

Nergiş-i ra‘nā nigāh nāzenin āşuftedir
Renk virse gülşene çok mu gül ruhsāresi

Ah o cādu ğamzeden çekdiklerüm şerh idemem
Mülk-i ‘aqlım kıldı yağma dīde-i mekkāresi

Zār iken Şıdkî güliştān ğamında ol gülüñ
Zāğ-ı bed-ğod-veş gice vuşlat içün yālvāresi

(192)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Humār-ı çeşm-i mestiñ neş‘e-i sahbā-yı Cem’den mi
Nigāh-ı cān-sitāniñ şive-i h̄‘āb-ı ‘ādemden mi

Şağılmāz merhem-i luţfuñla zaḥm-ı ḥançer ğamzeñ
Cefādan mı virilmiş zāğ aña zehr-i sitemden mi

Siyāh ḥāliñ midir yā şafḥā-i sîmin sîneñde
O zibā nokta-i menşur tehyîc-i kalemde mi

Şafā-bahş mesām-ı cān olur būy-ı siḥr hîzin
Nesimā kūy-ı dilberden mi teşrifîñ İrem’den mi

Cünün-u aklımdır ser-menzil ammā mühmel ‘aşka
 Katar-ı kūy-ı Leyliden midir semt-i selimden mi
 Döner perdâz için biñ te‘bid çarh-veş herkes
 Şüy-ı bû âsiyâb-ı ‘âlemiñ mecrâ-yı gamdan mı
 Nola maḥbûb luṭfa va‘d-i vaşlıñ olmasa Şıdķı
 ‘Aceb ikrâr bî- infâz izhâr-ı keremden mi

(193)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Gören mestâne çeşmiñ neş‘esin mestânelenmez mi
 Düşen ser-ḥâlka-i rindâniña rindânelenmez mi
 Nola zincirler zabt itse ‘uşşâkıñ ey âfet
 Müselsel zülfüne dil-bend olan divânelenmez mi
 Şebistân-ı emelde bād-ı gamla söndüren şem‘in
 Yaḳub encamlara ta şubha dek pervânelenmez mi
 Ḥayâliñdir iden âbâd göñlüm rûḥ-veş yoksa
 Teh-i İnsandan kâşâneler virânelenmez mi
 Ne zaḥmetdir küşâd turre-i perçin için şâne
 Nesîm-i ah şubḥ-gâhımızla şânelenmez mi
 Sürünce âşinâ-yı âsitân âşiyâniden
 O da bîgânelerle yâr olub bîgânelenmez mi

84.a

Nola taḥsînine olsa müsâ‘id zümre-i yârân
 Sûḥan dercinde şî‘rim Şıdķiyâ dürdânelenmez mi

(194)

Mefâilün/mefâilün/feülün

Benim mecnûn ḥâsen u ân leylî
 Ḥarâb nergiş-i fettân leylî

Nola olsam girîbân-ı çak-ı rüsvâ
Ki oldum Kays-tek 'üryân leylî

Çeküb gitmekdeyim mülk-ü cünûna
Mihâr-ı nâka-i karbân leylî

Cefâ şanmak bize 'ayn-ı vefâdır
Şikest-i zârifle ihsân leylî

Açubdur lâle-veş sînemde biñ dâğ
Hayâl-i hâl mişk-efşân leylî

Ŧolandım bunca yıl deşt-i cünûnu
Olsam bir gün deyü mihmân leylî

Derinde Şidkiyâ kurbân olurdum
Bıraksaydı beni derbân leylî

(195)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Ne görsemdi temâşâ-yı çemenzârîñ görüñmezdi
Ne dersemdi gül ruhsârîñi hârîñ görüñmezdi

Serimden gitmedi hâlâ humâr-ı mihnet-âmîzi
Nola nûş itsemdi câm-ı ser-şârın görüñmezdi

Umub âsüde key hayfa ki muhteli'ş-şu'ur oldum
Dimâğa bûy-ı zülf-i 'anberin târik görüñmezdi

Ol âhû gözleriñ yâdıyla dil-i şaħra nûr doldu
Nigâh-ı şive-perdâz sitemkârîñ görüñmezdi

Çiğer şad-pâre oldu zehr-i cân-âşüb hecrimize
Mezâk-ı büse-i la'l şeker-bârîñ görüñmezdi

Firîb ü va'di nâ-incâzîña yıllarca aldandım
Bilürdün bî-vefâsın yâr-ı ikrârîñ görüñmezdi

Heman beyhüdeden efsâne-i şehri olduñ ey Şıdkî
Çü yokdur kıymeti bu nazm ü eş'arıñ görüñmezdi

(196)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün

Serv ü nâzım girme her bağa esen yeller gibi

Lâubâli kalma her meclisde tenbeller gibi

Gâh yâd it âsitâniñda geçen hizmetlerim

Rûz-u [mâtemde] ferâmuş eyleme eller gibi

Başka bir tarz eylediñ peydâne hâr-ı güle

Havfım oldur girmesün mâbeyne engeller gibi

Puşe-i 'aşkıñda hâlim kâl idüb encâmkâr

Şüh-ı zerger haddeden çekdi beni miller gibi

84.b

Kim ki şefkat itmese yâ Rab esîr-i zülfüne

Açmasun alnın külâh-ı şermden güller gibi

Düşdü kürdabe gönül cây-ı hayâl-i yâr olub

Rüy-u deryâda gezen mühmel şandallar gibi

Suzişim Şıdkî o deñlü hûn gelür ol âfete

Mürd-i sermâ-dideye âteşli mangallar gibi

(197)

Mefülü/fâilâtün/mefülü/fâilâtün

Gülzâr-ı kûy-u yârın geldi nesîm-i tayyîbi

Çıldı sihrde giryân bî-çâre 'andelibi

Çarhıñ hamîde eyler kâddin o mehlihanıñ

Âgâz-ı 'işve kılsa ebrü-yu dil firîbi

Derdim benim odur kim itmez kabûl timâr

Beyhüde çekerim ancak renc u gam-ı tabi

Ma'-i bûs-ı luţf olduğ aḥbâb u aḫrabâniñ

Hayfa ki bizi devrân kıldı vaṭan ğayrını
 Hengām-ı miḥnetimde yād itdigim vefāsın
 Kıldı baña cefālar şād eyleyüb raķıbi
 Tıtdum yüzüm aña kim eyler ‘atāyı cūdu
 Maķşūduna muvaffaķ her merd-i bî-naşıbi
 Hün-ı cigerle derdin yazdıķça Şıdkî-i zār
 Hasretle kıldı giryān gülşende ‘andelıbi

(198)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Ey nigāhı fitne-i devrānım ağlatma beni
 Ğamzesi cellād-ı hün-efşānım ağlatma beni
 Ben siyāsetgāh-ı ‘aşķında esır-i zülfünüm
 Boynu baĝlı bir kulum sulṭānım ağlatma beni
 Çarḫā baş egmez iken āḫir zebūn oldum saña
 Raḫm kıl aḫvālime arslanım ağlatma beni
 Çün ḫarāb-ı nergıs-i fettānım burķata daḫi
 Baķma luṭf it ḫātır-ı virānım ağlatma beni
 Sensiz oldu gülşen-i ‘ālem baña beytü’l-ḫazan
 Firķatiñle Yusuf-u Ken‘an’ım ağlatma beni
 Aşiyānından cūdā üftāde-i dām-ı belā
 Bülbül-ü zārım gül-i ḫandānım ağlatma beni
 Şıdkıyım bîçāreyim üftādeyim dil-ḫasteyim
 Başıñ içün şāh-ı ‘alışānım ağlatma beni

(199)

Fāilātün/feilātün/feilātün/feilün

Böyle reftārla bu yoşma dilāver birisi
 Ah buñda bilmem ol şūḫ sītemiñ birisi

Neş'e-i mey midir āyā ne gelişdir bu geliş
Var bugün ıarf-ı ğazalimde ğazanfer birisi

85.a

Zülfikār nigāhın hışımla ser-tîz kılub
İtdi ol řāh rākîbāyı bend haydar birisi
Beri yürüdü mü olur ehl-i hevānıñ bir dem
Rüzgāra mütevaqqıf kimse kineger (...) birisi
řıdkıyā şarf ideriz meyledeye cān nağdın
‘Ādet olmuş bize bu rind u şalender birisi

(200)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Zib-i bezm itmiş begüm zibende dilberler seni
Mülk-ü hüşn-ü řāh edinmiş māh-peykerler seni
Āb u táb u renk u büyü senden almışlar meger
Cāy-gāh-ı iftiħār itmiş gül-i terler seni
şehid-i la‘linçün süngülenmekte erbāb-ı mezāk
Böyle şîrîn olma kim şeker şanub yirler seni
Haşre dek çıkmaz künāmından zebün-ı havf olub
Görse bu āfet-i nigāhıyla ğazanferler seni
Pek de aldanma gönül yārîñ nigāh-ı luıfuna
Mest-i řahba ğarūr oldukda hañçerler seni
şakla señde naķř-ı hüşnüñ nazara-i ağyārdan
Gösterür mir‘at-i dükkānında berberler seni
şıdkî zîb-i gerden et āli ‘ābānıñ nāmını
Tā seniñ yanından ‘add itsün o serverler seni

(201)

Mefāilün/mefāilün/feülün

Hayal-i serv-ıaddiñ gözde ıaldı

Temennā-yı vişāliñ sözde qaldı

Der bağa gitti elden lāle hattıñ

Fitil-i dağ-ı hasret özde qaldı

Bitürdüm şubh rüyuñ şām-ı zülfüñ

Gözüm gah gice gāh gündüzde qaldı

Şabā luṭf it getir hāk-i mezārın

Devā-yı derd-i dil ol tozda qaldı

Kebāb olmağ için bezm-i firāqa

Ciger lahtı yapışdı közde qaldı

İçirdin şem‘ tek sūzān olur dil

Hemān āşār-ı ḥande yüzde qaldı

Kesildi rişte-i ümîd Şıdkî

Emeller arzular gözde [qaldı]

(202)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Sabā taḥrîk kıl teşrife bağa luṭfla yāri

İde pā-māl şimşadıyla servi yoşma reftāri

Yine kanlar döker gülzār miḥnette dü -hışmından

Yitürmüş bülbül-dil galiba ol gonca ruḥsāri

85.b

İrişmez mi nesim-i bŷy-ı zülfüñ ḥaste-i hecre

Ne demlerdir ki cānā şormadıñ ḥāl-i dil-i zāri

‘Acib midir gezersem serseri dest-i melāmette

Ki oldum Ḳays-veş sen zülfü Leylā’nın giriftāri

Şunub bezm-i çemende bāde-i lāl-i lebiñ tiz tiz

Nolur şād eyleseñ sākî ḳuluñ Şıdkî-i gam-ḥıārı

(203)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/failün

Şanma sâķî sâġarıñla neş'e-yâb ittiñ beni
Nergiş-i mestiñ gibi mest-i ħarâb itdiñ beni

Sançılıb sih-i mehinle nola feryâd eyleşem
Derdle tennür-ı 'aşķıñda kebâb itdiñ beni

Yâd-ı âhû-yu nigâhıñla şalub şahrâlara
Kays-tek mecnûn bî-ârâm u ħ'âb itdin beni

'Ukde-i zülfüñe pa-bend olduğum günden beri
Rişte-i bahtım gibi pür-pîç ü tâb itdiñ beni

Sergüzeştım Siniñ kabrimde yazulsun ħanla
Küşte-i şimşir hecr ü ıztırâb ittiñ beni

Evc-i 'âlâlârda 'anķâlarla hem-pervâz iken
Enginin vaşlıña ednâ zebâb itdin beni

Nola olsam kim beha Şıdķı gibi 'âlemde ben
Zîr ü pâyında edâniyeniñ türâb ittiñ beni

(204)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/failün

Men' iderseñde temâşâ-yı cemâliñden beni
Ĥâlî koymazsıñ ħayal-i ħaţţ u ħâliñden beni

İrse pâbâna şebistân-ı ġam u hecriñ (.....) sud
Tâli'im maħrûm ider şubĥ-u visâliñden beni

Dest-i cevriñden nola ħân olsa baġrım lâle-tek
Dür iderseñ (.....) ruĥsâr-ı âlından beni

Leylî-i zülfüñ hevâsında bilirken ħâtırım
Derde uğratdıñ bugün çeşm-i ġazâliñden beni

Zehr olur her atresi nūş itdigim peymāneniñ
 Neş'e-yāb itmez iseñ la'l-i zülāliñden beni
 Gelüb kuyuñla hırıldışmakta bulmuşdum şafā
 Noldu kim ard eylediñ semt-i şafālıkdan beni
 Lāl olursa ūṭī -i ab'im nola Şıdķı gibi
 Çünkü arḥ itti cüdā şirīn maalıñdan Beni

(205)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Gitti 'ömrüm āh kim rūḥ u revānım gelmedi
 Bā'is zevķ-i dil u 'ārām-ı cānım gelmedi
 Munazır-ı pervāne tek göñlüm ziyā-yı ḥüsnüne
 Yandım ol şem'-i şebistān-ı ciḥānım gelmedi

86.a

Rūz-ı hecri pek uzandı rişte-i āmāl-veş
 Kılca aldı āatım ol mū miyānım gelmedi
 'Andelībim bād-ı firķāt āşīyānım dağıdub
 Genc-i ğamda aldım amma gül'i zārım gelmedi
 Yine ğamdır nūş-ı şahbā ānsız Ey Şıdķı baña
 Çünkü bezme sākī-i şirīn dehānım gelmedi

(206)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Seyr iden ey nāzenīn arf-ı tāından seni
 Bir kebūter żann ider zinde-sāından seni
 Bāĝ-ı 'iffette yetişmiş ĝoncā-i nev-hiz iken
 Kim opardı ey gül-i zībā budaĝıñdan Seni
 Ḥaner ḥūn-rīz ĝamzeñ cān atar cān almaĝa
 Korkarım ki ān olur öpsem yanaĝıñdan seni

Fitne-i çeşmiñ h̄āb-ı naz içre ne hoş āsudedir

Ƙaldıran evler yıkar cāna yatāğında seni

Mū miyāniñ ol şararıb Ƙılca Ƙaldım reşkden

‘Ayb olur mu ƘısƘanır isem nitākından seni

Sen de rahm eyler idiñ aḥvālime ey seng-i dil

VāƘıf itseydi Ḥüdā derd-i firākından seni

Mihri iƘbāliyle baştı berk-i cihān-ı kevkibe

Devr ider bugün zamāne taḥt-ı ekallde seni

Devlet-i dünyāya biñ cānıyla olsañda ḥarış

‘AƘıbet eyler pasbān iştiyāƘından seni

Şüret-i devrāna i‘māniyle eylerseñ nazār

Çatladır āyiñe-tek ŞıdƘi merakından seni

(207)

Failātün/feilātün/feilātün/feilün

Ƙān ider bağrımı her laḫzada ḥār-ı sitemi

Alsam āğüş-ı ḥayāle o büt-i gonca-femi

Bülbül-ü dil-şadesi ğayrı sürünsün yatsun

Gülşen-i vaşla o gül çekdi dikenden ḥıramı

Eyler āhū nigeḫi şîrleri zār u zebün

Gösterir ṭavr-ı pelenganesi semt-i ‘ārāmı

Ḥal ider Ƙavs-ı Ƙaza tîr-i Ƙader nüktesini

Tîr-i müşgi ile ol āfetiñ ebrū-yı ḥumı

Yād eyledüb kirpiğini çāk-ı giribān eyler

Seni vaşf itmek için destime alsam Ƙalemi

Bār-ı hecriñle tir Ƙametimi dāl eylediñ

Bezme gel serv-Ƙaddim baş yüzüm üzre Ƙademi

Ḥam ider Ƙāmetiñi bār-ı girān-ı minnet

Rūḥa s̄ıķlet getirür şaḥs-ı leimiñ ni‘amı

Ṭoldurur kâşasını zirle der-i müdārāniñ
Çarḥı kec-gul kerem-dārā bıraķmaz derimi

86.b

Şidķîyā bir bet ‘ayyāra esîr olduķ kim
‘Āşık-ı zārını aġlatma der a‘lā keremi

(208)

Feilātün/feilātün/feilātün/feilün

Gördüğümden berü aġyārla sen ġonca femi
Görmediñ mi güzelim gözden aķān ķānlu nemi
Naḥvet-i ḥüsnle üftādeñi itme pā-māl
Bezme gel serv ķaddim baş yüzüm üzre ķademi
‘İzz u ikbāline aldanma bu dehr ü devletiñ
Atdı zilletle yere sen gibi çok muḥteşemi
Sāye-veş ḥāke şalar besledigin dāye gibi
Başa varmaz zen-iDünyā-yı deniniñ keremi
Tiş-e-i āhla āḥîr temelinden yıkılır
Ķubbe-i zālimiñ eflāke de irse ‘alemi
Reb‘i-i mesküne ḥükm sürmüşken Şeddādın
Külḥaş oldu serine gülşen-i baġ-ı İrem’i
Gör vefāsızlıġıñı pir-i muġān dehrin
Attı ḥāke ķaddimi çarḥ gibi cām-ı Cem’i
Ḥor olur ḥükm-i ilāhiye ḥaķāretle bakan
Naḥveti verdi yele tañtana (.....) ḥükmi
Raḥat-ı nāsı refāhına fedā eyleyeniñ
İki ‘ālemde daḥi yanına ķalmaz sitemi
Miknet-i şervetle ķalb meskeni yıķan

Kör ider gözlerini hazret-i Haqq'ın ni'ami
 Naşş peygamberiyle oldu sezâ-yı la'net
 İhtikârıyla viren hâtır-ı halka elemi
 Oldu üç zât-ı mel'a'in sülâsiyle şehîr
 Yazılıb âline dünyâda şekâvet raqamı
 Siper-i la'net âyinem var emel mi olur
 Olmayan kimse Haqq'ın mazhar-ı kahr-ı neqamı
 Derd ü gam zulm ü sitem birbirin eyler ta'kîb
 Bu keşâkeş-i 'âcibe menzil-i Haşre süre mi
 Kopladı her tarafı leşker-i endüh-u belâ
 'Acaba gözlerimiz revâ-yı meserret göremi
 Buna esrâr-ı Hudâ der ki şehâb-ı kudret
 Yağdırır 'âleme bârân gibi derd ü gamı
 'Ays biñ rûzesine karşı bu miñnet-gedeniñ
 Çekülür mi bu kadar çile-i cevri ü sitemi
 Şıdkîya eyleme beyhüde yere bañt-mağal
 Kân-ı mekân eyle bildiñ ise ceffe'l-kalemi

(209)

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/failün

Oldu dilber-i duhter-i nâzendeniñ dîvânesi
 Şayd ider âhû –yu Çini şive-i şîrânesi

87.a

Sev sürmeli gözleri siyah ebrûyla
 'Âlemi bir- müya taqmış tavr-ı sehharânesi
 Serv kâmet lüle hadd zîbâ zeğan gülgonca fem
 Tarf-ı dendânı melâhat behreniñ yekdânesi
 Bûy-ı hoş güftâr-ı şirin rengi reng-i verd-ter
 Gül-şekerle gâlîba perverde itmiş anası

Hāke şaldı servi şalındıķda sîm endāmla
 Nergiş-i h̃ābında ҡaldı nergiş-i fettānesi
 Zülf-ü şiriniñi miyānında görüb ruhsārını
 Mürg-ı ҡudsî oldu şem‘-i h̃üsnünüñ pervānesi
 Ğamzesi ҡān ağladur (.....) olursa ‘aşığı
 Kerr ider cām-ı Cem’iñ h̃ükmün leb-i peymānesi
 Belde altunlı kemer ıtaķmış gümüş gerdāna zer
 Dehre virdi zelzele h̃alhā Lenin efsānesi
 Hāme-i Şıdkî bu vādilerde etmezdi h̃ırām
 İtdi ibrāmıyla ilcā ğālība cānānesi

(210)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Hamîde ҡāmetim ceṽr kemān-ı ebrülārıñdan mı
 Göñülde pîç ü tabım ‘uķde-i gisülārıñdan mı
 Benim ser dāde-i gede vü beyābān olduĝum cānā
 Cünün-ı ‘aşkıñdan mı dide-i āhülārıñdan mı
 Berāt-ı h̃üsne ayat-ı hüviyyet ittigiñ āyā
 Cebîniñ şaħifesinde çifte çifte hüveleriñden mi
 Dimāĝ-ı cānā te’sir eyleyen sevdā-yı gūn-a-gūn
 Hatt-ı şiriniñden mi h̃āl-i ‘anber bülārından mı
 ‘Aceb bir h̃ālet hayret-i h̃ūta uğramış ‘ālem
 Bu mekir ü fitneler heb ğamze-i cādūlarıñdan mı
 Virir sıķlet ü cevriñ ıkanı bezme keremiñ ey şofî
 ‘Aceb menfūr-u ‘ālem olduĝuñ bed-h̃ülārından mı
 Ne düşmüş ağzına Şıdk-ı şeydāniñ lebiñ vaşfi
 Seniñ şîrîn dehānım şā‘ir-i hoşgūlarıñdan mı

(211)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Beni mest eyleyen bu yükmüdür sâķî şarâbıñ mı

İden pür-hûn bağrım iştiyaķ-ı la' l-i nâbıñ mı

Yaķub itdi cihānı o niğāh-ı fitne-engizin

Düşenler kûşe-i meyhānede mest-i ħarâbıñ mı

Dil-i divāneyi dūş eyleyen sevdālara cānā

Seniñ ħāl-i siyāhıñ ħurre-i (.....) mı

Gör ey naĥl-i melāĥāt sāye-endāz oldu güliştānda

Tefevvuk eyleyen şimşādımı ħadd-i şebābıñ mı

87.b

Açıl ey ğonca fem güller gibi tāki bu istiğna

Bizi maĥrûm iden zevķ-i maķalıñdan mı

Seni rindān-meşreb eyleyen vaķt-i civānide

Niğarā dergeh-i pîr-i muğāna intisābıñ mı

Ĥutulmuş ħāli' -i Şıdkî gibi mihr-i raĥıñ ammā

Küsûfa uğradan zülfüñ müdür yoksa niķābıñ mı

(212)

Fâilātün/fâilātün/fâilün

Çoķ zamandır ey cigerler yāresi

Olmuşum āhū gözün āvāresi

İşliyor sinemde ğamzeñ yāresi

Yokmudur cānā bu derdiñ çāresi

Derde şaldıñ başım ey nevres-i nihāl

Māh ĥüsnüñ eyledi cişmim hilāl

Senden ayrılık baña oldu muĥāl

Yok mudur cānā bu derdiñ çāresi

Gāhi teşrîfe eyleyüb ey ğonca fem
 Külbe-i aḫzānım et bāġ-ı İrem
 Sensiz öldürdi beni endūh u ğam
 Yoġ mudur cānā bu derdiñ çāresi

Ey gül-i nev-ḥîz gülzār-ı emel
 Görmesün eyyāmdan ḥüsnüñ ḥalel
 Ƙat´-ı āmāl etmedin tiġ-i ecel
 Yoġ mudur cānā bu derdiñ çāresi

Kafir zülfüñ daḫil ider imānıma
 Tiġ-i hicrānıñ bitürdüñ cānımı
 Şıdkı ḥālın ´arz ider sulṭānım
 Yoġ mudur cānā bu derdiñ çāresi

(213)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Dem urmaz Sidre´den seyr eyleyen ol Ƙadd-i dil-cūyu
 İder mi arzū ḥüsnüñ gören gül-zār-ı minūyu

Cihānı yaġdı yıġdı zulmle Timur-tek ğamzeñ
 Niġāh-ı fitne-ḥiziñ a ñdırır devr-i Hülāġūyu

Gören ruḥsārda zincir-i zülfüñle siyāh ḥālīñ
 Esîr olmuş şanur iġlim-i Rūm´a şāh-ı Hindū´yu

´Arf mı ´arız-ı ālıñda yā gül üzere şebnem mi
 Sepilmiş mi ´aceb ḥavābda çeşmiñ üzre gül suyu

Görüb nā-ķābil sencîde-i şun´ u ḥikmeti saķı
 Aristō topladı meydāndan seng ü terāzūyu

İden ḥalkı ḥasendir [..... ..] maķbūl-i ´ālemde
 Ne deñlü olsa ´ālî kimse sevmez şaḥş-ı bed-ḥuyı

Yakışmaz eylemek ta' lîm-i hikmet merd-i şerîre
 Degül taklîd ca' iz gerden-i hınzıra lü'lüyi
 Zen-i nâzendeyi bi-bed çehreye hizmete çaqt itmek
 Degil mi hırpalatmağ pençe-i ayuda âhuyu
 Zekât –ı hüsünü tevzi' İderken yâr u âgyâre
 Unutma aralıkda bârı Şıdkî –i du'a-güyu

(214)

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün

Ḳaddiñ naḥl-i tecelliden midir serv ü semenden mi
 Raḥiñ gülden ḥülâsa gerdeninse yâsemenden mi
 Şikest itti belin 'uşşâḳ-ı zârîñ nâz u refrârîñ
 Melâḥat-ı gülistandan mı teşrîfiñ çemenden mi
 Kızarmış sîm-sineñ berg-i gül tek bezm-i 'işrette
 Bu ḥâlet neş'e-i meyden midir gül-pirehenden mi
 Şayıḳlar ḥasta dil ḳaryolâ-i firḳâtte bilmem kim
 Raḥiñ şeftâlüsini mi yâd ider sîb-i zeḳandan mı
 Kebâb-âsâ tennür-ı ğamda 'âşık ağlayub iñler
 Fiġanı hecrinden midir siḥi miḥenden mi
 Gedâ vü padişâhiñ eylemez kim ta'rîz rıḥlette
 Serâ-yı sūverden mi ayrulur darü'l-hazenden mi
 Şekerler ezdi 'anka-rakamla tûṭî -i ṭab'îñ
 Hâlâvet Şıdkîya nazmıñda ol şirin süḥândan mı
¹²Metâ' -ı vaşlıñâ mayil mi bilmem Şıdkî-i şeydâ
 Ḳapuñda boynun eĝmiş sâ'il-i bî-çârelerden mi

¹² Önceki dört beytin üzeri çizilmiş.

(215)

Mefāilün/mefāilün/mefāilün/mefāilün

Çimende güllerin yād-ı rahîñla bağı hūn oldu
Nigāhın bağda nergis [.....]

[.....] goncā-i maqşūda na' il olmadım ancak
Cemāliñden [.....]

[...] Çārkeş mürğ-i dil 'anķā gibi yüksek hevālarda
Düşüb [.....]

88.b

Țolaşdırdı dem-a-dem zihnimi zülf-ü nigār.....

Temenni eyledikçe rāhatı derdim füzün oldu

Bırakdı şālat u hayretde gönüm bir gözü āhū

Anıñçün cā-begāhım dest-i şahrā-yı cünün oldu

'Acib olmaz bozulsa intizām-ı mülk-i dünyānıñ

Döküşdü nağme-yi sāz felek perde-i pervin oldu

Revādır neş'e-yāb olmazsa Şıdkî bezm-i 'alemden

Ezel meyhānesinde kāse-i baht-nigün oldu

(216)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

Pek bilür üftādeler üftādegānın hālını

Fehm ider bīmār olan bümārlar ahvālını

Hāk-i kūrreyi seyr eder ancak dü-çeşm göreni

Ehl-i hırşın kıoyalar kabrine cümle mālını

Südsüz sevdāya şarf eyler naķud-u 'ömrünü

Dil-berānıñ seyr iden şevķle zülf ü hālını

Kendi de olā dīde Ekşer perîşân-hāl olur
 Görmüşüz çok sa'y iden te'mîn-i istiḳbālını
 Ğayret efrān ider 'ālemde netse ādemi
 Raḫat olmaz kendiden raḫat gören emşālını
 Ma'dil-i vāhi ta'ib-i kesb 'anbar-ı ba'is olur
 Sevḫ iden semt-i muḫāle eşheb-i āmālını
 Evc-i bālāya terḫ itse bānı mürĝ-ı za'if
 Yetmedin ser-menzile şikeste eyler bālını
 Cilvesin bir aḫçeye almaz 'arūs-ı 'alemiñ
 Çeşm-i 'ibretle gören bir tek mekr vü ālini
 [.....] dibā-yı çarḫā eylemez 'atf-ı naḫar
 Cism-i 'uryāna çeken faḫr u kanā'at şānı
 Kim cāh ile ider azürde ḫalbî 'ālemi
 Çok deĝil idbāre taḫvîl eylese iḫbālını
 [.....] başında encāmı kisve-i şîrîni
 Ḥayr ḫann itme Ḥudādan ḫālimiñ imhālını
 [.....] dersi ikmāl iden
 Diñlemez va'izleriñ beyhūde ḫîl u ḫānı
 Yetdi yāşı yetmişe Şıdkî kemāle yetmedi
 Āh kim beyhūde imrār etti māh u sālını

(217)

[.....] gül-i ra'nā baḫışı
 Koydu çimende dili nergis-i şehlā baḫışı
 [.....]
 [.....]

1389.a

(218)¹⁴**Mefülü/fâilâtün/mefülü/fâilâtün**

[.....] bâğ-ı ‘ömrüm bād-ı ecel-i hazana

Gül gibi geldi geçdi [.....]

Sāl u vefâtım eyler ‘ilān Servî Hâtun

Tārihçe muvāfıq [.....]

Bir hāme-i güherle yazıldı sāl ü fevtim¹⁵

Nüzhēt-fezā-yı nāze [.....]

İki güherle yazdı tāriḥ-i sāl Şıdḳî

Menziliñe cinān qaşdı itdi Servî Hānım¹⁶(219)¹⁷**Mefülü/mefâilü/mefâilü/feülün**

Ma’il olur mu ‘āqıl miḥnet-serā-yı dehre

Kim olsa bunda sâkin [.....]

Bâğ-ı melāḥat içre bir serv-i tāze idim

Dāl itdi elif ḳaddim bār-ı sitemle

Bir ḥasenle hem-ser olmuş idim cihānda

Naḳz etdi ḳaşr-ı ‘ayşım bu çarḥ-ı [.....]

Gülzār (.....) bir ḡonca iken evvel

Aḥır mekânım oldu nüzhēt-serā-yı [.....]

Oldum esîr-i ḡurbet bî-ḥūbin bî-ḳarābet

Erbāb-ı luḡf u ḡayret çeksün [.....]

Ḳān ağlasa ‘acib mi derdimle çeşm-i gerdün

Mihr cemālim itdi cefā ḳaralı aḳşām

¹³ Bu varaktan önceki varağın eksik olduğu tespit edildi.¹⁴ Kafiye ve redifi bulunmadı.¹⁵ 1332 tarih düşülmüş.¹⁶ 1332 tarih düşülmüş¹⁷ Dize sonları eksik olduğundan kafiye ve redifi bulunamadı.

Geldi ‘aceb muvāfık (maḥzūne-i ğarîbe)¹⁸

Tārîḥ-i sāl-i fevtim Şıdkî idince i ‘lām

(220)

Müstefilün/müstefilün/müstefilün/müstefilün

Ey nāzır-ı siniñ mezar izḥāl-i (.....)

Luṭf eyleyüb Allah için bir Fatiha ile kıl güzār

(.....). mir nām me-rā dirāyet-cihān Sādık Ağa

Aḥir kılıb terk-i fenā tıtdum bu ḥāk içre karar

[.....] çarḥ pür-sîtem ḥūn şidedlem ez derd ü ğam

Gāh sürür gāh elem gösterdi baña rüzgār

[.....] ceş-i ecel tārāca şedd rahat u emel

Olmadı mutmā’in bedel-i ferzend u māl u i ‘tibār

Bād-ı ziyān ferzend-i mā Şıdkî ne sitem salar

Çıldı yerim cāy-ı şafā bu ḥāl ile (.....) dekar¹⁹

(221)

Mefülü/fāilātün/mefülü/fāilātün

[.....]

Devrinde kām alınmaz çünkim bu bî- vefāniñ

[.....]

Ġamḥ ʿār-ı gam-kisarı Şıdkî-i bî- nevāniñ

89.b

[.....] bānu-yı hor-tal‘at

Şāhib-i cemāl ü ‘iffet ismi imiş aniñ

¹⁸ 1334 tarih düşülmüş

¹⁹ 1307 tarih düşülmüş

[.....] ğufrānımı murād et
Bir Fatihā ile şād et ehlin bu ħākedāniñ

Tārīḫçün mizban oldu du‘a-yı bercā
Kılsın nedîmi Mevlā Zehrā-yı Huseyn liḳāniñ²⁰

(222), (223)

OKUNAMADI

90.a

(224)

Mefāilün/mefāilün/feülün

Budur meh-rū vü ḫā-yı ebr ‘abd-i kemîniñ

Huzuruna re’is-i müsliminiñ

Batarken pister-i mihnette nāgāh

Baña hātif didi ey pirāgāh

Ne dir dest-i felekden bunca şekvā

Nedir devrān ile beyhūde da‘vā

Muḫibdir mustafa paşa: Kemāliñ

Der-i vālāsını ‘arz ile ḫāliñ

Odur şimdi zamānın serfirāzı

Faḳîr bi-nevālar dil-nevāzı

Odur hāmisi şimdi mülk-i dîniñ

Odur ğayretkeşi şer‘-i mübîniñ

Refîḳî oldu ‘ömrü te‘yid-i ilāhî

Cihāndan eyledi ref‘-i menāhî

Cihān içinde şimdi misāl-i nādir

Müceddid dinse şānına revādır

Ḳāzāya uğramışken dîn ü devlet

Zūhuri eyledi iḫyā-yı millet

²⁰ 1307 tarih düşülmüş

Geçerken dest-i 'adāya velāyet
 Şecā'āt-ı 'arzı sinede dikdi ra'yet
 Çeküb her bir taraftan bir mehālik
 Meşveş_i hāle gelmişken memālik
 Çeküb taḥlīsine seyf-i celādet
 Hırāset etti bā-emin ü 'adālet
 Miyān-ı Avrūpā'da virdi şöhret
 Sadāsından 'adūlar aldı heybet
 İdüb her bir cihetten hoş tedbîr
 'ādūyu eyledi ḳahrıyla tedmir
 Vücūd-ı 'āleme kibrit-i aḫmer
 Safā-yı bāl ile olsun ma'mur
 Yazub sende beyān-ı sergüzeştiñ
 'Āyān eyle aniñ dil-i şikestiñ
 [...] Hizmetinde fāriḡu'l-bāl
 Geçirdim 'ömrümü pencāh-ı yek-sāl
 [...] Me'aşıyla tekā'üd
 Olub ḳaldım 'āmellerden meḳā'id
 [...] şād
 Esîr itdi beni bu çarḡ-ı sided
 [...] rabt
 Mekānım oldu cāme [...].
etim
 Kesildi [...]

90.b

Tecemmü' eyleyüb ḳilletde zillet
 Bana yār-ı vefādār oldu 'illet

Yetiřtirdim iki ferzendi mechūd

Biri bu sāl içinde oldu mefkūd

Birisi yazıcılıkla nihāyet

Bırakdı (...) iķāmet

alub bir hānede birinci zenle

Enīs oldum am u derd u mihenle

abādan ayrı kimse apum urmaz

Belādan ayrı hālīm kimse ormaz

Gören bu hālīm ān aqlamaz mı

am-ı hasretle baqrın daqlamaz mı

Saņa aldı saņa ey ‘ālī himmet

alāřım āresini ber mūrūvvet

Tir-i řıdkī bitir at‘ it maālīñ

Veli ni‘ mete ‘arz eyle hālīñ

Emīn ol lufuna ol hāndāniñ

Mūrūvvet-kān erbāb-ı vefāniñ

alāřım āresi madūmum ancak

Bař řu‘besine naqlū’l-Ha

(225)

Mefāilūn/mefāilūn/feulūn

Yañıldım yā ilāhī yolda aldım

Vücūdum zevraın girdaba řaldım

Tefekkūr etmeyüb encām-ı hāli

Geçürdüm fişkle heft-ād sālī

Gezüb tozdum pū-nefs ü hevāda

şavurdum hāřilat-ı ‘ömrü yāda

řebāt eyler şanur ‘ayş-ı cihānı

Misil-i āba yaptım āřıyānı

Serā-yı cism ü cānı itdi virān
 Ser-a-ser pişe-i cevr civānān
 Enîs oldum meh-i ta-bendelerle
 Nigār-ı dil-rübā nāzendelerle
 Nice bî-faide eş‘ar yazdım
 Mahlassız medḥ (...) güftar [...]
 Hevā-yı zülf ü ḥāl dilberāne
 Düşüb oldum [.....]
 [...] oldu

91.a²¹

(226)

Fāilātün/fāilātün/fāilātün/fāilün

[.....]
 Zātiña mahşūşdur ḳurb u nübüvvet minberi
 [.....] enbiyā
 Oldu zātiñla müşerref mesned-i peygamberi
 [.....] bir livā-yı ḥamd ki
 Çünki sensin ol āḥir-i enbiyāñın serveri
 [...] olub ser-çeşme-i lāhūtdan
 Eyledi sir-āb-ı ekvānı kelāmıñ Kevşeri
 [...] tābi‘ olan buldu sa‘adet menzilin
 Diniñi inkār iden oldu şeḳāvet mażharı
 [...] nażm-ı rekîkimle tevessül pākiñe
 Gerçi kim ḥaddim değıl vaşf eylemek sen mehteri
 [...] ol ḳıl nażar şeḳatle ḥāl-i zārıma
 Eylememahrūm luṭfuñdan bu ‘abd-i aḥḳeri
 Kim küffe-i mîzāndan birün olur

²¹ Sayfanın baş kısmı mevcut değıl

Vay eğer maḥşerde neşr olsa günāhım defteri

Āl-i ‘iṣret-i pākīñ şefī‘ ittim saña

Ḥazret-i Zehrā ü sibteyn ü cenāb-ı ḥaydārı

[...] Ehli beytiñdir melāz ü melce‘im

‘Arş-a-i maḥşerde rüsvā etme Şıdķı kemteri

Çün Ḥakk’dan başka yok ğufrānıma vech-i ümîd

Çünkü oldum fışķla a‘mal-i salihden beri

Yüz tütub yüz karası ile yöneldim bābına

Bulmadım dergāhına Rabbimden özge rehberi

(227)

Mefāilün/mefāilün/feülün

Zemin-i zînet-efzādır Muḥammed

Zāmāne feyz-baḥşadır Muḥammed

Cemāli āfitāb burc-u lāhūt

Meh-i nāsūt-pîrādır Muḥammed

Siyāḥat-gāhı heft iklîm-i eflāk

Mekîn-i ‘arş-ı a‘lādır Muḥammed

Żuhūr-ı kâf u nūna oldu bā‘iş

Ḥurūf-u kevne ma‘nādır Muḥammed

Ser-pe-ser lî Ma‘allāh üzre çıka

Şehen-şāh olsa ber-cādır Muḥammed

Şıfāt-ı pāk-i Ḥakk’a oldu mirāt

Maḳām-ı cem‘-i esmādır Muḥammed²²

91.b²³

(228)

²² Bu na‘t divanın baş kısmında 37 numarada 13 beyit iken burada 6 beyti mevcuttur.

²³ Sayfanın baş kısmı mevcut değil

Faîlâtün/faîlâtün/faîlâtün/faîlün

Ey vücūduñ güheri sermāye-i dünyā vü din
[.....]

Tāc-ı levlāk u lā ‘emrük halkın ilbās edüb
[...]

Cism-i nāzıñ ‘ālem-i nāsūta bāde‘-i şeref
Rūh-u pākiñ [...]

Sen o sulţān-ı mu‘azzāmsıñ ki taht-ı bahtda
Rāmdır fermāniña cümle [...]

Sen o mihmān-ı kirāmsıñ ki zāt-ı kibriya
Mîz-bān oldu saña hādımde [.....]

Cilve-gehdır eşheb iqbāline şaḥn-ı semā
Maḥdem-i pākiñ ğubārı zîver-i ‘arş [...]²⁴

Ḳāmet-i mevzūnuña nisbetle Ṭūba bir nihāl
Perçemiñdir ğülşen-i ḥüsnüñde Firdevs-i berin

Būy-ı ğül-zār-ı cemāliñ neş’esi bād-ı nesîm
Ḥūy-ı dil-cū-yı ruḥıñ aşār-ı verd u bā²⁵

Ḥāl-i müşginiñ esîr-i mālîk-i mülk-i Habeş
Zülf-ü perçiniñ hevā-dār-ı şah-i iklim-i Çin

‘Ālemîne raḥmet-i Ḥaḳḳ olduğuñ inkār²⁶ idüb
Ḥaşre dek la‘netle yād oldu Ebū Cehil [...]²⁷

Nā’il-i maḳşūd olur kim iderse irtibāt
Ehl-i beytin ümmet-i merḥūmeye ḥabl-i metîn

²⁴⁺ Mekîn. Ö. Kazcı, a.g.t.

²⁵ Yasemin. Ö. Kazcı, a.g.t.

²⁶ Efkâr. Ö. Kazcı, a.g.t.

²⁷ La‘in. Ö. Kazcı, a.g.t.

Mazhâr-ı şıdkı u 'adâlet menbâ'-ı 'ilm ü hayâ

Şehr-i dîn-i çâr-yârîñ çâr erkân-ı râsın

Olmamak kâbil midir dergâh-ı Mevlâ'da mîhân

Hânedânîñ ehline her kim olur ise mehin

Çadrdan maḥfûz olur her kim iderse ilticâ

Devlet-i bünyân-ı şer'indir 'acib hısn-ı ḥasîn

Medḥatında nazm-ı eslâfı tezekkürdür ğarâz

Vaşfiña kâdir midir yoksa bu Şıdkî kemterin

Yok liyâkat bende da'vâ-yı muḥabbet kılmâğa

Özge devlettir gül-âb kûyuña olsam qarîn

Yüz urub yüz qarasıyla ilticâ ettim saña

Pür-günâh olsam ne ğam sensin şef'i'ü'l-müznibîn

SONUÇ

On dokuzuncu yüzyıl gibi buhranlı bir dönemde bir tarikata intisap etmemiş bir şairin olması tasavvur edilemez. Bunda etkili olan sebep yaratıcıyla kurbet içinde olma iştihakı ve sosyal aksaklıklardır. Zira tekkeler insanlar için gönül terbiyesinin yapıldığı, ruha ferahlık, gönle şifa veren, uhuvvet dinamizminin gönüllere nakşolunduğu bir kaynaktır.

Sıdkî Efendi'nin bilinen tek eseri üzerinde çalışmış olduğumuz divânıdır. Şiirlerinden de alenen anlaşılacağı üzere, divânını incelemeye tabi tuttuğumuz Sıdkî Efendi, bir beytinde geçen, "Alî âbânın toprağının askeri olan Bektaşiyiz" ifadesinden ve divanında geçen birçok Bektaşî tarikatı terminolojisine ait mefhumdan anladığımızı göre tarikat ehlinden olup Bektaşî tarikatına mensup mutasavvıf bir şairdir. Divanında Bektaşilik terminolojisi gereği kaside olarak en fazla Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e yer vermesi, cem meclislerine atıf yapması, "var ise öpülecek ayağıdır pîrimin" diyerek pîrine bağlılığını izhar etmesi de bu kanaatimizi doğrular nitelik arz eder.

Ayrıca bir beytinde Gölbaşı'yı zikreden şairin, 1990'lı yıllarda Gölbaşı'na bağlı köylerde zor şartlar altına varlığını aktif olarak idame ettiren Alevi- Bektaşî tekkelerine mensup olduğu söylenebilir. Bektaşî olduğunu gür bir sesle haykıran şair bu dönemdeki birçok şair gibi, (1826) Vaka-yı Hayriyye ile Bektaşî tekkelerinin kapatılmasına karşı duruş sergiler.

Bu meyandan olarak Sıdkî Efendi varlıklarda vahdet sırrının tecellilerini, Allah'ın kudretinin nakışlarını temaşa eden bir şairdir ki şiirlerinde ilahi aşkı terennüm eder. O, Allah ve peygamber aşkı, Allah'a ve habibine hürmet hisleri ile doludur. Ki onun aşkı ezel bezminde başlamıştır, o gönlünü maşuk-u hakiki- ezeli Yezdan olan sevgiliye rabt etmiştir ki artık tek nefes ondan hâli kalmaya mecali yoktur. O ezel bezminde görüp âşık olduğu ulvî sevgiliye verdiği "belâ" ikrarına sadıktır ve bu dünya

gurbetinden sıлана dön emrini beklemektedir. En büyük arzusu aşk-ı hakinin sahibi Allah'ın ve onun müstesna habibinin sevgisini kazanmaktır ve bu yolda çile çekmeyi kendine şiar edinmiştir. Zira aşk yolunda çekilen çile birer lütuftur ve şair bu lütufun ziyâde olmasını arzulamaktadır.

Buram buram lirizm kokan şairlerinde şairliğini överken sözlerini dokunulmamış inciye benzeten şair, varlıkların var oluş sebebi Hz. Peygamber'i veciz bir dille methederken ters yüz olarak onu övecek ne dilim ne kalemim var diyerek acziyetini ortaya koymaya çalışır. Zira Hz. Peygamber Allah'ın habibidir ki sevilen sevenin şanınca olur. Seven Allah (cc) olunca sevilenin meziyetini hiçbir kalem yazamaz hiçbir dil anlatamaz ki hiçbir sözcükte anlatmaya kifayet etmez. Küntü kenz onun alnında parlayan nurdan aşikâr olur, saçlarının siyahlığından âmâ sırrı izhar olur. Bu beytinden hareketle şairin vecd haline geçebildiğini rahatça söyleyebiliriz. Ayrıca bir beytinde mürşid mesabesindeki sakiye “sana yar olmazam ayağım var” ifadesini kullanması akla süyr ü sülüğünü tamamladığı düşüncesini getirmektedir.

Ehl-i Beyt'e derin bir muhabbet besleyen şair bu sevgi helezonun içinde mütevazılığın en edna seviyesinde kalarak kendini onların ayaklarının tozu olarak tasavvur eder. Divanında birçok kaside ve gazelinde Ehl-i Beyti zikrederek şairlerini tezyin eden şair şairlerinde en fazla Hz. Ali'yi ve Hz. Hüseyin'i zikretmiştir. Hz. Hüseyin'i Kerbelâ vakasıyla zikretmesi, Yezid'i lanetlemesi onun acısının gönlünde canlı bir şekilde devam ettiğini aksettirir. Bu duygular şairin Bektaşî anlayışına paralel olarak ele alınarak işlenmiştir. Ehl-i Beyti sevme ve sadakat vadisinde gûzar eden şair onları vesile ederek Hz. Peygamber'den şefaât dilemektedir ve böylece yegâne arzusuna nail olmayı ümit etmektedir. Şair ayrıca dönemin tasavvuf erbabınca kabul gören anlayışa paralel olarak kendi çocuklarına da Hz. Peygamber'in babasını adı olan Abdullah ile Cafer-i Sadık'a nisbeten Sadık isimlerini vermiştir.

Şair son derece ince ve zengin bir hayal gücüne sahiptir ve şairleri bu muhayyilenin ürünüdür. Okuyana bedii zevk veren estetik bir yapıya sahip olan şairleri karinin zihninden ziyade ruhuna hitap eder samimi niteliktedir. Özellikle tasavvufi şairlerinde belirgin bir derinlik göze çarpar. Sıdkî Efendi, şairlerin de tarikat adabını; dünyanın fâniliğini, ona aldanmamak gerektiğini terennüm etmiştir. O; kanaatkâr, tok gözlü birisidir.

Divanında ağırlıklı olarak gazel bulunmasından hareketle Sıdkî Efendi gazel şairidir denebilir. Zira bir beytinde o gazel işini beğendiğini beyan etmiştir. Gazellerde

beyit sayısı olarak en fazla yedi beyit tercih etmiş olmakla beraber şiirlerinde genellikle tek sayılar olan beş, yedi, dokuz gibi sayıları tercih etmiştir.

Dili döneminin şairlerine göre süslü ve ağdalıdır. Tamlamalarla örülü şiirlerinde sanat yapma amacı vardır denebilir. Ayrıca divanın incelen kısımlarında tespit edilen müemmma ve Farsça şiirler şairin iyi derece Farsça bildiğini kanıtlar özelliğindedir. Bu da şairin iyi bir eğitim gördüğüne delalet eder. Tasavvufi remizleri yerinde kullanması, sözcüklerin özenle seçilmesi şairin şairlik gücünü ortaya koyar.

Sanatçıların yaşadığı döneme, sosyal hayatına bigâne kaldığı söylenemez Her sanatçı devrinin aynasıdır ve bu aynada döneminin dil, sosyal, iktisadi, gelenek ve göreneğini yansıtır. Sıdkî Efendi de dönemine lakayt kalmamış devrinin inanışlarını, dil anlayışını aksettirmiştir. Şiirlerinde bol bol kullandığı deyim ve atasözlerinde hareketle şairin halkla iç içe bir yaşantı içinde olduğu söylenebilir. Şairin deyim ve atasözlerinden ve tasavvufi remizlerden istifade etmesi onun üslubunu etkilemiştir.

Ayrıca dönemin sosyal aksaklıklarına duyarsız kalmamış bu aksaklıkları şiirlerinde keskin bir dille eleştirmiştir. İnsanların mala olan rağbetinin artmasını, cimriliği, iki yüzlüğü, ahde vefanın kalmadığını yermiş, dini perspektiften bakarak insanların kıyameti düşünmediklerini vurgulamıştır. Dönemin siyasi olaylarına da atıf yapan şair Lenin devriminin halkta meydana getirdiği korkuya vurgu yapar. Bundan hariç, Mustafa Kemal için yazdığı kasidesinde onun şimdi dinin hamisi olduğunu, ülkenin karmaşıklık içinde bulunduğu bir dönemde adaletle hükmederek ülkeyi mamur hale getirdiğini, ününün Avrupa'ya ulaştığını ve düşmanlara korku saldıgını vurgular.

Sıdkî Efendi'nin şiirlerinden hareketle etkilendiği şairler tespit edilecek olursa divanındaki şiirlerinde bilhassa âşıkane gazellerinde Fuzuli'nin nefesi dikkat çeker. Sıdkî Efendi'nin Fuzuli gibi aşk ve ızdırap şairidir. Hikemi gazellerinde ise Nâbî'nin hikemi ekolünün etkisi hissedilir. Ayrıca divanın incelenen kısımlarında üç beyitte Bâkî, Nabî, Şevket, Fuzuli ve Hafız-i Şirazî'yi zikreden şair tevazu göstererek onları gönül ehli olarak niteleyerek kendisinin şiirde onlarla kıyaslanamayacağını söyler. Bu durum divan şairlerine tezat bir durum oluşturur ki bu da şairin mütevazı kişiliğinin mahsulüdür.

Şiirlerinden hareketle portresini çıkarmaya gayret ettiğimiz Sıdkî Efendi, Besnili olup devlet memurluğu görevini elli bir yıl ikame etmiştir. İki evlilik yapmıştır ancak eşlerinden birisi vefat etmiş olup hayatının son demlerini diğer eşi ile geçirmektedir. İki erkek evladından birisi bu yıl vefat etmiş, diğeri ise yazıcılıkla

meşguldür. Divanı bitirdiğinde yetmiş yaşındadır ve bu dünyada rahat kalmadığını artık dünyaya elveda deme vaktinin geldiğini ifade buyurur. Son dönemlerini hastalıkla geçirir ve bu dönemde yalnızlıktan şikâyetçidir. Kapısını sabah rüzgârından başkası vurmaz.

Divânın incelenen kısmında 208 gazel, 5 kaside, 1 müstezad, 3 nazm, 6 kıta, 3 murabba, 2 şarkı olmak üzere toplam 228 şiir mevcuttur. Gazellerden 5 tanesi na‘t olarak kaleme alınmış, 1 tanesi Osmanlıca- Farsça mülemma, 2 tanesi de Farsça olarak kaleme alınmıştır.

Tespit edilen 5 kasidenin 3 tanesi na‘t, 1 tanesi münacat olarak kaleme alınmıştır. Divanın incelenen kısımları bunların dışında 1 müstezad, 3 nazm, 6 kıt'a, 3 murabba, 2 şarkıdan teşekkül etmiştir. Şiirlerinin tamamını aruz tekniğiyle kaleme alarak heceyi kullanmamıştır. Aruz kalıplarından en fazla Mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün /mefâîlün ve Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbını kullandığı görülmektedir. Şair divânın genelinde hecez, recez, remel, muzari, seri, müctes ve münserih bahirlerindeki kalıplarını tercih etmiş olup en çok tercih ettiği bahir remel ve hecezdır.

Şair bir beytinde mahlassız birçok şiir yazdığını da beyan etmiştir ancak bu şiirler hakkında herhangi bir malumat sahibi olunamamıştır. Şair son beyitlerde divân şiiri geleneğine uyarak bir Fatiha ile anılmayı arzu etmiştir.

KAYNAKLAR

- Altuntaş, H. ve Şahin, M. (2013). *Kur'an-ı Kerim Meali*. DİB Kaynak Eserler, y.y.
- Aras, N. (2006). *XIX. Yüzyıl Malatya Sancağı Besni Kazasının Tarihi, Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş.
- Canım, R. (2016). *Divan Edebiyatının Kaynakları*. Akıl Fikir Yayınları, İstanbul.
- Cebecioğlu, E. (1997). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Rehber Yayınları, Ankara.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Kitapevi, Ankara.
- Güzel, A. (2009). *Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı*. Akçağ, Ankara.
- Kahraman, Ü. (2000). *Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânından Seçilmiş Gazellerin Şerhi*. Bitirme Çalışması, 100. Yıl Üniversitesi, Van.
- Karataş, G. (2008). *Klasik Türk Şiirinde Tarihî, Efsanevî ve Mitolojik Unsurlar*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi SBE, Muğla.
- Kazıcı, Ö. (2011). *Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı (Çeviriyazılı Metin-İnceleme 1a-48b)*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi SBE, Gaziantep.
- Kırkkılıç, A. (1996). *Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf*. Timaş Yayınları.
- Köksal, M.A. (2014). *Peygamberler Tarihi*, c.1. TDV Yayınları, Ankara.
- Külekçi, N. (2013). *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Levend, A.S. (2015). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Onay, A. T. (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Özlu, Z. (2012). Besni Kazasında Alevi Bektaşî Ocakları İle İlgili Bulgular. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 63: 247
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Kapı Yayınları, İstanbul.
- Pala, İ. (2008). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. Kapı Yayınları, İstanbul, ss. 51-53.
- Paşa, A.C. (1976). *Kıyas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ*. c.1, Bedir Yayınları, İstanbul.
- Sami, Ş. (2015). *Kâmûs-ı Türkî*. TDK Yayınları, Ankara.
- Saygılı, S. (2012). *Dünyayı Aldatanlar*. Elit Kültür Yay. İstanbul.
- Schimmel, A. (2001). *İslamın Mistik Boyutları*. Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Söylemez, İ. (2015). Edebiyatımızda Ehl-i Beyt Sevgisi Çerçevesinde Seyfullah Nizamoglu Divanı. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1): 83-96.
- Şentürk, A.A. (2016). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*. Osedam, İstanbul.
- Tökel, D.A. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*. Akçağ Yayınları, Ankara.

- Tuğluk, İ.H. ve Ciğa, Ö. (2018). Besnili Sıdkı Efendi Ve Divânında Yer Alan Ehl-i Beyt Sevgisi. *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, c.2, Ankara, ss. 615-632.
- Tunç, S. (T.Y). Klasik Türk Şiirinde Kadın Şahsiyetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klasik Türk Şiirinin Kaynakları Özel Sayısı*, 3 (15): 251-254.
- Uçar, M. (2006). *Klasik Türk Şiirinde Peygamberler*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş.
- Ünver, İ. (1988). *XIX. Yüzyıl Divân Şiiri*. Büyük Türk Klasikleri, Ötüken Yayınları, c.8, İstanbul, ss.131-140.
- Ünver, İ. (2008). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Turkish Studies*, 1 (7): 1-46.
- Yakar, H.İ. (2002). *Gelibolulu Sun'î Divânı ve Tahlili*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Yeğin. A. (1992). *Yeni Lûgat*. Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yekbaş, H. (2009) *Divan Şairinin Penceresinden Acem Şairleri*. Elektronik Turkish Studies c.4, s.1140.
- Yekbaş, H. (2010) Divan Şiirinde Yunânî Şahsiyetler. *The Journal of International Social Research* 3 (15).
- Yeniterzi, E. (2002). Türk Edebiyatında Na'nlara Dair. *Türkler*, c.11, Ankara, ss. 762-767
- Yeniterzi, E. (2010). Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri. *The Journal of International Social Research*, 3 (15).
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*. Enderun Yayınları, İstanbul.
- Zavotçu, G. (2006). *Divan Edebiyatı Kişiler – Kişilikler Sözlüğü*. Aydın Kitapevi. Ankara.
- Zavotçu, G. (2014). *Divân Şairlerinden Gazeller* 1. Umuttepe Yayınları, İstanbul.

EKLER (ORJİNAL METİNLER)

۸۱

<p>اگر وایه جان اهدا زک حقه اعد ده بقوله ترك اینه باری صدق زارک نهانک کور</p>	<p>تولب حنک پر شیوه ده مهلا توف جو یا چشپه جای خالی قامت</p>
<p>غالباً بر عالم تابه هر دم اینه روانم نوز کوره شوی با توف</p>	<p>تولم باقدی تاپ هجرت کم در وین می سینا بر چشم جا دو خاله کند زلف مو</p>
<p>دین اینه آسب حنک خطای ایل توف</p>	
<p>دینا رایتی مکر اول شاه ایل وفا سکه نظم دمام صفا</p>	
<p>سرای ناز نخونده او محسوزانه باقد او خوبی غوره خطابه ایسه شاهانه باقد</p>	<p>جهانی ست ویزه ایلی حسانه باقد نم سر جالدی خات ذلت اوزره او بی عتبه</p>
<p>غزال نازیم آه اول ختامه باقد همایه عسه ایله کنده لکه مشاعنه باقد</p>	<p>زبونه قید زلفک ایلی جوهره شیر غای ابی قولده بنه تاپه ویردی ملک ایمی</p>
<p>مکله ایلی زیا سیر وینه باقد رومی آتای کوبه بیانه باقد</p>	<p>دکله حشره دک نغمه کابل ملک دل جان چولکه دور ایسه در و هجرت هفتین</p>
<p>او جا کنه صفا عتای طبع نه هوالده شکار نیجه ایلی شهبازیم باقد</p>	
<p>یوقه برب راه جوی اداغنی کاور نکرت زلفی بزه باد هوارغنی کاور</p>	<p>روانم عجا بر صفا دغنی کاور سوه سودا ده سایه سیر نقد هود</p>
<p>قیافه فونو یار غداغنی کاور</p>	<p>خبر غوره لی سرب اوده خونه</p>

پد من کلمی ایستدی نفاهک اونیم	: نازک فتمه مید قوی قضا و نماز کلمه
برج عقیده آید هاه سینه امل	: نظر در قفسه سوی سادگی کلمه
عجبه حاجی نیدر پاک ایوه کوهک	: همه صورت کوزل رنگ جادوی کلمه

حد یاروه مصومی عجبی نظم رنگ
طایر قدسی سینه سادگی کلمه

قد موزونای ساد لضافت جوید	: باغ حناکی المی کلمه میجوید
لدکی هغه یاقوتی یاقوتی	: کر زانی سینه الحاسی ایفی جوید
باله زراره قویجیه ایکی رنجومی	: کوزلر کی باسه باشم ویرمه ایکی آهومی
ملک دل خاتم جععه بوغانده آت کلمه	: خای ز کلمه مید یالته لهند وید
اولدیریب یک بر این عشاقی بزرگم کلمه	: غمزه خونیزی ساهومی جادوید
استقامده آید اریاب زهدی مخرف	: کیم کلمه آفا نه عیار رسا بوید

تد سانه اییانه تطیبه طبعی المی
صد می سیریه اومی ساعی خوشگومید

خواجه عطفه نه به سانه اولانده جور	: حفا ی جام بزم عشقی رندان اولانده جور
: بسوه لهردهاغ افرده ذوقه باد و وصلک	: آنی سه حسرت لعلکله بفرقانه اولانده جور
الکندی سیک فریاد آید سینی محمدی	: تنور غمده جان چور باجه بریانه اولانده جور
لک حوانه انعام و کرمیک القاتنه	: نه نقلت نه لضافت وارد فیه ماه اولانده جور
نذر ناله و سوزنی بنده نه سوال ایتم	: دلچ در دلیه بغیریه باعث افغانه اولانده جور
عذبه لجهتتا جنبه اریاب عطفانک	: یلم ویرسک واروبهم مجاسی ناده اولانده جور

ÖZGEÇMİŞ

Fatma ATAŞ, 1983 yılında Gaziantep’te doğdu. 2009’da başladığı Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden 2013’te mezun oldu. Çeşitli okullarda öğretmenlik yapmış olup hâlen Gaziantep’te ikamet etmekte.

VITAE

Fatma ATAŞ, was born in 1983 in Gaziantep. She graduated from Gaziantep University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature. She has taught in various schools. She is currently residing in Gaziantep.